

XXXII. KOLOKVIUM

ČESKÝCH,
MORAVSKÝCH
A
SLOVENSKÝCH
BIBLIOGRAFŮ

DIGITÁLNÍ KNIHOVNA

Studijní a vědecké knihovny v Hradci Králové

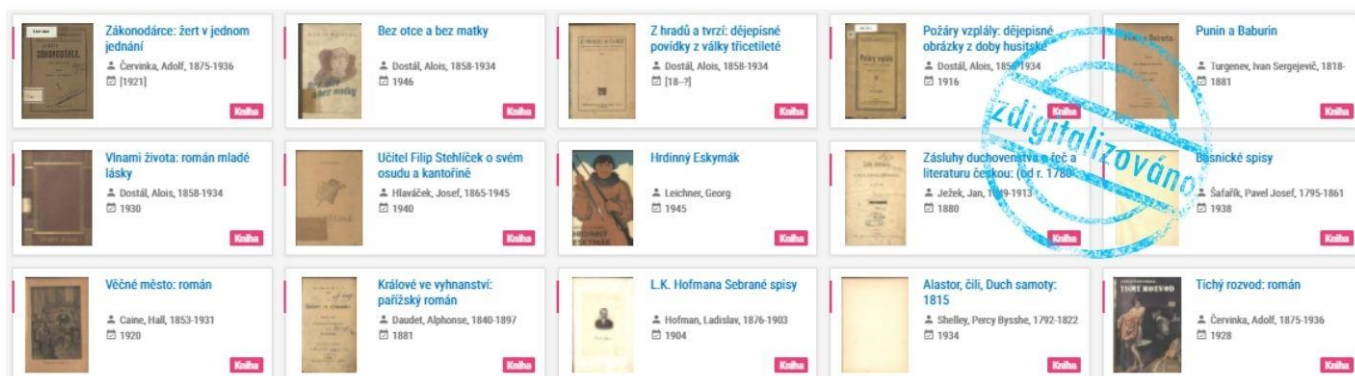
Obsahuje digitalizovaná vydání periodik a monografií převážně z 19. a 20. století. Jedná se především o regionální dokumenty z fondů knihoven Královéhradeckého kraje, zejména Studijní a vědecké knihovny v Hradci Králové.

1 745 669
digitalizovaných
stran

3 831
monografií

310
titulů
periodik

- Volně přístupnou část obsahu digitální knihovny lze prohlížet odkudkoliv přes internet.
- Část obsahu chráněnou autorským zákonem lze prohlížet na vybraných počítačích v budově SVK HK.

<https://kramerus.svkhk.cz/>

Digitální knihovna Studijní a vědecké knihovny v Hradci Králové

XXII. KOLOKVIUM ČESKÝCH, MORAVSKÝCH A SLOVENSKÝCH BIBLIOGRAFŮ

6. – 8. 10. 2019

Historický ústav AV ČR

Sdružení knihoven ČR – Sekce SDRUK ČR pro bibliografii

Slovenská asociácia knižníc

e-kniha • Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové • 2020

Sestavila Mgr. Zdeňka Mikulecká

§

Texty přednášek publikované Studijní a vědeckou knihovnou v Hradci Králové jsou vázány autorskými právy a jejich využití je definováno zákonem č. 121/2000 Sb., autorský zákon.

Za obsahovou správnost příspěvků odpovídají autoři.

Vydání (obálka, upoutávka a grafická úprava), jehož autorem je Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové, podléhá licenci Creative Commons.

V SVK HK 1. vydání

Verze 1. z 2020-12-10

ISBN 978-80-7052-153-3 (pdf)

Obsah

Úvod.....	5
PhDr. Václava Horčáková	

I. tematický blok: Historická krajina v regionální literatuře

Blízká i nebezpečná. Krajina a cestování v kramářských tiscích.....	7
Mgr. Iva Byžovská	

Historický región Spiša v regionálnych periodikách 1901–1918 a ich význam pre súčasnú bibliografiu.....	17
Mgr. Viktor Szabó	

II. tematický blok: Regionální bibliografie k dějinám měst a městeček

Využití Knihovědné bibliografie pro studium regionální knižní kultury.....	28
Mgr. Andrea Jelínková	

Mesto, jeho región a ich história sprítomnené v súčasnom regionálnom periodiku (na príklade mesta Banskej Bystrice a revue pre popularizovanie vedy, umenia a cestovného ruchu Bystrický permon).....	32
PaedDr. Ivan Očenáš, PhD.	

III. tematický blok: Regionální kroniky, kronikáři a písmáci

Nahlédnutí do historie kronikářství Karlových Varů a Karlovarského kraje.....	41
Gerda Lorenzová	

IV. tematický blok: Čeští a slovenští bibliografové a jejich odkaz

František Augustin Urbánek – bibliograf a nakladatel české a slovenské literatury	48
doc. PhDr. Jaromír Kubíček, CSc.	

Jaroslav KUNC, zakladatel české článkové bibliografie	56
PhDr. Jiřina Kádnerová	

PhDr. Stanislava Jonášová-Hájková (22. 9. 1904 – 23. 2. 1985).....	66
Mgr. Věra Hanelová	

Cesty a ozveny diela Miroslava Bielika (pri príležitosti životného jubilea)	72
Ing. Ivana Poláková	

Vševald Jozef Gajdoš – objaviteľ a znalec stredovekej literatúry	92
Mária Feldinszká	

Knihovník a bibliograf Jozef Repčák a jeho vzťah k regiónu.....	100
doc. Mgr. Marcela Domenová, PhD. – Mgr. Lucia Němcová, PhD.	

Ludmila Mazalová, rodená Halířová, rodáčka z Hané, spomienka.....	109
Ing. Ivana Poláková	
Pavel Peter Roy (1. 6. 1839 – 5. 12. 1909)	122
PhDr. Anna Kucianová, PhD.	
Cesta retrospektívnej bibliografie v Štátnej vedeckej knižnici v Košiciach	130
Eleonóra Blašková, PhDr.	
Imrich Kotvan – život a dielo významného bibliografa a inkunábulistu	139
Mgr. Mária Lörinc	
V. tematický blok: Region a „velký svět“ – cestování, cestopisy, čeští a slovenští cestovatelé	
Cesty za poznáním	147
Mgr. Martina Feniková Čarnogurská	
Cestovateľské aktivity Milana Rastislava Štefánika a ich reflexia v periodickej i neperiodickej tlači	155
Mgr. Veronika Ťažká	
Zapomenutý a znovu objavený Karel Hansa – cestovateľ, spisovateľ, fotograf, filantrop, humanista a gentleman	163
Mgr. Tamara Pršíňová	
Z Ústí až na koniec sveta – Martha Schichtová	168
Ing. Aleš Brožek – Jitka Haincová	
Alois Musil – moravský Lawrence z Arábie.....	173
Mgr. Anna Vitásková	
Novinář a cestovateľ Vladislav Forejt-Alan	180
Mgr. Pavlína Doležalová	
Fenomén H + Z	201
Mgr. Eva Filípková	
Protestantské cestopisy v období rekatolizácie a protihabsburských povstaní	207
Alexandra Ballová, MPhil.	

ÚVOD

Bibliografie patří k důležitým nástrojům uchování paměti. Její význam v současném proměnlivém světě, zahlceném informacemi různé kvality, dále narůstá. Automatizace knihovnických procesů nabízí ve vyhledávání informací nové možnosti, jak je představují národní, regionální a oborové databáze bibliografických záznamů. Naproti tomu bibliografie sestavené tradičním způsobem nabízejí uživateli přehledné uspořádání, vzájemné vazby díla s jeho recepcí a zpravidla i průvodní studie o zpracovávaném tématu. Bez ohledu na technické zpracování zůstává základem dobré bibliografie trpělivé shromažďování, jednotný popis a třídění záznamů, kde zkušenost bibliografa není nahraditelná žádným softwarem a to i přes nadějný vývoj umělé inteligence. Modernizace bibliografického řemesla je však nezbytná.

22. kolokvium českých, moravských a slovenských bibliografů se konalo ve dnech 6. – 8. října 2019 v konferenčním sále Historického ústavu v Praze. Nabídl příležitost ohlédnout se za minulostí oboru i představit z pohledu „kompasu v moři knih“ nové trendy v regionální a vlastivědné bibliografii. Kolokvium bylo tematicky zaměřeno na dějiny regionů v měnícím se světě a na odkaz osobností české a slovenské bibliografie. Na jednání se setkala a formálně i neformálně diskutovalo více než 50 bibliografů z různě velkých i odlišně zaměřených knihoven. Společným jmenovatelem byl česko-slovenská vzájemnost, kterou již více než dvacet let bibliografická kolokvia upevňují a udržují. Zazněly příspěvky o historické krajině v regionální literatuře, o českých a slovenských bibliografech a o cestovateli a cestování z Čech, Moravy a Slovenska v 19. a 20. století i o českých kronikářích a písmácích.

Součástí kolokvia byl i kulturní program. První den měli účastníci konference možnost projížďky historickou tramvají centrem Prahy s výkladem dr. Jiřího Martínka, na závěr druhého dne jednání byly zařazeny ukázky jezuitských školních divadelních her v podání divadelního spolku Lauriger. Společná večeře v restauraci U Hubatků přispěla k poznání pražské periferie i k neformální výměně informací, která dnešním uzavřeném světě je, jak doufám, pěknou vzpomínkou pro všechny účastníky.

Současná neutěšená doba ve stínu pandemie přinesla i něco dobrého: vědomí smyslu práce knihovníků i bibliografů. Společnost více vnímá význam jejich práce a více si ji uvědomují i oni sami. Sborník z 22. kolokvia snad přinese účastníkům připomenutí lepších časů a širší veřejnosti zajímavou výpověď o tom, kam všude je mohou zavést bibliografky i bibliografové a jejich výzkum.

Václava Horčáková, prosinec 2020

I. TEMATICKÝ BLOK

HISTORICKÁ KRAJINA V REGIONÁLNÍ LITERATUŘE

BLÍZKÁ I NEBEZPEČNÁ. KRAJINA A CESTOVÁNÍ V KRAMÁŘSKÝCH TISCÍCH

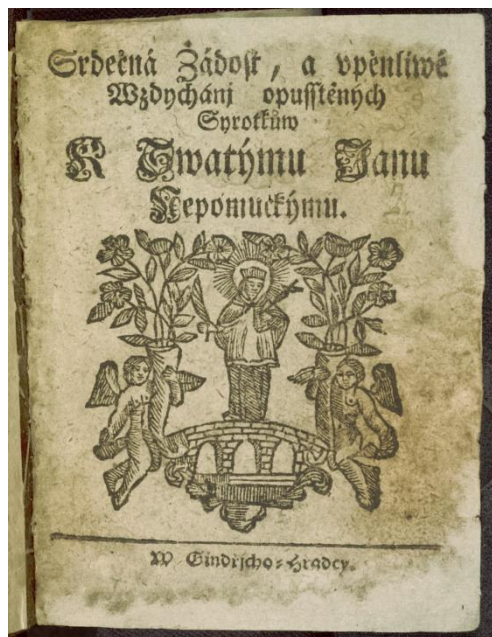
Mgr. Iva Bydžovská

Národní muzeum

Nahlédnutí do funkce krajiny a prostoru v textech kramářských tisků 18. a 19. století ze sbírky Knihovny Národního muzea a internetové knihovny kramářských tisků Špalíček (www.spalicek.net).

An insight into the function of landscape and space in the texts of 18th and 19th century broadside ballads and chapbook prints from the collection of the National Museum Library in Prague and the Internet Library of chapbook prints Špalíček (www.spalicek.net).

Prostor a krajina v kramářských tiscích plní stejně jako v jiných typech literatury více funkcí. Poskytují informaci o místě, k němuž se text vztahuje, ale mohou i dokreslovat celkové poetické ladění textu. Oproti jiným žánrům jsou popisy krajiny většinou stručné a stereotypní a závisejí na typu a obsahu tisku.

Obr. č. 1: Srdečná žádost a úpěnlivé vzdychání opuštěných sirotek k svatému Janu Nepomuckému. V Jindřichově Hradci. Konec 18. stol. Sign. KNM KP Špal.2/2

Speciální místo zaujímají v tomto ohledu písně s náboženským obsahem, které popisují krajinu biblických příběhů, případně se podílejí na promítání krajiny posvátné do běžného prostoru. Mnohé poutní písně a další drobné náboženské tisky jsou zakotveny v barokní tradici, která aktivní krajinotvorbou přenášela prvky víry do otevřeného prostoru. Poutní písně také odkazují na symboliku oblíbených kancionálů a modlitebních knih, které posvátnou krajinu spojují s líbezností pěstěné zahrady (Kvapil, 2001, s. 4–6).

Písně milostné často sdílejí motivy intimního prostoru, zahrady, se zbožnými písněmi, případně nabídnou procházku blízkým, krotkým háječkem, zahrádkou, nebo nepřímé setkání přes okno v domě dívčiny rodiců.

*Často na mně má Nanyňka
z okénečka koukala,
svoje oči jako trnky,
sem tam s níma točila.*

Obr. č. 2: *Dvě nové písně pro mládence a panny. Druhá třetina 19. století. Sign. KNM KP C 67/1.*

Tyto písně nabízejí krajinu spíše známou a (relativně) bezpečnou. I láska má svá úskalí a strasti jako násilné odloučení a odvedení milence na vojnu.

Obrazy vesnice či města jsou málokdy propracované, vypravěč si vystačí se strohým obrysem. Na pomezí obydleného prostoru patří i hřbitovy, místo posledního odpočinku

zesnulých příbuzných, místo rozjímání nad vlastní smrtelností, ale také místo, kde se známé stýká s neznámým a děsivým. V následujícím příběhu si opilec Jiřík Feldt na hřbitově klením přivolá návštěvu přízraku a v opilosti ho zve k večeři do vlastního domu.

*Když v noci z hospody rybář domů šel,
a cestou přes krchov ke Všem svatým šel,
upadl, přes dřevo dal se do klení
zlořečení bud'te, řka: všichni mrtví.*

*Opět vstal, posel dál, potkal ohnivého,
muže převelice rozpáleného,
kterýžto v rukách měl, džbáněk a karty,
od paty po sobě pekelné hady.*

...

*Co jsem já, ty budeš, máš o tom vědět,
nepolepšíš-li se, v ty místa přijdeš,
jemužto opilý rybář odpoví,
poněvadžs kamarád zvu tě k večeři.*

Následuje zděšení a kající lítost, na radu zbožné manželky muž nabídne návštěvě ze záhrobí nábožné knihy a je na oplátku pozván do pekla. Jiřík Feldt se na cestu vybaví vykonanou zpovědí a škapulířem. Na nadpřirozené cestě ho ochraňuje Panna Maria.

V podobě kramářského tisku vyšla v roce 1827 v Chrudimi (Josef Jan Košina?) verze básně Šebestiána Hněvkovského *Na smrt N. N.* (Puchmajer, 1798, s. 62–64; Hněvkovský, 1820, s. 118–121), která se od většinou strohých popisů hřbitova v kramářských písních výrazně odlišuje.

*Hřbitov, hroby, hrana, slyšet zvučet
Umíráčkem, temným smutně znít,
Kuliše, a sejčky strašně skučet
Času nočního psy výt.*

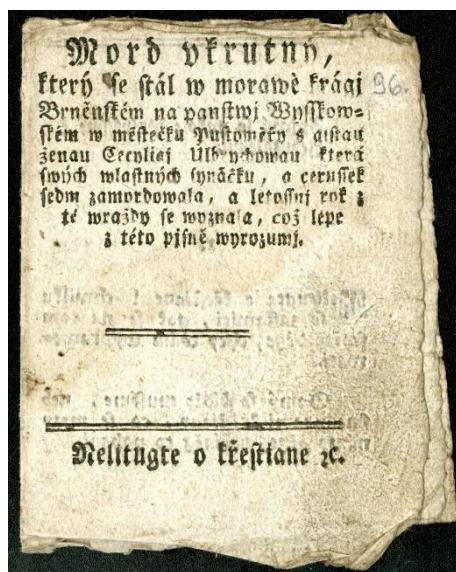
Hněvkovský jako kramářskou píseň vydal i jinou svou skladbu, *Dudák*. Ani jedna u publika kramářské poezie příliš neuspěla.

V kontrastu s relativním bezpečím blízkého okolí je odlehlá krajina neznámá a nebezpečná. Začíná mnohdy už u blízkého rybníka, mezi poli, na cestě či v lese.

Na pomezí, mimo obydlené prostory, je třeba se mít na pozoru. Jsou tu loupežníci, monstra, můžeme potkat ďábla nebo být svědky zázraku, v některých případech i v jediném textu.

Písně o vraždách a neštěstích jsou na geografické údaje obvykle bohaté, byť strohé v popisu. Místo vymezují pomocí názvů blízkých sídel a dominantních krajinných prvků. Udání přesného místa a času události příběhu dodává na věrohodnosti i v případě, že byly do příběhu zasazeny druhotně nebo jsou v případě vzdálenější ciziny zcela fiktivní. V každém případě je při práci s nimi třeba jisté obezřetnosti.

Často se lze setkat se záměrným přesouváním děje do jiné lokality – mohlo jít o aktualizaci události, která se stala jinde, nebo naopak o záměr zasazením děje na jiné místo obejít nebezpečí, že by se publikum u upravených starších textů dovít пило, že dávno nejde o aktualitu.

Obr. č. 3: Mord ukrutný, který se stal v Moravě, kraji Brněnském, na panství Vyškovském, v městečku Pustoměři s jistou Cecílijí Ulbrichovou, která svých vlastních synáčků a cerušek sedm zamordovala, a letošní rok z té vraždy se vyznala, což lépe z této písně vyrozumí. Sign. KNM KP 96.

Příkladem relokace děje je kramářská píseň *Ukrutný mord, který se stal v Čechách v kraji Chrudimském, v městečku Skučí, která jedna bezbožná matka, svých vlastních sedm dětí zamordovala roku 1867.*

Již ze samotného názvu vidíme, že místo i vročení je přesně určeno, i jméno vražedkyně, Cecílie Ulbrichové, je v textu uvedeno. Přesto se kolegům ze Skutče nikdy nepodařilo dohledat archivní prameny dokládající, že se událost v regionu odehrála.

Postupující digitalizace fondů kramářských tisků nám pomohla odhalit, že text je verzí hojně vydávaného staršího textu o infanticidě, které se měla dopustit táž Cecílie Ulbrychová, ovšem nikoli ve Skutči, ale v Pustiměři v okrese Vyškov. V matrice se podařilo dohledat, že v Pustiměři skutečně žila na přelomu 18. a 19. století žena jménem Cecílie Ulbricht, manželka pohodného. Byla dle matriky matkou jedenácti dětí, z nichž většina zemřela v kojeneckém věku. Záznam o jejím zatčení či soudu se však ani zde nepodařilo doložit – dle matričního záznamu se sama oběsila 17. února 1821 ve věku 45 let.

Obr. č. 4: *Jistý strašlivý příběh, který se stal v Margkrabství Moravském mezi Brnem a Náměští, kdežto jistý kupec, a Mistr meče ostrýho na jednu Hospodu na Nocleh se sjeli, a tam 10 mordýřů v Oděvu Řeholnickým na ně přišlo, a je zamordovati chtěli; co z toho dále pošlo, z Písne se lépe vyrozuměti moct bude. Vytiskl dřív v Praze Jan Jeřábek, nyní vytištěný v Hoře Kuttný, 1750. Sign. KNM KP KP 4248.*

Další stěhující se příběh vypráví o zlověstné zájezdní hospodě jménem Kocour, která se během století přestěhovala z lokace mezi Brnem a Náměští mezi Skalici a Bystřicí. Pro zlověstný hostinec už byla zřejmě lokace mezi moravskými městy příliš málo exotická. Vražda ale překračuje i hranice známého, bezpečného a často se odehrává v rámci domova. Zatímco na nebezpečných místech vraždí profesionální zločinci, domácí prostředí je vesměs vyhrazeno vrahům známým – manželům, rodičům a špatně vychovaným dětem.

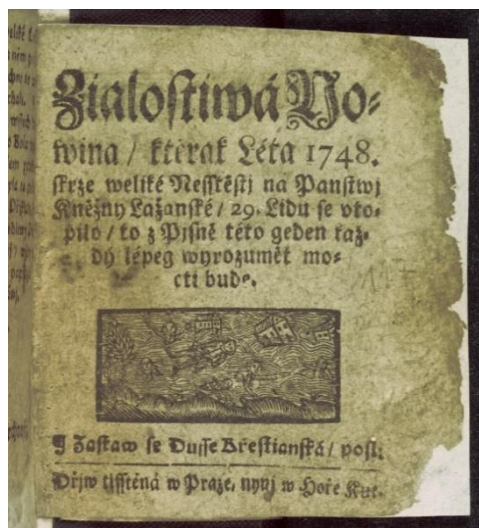
Sebevraždy milenců, kterým rodiče bránili v lásce, se odehrávaly z pochopitelných důvodů mimo domov. Někdy jim předcházela společná pout' milenců ke zpovědi do některého z okolních kostelů (Ryšavá, 1996, s. 88–89). V následujícím textu o sebevraždě milenců v roce 1844 ve vsi Pučery u Kolína je popsáno, jak se mladý pár na čin připravil.

*A jak jsou se sešli spolu,
postáli jen malou dobu,
nebo je lidé viděli,
šli dále cestou do polí.
Oba jsou se přistrojili,
nejpěknější šaty vzali,
od sebe se rozdělili,
však zase k sobě běželi.
Má znejmilejší nevěsto,
již je přichystáno všecko,
Bůh buď s námi cestou naší,
neb nás tu již nic netěší.
Když přišli na pole panský,
vyndali si svoje knížky,
a jejich modlitba byla,
když duše vychází z těla.*

O sto let starší je kramářská píseň z r. 1748 o nešťastném potopení přívozu na řece Berounce na panství kněžny (Marie Gabriely) Lažanské „*jen osum míl od Prahy*“ mezi obcemi Kříč a Zykovec (dnes Chříč a Zvíkovec). Dle kramářské písně se utopilo 29 lidí, kteří se vraceli z kostela ze Zvíkovce zpět do Chříče. Matrika zemřelých z Chříče tuto událost potvrzuje, ač mluví o 28, nikoli 29 lidech.¹ Přestože místa popsaná v tisku jinak odpovídají skutečnosti, Chříč neleží osm mil od Prahy, ale více než 70 kilometrů a je ve skutečnosti blíž Plzni.

1 V roce 1748 spadala Chříč pod farnost Kožlany, kde byly vedeny i matriční zápisy. Je možné, že rozdíl mezi záznamem v matrice a počtem obětí v písni je způsoben příslušností jedné z obětí k jiné farnosti. Přepis části prvního ze zaznamenaných záznamů o pohřbu oběti s informací o neštěstí:

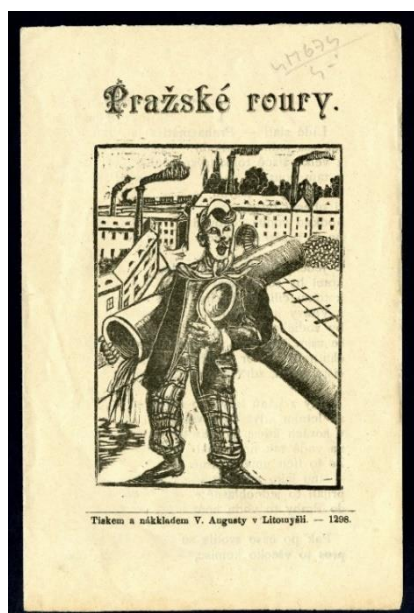
...*Pohrzebiena gest Katerzina Haba pozustala dcera po † Wojtiechovy Habom ze Habů ze vsy Miličkowa, která gsaucze z kostela ze Zwikowcze na Kržycz domů mymo gynssych 27 osob nesstiasnym prziebiehem pod Dubniany gest od Wody Pohlzcena život swůg dokonala.* Kateřina byla pohřbena u středověkého kostela sv. Petra a Pavla v Dolanech, který stojí po proudu od místa neštěstí.

Obr. č. 5: *Žalostivá Novina, kterak Léta 1748. skrze veliké Neštěstí na Panství Kněžny Lažanské, 29. lidu se utopilo, to z Písně této jeden každý lépeji vyrozumět moci bude. Dřív tištěná v Praze, nyní v Hoře Kutné. KNM KP Špal. 59/117.*

Zprávy o nešťastných událostech jsou sice tím, co se v širokém povědomí z kramářské písně zachovalo nejlépe, ale najdeme v nich i kritiku společenských poměrů, sociální témata a v druhé polovině devatenáctého století vedle zpráv o bitvách svedených v prusko-rakouské válce roku 1866 nachází již zastarávající formát kramářské písně uplatnění v šíření satirických dílek a pamfletů a vyvíjí se v novější literární a performativní žánry.

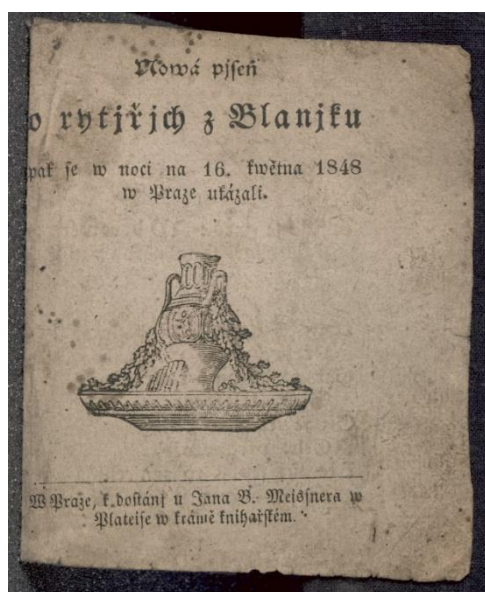
I v takových tiscích najdeme mnohdy zajímavé místní souvislosti. Strašidlo z pražského Podskalí proslavilo v roce 1875 pražská překladiště ze Šumavy plaveného dřeva. Kupletní píseň s názvem *Pražské roury*, vytištěná v Litomyšli u V. Augusty, si zase dovoluje zesměšňovat kroky, které v dlouholeté snaze najít vhodný zdroj vody pro pražská města podnikalo vedení české metropole.

Obr. č. 6: *PODSKALÁK, Jos. Pražské roury. Tiskem a nákladem V. Augusty v Litomyšli — 1296. Sign. KNM KP 6558.*

*Lidé zlatí – Praha máti
má zas jednou nehodu:
z velké žízně tolik trýzně,
a tam nouze o vodu!
Mudrlanty tam sezvali
ti obecní tatíci,
„Odkud vodu“ rokovali
na té pražské radnici.*

Nutno říci, že plán na zásobování Prahy pitnou vodou začal vznikat na začátku 70. let 19. století a první voda z Káraného byla do Prahy přivedena oficiálně 1. 1. 1914. To ale autor, podepsaný jako Jos. Podskalák, kterému v počátcích projektu připadal celý proces zdlouhavý, nemohl vůbec tušit.

Obr. č. 7: *Nová píseň o rytířích z Blaníku, pak se v noci na 16. května 1848 v Praze ukázali. V Praze, k dostání u Jana B. Meissnera v Plateise v krámě knihařském. Sign. KNM KP R. Hlava 7435*

Mluvíme-li o krajině, nesmíme zapomenout na krajinné národní symboly (Milotová, 2019, s. 38), jimž v kramářských písních vévodil Blaník se svými skrytými obyvateli. Mýtus je spjat s revolučním rokem 1848, ale blanická proroctví se opakovaně objevují v pohnutých dobách, kdy producenti i čtenáři kramářských tisků cítí, že je český národ v ohrožení.

Seznam bibliografických odkazů

HNĚVKOVSKÝ, Šebestián, 1820. *Básně drobné*. Josefa vdova Fetterlová z Wildenbrunu v Seminarium, Praha.

Jistý strašlivý příběh, který se stal v Království uherském, mezi Skalicí a Bystřicí; co se z písni lépe vyrozumí. V Praze, 1848. K dostání u Bedřicha Stýbla. Sign. KNM KP 3567.

KVAPIL, Jan, 2001. *Ze zahrádky do zahrady, aneb Od Hortulu animae k Štěpné zahradě Martina z Kochemu: utváření modlitební knihy barokního typu*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně. 220 s. Acta Universitatis Purkynianae, 69. ISBN 80-7044-356-1.

KVAPIL, Jan, 2009. Květinová zahrádka našich prababiček. In: ŠIMKOVÁ, Anežka, ed. a POŠ, Jan. *Růžová zahrádka: rukopisné modlitební knížky 18. a 19. století: sbírka Jana Poše*. Vyd. 1. Řevnice: Arbor vitae, s. 56–63. ISBN 978-80-87164-15-0.

MĚŘIČKA, Matěj. *Dvě muzea, jedna písnička. Krátké představení sbírky kramářských tisků Městského muzea Skuteč, od listopadu 2018 nově přístupné v databázi Špalíček*. Virtuální výstava. Dostupné online: <http://www.spalicek.net/?q=node/2517#>.

MILOTOVÁ, Nina, 2019. Krajina jako národní symbol: Říp – Blaník – Vltava – Labe a jejich význam při utváření národní identity v závěrečné fázi českého národního hnutí. *Acta Musei Nationalis Pragae: Historia litterarum*. Praha: Národní muzeum, roč. 64, č. 3–4, s. 33–44. ISSN 0036-5351.

Nová píseň o dvou zastřelených. Skalica, 1844 nebo později. Sign. KNM KP P 248/3.

Nová píseň o rytířích z Blaníku, pak se v noci na 16. května 1848 v Praze ukázali. V Praze, k dostání u Jana B. Meissnera v Plateise v krámě knihařském. Sign. KNM KP R. Hlava 7435.

Nowá pjsen Na smrt N. N. V Chrudími 182. Regionální muzeum ve Vysokém Mýtě, Sign. KP 5/104. Online: <http://www.spalicek.net/apps/index.php?recordId=kpw0521284>.

PUCHMAJER, Antonín Jaroslav, ed., 1798. *Nové básně*. V Praze: v Jana Herrl.

ROYT, Jan, 2011. *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*. 2., dopl. a přeprac. vyd. Praha: Karolinum. 479 s. ISBN 978-80-246-1691-9.

RYŠAVÁ, Eva, 1996. Odras života městských žen v kramářských písních. *Žena v dějinách Prahy*. Praha: Scriptorium s., 185–193. ISBN 80-902151-1-4.

SOA Plzeň. Kožlany, římskokatolická farnost. Matrika Kožlany. Tomus 4. 1723–1762 .

Dostupné online: <http://www.portafontium.eu/register/soap-pn/kozlany-04?language=cs>

Strašidlo v Podskalí. Ukrutná panychyda, sepsaná po tmě u přívozu na postrach všem nevěrným pannám a růženečkárkám a na výstrahu všem trumpetrům od cibil i od militér na světlo vydaná od dvou se-milujících franců. V Praze. Tiskem Steinhausera a Nováka. - Nákladem vlastním. 1875. Sign. KNM KP Špal. 111/4.

Ukrutný mord, který se stal v Čechách v kraji Chrudimském, v městečku Skučí, kterak jedna bezbožná matka, svých vlastních sedum dětí zamordovala roku 1867. Nákladem Andrease Fidlera C. k. výsad. Kněhtiskárna M. F. Lenka v Znojmě. Muzeum Skuteč, inv. č. 24510.
Dostupné online: http://spalicek.net/apps/?recordId=mms_24510.

**HISTORICKÝ REGIÓN SPIŠA V REGIONÁLNYCH PERIODIKÁCH 1901–1918
A ICH VÝZNAM PRE SÚČASNÚ BIBLIOGRAFIU**

Mgr. Viktor Szabó

Štátna vedecká knižnica v Košiciach

Cieľom príspevku je priblížiť prehľad a obsah dobových periodík historického regiónu Spiša v období 1901–1918 a obzvlášť z obdobia prvej svetovej vojny a ich význam pre výskum regionálnych dejín a osobností východného Slovenska. Ďalej kriticky zhodnotiť obsah vybraných periodík z bibliografického a historického hľadiska ako zdroj informácií. Porovnať verifikovateľnosť dostupných informácií daných periodík so súčasnou odbornou literatúrou aj s najnovšími internetovými zdrojmi.

The aim of this article is to outline an overview and context of periodicals of the historical region of Spiša in years between 1901–1918, the main focus being on the First World War period and its importance on analysis of a regional history and prominent figures of the eastern Slovakia. The next step is the critical evaluation of content of selected periodicals from a bibliographic and historical point of view, taking that as a source of information, and verify these information against today's professional literature and the newest internet sources.

Historický región Spiša je zaujímavým regiónom z hľadiska zmiešaného národnostného i náboženského zloženia s prevažným zastúpením Slovákov, spišských Nemcov a Maďarov, čo sa odrážalo aj na stránkach regionálnych dobových novín v historicky rušnom období politických zmien v rokoch 1901–1918. Osobné, rodinné a inštitucionálne väzby Spišiakov mali presah aj mimo územia dnešného Slovenska, a to hlavne do súčasného Poľska a Maďarska, ale aj ostatných nástupníckych krajín rakúsko-uhorskej monarchie. Regionálna bibliografia Spiša nám značne pomáha pátrať po osudoch spišských osobností, organizácií, no aj obyčajných ľudí a dopĺňa biele miesta v rámci výskumu regionálnych dejín. Chceme poukázať práve na tieto typické charakteristiky, ale aj osobitosti historického regiónu Spiša v tomto období. Cieľom príspevku je priblížiť prehľad a obsah dobových periodík historického regiónu Spiša v období 1901–1918 a obzvlášť z obdobia prvej svetovej vojny

a ich význam pre výskum regionálnych dejín a osobností východného Slovenska. Ďalej kriticky zhodnotiť obsah vybraných periodík z bibliografického a historického hľadiska ako zdroj informácií. Porovnať verifikovateľnosť dostupných informácií daných periodík so súčasnou odbornou literatúrou aj s najnovšími internetovými zdrojmi.

Bibliografické spracovanie článkov a výskum periodík Spiša prebieha intenzívnejšie od roku 2014, avšak momentálne sa mu venujem iba ja, spracovávam zatiaľ jeden cudzojazyčný titul v maďarčine (*Szepesi Lapok*), a tak sú informácie v tejto štúdii iba čiastkovým výstupom v danej problematike. Napriek tomu možno už dnes konštatovať, že táto činnosť je z hľadiska výskumu regionálnych dejín Spiša ich nutnou a neodmysliteľnou súčasťou.

Zoznam novín a časopisov vychádzajúcich na Spiši v rokoch 1901–1918 vo fondoch ŠVKK:¹

Karpathen Post. 1886, 1900, 1902–1918 (Kežmarok), neúplné

Közlemények Szepes Vármegye múltjából. 1909–1918 (Levoča), neúplné

Szepesi Hirnök. 1904, 1907–1910, 1912–1917 (Levoča), neúplné

Szepesi Lapok. 1895, 1906–1909, 1913–1919 (Spišská Nová Ves), neúplné

Tátravidék. 1910–1912, 1914–1915, 1917 (Poprad), neúplné

Hlavnými reprezentantmi politického života na Spiši boli župani ako najvyšší predstavitelia uhorskej štátnej moci v jednotlivých župách Uhorska. Na Spiši bol v tomto období hlavným županom barón Artúr Wieland (1846–1921)² a barón Tibor Máriássy (1876–1932). Spolu so županom vystupoval nielen v politickom živote Spiša, ale aj vo viacerých charitatívnych akciách aj podžupan Dr. Lajos Neogrády (1860–1924)³, obaja boli zároveň predsedom a podpredsedom miestnej pobočky Červeného kríža Spišskej župy.

¹ Pri regióne Spiša ešte nemožno vytvoriť plnohodnotný zoznam excerpovaných periodík, ako je to pri Zemplíne, keďže excerpácia síce začala už dávnejšie, no bola prerušená a znovu obnovená len v nedávnom čase. Momentálne prebieha bibliografické spracovanie článkov z novín *Szepesi Lapok*.

² Napríklad v článku s názvom "Veľká žena našej župy" redaktor sumarizuje výsledky charitatívnych akcií a zbierok pre vojakov c. a k. 67., 85. pešieho pluku a 9. honvédskeho pešieho pluku, ktoré boli organizované spolu so spišskonovoveskou pobočkou Červeného kríža. Vyzdvihuje pritom obrovské zásluhy barónky Anny Wieland (rod. Probstner, 1856–1931), manželky spišského župana Artura Wielanda, ktorá iniciovala takúto zbierku a bola aj patrónkou viacerých podobných zbierok. Pozri napr.: Megyénk nagyasszonya. In: *Szepesi Lapok: Politikai És Tátrai Ujság*. 30. 12. 1914, roč. 30, č. 150, s. 1–2.

³ Podžupan Spišskej župy Dr. Lajos Neogrády mal už 29. júla 1914 v Levoči horlivý vlastenecký prejav pre všetkých úradníkov a starostov župy, obvodných a obecných notárov, ako aj pre širokú verejnosť. Viac v článku: A szepesség lelkesedése a háboru mellett. In: *Szepesi Lapok: Politikai És Tátrai Ujság*. 2. 8. 1914, roč. 30, č. 88, s. 1.

Z hľadiska výskumu nami sledovanej tlače je samozrejme najzaujímavejším mimoriadne turbulentné obdobie prvej svetovej vojny rokov 1914 až 1918, čo sa odrážalo aj na stránkach regionálnych periodík, kde sa z denníkov ako masovokomunikačných prostriedkov vtedajšej doby dozvedáme množstvo informácií. Pre ilustráciu uvediem z každej oblasti niekoľko príkladov.

V jednotlivých rubrikách vyššie uvedených novín možno pravidelne nájsť informácie o kariérnych pohyboch ľudí vo sfére politiky, aparátu štátnej a verejnej správy, miestnej samosprávy, cirkvi, školstva, armády, medicíny, obchodu, či verejného spoločenského a spolkového života. Ide najmä o nariadenia centrálnej štátnej správy Uhorska, teda výnosy ministerstva spravodlivosti o služobnom postupe, alebo preradení jednotlivcov na iné pracovné miesto, pozíciu, platovú triedu a stupeň. To mnohokrát súviselo aj s pracovnou migráciou v rámci monarchie, ako aj so zmenami v osobnom živote jednotlivcov, kde sú uvádzané najmä informácie o zásnubách, uzavretí manželstva, povýšeníach, vyznamenaniach, odchode do penzie a úmrtiach. Všetky tieto čiastkové informácie nám pomáhajú vytvárať celkový obraz chodu krajiny a jej regiónov, no hlavne nám poskytujú veľa krát nové, inde nezverejnené informácie o jednotlivých osobnostiach regionálnych dejín, o ktorých by sme sa možno ani nedozvedeli z obvyklých biografických slovníkov.

Cirkevní hodnostári sa v spišských novinách spomínajú v súvislosti s rôznymi náboženskými obradmi, sviatkami cirkevného roka, pastierskymi listami, vysvätením určitého kostola, alebo so životnými jubileami, spojenými s ich dlhoročnou činnosťou v cirkevnom zbore, či úmrtím. Navyše okrem týchto bežných záležitostí celospoločenského diania viacerí z nich výrazne prispeli do literatúry, či cirkevných dejín, ako aj ostatných oblastí kultúry, vedy alebo politického diania. Okrem vysoko postavených predstaviteľov cirkvi viacerí farári slúžili počas prvej svetovej vojny aj priamo na fronte a vykonávali veľmi dôležitú duchovnú úlohu v radoch bojujúcich a zomierajúcich vojakov.⁴

Z oblasti školstva boli v novinách uvádzané aj kariérne postupy a dráha jednotlivých zamestnancov ministerstva školstva. Podobne, ako u právnikov, aj pedagógovia boli pravidelne zaradovaní do jednotlivých platových tried, stupňov a pomerne časté boli aj zmeny pracovného miesta nielen v rámci župy, ale aj celého Uhorska. Dôsledkom toho bolo

⁴ Agilným predstaviteľom cirkevného zboru bol rímskokatolícky farár a učiteľ a počas 1. svetovej vojny aj vojenský farár c. k. 25. pešieho pluku Rudolf Schönwiesner (1886–1941), ktorý do redakcie *Szepesi Lapok* pravidelne posielal listy plné informácií z bojiska, ale najmä o stave jeho pluku a vojakoch na fronte. Redakcia navyše ako samostatnú rubriku zaviedla publikovanie jeho osobných zápiskov a zážitkov z frontu formou rozsiahlejších článkov. Pozri napr.: Egy tábori pap feljegyzései. In: *Szepesi Lapok: Politikai És Tátrai Ujság*, Roč. 31, č. 43 (14. 4. 1915), s. 3. Viac o jednotlivých cirkevných hodnostároch a farároch pozri In: PAŠTEKA, J. a kol. *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*. Bratislava: Lúč, 2000.

neraz aj trvalé presídlenie daných učiteľov do vzdialených miest a obcí a následne zvyčajne i zmena rodinného stavu. Veľakrát sa v tlači stretávame s učiteľmi základných a stredných škôl, ktorí museli v čase vojny narukovať do armády a správy o nich plnili riadky dobových novín. Správ tohto druhu bolo značné množstvo.⁵

Dôležitú úlohu v spoločenskom živote jednotlivých žúp Uhorska zohrávali aj tzv. všeobecné osvetové spolky, nevynímajúc ani Spiš. Spolky usporadúvali nielen prednášky vzdelávacieho charakteru, ale aj kultúrno-spoločenské podujatia, zábavy a koncerty. Informácie o týchto udalostiach prinášala vo veľkom množstve aj regionálna tlač. Často sa uskutočňovali verejné finančné zbierky, alebo potravinové zbierky⁶ pre rodiny, ktorých členovia narukovali do vojny, pre vojnové vdovy a siroty, či pre ľudí postihnutých ničivými dôsledkami vojny, ktorý prišli o majetky, alebo neraz aj o celú strechu nad hlavou. Prispievali na nich obyvatelia zo všetkých miest aj obcí Spiša, no prekvapivo niekedy aj zo vzdialenejších žúp Uhorska. Iným typom verejných zbierok boli už od skorej jesene 1914 v novinách propagované zbierky teplého spodného oblečenia a častí šiat pre bojujúcich vojakov, ktoré boli často organizované spolu s pobočkou Červeného kríža v Spišskej Novej Vsi.⁷

Po vypuknutí svetovej vojny v lete 1914 nadobudla úplne nový rozmer a charakter aj armáda. Kým do vypuknutia vojny boli aktívnou časťou armády iba vojaci z povolania, potom sa situácia zásadne zmenila a vojna sa dotkla takmer všetkých rodín v regiónoch, kedy musela veľká časť mužov v produktívnom veku narukovať do vojny. Mobilizačný rozkaz vyhnal postupne zo Slovenska na bojiská prvej svetovej vojny okolo 400 000 mužov – teda asi sedminu vtedajšieho obyvateľstva (Hronský, Krivá a Čaplovič, 1996, s. 26). Miesta a termíny odvodových komisií v mestách boli pravidelne zverejňované aj na stránkach miestnej tlače, kde boli podrobne opísané jednotlivé náležitosti procesu zaradovania brancov do rakúsko-uhorskej armády. Po týchto prvotných úkonoch boli takisto zverejňované zoznamy narukovaných, resp. bojujúcich rodákov na fronte, následne začali pribúdať zoznamy s ranenými, zajatými, padlými vojakmi. Dôležitú úlohu zohrávali aj propagandistické články o jednotlivcoch – hrdinoch, ktorí vynikli v radoch vojska. V každom

⁵ Len v troch už spracovaných ročníkoch (1914, 1915, 1917) novín *Szepesi Lapok* som počas bibliografického spracovania článkov našiel stovky informácií o desiatkach učiteľov základných a stredných škôl rôzneho typu, preto je ťažké vytypovať iba niekoľkých z nich. Viacerí z nich boli verejne, alebo publikačne činní aj v rokoch prvej svetovej vojny a zaslúžili sa o rozvoj školstva a spoločnosti na Spiši aj v ďalšom období.

⁶ Na priebeh a správu týchto zbierok dohliadali jednotlivé komisie zložené zvyčajne z významnejších členov mesta, okresu, župy, či z radov miestneho mešťanstva a šľachty.

⁷ Barónka Anna Wieland, rod. Probstner (1856–1931), bola okrem iných aj vedúcou akcie "Rýchla pomoc" (maď. Gyorssegély) pre rodiny, ktorých členovia narukovali do vojny.

čísla novín možno nájsť niekoľko článkov, ktoré informujú o nejakej osobnej zmene v živote našich rodákov na fronte. Niekde sú to iba strohé informácie o ich zdravotnom – fyzickom aj psychickom stave, niekedy nepresné a kvôli cenzúre aj neaktuálne údaje o ich lokalizácii a pohybe, inde sú zas pomerne presné výňatky z úradných hlásení o ich hodnotnom postupe, rôzne vyznamenania, pochvaly, medaily a už vyššie uvedené listy z bojiska s bohatším obsahom, posielané poľnou poštou, z ktorých sa možno dozvedieť viac zo zázemia frontu a niekedy i rodiny daného odosielateľa.⁸

Lekári boli počas vojny veľmi žiadanou zložkou jednotiek armády a v priebehu trvania konfliktu sa prejavil ich akútny nedostatok, kedy sa postupne biele miesta v ich radoch namiesto vyštudovaných lekárov začali dopĺňať aj zverolekármi, študentmi medicíny, ošetrovateľmi a ostatným zdravotníckym personálom. Preto boli na fronte nesmierne cenení, ale aj povolávaní zo všetkých odborov medicíny. Mnohí z nich pôsobili v zložkách vojska v lokálnych mestských a provizórnych nemocniciach Červeného kríža v zázemí, ako aj poľných nemocniciach na fronte.⁹

Nami excerptované spišské noviny *Szepesi Lapok* mali od 27. apríla 1913 až do 6. marca 1917 podnázov *Politikai és tátrai ujság*, čiže *Politické a tatranské noviny* a v tom čase vychádzali trikrát týždenne (streda, piatok, nedeľa) v Spišskej Novej Vsi, vo formáte 47 x 29 cm vo zvyčajnom rozsahu 4, no často aj 6–8 strán. Majiteľom novín a zároveň hlavným redaktorom už od r. 1908, resp. 1905 bol Gyula Telléry¹⁰. Zástupcom redaktora bol Hugo Seltenreich¹¹, takisto od r. 1908.¹²

Tradičnými rubrikami novín boli hospodársko-politické správy nielen o krajskom, no i celoštátnom dianí na 1. strane, tzv. *Kežmarská pošta* (*Késmárki Pósta*), *Levočská pošta* (*Lőcsei Posta*) a *Lubovnianska pošta* (*Ólublói Pósta*), ktoré informovali o dianí v týchto okresoch, ďalej rubrika *Rozličné* (*Különfélék*), kde sa nachádzali informácie osobného charakteru o osobnostiach a celkovom dianí v kraji, spoločenské udalosti, spolková činnosť,

⁸ Spolu však tisíce týchto článkov o stovkách rodákov zo Spiša vytvárajú mozaiku, ktorá nám pomáha doplniť biele miesta na mape najmä biografického výskumu tohto regiónu nielen v období prvej svetovej vojny, ale aj nasledujúcich obdobiach.

⁹ Azda najznámejším spomedzi lekárov bol aj čo sa týka pôsobenia v službách vojenského lekárstva, priekopník lyžovania, sánkovania a turistiky vo Vysokých Tatrách, Dr. Michal Guhr (1873 – 1933), ktorý bol počas vojny ako slúžiaci lekár riaditeľom a primárom vojenskej záložnej nemocnice v Tatranskej Polianke, kde liečil zranených a chorých vojakov.

¹⁰ Gyula Telléry [online]. [Cit. 2019-11-09]. Dostupné z: <http://www.fsz.bme.hu/mtsz/mhk/csarnok/t/tellerygy.htm>

¹¹ Hugó Seltenreich (1868?–po 1931), bol učiteľom na evanjelickej základnej škole, neskôr na evanjelickej meštianskej dievčenskej škole v Spišskej Novej vsi, člen predsedníctva Svojpomocného spolku mesta a zástupcom šéfredaktora novín.

¹² Pre podrobnejšie informácie o novinách *Szepesi Lapok* pozri In: POTEMRA, M., ed. *Bibliografia inorečových novín a časopisov na Slovensku do roku 1918*, s. 651–652.

sviatky, oslavy, cirkevné záležitosti, atď. Poslednú stranu, alebo strany v prípade viac ako štvorstranových výťažkov, zaplňali reklamy a inzeráty. Tie sa občas dostali dokonca aj na prvú stranu. Tu sa tiež dostávali aj mimoriadne zaujímavé správy a informácie o momentálnom dianí, či osude konkrétnej osobnosti, pochádzajúcej z daného kraja. Rubrika s názvom *Telegram – Telefón (Távirat – Telefon)* prinášala najnovšie vojnové informácie, hlásenia a správy, ktoré však podliehali prísnej cenzúre a silnej vlasteneckej uhorskej propagande.

Od leta 1914 stala pravidelnou rubrika *Listy z bojiska (Harctéri Levelek)*, ktorá síce takisto podliehala vojenskej cenzúre a pozitívnej propagande, no dá sa z nej vyčítať množstvo informácií o jednotlivých obyvateľoch našich žúp, vysledovať ich pohyb a osudy počas štyroch rokov trvania vojny. Mnohým obyvateľom totiž prvá svetová vojna zásadným spôsobom zmenila životnú púť, rodinné väzby, zdravie či kariéru.

Z bibliografického a historického hľadiska je obsah článkov spišských regionálnych novín skúmaného obdobia veľkým prínosom, napriek značnému nánosu propagandy a cenzúry v rokoch prvej svetovej vojny. Obsah mnohých článkov som porovnával s dostupnými archívnymi zdrojmi a literatúrou, a tak môžem zhodnotiť, že najmä po biografickej stránke sú opisované osobné údaje a skutočnosti vo väčšine prípadov pravdivé, menej už udalosti svetovej vojny. Všetky vyššie spomínané faktory majú zásadný vplyv aj pri bibliografickom spracovaní článkov z dobových regionálnych periodík Spiša a pri vytváraní následných databáz bibliografického a biografického charakteru z tohto územia, kde musí byť každý bádateľ regionálnej dobovej tlače maximálne kritický a snažiť sa overiť čo najväčšie množstvo údajov pomocou archívnych prameňov a tiež cez online dostupné vedecké odborné databázy. Dobové noviny tak po takomto "očistnom" procese výrazným spôsobom napomáhajú nielen ďalším bibliografom, či historikom, ale aj ďalším bádateľom v ostatných vedných disciplínach. Ich jedinečnosť a hodnota tkvie práve v tom, že mnohokrát prinášajú aj informácie, ktoré by sme v žiadnych biografických lexikónoch alebo literatúre nenašli.

Obrazová príloha

Obr. č. 1: Karpathen Post, 2. 7. 1914

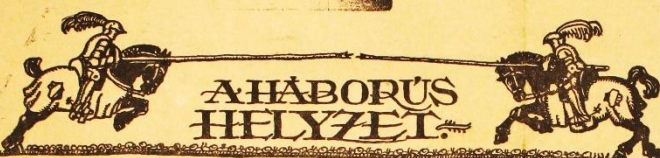
Obr. č. 2: Spiš, mapa do r. 1918

19. szám. Lőcse, 1915. évi május 8-án 53. évfolyam

Előfizetési ár:
 Egész évre . . . 8 korona
 Fél „ . . . 4 „
 Negyed „ . . . 2 „
 Egyes szám ára: 20 fillér.

SZEPESI HIRNÖK
 Megjelenik minden SZOMBATON
 Szerkesztőség és kiadóhivatal: Lőcse, Kürtér.
 Telefon: 32. szám.

A Szepeesség érdekeit képviselő hetilap.
 A szepesmegyei gazdasági egyesület és a szepesi tanítóegyesület közlönye.

Lőcse, 1915 május 7.
 Neogrady Lajos dr. alispán a következőket volt szíves nekünk a háborúról elmondani:

A Kárpátok elleni rohamok az egész vonalon visszaverve, az ellenség által hónapokon át tartott erős nyugatgalíciai hadiállások elfoglalva, a megsemmisítés veszélyének kitett kárpáti orosz haderők menekülésszerű visszavonulásban hagyják el területeinket. A szomszéd északi határokról eltűnt az orosz, Sáros vármegye már tiszta és rövid idő múlva megtisztul hazánk minden része az ellenségtől.

Vármegyénkre nézve tehát elmúlt minden veszély.

zenéje zsong, halk zümmögés vibrál: a csend, a legparányibb hanghullám által sem fodrozott csend, zsi-bongó szinfóniája.

Erzem idegeim érzéketlenségét, hallom a csendet s látom a semmit. Agyam is úgy működik, mint egy elhagyott malom, lassan lüktető vérem hajtja a kerekét, mely őrli a kövei közt megtapadt, sokszor megforgatott emlékeket. Nincs akaratom, nincs öntudatom, — álmodozom — bár az álom messze-messze elkerül. Jön a múlt, jönnek álmok és jönnek a soha meg nem valósult, sápadt illúziók.

Valamelyest feldüledék s mozdulatlanul, hangtalanul munkához látok.

— Lassan, óvatossan, féltő vigyázattal keresem és szedem elő az emlékeket, gondosan lehámogatom róluk az idő, a feledés porát, becézve simogatom őket, mint törékeny kristályporcellánt, mint titkos magánjában egy szép asszony drága, csillogó ékszereit és cseccsebecsít.

S dőltre kelnek érzéseim. — Az emlékek, az emlékezés végig játssza az érzelmek végtelen árnyalatú skáláját, a hangulat mikrométer csavarját.

Feltámad minden, minden öröm, bánat, szomorúság, kis szerelmek, csacsiságok, gyönyör és köny.

Előkerülnek rejteikből olyan titkok régi holmik is, melyeket nem szabadna elővenni, melyekkel bibe-

Obr. č. 3: Szepesi Hirnok, 8. 5. 1915

30-ik évfolyam 88. szám. VASARNAP Igő, 1914. augusztus 2-án.

Előfizetési ár vidékre
 Egész évre K 16.80
 Fél évre „ 8.40
 Negyed évre „ 4.20
 Egy hónapra „ 1.40

SZEPESI LAPOK
 POLITIKAI ÉS TÁTRAJ UJSÁG.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Deák Ferencz-sor 56. szám a Telefon 50.
 Feltámasztó: TELLÉRY GYULÁ lapfuttató. HELYETTES SZERKESZTŐ: SELTENREICH HUGÓ.
 Megjelenik vasárnap, szerdán és pénteken.

A SZEPESSÉG LELKESEDÉSE A HÁBORU MELLETT.

A háboru megkezdődött. Belgrád körüli szakadatlanul folyik a harc. A puszkaporszag egészen megérintette katonáinkat, akik a legnagyobb hűvel, büszke férfiasággal, Király és Haza iránti lankadatlan lelkesedéssel folytatják a küzdelmet nemzetünk ádáz ellenségeivel szemben.

A régi magyar vitézség mindmegannyi hő-sétől veszik a követendő példát katonáink és úgy harcolnak, mint igaz férfiakhoz illik, akik nem ismernek hátrálást, vagy megadást. Csak egy tudat járja át egész valójukat, csak egy gondolat hatja át szívüket: **győzni vagy elveszni a hazáért!**

A magyar dicsőség kiapadhatatlan forrása a harcra lelkesítő készségnek és a hazaszeretet kiolthatatlan lángja tüzel bátorságra, hogy csüg-gedést nem ismerő akarattal törjünk előre, csak előre!

A német szövetséges is azért becsüli ben-lyek különösen a közigazgatási alkalmazottak hatáskörébe tartozna.

Ezek a kötelességek elsősorban a mozgósítással kapcsolatos intézkedésekre vonatkoznak, de magukban foglalják egyúttal mindazon teendőket, melyek a közigazgatás rendes menetének a biztosítására, a lakosság érdekeinek és nyugalmának a megvédésére szük-ségességek.

Amidőn tehát összes tisztviselőtársaimat fokozott munkára, kötelességeink szigorú teljesítésére és ezzel szeretett hazánk hűség-szoigálatára hívom fel, teszem ezt abban a reményben, hogy Szepesvármegye közigaz-gatása a most következő nehéz napokon is, igazolói fogja eddig becsülettel kiérdemelt jó hírnevét.

Lőcse, 1914. évi július hó 29-én.
 Dr. Neogrady Lajos s. k. alispán.

Előfizetési ár helyben
 Egész évre K 12.-
 Fél évre „ 6.-
 Negyed évre „ 3.-
 Egy hónapra „ 1.-

1914 AUG 2 -
 Kézelték: HUGÓ SELTENREICH
 Megjelenik vasárnap, szerdán és pénteken.

ritkoztak; az elválasztó folyók mentén végrehaj-tott járómenetek alkalmával ismételt puská-lövések váltására került a sor, melyek azonban jelentékeny veszteséggel nem jártak. Komolyabb jellege volt azon kisebb ütközeteknek, melyek a zimonyi híd mellett zajlottak le.

Szerdáról csütörtökre virradó éjjel felrob-bantották — miként már jelentettük — a szer-bek az említett híd; az eredmény azonban nem volt megfelelő.

A szerb törekvéseket a rombolás munkáját befejezni, saját előőrseink a szárazföldi és hajó-tűzérősség által támogatva, meghiusították.

Prognál, egy Száva-melletti falunál egy 50—60 emberből álló irreguláris bandának az a törekvése, hogy a folyón átkeljen, saját előőrseink éberségén meghiusult. Végre sikerült a saját, Velke-Gradistervel szemben eivonult tűzérősségünknek két főszerelésben levő ellenséges gőzhajót tűz alá venni és megsemmisíteni. Ezen alka-lommal megállapíthatjuk, hogy a nyilvá-nosság, a harctéren lefolyt minden fonto-sabb eseményről állandóan, hivatalos érte-sítés által, melynek egyedül tulajdonítható autentikus jelleg, tudomást fog szerezni.

Hivatalos tudósítás: Július 31. Körülbelül

Obr. č. 4: Szepesi Lapok, 2. 8. 1914

Obr. č. 5: Tátravidék, 5. 7. 1914

Zoznam bibliografických odkazov

A szepesség lelkesedése a háboru mellett, 1914. In: *Szepesi Lapok: Politikai És Tátrai Ujság*. 2. 8. 1914, roč. 30, č. 88, s. 1.

A szepesség lelkesedése a háboru mellett, 1914. In: *Szepesi Lapok: Politikai És Tátrai Ujság*. 2. 8. 1914, roč. 30, č. 88, s. 1.

Egy tábori pap feljegyzései, 1915. In: *Szepesi Lapok: Politikai És Tátrai Ujság*. 14. 4. 1915, roč. 31, č. 43, s. 3.

Gyula Telléry. In: *A magyar hegymászás és turizmus arcképcsarnoka* [online]. [Cit. 2019-09-11]. Dostupné na: <http://www.fsz.bme.hu/mtsz/mhk/csarnok/t/tellerygy.htm>.

Historický región Spiša v regionálnych periodikách 1901–1918 a ich význam pre súčasnú bibliografiu

HRONSKÝ, M., KRIVÁ, A. a M. ČAPLOVIČ, 1996. *Vojenské dejiny Slovenska*. IV. zv. 1914–1939. Bratislava: Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, s. 26. ISBN 80-88842-05-0.

Megyénk nagyasszonya, 1914. In: *Szepesi Lapok: Politikai És Tátrai Ujság*. 30. 12. 1914, roč. 30, č. 150, s. 1–2.

PAŠTEKA, J. a kol., 2000. *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*. Bratislava: Lúč. 852 s., ISBN 80-7114-300-6.

POTEMRA, M., ed., 1963. *Bibliografia inorečových novín a časopisov na Slovensku do roku 1918*. Martin: Matica Slovenská, s. 651–652.

II. TEMATICKÝ BLOK

REGIONÁLNÍ BIBLIOGRAFIE K DĚJINÁM MĚST A MĚSTEČEK

VYUŽITÍ KNIHOVĚDNÉ BIBLIOGRAFIE PRO STUDIUM REGIONÁLNÍ KNIŽNÍ KULTURY

Mgr. Andrea Jelínková

Knihovna AV ČR, v. v. i.

Príspevek predstaví knihovednú bibliografiu, oborovou databázi odborné literatury k dejinám knižnej kultúry v českých zemích do polovice 19. storočia. Knihovedná bibliografia je jedným z dôležitých podporných informačných zdrojů, ktoré sa vzťahujú nejen k bohemikálnej knižnej kultúre jako celku, ale i k jednotlivým regionům nebo lokalitám. Jako pomocná databáze je Knihovedná bibliografie integrována do portálu Knihoveda.cz, který obsahuje primární data i nové výzkumné nástroje k výzkumu české knižní kultury do roku 1800.

The paper draws attention to the bibliological bibliography, an automated database of literature on the history of book culture in the Czech Lands to around 1850. Bibliological bibliography is one of important sources of information related to not only the Czech book culture in general but also to particular regions and areas. Bibliological bibliography was recently integrated as a supplementary database into the www.knihoveda.cz portal which contains primary data together with new tools for research into the Czech book culture til 1800.

Knihovedná bibliografie je odborná automatizovaná databáze literatury k dějinám knižní kultury. Databázi sestavuje a spravuje knihovědné oddělení Knihovny Akademie věd České republiky, v. v. i., (dále jen KNAV) a je jednou zází systému ALEPH KNAV. Vznik databáze úzce souvisí s vytvářením *Bibliografie cizojazyčných bohemikálních tisků do roku 1800* (dále jen BCBT), národní retrospektivní bibliografie, která je jedním z hlavních úkolů knihovědného oddělení KNAV.¹ Tématem knihovědné bibliografie jsou dějiny knihy, knihtisku, knihoven a knižní kultury obecně v Čechách a na Moravě zhruba do poloviny 19. století (Jelínková, 2017, s. 126–134).

Knihovedná bibliografie zachycuje záznamy článků, tematických monografií, kolektivních monografií, sborníků a kapitol v monografiích, které se v nejširším smyslu týkají knihovnědy

¹ K vývoji a zpracování BCBT viz <https://www.lib.cas.cz/kvo/cizojazyčna-bohemika/bibliografie-cizojazycných-bohemikalních-tisků/>

jako oboru se zvláštním zřetelem na knihovědu bohemikální. Knihověda je multioborová disciplína přesahující do historie, dějin umění, jazykovědy, paleografie, kodikologie, sfragistiky, archivnictví i dalších humanitních vědních oborů (Voit, 2014, s. 95–100). Obdobně knihovědná bibliografie bere v úvahu různá hlediska zkoumání knižní kultury.

V knihovědné bibliografii převažují články, povahou je to především, ne však výhradně, analytická článková bibliografie. Databáze není duplicitní s jinými odbornými bibliografickými databázemi, protože evidované záznamy analyzuje předmětovými hesly podrobněji právě z knihovědných hledisek. V současné době obsahuje databáze asi 5 000 záznamů.

Excerptční základnu tvoří česká i zahraniční periodika literárněvědného, historického, uměnovědného a lingvistického zaměření, české (a výběrově zahraniční) ročenky a sborníky vycházející pravidelně i méně pravidelně, především konferenční sborníky, jubilejní sborníky, sborníky prací archivů a regionálních muzeí, monografie, výstavní katalogy i katalogy knihovních a knižních sbírek. Jejich tématem jsou dějiny knižní kultury – staré a vzácné tisky, dějiny knihoven, činnost tiskařů, tiskáren a nakladatelů, ediční praxe, knižní obchod, dějiny komunikace, provenience dokumentů, knižní ilustrace, knižní vazba, problematika katalogizace, nálezové zprávy a podobně.

Knihovědná bibliografie je regionální jednak svou povahou, protože je zaměřena na bohemikální oblast (dějiny knižní kultury v českých zemích). Regionalita dále vyplývá z excerptční základny, protože snahou sestavovatelů je excerptovat i regionální periodika, sborníky muzeí atd. Z pohledu katalogizátora je regionalita zajištěna geografickými hesly (pole Marc21 651, kód geografické oblasti 043), případně klíčovými slovy (pole 964 u starších záznamů bez revize). Díky geografickým heslům a klíčovým slovům představuje knihovědná bibliografie důležitý informační zdroj i pro výzkum regionálních aspektů knižní kultury, ať už jde o dějiny knihtisku, knihtiskařských a vazačských dílen, knižního obchodu, dějiny a popis různých knihovních a knižních sbírek soukromých i institucionálních, a to jak na širším geografickém území (země), tak v konkrétních lokalitách (obcích). Lze například sledovat knižní kulturu v určité geografické oblasti, zemi (knižní obchod na Moravě, cenzura v Čechách), regionu (zámecké knihovny Plzeňska) nebo konkrétní lokalitě – dějiny knihtiskařských nebo knihvazačských dílen v určitém místě, dějiny zámeckých a šlechtických knihoven v konkrétní obci atd. Knihovědná bibliografie je tak důležitou pomůckou a nástrojem ke studiu regionální knižní kultury.

Na dvou vybraných příkladech (země Slezsko, město Plzeň) představíme výsledky vyhledávání v knihovědné bibliografii:

Země Slezsko: 52 výsledků vyhledávání; jde o články, kapitoly v knihách nebo monografie, jejichž tématem je knižní ilustrace a grafika (veduty slezských měst, grafická alba, dílo slezského grafika), provenienční výzkum (ex libris a supralibros slezských vlastníků), dějiny knižní vazby se vztahem ke Slezsku, kramářské písně (kult slezských poutních míst), dějiny literatury (slezští autoři a analýza jejich děl), dějiny knihoven (těšínská knihovna, Tschammerova knihovna, historické knižní fondy ve Slezsku, zámecké knihovny Slezska), regionální osobnosti (Szersznik, Třanovský, kazatelé), knižní obchod i bibliografie Slezska.

Město Plzeň: 106 výsledků vyhledávání jména Plzeň jako předmětového geografického hesla. Výsledkem rešerše jsou záznamy článků, jejichž tématem jsou dějiny knihtiskařů, tiskáren a dějiny knihtisku (prvotiskař Bakalář, Pekk, vztah Plzně k Norimberku z typografického hlediska, tiskárny v 19. století), filigranologie, datace nejstarších tisků, knižní ilustrace (veduty Plzně), typografické analýzy plzeňských tisků, dějiny knihoven (arciděkánská knihovna, sbírka Rudolfa Hirsche, krajská vědecká knihovna, muzejní knihovna, zámecké knihovny plzeňského regionu), literární dějiny (plzeňská humanistická škola a její literární život), dějiny města (edice Balbínových veršů o Plzni, zprávy o meteorologických pozorováních v regionu), regionální osobnosti.

Předpokládáme, že databáze knihovědné literatury vejde ve větší známost díky nově vytvořenému portálu k dějinám české knižní kultury www.knihoveda.cz,² který vznikl za podpory programu Ministerstva kultury ČR NAKI a je výsledkem spolupráce řešitelských týmů Knihovny AV ČR, Národní knihovny a Masarykova ústavu a archivu AV ČR. Portál obsahuje primární data i nové výzkumné nástroje k výzkumu české knižní kultury do roku 1800. Virtuálně spojuje dvě dosud oddělené databáze národní retrospektivní bibliografie (Knihopis a BCBT, o jejich spojení Mach, 2016, s. 35–53), dále databázi rukopisů neúřední povahy uložených na území ČR a rukopisných bohemik v zahraničí³ a doplňuje je hesly z elektronické Encyklopedie knihy v českém středověku a raném novověku, interaktivní mapou tiskařské produkce Čech a Moravy a moderní literaturou. Moderní literaturu představují dvě databáze – knihovědná literatura a kodikologická literatura, kterou sestavuje Masarykův ústav a Archiv AV ČR a je obdobou knihovědné bibliografie, ovšem jejím tématem jsou bohemikální rukopisy. Cílem portálu www.knihoveda.cz je získat relevantní informace na jednom místě a pod jedním vyhledávacím rozhraním. Databáze knihovědné literatury se začleněním do portálu stává jedním z důležitých informačních zdrojů, které se

² K projektu viz <https://www.knihoveda.cz/o-portalu/>

³ K databázi viz <https://www.mua.cas.cz/node/400>

vztahují nejen k bohemikální knižní kultuře jako celku, ale umožňují zkoumat i knižní kulturu v určitém regionu, městě nebo obci.

Seznam bibliografických odkazů

JELÍNKOVÁ, Andrea, 2017. Knihovědná bibliografie. In: *České oborové bibliografie: sborník z interdisciplinárního semináře*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, s. 126–134.

Knihoveda.cz. *O portálu* [online]. [Cit. 9. 11. 2020], dostupné z: <https://www.knihoveda.cz/o-portalu/>.

Knihovědné oddělení. Cizojazyčná bohemika. *Bibliografie cizojazyčných bohemikálních tisků do roku 1800 (BCBT)* [online]. [Cit. 9. 11. 2020], dostupné z: <https://www.lib.cas.cz/kvo/cizojazyčna-bohemika/bibliografie-cizojazycných-bohemikalních-tisků/>.

MACH, David, 2016. Knihopis českých a slovenských tisků a jeho integrace do portálu Knihoveda.cz. *Knihovna: knihovnická revue*. Roč. 27, č. 2, s. 35–53. Dostupné též z: <https://knihovnarevue.nkp.cz/archiv/2016-2/recenzovane-prispevky/knihopis-ceskych-a-slovenskych-tisku-a-jeho-integrace-do-portalu-knihoveda.cz>.

Masarykův ústav a Archiv AVČR. *Databáze rukopisů a bibliografie kodikologické literatury* [online]. [Cit. 9. 11. 2020], dostupné z: <https://www.mua.cas.cz/node/400>.

VOIT, Petr, 2014. Osobní apel ke koncepci, komplexnosti a interdisciplinárnímu charakteru knižní kultury. *Knihy a dějiny*. Roč. 21, s. 95–100, dostupné z <https://knihyadejiny.cz/knihyadejiny/article/uuid:c12e952a-4e31-4460-9f5b-b9462d43b4be>.

**MESTO, JEHO REGIÓN A ICH HISTÓRIA SPRÍTOMNENÉ V SÚČASNOM
REGIONÁLNO M PERIODIKU (NA PRÍKLADE MESTA BANSKEJ BYSTRICE
A REVUE PRE POPULARIZOVANIE VEDY, UMENIA A CESTOVNÉHO RUCHU
BYSTRICKÝ PERMON)**

PaedDr. Ivan Očenáš, PhD.

Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici

Banská Bystrica, často spájaná s rôznymi atribútmi ako srdce stredného Slovenska, medené mesto, perla Pohronia, povstalecká Bystrica či Atény nad Hronom, bola od roku 1255 slobodným kráľovským mestom a prináležala do zväzku staroslávnych stredoslovenských banských miest. Od konca 15. storočia tu mala svoje sídlo Thurzovsko-fuggerovská spoločnosť, najvýznamnejší podnik v medenorudnom baníctve na Slovensku. Od polovice 16. storočia sa obyvateľstvo zamestnávalo najmä obchodom a remeslami. Príspevok predstaví obsahové, tematické a autorské zameranie prvých desiatich ročníkov (2003–2012) časopisu Bystrický permon, revue pre popularizovanie vedy, umenia a cestovného ruchu, vychádzajúc nielen zo samostatných vydaní jednotlivých čísel, ale tiež z knižného vydania bibliografického súpisu publikovaných príspevkov.

Banská Bystrica is associated with various aliases such as the Heart of Central Slovakia, the Copper Town, the Pearl of Pohronie, the Insurgent Bystrica, or Athens over the River Hron. It became a free royal town in 1255, belonging into the Venerable Association of Central Slavic Towns of Banská region. From the end of the 15th century, the Thurzo-Fugger Society, which was the most important company of the ore mining industry in Slovakia, resided in Banská Bystrica. From the mid-16th century, the town's population was being employed mostly in trade and crafts. The paper presents the content of the first ten years (2003–2012) of the Bystrický permon magazine, a review for popularization of science, art, and tourism. It also deals with the topics and authors of the articles. The analysis is based not only on individual magazine issues, but also on a bibliography of the published articles.

Mesto Banská Bystrica, často spájané s rôznymi atribútmi ako medené mesto, perla Pohronia, srdce stredného Slovenska, povstalecká Bystrica či Atény nad Hronom, získalo v roku 1255

od uhorského kráľa Bela Štvrtého mestské privilégia (t. j. určené hranice mesta, právo voľby farára a richtára s právom súdiť, ťažiť zlato, striebro a ostatné kovy a z vytŕaženého zlata odvádzať kráľovi desatinu, zo striebra a ostatných kovov osminu, právo užívať lesy, lúky a oráčiny; Baláž, 2005) podľa vzoru mesta Banská Štiavnica (1238) a stalo sa slobodným kráľovským mestom. Viaceré fakty z histórie Banskej Bystrice sú však súčasníkom menej známe, ide akoby o pozabudnuté udalosti a osobnosti, ktoré do dnešných dní nie sú systematicky spracované ani prezentované. Najmä tieto odkrývajú a sprítomňujú svojim obsahovým, tematickým a autorským zameraním príspevky v časopise Bystrický permon. Slovo permon (zdrob. permoník), ktoré je vradené do názvu periodika, pomenúva „v tradičnom baníckom prostredí malú démonickú bytosť (preto je frekventovanejšie deminutívum permoník), ktorá mala ľudskú podobu, črty a vlastnosti... žili vo väčších spoločenstvách a nepozorovane sa pohybovali po banských chodbách a štôlnach. Strážili a ochraňovali podzemné poklady, spolu s baníkmi kopali rudu a vzácne nerasty“ (Šoka, 2003). Šéfredaktor a zodpovedná redaktorka v prvom čísle v úvodnom príspevku Koráliky poznania predostierajú koncept časopisu, ktorý chce ponúkať neobyčajné novinky v podobe malých korálikov „o histórii Banskej Bystrice prostredníctvom renomovaných odborníkov z rôznych oblastí vedy, kultúry, športu a umenia, ktorí budú prezentovať výsledky svojho vedeckého bádania“ (Očenášová-Štrbová a Gender, 2003). Svoj redakčný zámer aj vysvetľujú – rečníckymi otázkami: „Lebo – možno milovať bez poznania? Možno byť hrdý bez minulosti? Možno sa identifikovať nevšimavý a ľahostajný?“ (ibid.). Ide teda o časopis určený nielen odbornému, ale aj širšiemu čitateľstvu so záujmom o históriu Banskej Bystrice, jej širšieho regiónu a ich budúcnosť, „je prameňom inšpirácie a podnecovateľom zdravého lokálpatriotizmu“ (Očenášová-Štrbová, 2003). „Časopis počas svojej existencie priniesol svojim čitateľom množstvo článkov, ktoré dokumentujú rôzne sféry života v meste a jeho okolí. Stal sa osobitou kultúrnou a vedeckou súčasťou mesta, ktorá presahuje hranice pôvodne vymedzeného regiónu“ (Senček, 2016). Redakcia hneď pri zrode revue vyzvala všetkých čitateľov so záujmom o spoluprácu a tých, ktorí boli osobnými svedkami zaujímavej historickej udalosti alebo sa stretli s významnými osobnosťami pôsobiacimi či žijúcimi v Banskej Bystrici, alebo uchovávajú v súkromných archívoch dokumenty a fotografie, aby písali, podnecovali, motivovali a dávali príklad váhajúcim. Jednotlivé čísla prvého vydavateľského decénia vyšli aj vo formáte súborného vydania s názvom *Za živa v Bystrici...* (2013), v ktorom jednoduchšiu a prehľadnejšiu orientáciu a selekciu umožňuje tiež knižné vydanie bibliografického súpisu všetkých príspevkov (Senček, 2016).

Už v nultom čísle časopisu z februára 2003 sa čitatelia dozvedajú o najstaršom banskobystrickom spise (Chromek, 2003) *Tractatus de Cometa, qui sub finem anni a nato Christo 1577...* Autorom spisu je Jakub Pribicer (1539–1582) a pojednáva v ňom o kométe spozorovanej v novembri 1577. Spis bol vytlačený v roku 1578 a je najstaršou písomnou pamiatkou svetského významu na území Slovenska. V roku 1944 spomenula Pribicerov Traktatus vo svojich dejinách astronómie Američanka D. C. Hellmanová.

Pre banskobystrické dejiny sú nielen zaujímavé, ale aj cenné informácie o novoobjavenej a doteraz neznámej najstaršej pečati mesta s mestským erbom, ktorej odtlačok pochádza z roku 1326; v centre pečate je ranogotický trojuholníkový štít s mestským erbom členeným na deväť horizontálnych polí, nad ním sú k sebe privrátené banícke kladivko a želiezko, ktorých násady sú vodorovne odvrátené, a bočnú plochu pečate vyplňajú nebeské telesá: slnko, polmesiac a malé šesťcípce hviezdíčky, obvod pečate ohraničuje majuskulný nápis SIGILLVUM DE BISTRICEBANA. Toto pečatidlo sa používalo do polovice 15. storočia, keď bolo nahradené novým so zmeneným mestským erbom, ktorým je sedemkrát strieborno-červene delený štít (podrobnejšie Graus, 2003).

„Medená“ Banská Bystrica od konca 14. storočia prináležala do zväzku siedmich staroslávnych stredoslovenských (dolnouhorských) banských miest („strieborná“ Banská Štiavnica, „zlatá“ Kremnica, Pukanec, Nová Baňa, Ľubietová a Banská Belá), ktoré okrem geografickej polohy a banského elementu spájalo jednotné mestské a banské právo odvodené od banskoštiavnického práva a spoločná obrana proti vonkajším a vnútorným nepriateľom, t. j. proti Turkom, ktorí otvorene prejavovali záujem o bohatstvo, ale aj proti feudálom obývajúcim hrady na okolí banských miest; vnútorné nebezpečenstvo vytvárali aj baníci nespokojní so svojím postavením.

V 16. storočí bolo hlavným zdrojom bohatstva mesta dolovanie medených a medeno-strieborných rúd a ich hutnícke spracovanie v okolitých obciach a osadách (najmä Staré Hory, Špania Dolina, Tajov, Kostiviarska). Dolovanie rúd bolo v rukách mešťanov (waldbürgerov), ktorí sa postupne združovali do ťažiarских spoločností. V roku 1495 založil podnikateľ Ján Thurzo (1437–1508) medenú hutu na oddeľovanie medi od striebra a hámor a skoncentroval produkciu medi a striebra. V podnikaní sa spojil s nemeckým bankárom Jakubom Fuggerom (1459–1525) z Augsburgu. Podpísaním predbežnej zmluvy 15. novembra 1494 a zakladacej zmluvy 16. marca 1495 vytvorili Thurzovci a Fuggerovci banskobystrický mediarsky podnik (Ungarischer Handel) čiže Thurzovsko-fuggerovský mediarsky podnik (1494–1546), ktorý do banskej výroby zaviedol početné technické inovácie, zmodernizoval výrobu a skoncentroval ťažbu a dopravu vyťaženej horniny. Thurzovsko-fuggerovská

spoločnosť ako prvý kapitalistický podnik v Uhorsku a prvý najväčší kapitalistický mediarsky komplex v Európe (Martuliak, 2003) v časoch najväčšieho rozmachu patrila k najvýznamnejším producentom medi a tá prenikla na všetky európske trhy (Benátky, Antverpy, Frankfurt nad Mohanom, Kolín, Norimberg či Lisabon), odkiaľ sa distribuovala aj do zámoria, Afriky a na Blízky východ.

Spoločnosť počas svojej polstoročnej prevádzky zaviedla a rozšírila v Európe technológiu spracovania medených a strieborných rúd pomocou obohacovania taveniny (šplajsovanie) a oddeľovania striebra od medi pomocou olova (scedzovanie) a vyťažila vyše 60 000 ton medi a 115 ton striebra, čo predstavovalo čistý zisk 2,5 milióna zlatých. Thurzovsko-fuggerovský mediarsky komplex prispel k dynamickým obchodným a spoločenským kontaktom stredoslovenských banských miest s vyspelými krajinami Európy a faktograficky je najlepšie preukázateľným prínosom Banskej Bystrice do historického procesu formovania novodobej Európy.

O hospodársku dominanciu v baníctve definitívne prichádza Banská Bystrica v 19. storočí. V činnosti ostal starý, pôvodne thurzovský medený hámor, kde sa vyrábali medené kotly, kuchynský riad a medené plechy pre kremnickú mincovňu. V tridsiatich domoch sa varilo pivo a v jednom z prvých cukrovarov v Uhorsku sa od roku 1831 vyrábala cukor, sirup a rum. Bohaté mestské lesy boli zdrojom suroviny pre papierenské mlyny, ktoré pracovali na blízkych horských bystrinách. V Harmanci na lesných majetkoch mesta založil banskobystrický mestský a cirkevný mecenas Teofil Stadler (1822–1911) jednu z prvých piarní v Uhorsku (dnes Harmanecké papiere). V meste neskôr vznikajú aj súkenky, garbiareň, dielňa na modrotlač (podrob. Chromeková, 2003).

Autori príspevkov v Bystrickom permone sa tiež venujú viacerým významným osobnostiam, ktoré navštívili Banskú Bystricu. Veľký záujem spoznať Banskú Bystricu prejavil v roku 1836 vtedy 21-ročný Ľudovít Štúr (1815–1856), ktorý strávil mesiac letných prázdnin v dome Vankovcov na Dolnej Striebornej ulici. Syn Vankovcov bol študentom bratislavského lýcea a veľkým obdivovateľom Ľ. Štúra. Do Banskej Bystrice sa Ľ. Štúr vrátil v revolučnom roku 1849 ako jeden z vodcov slovenských dobrovoľníkov a ubytovaný bol v hostinci U Raka na Hlavnom námestí (zmienku o Ľ. Štúrovi uvádza E. Jurkovich v Dejinách kráľovského mesta Banská Bystrica, 2005; podrob. Borgul'ová, 2006).

25. augusta 1923 to bola prvá aj jediná návšteva prvého prezidenta Česko-Slovenska Tomáša Garrigua Masaryka (1850–1937), ktorého privítalo podľa dobovej tlače na preplnenom námestí 18–20 tisíc obyvateľov mesta a okolitých obcí a všetci významní predstavitelia politického a spoločenského života mesta, okresu a župy. Samotná návšteva je

odbornej i širšej verejnosti pomerne neznáma (Fremal, 2003). T. G. Masaryk zo svojho letného sídla v Topoľčiankach uskutočňoval návštevy slovenských miest a krajov. Do B. Bystrice prišiel z kúpeľov na Sliači, cestou sa zastavil v Radvani pri hrobe štúrovského básnika Andreja Sládkoviča. Na banskobystrickom Hlavnom námestí, ktoré bolo pri príležitosti Masarykovej návštevy premenované na Masarykovo námestie, ho privítala chlebom a soľou banskobystrická spisovateľka Terézia Vansová (1857–1942). Tradičná mestská rivalita medzi Banskou Bystricou a susedným Zvolenom, ktorá je stále aktuálna, sa prejavila v spore, ktoré mesto bolo dôstojnejším hostiteľom T. G. Masaryka. Bystričania argumentovali faktom, že prezident navštívil pred Zvolenom najprv Banskú Bystricu, a podľa Zvolenčanov prezidenta víťalo viac ľudí ako v Bystrici.

Ročníky 1–10 *Bystrického permona* vychádzajúce v rokoch 2003–2012 vyšli spolu v 44 číslach časopisu (v každom roku štyri čísla + nulté a mimoriadne číslo v prvom roku, v druhom roku päť čísel a v treťom roku štyri čísla + mimoriadne číslo; mimoriadne vydania vyšli pri príležitosti návštevy pápeža Jána Pavla II. v Banskej Bystrici v roku 2003 a v roku 2005 pri 750. výročí udelenia mestských privilégií). Súpis všetkých príspevkov (Senček, 2016) je zostavený podľa štandardných bibliografických zásad. Príspevky sú rozdelené do štyroch registrov: 1. chronologický, 2. autorský, 3. názvový a 4. tematický, ktorý je ďalej členený na 70 vecných kategórií (pozri tabuľku) podľa obsahovo-tematického zamerania a cieľa príspevku; každý príspevok je zaradený minimálne do jednej a maximálne do štyroch rôznych kategórií.

Tabuľka: Štatistické informácie o bibliografickom súpise

BYSTRICKÝ PERMON: <i>Banskobystrická revue pre popularizovanie vedy, umenia a cestovného ruchu</i>		2003–2012
Počet ročníkov		10
Počet vydaných čísel		44
Počet príspevkov v chronologickom registri		688
Počet príspevkov v autorskom registri		721
Počet príspevkov v názvovom registri		688
Počet kategórií v tematickom registri		70
1. Archeológia	24. Hudba	48. Politika
2. Architektúra	25. Hutníctvo – spracovanie rúd	49. Poľnohospodárstvo
3. Archívne dokumenty	26. Hydronymia	50. Priemysel a podniky
4. Armáda	27. Iné	51. Projekty a plány
5. Astronómia	28. Jaskyne	52. Región

6. Baníctvo	29. Kuchyňa	53. Remeslá
7. Banskobystrické knihy	30. Kultúra	54. Sakrálne pamiatky
8. Básne	31. Kúpeľníctvo	55. Samospráva
9. Cestovný ruch – turistika	32. Legendy	56. SNP
10. Cirkevné dejiny	33. Lesníctvo	57. Spoločnosť
11. Dejiny mesta podľa Jurkoviča	34. Letectvo	58. Šport
12. Divadlo	35. Literatúra	59. Štátna správa
13. Domy a budovy	36. Ľudová slovesnosť	60. Technické pamiatky
14. Doprava	37. Medicína a farmácia	61. Udalosti a medzníky
15. Ekonomika	38. Mestský hradný areál	62. UNESCO
16. Etnografia a tradície	39. Meteorológia	63. Veda a technika
17. Faleristika	40. Miestopis	64. Výchova a vzdelávanie
18. Filatelistika	41. Múzeá a expozície	65. Výtvarné umenie
19. Filokartia	42. Notafília	66. Základy a tajomstvá
20. Fortifikačné pamiatky	43. Numizmatika	67. Zberateľstvo
	44. Obchod a trhy	68. Živnostníci a podnikatelia
21. Geológia	45. Osobnosti a rody	69. Životné prostredie
22. Heraldika	46. Pamätníky	70. Žurnalistika
23. Historický kalendár	47. Parky	

„Historické banské mestá sú pozoruhodné aj tým, že čím viac im ubúdali podzemné poklady – zlato, striebro a meď, tým viac sa im hromadilo duchovné bohatstvo – vedomosti, technický pokrok, vzdelanosť, architektúra a umenie na povrchu. Získali to, čomu sa dnes hovorí ‚genius loci‘ alebo ‚kultúrne dedičstvo‘. Toto obrovské duchovné bohatstvo je u nás ešte akoby skryté pod nánosom nepotrebnosti, nezáujmu a zabúdania. Rovnako ako to podzemné v minulosti treba aj toto bohatstvo objavovať a využívať.“ (Žuffa a Ellek, 2003).

„Zanikajúci banský svet na Slovensku mal svoje čaro. Tak ako každé remeslo, aj baníctvo malo a má svoje legendy a patrónov. Medzi nich patrí aj permoník alebo permon. Mal by ostať medzi nami aj naďalej. Najmä ak bol symbolom pracovitosti a spravodlivého strážcu...“ (Sand, 2003). Bystrický permon, Banskobystrická revue pre popularizovanie vedy, umenia a cestovného ruchu, pokračuje v systematickom odkrývaní a sprítomňovaní historických udalostí a osobností Banskej Bystrice a jej regiónu v roku 2019 už sedemnástym ročníkom.

Zoznam bibliografických odkazov

BALÁŽ, Ján, 2005. 750. výročie udelenia mestských privilégií Banskej Bystrici. In: *Bystrický permon*. Roč. 3, č. 1, s. 1–2.

BORGULOVÁ, Jana, 2006. Ľudovít Štúr v Banskej Bystrici. In: *Bystrický permon*. Roč. 4, č. 2, s. 6.

Bystrický permon: Banskobystrická revue pre popularizovanie vedy, umenia a cestovného ruchu [pôvodne Banskobystrická revue pre históriu, literatúru a popularizovanie vedy (1/2003), neskôr Banskobystrická revue pre popularizovanie vedy a umenia (2, 3 a 5/2003)]. Šéfred. Pavel Gender. 2003 – . Banská Bystrica: Bystriciensis – Združenie cestovného ruchu; Banskobystrický geomontánný park; Občianske združenie Permon. ISSN 2585-9420.

FREMAL, Karol, 2003. Prezident T. G. Masaryk navštívil pred 80 rokmi Banskú Bystricu. In: *Bystrický permon*. Roč. 1, č. 3, s. 6.

GRAUS, Igor, 2003. K najstaršej podobe erbu Banskej Bystrice. In: *Bystrický permon*. Roč. 1, č. nulté, s. 6–8.

CHROMEK, Igor, 2003. Najstarší banskobystrický spis. In: *Bystrický permon*. Roč. 1, č. nulté, s. 1–2.

CHROMEKOVÁ, Valéria, 2003. Priemysel v Banskej Bystrici v polovici 19. storočia. In: *Bystrický permon*. Roč. 1, č. 3, s. 10.

MARTULIAK, Pavol, 2003. Ján Thurzo 1437–1508. In: *Bystrický permon*. Roč. 1, č. 1, s. 2.

OČENÁŠOVÁ-ŠTRBOVÁ, Slavomíra, 2003. O hrdosti Banskobystričanov. In: *Bystrický permon*. Roč. 1, č. 2, s. 1.

OČENÁŠOVÁ-ŠTRBOVÁ, Slavomíra a Pavel GENDER, 2003. Koráliky poznania. In: *Bystrický permon*. Roč. 1, č. nulté, s. 1.

SAND, Ján, 2003. Odhaľovanie banského sveta. Permon: strážca, patrón, partner. In: *Bystrický permon*. Roč. 1, č. 1, s. 9.

SENČEK, Richard R, 2016. *Bystrický Permon 2003–2012. Bibliografický súpis príspevkov: Zoznam všetkých príspevkov časopisu Bystrický Permon za desať ročníkov jeho vydávania rozdelený chronologicky, autorsky, názvovo a tematicky*. [Banská Bystrica]: PhDr. RNDr. Richard R. Senček, PhD. Amtheon. 244 s. ISBN 978-80-974423-4-6.

ŠOKA, Milan, 2003. Banskobystrický permoník. In: *Bystrický permon*. Roč. 1, č. 1, s. 1.

Za živa v Bystrici... Bystrický Permon. Banskobystrická revue pre popularizovanie vedy, umenia a cestovného ruchu: Súborné vydanie časopisu 2003–2012, 2013. Sprac. Pavel Gender, Dušan Jarina, Richard R. Senček. Banská Bystrica: Dali-BB. ISBN 978-80-8141-030-7.

ŽUFFA-ELLEK, Milan, 2003. Historický Špaňodolinský banský vodovod. In: *Bystrický permon*. Roč. 1, č. nulté, s. 4–5.

III. TEMATICKÝ BLOK

REGIONÁLNÍ KRONIKY, KRONIKÁŘI A PÍSMÁCI

**NAHLÉDNUTÍ DO HISTORIE KRONIKÁŘSTVÍ KARLOVÝCH VARŮ
A KARLOVARSKÉHO KRAJE**

Gerda Lorenzová

Krajská knihovna Karlovy Vary

Prezentace pokračujícího zdroje, který vycházel v letech 1976 až 1990 a jehož vydavatelem bylo Karlovarské muzeum. Nahlédnutí do historie poválečného kronikářství Karlových Varů. Představení nejvýznamnějších soudobých kronikářů Karlovarského kraje.

The presentation of a continuing resource, that has been published in years 1976–1990, with Karlovarské museum as its publisher. A look into the history of post-war the chronicle arts of Karlovy Vary. An introduction of the most famous contemporary chroniclers of the Karlovy Vary region.

Ve svém příspěvku bych chtěla poukázat na propojení kronikářství a regionální literatury. A začala bych slovy Ing. Jiřího Behenského, náměstka hejtmána Karlovarského kraje: „Karlovarský kraj patří mezi pohraniční území, kde po roce 1945 došlo ke skoro úplné obměně obyvatelstva. Noví, národnostně rozmanití osídlenci si velice obtížně hledali vztah k novému domovu. Tyto převážně citové vazby se v současné době, kdy je již v kraji druhá a třetí generace původně přistěhovaných obyvatel, úspěšně začínají navazovat. Ke vztahu k rodnému kraji zásadní měrou přispívá poznání historie tohoto území. Velice důležitá přitom je nejen historie celku, ale i dílčí historie jednotlivých obcí. Zde je hlavním zdrojem informací právě obecní kronika. Proto příkládám vedení kronik v našem kraji takový význam a snažím se o podporu této činnosti. Jsem přesvědčen o tom, že v Karlovarském kraji má kronikářství nezastupitelnou roli při vytváření vztahu zdejších obyvatel ke kraji (k území), který již z velké části považují dnes za svůj rodný kraj.“

Krajský úřad začal od roku 2004 (jako jediný v republice) pořádat každoročně ve spolupráci s muzei a státními okresními archívy, sídlícími v Chebu, Karlových Varech a Sokolově, celokrajské semináře. Konají se na různých místech (např. zámcích, muzeích, knihovnách), kde jsou kronikářům předávány metodické i praktické rady od odborníků. Součástí semináře jsou poznávací výlety, spojené s prohlídkou památky svázané

s regionálními dějinami. Od roku 2005 probíhá i soutěž O nejlepší kroniku roku Karlovarského kraje, která je finančně ohodnocená.

Z vlastní zkušenosti vím, že na konci 70. let a v první polovině 80. let 20. století bylo obtížné získat konkrétní informace o regionálních dějinách v češtině. Vycházely sice zajímavé články k této tematice v *Karlovarském lázeňském časopise* (později pouze *Lázeňský časopis*), bohužel pouze jedenkrát měsíčně. Knižní produkce však byla sporadická. Vyšly sice čtyři historické sborníky – *Karlovarský historický sborník* (1969), *Karlovarsko* (1958), *Na západní výspě* (1961), *Historický sborník Karlovarska* (1955). Vše však bylo málo, protože zájem o dějiny místních lokalit začal narůstat mezi všemi vrstvami obyvatelstva. Proto bych chtěla upozornit na metodický a historicko-vlastivědný zpravodaj *Kroniky a kronikáři*. V letech 1976 až 1988 vydávalo tento informační materiál Karlovarské muzeum. Poslední dva roky, tedy 1989 a 1990, byl vydavatelem Okresní úřad v Karlových Varech. Každý rok vycházela dvě čísla. Celý soubor obsahuje 29 kusů. Nejúplnější počet je zachován v knihovně Muzea Karlovy Vary. Také Krajská knihovna vlastní všechna čísla, i když osm z nich jen v elektronické podobě. Naším záměrem je tento informační pramen zdigitalizovat a tím zpřístupnit co největšímu počtu zájemců. Čekáme už jen na zprovoznění digitalizační techniky.

Všechny statě, které ve zpravodaji vyšly, jsme analyticky zpracovali do naší databáze článků.

Krátce po analytickém zpracování statí jsme měli dotaz na regionálního spisovatele Bohumila Machka, autora Dravce Mattoniho, který byl předlohou seriálu Já, Mattoni. Zpravodaj byl jediným informačním zdrojem, kde se o požadované osobnosti psalo.

Jedná se o 150 článků od 37 autorů. Z těch nejznámějších to jsou: Stanislav Burachovič, Karel Nejdrl, Jiří Klsák, Jiří Martínek, Zdeněk Musil, Jaroslav Michálek, Aleša Balounová, Zdenka Čepeláková či Kamila Bešťáková.

Tematikou nebyly jen samotné dějiny, ale jsou zde zajímavé poznatky o archeologii, flóře, fauně, národopise, starých řemeslech, mincovnictví, minerálních pramenech atd.

Z autorů jich 21 přispívalo i do regionálního tisku. Některé statě se objevily i v odborných sbornících či celostátním tisku. Deseti autorům vyšla alespoň jedna publikace, šest mělo více knižních titulů. A byli to vlastně oni, kteří podnítli touhu po znalosti regionu a mají zásluhu na pestré a rozsáhlé produkci, která následovala a stále ještě pokračuje.

Chtěla bych krátce představit poválečné karlovarské kronikáře, kteří zachycovali zdejší události od roku 1945 po současnost.

V první řadě to je **Vladislav Jáchymovský** (31. 12. 1923 – 18. 9. 2007), kronikář, vlastivědný badatel, muzikolog, teatrolog, publicista. V Karlových Varech působil od roku 1945. Během svého života vytvořil příkladné a rozsáhlé dílo, jehož důležitost a vysoká úroveň dodnes ještě není plně doceněna. Již od roku 1945 publikuje v místním i celostátním tisku, v odborných časopisech a sbornících materiály o karlovarské kulturní historii s důrazem na hudební minulost a přítomnost. Kroniku města Karlovy Vary začal psát v roce 1957. Po roce 1970 přišla vynucená normalizační pauza, ale po roce 1990 se ke kronice znovu vrátil. V roce 2003 předal náročnou práci na aktuální kronice města svému dlouholetému příteli Květoslavu Kročovi. Sám pokračoval ve vyplňování bílých míst kroniky z 50. let 20. století. Díky němu jsou v Karlových Varech pořádány Dvořákův karlovarský podzim a navazující Mezinárodní pěvecká soutěž Antonína Dvořáka. Zemřel, když se vracel z koncertu vážné hudby, kterou miloval. Nedaleko jeho bytu na Růžovém vrchu ho srazilo auto. Opakovaně obdržel Cenu města Karlovy Vary (1965, 1968 a 1996). V září 2008 byla z podnětu karlovarského Rotary clubu, jehož byl zakládajícím členem, umístěna na budovu karlovarského muzea jeho pamětní deska.

Květoslav Kroča (17. 1. 1938 – 20. 3. 2011), historik a dlouholetý ředitel zdejšího muzea. Kroniku lázeňského města vedl od roku 2004 do března 2011. Po svém předchůdci převzal jeho systém členění. Karlovarská kronika je rozdělena do 40 tematických kapitol a 300 podstatí, což jen potvrzuje fakt, že je svým rozsahem skutečně mimořádná. Navíc se skládá ze tří částí – z textové, obrazové a dokladové. *„Za pololetí kronika obsahuje 350 až 400 stran textu, 500 až 600 fotografií ze všech oblastí činnosti a života města, 20 kilogramů dokumentace, kterou tvoří vzorky časopisů, výstřižky, pozvánky, plakáty institucí a podobně, a 6 CD se záběry významných událostí ve městě, které pořizuje každý měsíc TV Duha Karlovy Vary na objednávku magistrátu,“* uvádí Květoslav Kroča. Největší zdroj informací pro práci kronikáře představují v současnosti média, zvláště regionální tisk, zápisy jednání z rady a zastupitelstva města i kraje. *„Používám i údaje z výročních zpráv nebo ze statistických ročenek a v neposlední řadě samozřejmě internet. Snažím se však také osobně zúčastňovat všech významných jednání a akcí,“* prohlašuje kronikář. Karlovarská kronika se v roce 2008 stala Kronikou roku Karlovarského kraje. Květoslav Kroča systematicky dokumentoval a archivoval materiály o karlovarském mezinárodním filmovém festivalu. V roce 2002 vydal reprezentativní publikaci *Mezinárodní filmový festival Karlovy Vary. Kronika 1946–2001*, již pak pravidelně doplňoval informační brožurou o dalším ročníku. Připravoval i muzejní expozici o MFF Karlovy Vary. Vydal též publikaci *Karlovy Vary ve filmu* (2010).

Po náhlém úmrtí pana Kroči převzal práci na městské kronice **Tomáš Tišler** (1944 – 19. 3. 2015). V Karlových Varech žil od 60. let 20. století a rychle se stal lokálním patriotem. Kroniku Karlových Varů vedl od července 2011. Vyzdvihl ji na vysokou úroveň. Textová část čítá 1 100 stran, početná je i obrazová dokumentace. Kroniku vedl trochu jiným způsobem než jeho předchůdci. Snažil se události co nejméně komentovat. Jím vedená kronika byla v roce 2016 vyhlášena kronikou roku Karlovarského kraje. Tohoto uznání se bohužel již nedožil.

Jeho nástupcem se stal **Jan Prudík** (12. 10. 1947). Sokolovský rodák je absolventem strojnické průmyslovky v Lokti. Do roku 1991 byl projektantem. Působil jako učitel tance. Od roku 2000 se věnoval kultuře a památkové péči. Do roku 2011 byl vedoucím odboru kultury, památkové péče, lázeňství a cestovního ruchu Krajského úřadu Karlovarského kraje. Byl členem pracovní skupiny pro zápis českých lázní na Seznam světového kulturního dědictví UNESCO. Podílel se na vydání publikací o Krušných horách, západočeských lázních, Božím Daru i na průvodci ostrovským zámekem.

Nyní bych představila několik kronikářů z Karlovarského kraje, kteří jsou ve svých lokalitách pojmem.

Dlouholetou kronikářkou města Ostrov je **Walburga Mikešová**. Tuto činnost vykonává dosud, kdy je pracoviště městské kroniky umístěno v prostorách Městské knihovny Ostrov, která se nachází v historické budově – v paláci Princů. Paní Mikešová v minulosti pracovala jako ředitelka domu kultury a řadu let řídila Dětský filmový a televizní festival Oty Hofmana. Je členkou Spolku přátel města Ostrova. Zajišťuje spolupráci s německým krajanským spolkem Heimatverband. V roce 2007 získala druhé místo v soutěži Kronika roku Karlovarského kraje a třetí místo v roce 2011.

Populární osobností je **Oldřich Ježek** (narozen 1931)¹, kronikář města Jáchymova v letech 1980 až 2006. V roce 1945 přesídlil do Jáchymova, kde žije dosud. Učil v Krásném Lese, Ostrově, Suché, Horním Žďáru, Jáchymově, kde byl i ředitelem, ale z politických důvodů musel po roce 1968 odejít. Poté pracoval v podnicích Jitona a Škoda. V osmdesátých letech se mohl vrátit do školství jako učitel. V roce 1990 byl znovu jmenován ředitelem. Z jáchymovské školy v roce 1992 odchází do důchodu. Je velkým propagátorem regionálních dějin. Výběrem článků, kterými přispíval do Jáchymovského zpravodaje, vznikla publikace *Zápisník jáchymovského kronikáře* (2010).

¹ Dodatek: zemřel 9. 9. 2020

Již od středoškolských studií je kronikářem města Nejdek Mgr. **Pavel Andrš** (4. 5. 1983), historik, jehož badatelským zaměřením jsou české a československé dějiny 19. a 20. století, česko-německé vztahy, regionální dějiny Karlovarska, Nejdecka a západních Čech. V současné době je archivářem Státního okresního archivu v Karlových Varech. Je předsedou občanského sdružení JON – Jde o Nejdek. Z činnosti spolku jmenujme obnovu křížové cesty v Nejdku se čtrnácti zastaveními. Z nedávné doby je to otevření naučné stezky, která prochází Pozorkou, Vysokou štolou a Oldřichovem na Nejdecku. Návštěvníci se prostřednictvím informačních tabulí seznamují s regionálními dějinami, geologií, zaniklými osadami, starými cestami a důlními díly. Pavel Andrš má rozsáhlou publikační činnost v regionálním a odborném tisku. Rovněž je autorem několika knižních titulů, např. *Nejdek v letech 1945–1953* (2010), *Slavní nejdečtí rodáci: rodáci, osobnosti, návštěvníci* (2007).

Kronikářskou hvězdou Karlovarského kraje je chebský kronikář **Jindřich Josef Turek** (narozen 1948). Kroniku píše od roku 1993. Vede ji svým charakteristickým archaickým způsobem, píše ji kaligrafickým písmem, zdobí iniciálami a bordurami, ilustruje ji propracovanými akvarelovými obrázky. K této práci se dostal přes svůj celoživotní koníček, psaní a ilustrování rodinné kroniky, která je neméně pozoruhodným výtvozem. První kroniku začal psát a malovat v roce 1965. Fotografií je v dokumentu jen několik, události a příbuzní jsou ztvárněni na kresbách a akvarelech. Možnost spatřit tyto kroniky měla veřejnost loňského roku na výstavě v chebském Retromuseu. Svou práci a městské dějiny předává i školní mládeži.

Protože se naše kolokvium koná ve dnech, kdy celá společnost truchlí nad smrtí populárního zpěváka Karla Gotta, připojím vzpomínky chebského kronikáře. Karla Gotta poprvé potkal v roce 1964 v Chebu, kdy v nedalekých Lázních Kynžvart a jeho zámku natáčel muzikál *Kdyby tisíc klarinetů*. S mnohonásobným slavíkem si mohl promluvit i při otevření přeshraniční krajinné výstavy *Cheb–Markredwitz*. Karel Gott zde byl ozdobou německé části. Řekl panu Turkovi pár vět pro chebskou kroniku. Ochotně mu později prostřednictvím spolupracovníků poslal svůj životopis pro projekt *950 osudů a tváří z Chebu*. Karla Gotta považujeme za regionální osobnost, neboť absolvoval školní rok 1954–1955 na chebském učilišti. Měl se vyučit elektrikářem pro podnik ČKD.

Poznávání svého regionu považuji za krásné dobrodružství. Vše, co objevím, se snažím předat a podělit se s co největším množstvím zájemců. Vítám sebemenší aktivitu, která odhaluje něco z regionální minulosti. Vážím si všech, kteří tomu věnují svůj čas.

Seznam bibliografických odkazů

Chebský deník, 2004–2019. Praha: Vltava Labe Media. ISSN 1210-5155.

Karlovarský deník, 2004–2019. Praha: Vltava Labe Media. ISSN 1802-1069.

Krajské listy: měsíčník Karlovarského kraje, 2004–2019. Karlovy Vary: Karlovarský kraj.

Mladá fronta Dnes: Karlovarské vydání, 2004–2019. Praha: Mafra. ISSN 1210-1168.

Sokolovský deník, 2004–2019. Praha: Vltava Labe Media. ISSN 1210-9207.

IV. TEMATICKÝ BLOK

ČEŠTÍ A SLOVENŠTÍ BIBLIOGRAFOVÉ A JEJICH ODKAZ

**FRANTIŠEK AUGUSTIN URBÁNEK – BIBLIOGRAF A NAKLADATEL ČESKÉ
A SLOVENSKÉ LITERATURY**

doc. PhDr. Jaromír Kubíček, CSc.

Moravská zemská knihovna v Brně

Nedostudovaný gymnazista z moravského venkova F. A. Urbánek (1842–1919) nastoupil do největšího českého knihkupectví I. L. Kobra v Praze, který mu jako nakladatel svěřil redakční úpravu *Knihopisného slovníku* sestaveného F. Douchou. Knihu upravil do tisku a celý život se věnoval zpracovávání informací o současné české literatuře. Zřídil si vlastní knihkupectví a nakladatelství a specializoval se na vydávání pedagogické literatury a hudebnin. Vydal ročenky české a slovenské literární produkce z let 1867–1869 a vydával *Věstník bibliografický* (1867–1883), který se stal cenným zdrojem informací o českém kulturním životě. Kritizoval vydávání nemravné a krvavé literatury.

An undergraduate grammar school student from the Moravian countryside, František Augustin Urbánek (1842–1919) joined the largest Czech bookstore of I. L. Kobra in Prague who as the publisher entrusted him with the editorial adjustments of the book *Knihopisný slovník* compiled by František Doucha. Urbánek edited the book for printing and devoted his entire life to processing of information on contemporary Czech literature. He found his own bookstore and publishing company and specialized in publishing of educational literature and music sheets. He also published yearbooks of Czech and Slovak literary production from 1867–1869 and the *Věstník bibliografický* (1867–1883) which became a valuable source of information about Czech cultural life. He criticized the publication of paraliterature.

Od doby národního obrození vznikají v českých zemích první pokusy o podchycení úplné národní produkce literatury, a tak bibliografie jako činnost zaměřená na získávání, zpracování a zpřístupnění informací se začíná prosazovat jako samostatná odborná disciplína. Když Josef Jungmann (1773–1847) v první polovině 19. století připravoval materiál o literárních dějinách v českém jazyku, rozhodl se nejprve zpracovat soupis dosavadních rukopisů a tisků. Podnětem mu byla práce Poláka S. B. Lindeho, který Jungmanna vyzval ke spolupráci na díle o slovanských literaturách a sám sestavil přehled literatury slovanských národů (*Rys*

historyczny literatury narodów slowiańskich, 1823). Tento přehled byl podnětem pro Jungmanna, aby své poznámky sestavil do rozsáhlé knihy, kterou nazval *Historie literatury české aneb saustawný přehled spisů českých* (Praha 1825, 2. vyd. doplněné o novou literaturu editoval V. V. Tomek a vyšlo 1849). Práci rozvrhl v chronologické řadě do šesti věcně uspořádaných oddělení, kdy každému předchází obsírnější nárys společenského vývoje. Velmi praktická a podle historických etap přehledně uspořádaná příručka, doplněná jmennými a názvovými rejstříky, je na svou dobu obdivuhodným dílem, uvážíme-li, že jde o autorství jednoho literárního vědce, který kvůli tomuto „soustavnému přehledu spisů českých“ procházel katalogy pražských knihoven a většinu děl popsal de visu. První vydání uvedlo zprávy o 5 099 titulech, druhé vydání je o polovinu rozsáhlejší, když zachytilo 7 466 rukopisů a tištěných knih. Dodnes se naše knihověda bez Jungmannova soupisu neobejde.

Spolupracovníkem *Časopisu Musea království českého* byl kněz František Doucha (1810–1884), který v něm od poloviny 19. století vedl rubriku o nových knihách. Záznamy této soustavné práce se staly pro něj podkladem pro zpracování dodatku Jungmannova soupisu, který nazval *Knihopisný slovník česko-slovenský* (Doucha, 1865). Obsahuje přes 10 000 položek včetně zahraničních bohemik. Literární vědci hodnotí Douchu jako zakladatele dětské literatury; když opustil pro chorobu kněžské povolání, napsal pro mládež desítky knih. Své bibliografické záznamy dal přepsat Josefu Aloisi Dundrovi, neboť, jak píše v úvodu slovníku, „*následkem bývalého namáhání nucen jest, od mnoha let přeobtížně psáti vše levou rukou*“. Douchův slovník vycházel v sešitech na pokračování. Když se začal rukopis v roce 1862 sázet, ukázalo se, že Dundrův opis měl tolik chyb v přepisu i v abecedním řazení záznamů, že rozsah korektur daleko přesáhl běžný standard. Vydání Douchova slovníku inicioval Ignác Leopold Kober (1825–1866), který byl knihkupcem od roku 1843 v Táboře, v roce 1857 se přestěhoval do Prahy, vlastnil knihkupectví na Národní třídě a stal se největším českým nakladatelem (vydával spisy Tylovy, Klicperovy, Máchovy, Riegrův *Slovník naučný* a další rozsáhlá díla, beletristické práce vydával v edicích Národní bibliotéka, Slovanské besedy, Spisy výtečných českých básníků novověkých), od roku 1862 měl také vlastní tiskárnu. Pro pokračování Douchova slovníku hledal řešení a tím se stal František Augustin Urbánek (23. 11. 1842 Moravské Budějovice – 4. 12. 1919 Praha), který u něj od konce roku 1861 pracoval v knihkupectví. Pocházel z rolnické rodiny u Moravských Budějovic, měl 11 sourozenců. Studoval nižší gymnázium ve Znojmě, pokračoval v Brně, a když v kvintě studia opustil, nastoupil jako praktikant ke Koberovi. Nejen že rukopis slovníku musel Urbánek během jednoho roku nově uspořádat a připravit k sazbě, ale snažil se jej také svými

znalostmi doplňovat, jak o tom svědčí také Douchovo poděkování za jeho zvláště vytrvalou činnost v úvodu slovníku.

Douchův *Knihopisný slovník* má abecední řazení na rozdíl od Jungmannových tematicky uspořádaných záznamů. Chronologicky se prolíná s Jungmannovou prací; ten ve 2. vyd. soupisu vymezil nejnovější šesté oddělení od počátku obrození léty 1774 až 1846 a Doucha rovněž slovník datoval spisy vydanými po roce 1774. Při přepracování rukopisu dal v říjnu 1863 Kober Urbánkovi příkaz, aby „*pracoval podle soustavy od jiných národů užívané*“ (Šimáček, 1976, s. 151), tedy aby v záhlaví bylo jméno autora, jen anonymní díla, sborníky a časopisy byly řazeny pod názvem, což Doucha v rukopisu nedodržoval.¹ Obsahem jsou české a slovenské a do češtiny a slovenštiny přeložené spisy, sborníky, časopisy, kalendáře, hudebniny, obrazy, vše uspořádané v jedné abecedě bez rejstříků. Údaje o zahraniční produkci a cenzurou zakázaných tiscích čerpali autoři často ze zpráv v tisku, a proto jejich popis není vždy přesný. Přestože Douchův slovník představuje moderní bibliografické dílo, jehož cílem bylo Jungmannův soupis doplnit nebo opravit, a zejména podchytit novější produkci, úrovně zpracování Jungmannovy *Historie literatury české* nedosahuje.

Když I. L. Kober ve svých 41 letech umírá, převzal Urbánek vedení obou jeho závodů, knihkupectví i tiskárny, a začal soustavně sledovat a bibliograficky zpracovávat souběžnou tiskovou produkci. V rámci státu vydával vídeňský Spolek rakouských knihkupců od roku 1860 přehled knižní a časopisecké literatury *Oesterreichischer Catalog*. V každém ročníku jeho 2. díl evidoval českou, slovenskou a polskou knižní a časopiseckou tvorbu a zpracovávali ji knihkupci z těchto zemí. F. A. Urbánek po vydání Douchova slovníku se stal respektovaným bibliografem, do této celorakouské práce se zapojil a zpracoval katalog české a slovenské produkce za rok 1867. Současně vyšla česká verze pod názvem *Seznam všech roku 1867 v Rakousku vydaných kněh, hudebnin a uměleckých výrobků v jazyku českém a slovenském*, který také vydal vídeňský Spolek rakouských kněhkupcův (Urbánek, 1868). V této práci úspěšně pokračoval ještě v dalším roce.

Urbánek se však nespokojil s vydáváním ročních přehledů literatury v rámci rakouského katalogu, rozhodl se vydávat nákladem firmy I. L. Kober od srpna 1869 měsíčník *Věstník bibliografický: časopis pro literaturu, hudbu a umění*, který sám redigoval. V každém čísle najdeme bibliografickou část s částmi: 1. Díla v tisku, 2. Literatura česká, 3. Literatura slovenská, 4. Literatura mimočeská vztahující se na Čechy, Moravu a Slezsko, 5. Díla hudební, 6. Díla umělecká, 7. Seznam kritik (odkazy na recenze v časopisech) a 8. Seznam

¹ Vzorem pro souběžnou bibliografii byla *Allgemeine Bibliographie*, vydávaná v Lipsku od roku 1856, a *Oesterreichischer Catalog*, vydávaný ve Vídni od roku 1860.

životopisů čelnějších mužů československých. Kromě bibliografické části obsahoval časopis v rubrice Fejeton krátké zprávy z kulturního života, přehled úmrtí s nekrology osobností literatury, recenze významnějších knih a také uveřejňováním studií šlo o docela zajímavý kulturní, literární a bibliografický časopis. Věstník je tak kronikou celého českého a slovenského kulturního života. Zprávy svědčí o obrovské Urbánkově pili a širokém rozhledu.

Samostatně v knižní podobě vyšel Urbánkův *Obraz činnosti v literatuře národu českého a slovenského v roce 1869*, který má stejné uspořádání záznamů jako *Věstník bibliografický* a navazuje na Urbánkovu bibliografii ročenek vydaných ve Vídni. Svazek je označen jako 1. ročník, ale pokračování v této podobě již nevyšlo, neboť Urbánek se rozhodl zpracovávat doplňky Douchova–Urbánkova *Knihopisného slovníku* a chtěl vydat další bibliografický soupis za delší časové období; bohužel zůstalo jen u slibného záměru. Pokud jde o rakouský katalog, pro ten dále zpracovávali českou a slovenskou produkci němečtí knihkupci, což se ovšem projevilo neúplností i spoustou chyb v záznamech.²

Ve vydávání *Věstníku bibliografického* pokračoval Urbánek u firmy I. L. Kober až do konce 4. ročníku, tedy do prosince 1873, od poloviny roku 1872 je však uváděn již jako nakladatel časopisu. V říjnu 1870 totiž dosáhl plnoletosti Karel Bohuš Kober, syn zakladatele firmy, který od Urbánka vedení obou závodů rodinné firmy I. L. Kober převzal; ten od něj odešel, zřídil si ve Vodičkově ulici vlastní knihkupectví a při něm „První národní knihovnu zápůjčnou“ a stal se samostatným nakladatelem. Pátý ročník 1874 vycházel pod názvem *Věstník kritický a bibliografický*, ve vydávání se Urbánek spojil s Josefem Richardem Vilímkem, sám v něm nadále vedl bibliografickou rubriku a literární kritiku redigoval Otakar Hostinský. Bylo to v době, kdy svou literární dráhu začínaly literární revue *Lumír* za redakce Jana Nerudy a *Osvěta* s Václavem Vlčkem, které vedle kritických statí přinášely původní literární tvorbu, a tak se nové pojetí Urbánkova věstníku neprosadilo. Kritická část nezískala zájemce a pro nedostatek odběratelů vyšlo 5. ročníku jen sedm čísel a časopis v červenci 1874 zanikl.

V první řadě *Věstníku bibliografického* vyzýval její redaktor přátele české literatury ke spolupráci na sestavení doplňků *Knihopisného slovníku*.³ Žádost o doplňky se ovšem s velkým ohlasem nesetkala. Redakce slíbila uveřejňovat je s uvedením jmen zasílatelů, takovou novou rubriku najdeme ovšem jen ve dvou číslech. Urbánek ve svém časopisu rovněž

² Srov. recenzi URBÁNEK, F. A. Oesterreichischer Catalog. *Věstník bibliografický*. 1871. Roč. 3, č. 8, s. 129–132.

³ V záležitostech knihopisných doplňků! *Věstník bibliografický*. 1871, roč. 3, č. 3, s. 37.

zaměřil pozornost na články v časopisech a novinách, a to nejen pravidelnou rubrikou v bibliografické části, ale vydal i metodiku ke zpracování analytické bibliografie pro literární historii (Šála, 1871). Mělo jít o období po roce 1774 a podle seznamu časopisů a sborníků by spolupracovníci vyexcerpovali zvolený titul na lístky s uvedením popisných údajů včetně věcného třídění. Jde o slibný záměr, jak sám jeho autor říká: „*Kéž by návrh tento uvažován, opravován a přijat byl: kéž by se uskutečnil! Tím poskytnuto by bylo např. literárnímu historiku zřídlo nevidané, ke kterému především přihlížeti nutno.*“ Urbánek tak o několik generací předběhl dobu. V poslední třetině 19. století však nebylo mnoho těch, kteří by se bibliografií se zájmem věnovali, a tak lze říci, že co Urbánek sám neudělal, to neměl.

F. A. Urbánek se začal prosazovat v nakladatelské činnosti. Nejprve se zaměřil na učebnice a pedagogickou literaturu, kterou vydával v edicích *Bibliotéka paedagogická*, *Nová knihovna pro mládež*, a vlivem svého bratra Velemína (1853–1892), který v roce 1873 vstoupil do jeho podniku, se zaměřil na vydávání hudebnin, se kterými získal největší ohlas. Ve vydávání přehledů nové literatury však nepřestal. Od února 1875 začal vydávat novou řadu *Věstníku bibliografického*. Šlo ovšem jen o osmistránkové sešity, tedy polovičního rozsahu proti předchozí řadě, v nichž v jedné abecedě byla zachycena měsíční produkce knih a časopisů, a v rubrice *Fejeton* přinášel biografické a kulturní zprávy. Kromě samostatné distribuce vycházel věstník také jako příloha učitelských časopisů *Komenský* v Olomouci a *Posel z Budče* v Praze. Redigoval jej pod pseudonymem F. A. Zeman, a to až do dubna 1877, kdy ve 3. ročníku zanikl. Důvodem mohlo být vydávání *Slovanského katalogu bibliografického*, který v roce 1877 začal vycházet v Praze péčí Spolku českoslovanských knihkupeckých účetních jako náhrada za slovanskou část rakouského katalogu, který byl kritizován pro chybovost a povrchnost, způsobenou německými zpracovateli. Urbánek ve svém věstníku vydávání slovanského katalogu uvítal, byl ovšem jediným, kdo po redakční a obsahové stránce mohl přinést, a také přinesl k němu zásadní připomínky (Urbánek, 1880b).

Když v roce 1879 byl ustaven Spolek českých knihkupců a nakladatelů, stal se Urbánek jeho prvním jednatelem a přispěl k profesnímu životu založením nového měsíčníku pro rozhled v literatuře, hudbě a umění, který začal vycházet v lednu 1880 pod názvem *Urbánkův věstník bibliografický*. S novým elánem se pustil do vydávání a redakce časopisu, který se po obsahové stránce držel vzoru *Věstníku bibliografického* z roku 1873, byl však dvojnásobný rozsahem. Bibliografickou část v obdobném členění záznamů opět zpracovával se snahou o úplnost v údajích o české a slovenské literatuře včetně uvedení její prodejní ceny, při vydání nových čísel časopisů rozepisoval jejich obsah. Bibliografický charakter má také pravidelná rubrika *Kritika*, což byl přehled recenzí na vydávané publikace. Pro čtenáře měl

rovněž velký význam soustavný přehled osobních zpráv o spisovatelích, hudebních skladatelích a umělcích včetně informací o jubilejních oslavách nebo organizování pomníků a pamětních desek na jejich počest, o vypisovaných cenách pro spisovatele nebo jiné umělce, zpráv o spolkové činnosti spojené s literaturou a o obchodní činnosti v knihkupeckém oboru. Každé číslo přinášelo bohatý kaleidoskop současného dění nejen v krátkých výstižných zprávách, ale také v přehledových studiích.

Novou rubrikou v bibliografickém přehledu se stala od prvního čísla 1880 Literatura ukrutná tzv. krvavá. F. A. Urbánek již v roce 1869 uveřejnil stat' Literární dryáčnictví, ve které kritizoval zábavné časopisy vydávané Vincencem Pasekou v Karlíně, které podle něj byly prázdným škvárem. Stejně tak rozebral nakladatelskou činnost Zikmunda Bensingera, Aloise Hynka a některých dalších vydavatelů v Praze, Brně a Opavě, kteří se zaměřili na vydávání sešitových románů, které „se šíří, kolportují, lákavě ukazují, ba vnucují a rozlézají jako morální a literární červ po veškeré vlasti naší“ (Urbánek, 1869). Převážně šlo o překladovou literaturu, která svým původem byla z Německa a také z Francie a velmi se rozšířila u nás v poslední třetině 19. století. V novinách se často objevovala varování a české místodržitelství se zabývalo otázkou, zda by se neměly dát knihkupcům a kolportérům seznamy krvavých románů, které by se nesměly roznášet a nabízet. Na českém zemském sněmu podal Jan hrabě Harrach 3. července 1880 návrh na zákaz rozšiřování krvavých románů na venkově. Vliv takové literatury byl utlumen až na přelomu století zásluhou literárních jednot a veřejných knihoven.

Kromě soustavné rubriky krvavé literatury ve věstníku se touto problematikou zabýval Urbánek i v rozsáhlejších článcích (Urbánek, 1880a). Shrnuje v nich četné kritiky sešitových románů z denního tisku, praktiky neodbytných kolportérů a naopak doporučoval edice, v nichž se nakladatelé takové literatury nepropůjčili. Je ovšem paradoxem, když za podnět k vlně ukrutných románů označil v roce 1869 vydávání *Bídníků* od Viktora Huga a posledním titulem jeho rubriky ukončené ve 2. čísle ročníku 1883 byl naturalistický román Emila Zoly *Krčma*, resp. jeho 48stránkový sešit od nakladatele Aloise Hynka.

Urbánkův věstník bibliografický byl dobrým přehledem o české a slovenské literární činnosti, dařilo se mu po vydavatelské stránce, do časopisu přispívali Jaroslav Vlček, František Bačkovský, Slovák Martin Hattala a jiní literární vědci, přesto jeho obsah převážně svým perem naplňoval F. A. Urbánek. To bylo i důvodem rozhodnutí, které uveřejnil v říjnovém čísle roku 1883. Oznámil v něm, že pokud nechce své zdraví úplně podkopat a tělesně se opravdu zničit, musí tuto po čtyři léta vysilující práci přerušit. Přál si rovněž, až bude mít více klidného času, vrátit se k bibliografické práci ve prospěch literatury. Později

příspěval bibliografickými přehledy nové literatury do Masarykova časopisu *Athenaeum* (1885) a do *Knihkupeckého oznamovatele* (od 1893). Chtěl vydat Českou bibliografii období 1774–1874 s vědeckým přehledem, k tomu však již nedošlo.

Bibliografická činnost nebyla jedinou Urbánkovou aktivitou. Ještě jako knihkupec u Kobera se stal členem Sokola. Tato tělocvičná jednota vznikla v roce 1862 a již v dalším roce vyšel Urbánkem sestavený sokolský zpěvník a sbírka deklamací. Z němčiny překládal historické prózy, byl spolupracovníkem Riegrova *Slovníku naučného*. Když se osamostatnil, zaměřil se na vydávání hudebnin a jeho knihkupectví na Ferdinandově (Národní) třídě bylo střediskem hudebního života. Již v roce 1880 sestavil a vydal *Prvý český všeobecný seznam hudebnin se zvláštním zřetelem k českým skladatelům*. Celkový přehled jeho vydavatelských aktivit uvádí ve slovnících Aleš Zach a činnost hudebního nakladatelství zhodnotil Jiří Kopecký. Z našeho příspěvku je ovšem zřejmé, že bibliografem byl z přesvědčení a že v tomto oboru zanechal po soupisové a metodické stránce výraznou stopu. Byl také prvním, kdo termín bibliografie v poslední třetině 19. století zavedl do české odborné literatury.

Seznam bibliografických odkazů

DOUCHA, F. s přispěním J. A. Dundra a F. A. Urbánka, 1865. *Knihopisný slovník česko-slovenský, aneb seznam kněh, drobných spisův, map a hudebních věcí, vyšlých v jazyku národa česko-slovenského od roku 1774 až do nejnovější doby*. V Praze, I. L. Kober.

HOLANOVÁ, M., 2015. Ukrutný konec čtenáře krváků. Kampaň F. A. Urbánka proti kolportážním románům jako příklad morální paniky. In: WÖGERBAUER, M. a kol. *V obecném zájmu. Cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749–2014*. Praha: Academia, sv. 1, s. 589–603. ISBN 978-80-200-2491-6.

KOPECKÝ, J., 2007. Urbánkové vydávají, prodávají a organizují. Komponují? In: *Opomíjení a neoblíbení v české kultuře 19. století*. Praha: KLP, s. 155–167. ISBN 978-80-86791-43-2.

KUNC, J., 1971. Krvavý román a boj bibliografa F. A. Urbánka proti němu. In: *Sborník Národního musea, řada C literární historie*. Roč. 16, č. 2, s. 107–113.

MĚSTSKÝ, F. A. [=F. A. Urbánek], 1863. Činnost nakladatelství kněh nynější doby. In: VÍTÁK, Antonín Konstantin, ed. *Slavnostní almanah učitelský na jubilejní rok 1863*. V Brně: A. K. Víták, s. 247–262.

STREJC, Z., 1976. Věstník kritický a bibliografický 1873. In: *Česká bibliografie*, sv. 12. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, s. 155–180.

ŠÁLA, V. Stanislav [= F. A. Urbánek], 1871. Prameny k životopisům spisovatelův česko-slovenských. *Věstník bibliografický*. Roč. 3, č. 1, s. 2–5; č. 2, s. 24–26; č. 5, s. 75–77.

ŠIMÁČEK, O., 1976. František Doucha, pokračovatel v Jungmannově Historii. In: *Česká bibliografie*, sv. 12. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, s. 147–154.

URBÁNEK, F. A., 1868. *Seznam všech roku 1867 v Rakousku vydaných kněh, hudebnin a uměleckých výrobků v jazyku českém a slovenském*. Ve Vídni: Spolek rakouských kněhkupcův, roč. 8.

URBÁNEK, F. A., 1869. Literární dryáčnictví. *Věstník bibliografický*. Roč. 1, č. 5, s. 39–40, roč. 2, č. 1, s. 2–4; č. 2, s. 20–22; č. 5, s. 75–76.

URBÁNEK, F. A., 1870. *Obraz činnosti v literatuře národu českého a slovenského v roce 1869*. V Praze: I. L. Kober, roč. 1.

URBÁNEK, F. A., 1880a. O ukrutné literatuře. *Urbánkův věstník bibliografický*. Roč. 1, č. 9, s. 217, č. 10, s. 239–243; č. 11, s. 264–266.

URBÁNEK, F. A., 1880b. Slovanský katalog bibliografický za rok 1879. *Urbánkův věstník bibliografický*. Roč. 1, č. 11, s. 245–249.

ZACH, A. *Slovník českých nakladatelství 1849–1949*. Dostupné z: <http://www.slovník-nakladatelství.cz>.

JAROSLAV KUNC, ZAKLADATEL ČESKÉ ČLÁNKOVÉ BIBLIOGRAFIE

PhDr. Jiřina Kádnerová

Jaroslav Kunc (1912–1983), PhDr., absolvent Státní knihovnické školy (1932), Tobolkových kurzů, Filosofické fakulty (1938). Bibliograf, pedagog, literární vědec. Pracoval v Městské knihovně v Praze (1932–1950) a Státní knihovně (1950–1979), v letech 1957–1970 byl ředitelem Národní knihovny a náměstkem ředitele Státní knihovny. Tvůrce bio-bibliografické kartotéky českých publikačně činných osobností (více než 45 000 záznamných lístků), autor literárních slovníků a oborových statí. Zakladatel a redaktor teoretického sborníku *Česká bibliografie* a několika řad *České národní bibliografie*, především řady *Články v českých časopisech*. Člen knihovnických a bibliografických komisí a rad, účastník bibliografických konferencí, nositel vyznamenání a cen.

Jaroslav Kunc (1912–1983), PhDr., graduate of the State Library School (1932), Tobolka's courses and the Faculty of Philosophy (1938). Bibliographer, educationalist, literary scholar. He worked at the Municipal Library in Prague (1932–1950), the State Library (1950–1979) and in the years 1957–1970 he was a director of the National Library and deputy director of the State Library. Creator of the bio-bibliography card file of actively publishing Czech personalities (more than 45 000 card records), author of literary dictionaries and field essays. Founder and editor of the theoretical collection of the *Czech bibliography* and several series of the *Czech national bibliography*, mainly the series of the *Articles in Czech journals*. Member of library and bibliography boards and committees, participant of bibliography conferences, winner of honors and awards.

S Jaroslavem Kuncem a jeho celoživotním dílem se bibliografové a katalogizátoři setkávají dnes a denně, ani to netuší. Denně pracují s databází národních autorit a ve jmenných autoritách je často v autoritním záznamu vedle identifikačního čísla autority šifra *jk* – Jaroslav Kunc. Šifra *jk* je uvedena u více než 42 000 jmenných záznamů.

Příkladem může být záznam malíře a grafika Cyrila Boudy: původní Kuncův záznam a jmenný záznam národní autority.

BOUDA CYRIL - 14.11.1901 na Kladně ak.malíř, grafik, zasi.umělec 61., nár.umělec 76., laureát st.ceny 54 prof.kresby a grafiky na ped.fak.v Praze 47- Tvář našich měst v rytinách.44 Strašidla.23.cykus litografií il.na 700 knih:B.Cellini"Vlastní životopis" J.Wolker"Balada o námořníku" K.Havlíček S.K.Mecháček"Ženichová" J.Zeyer"Tri legendy o krucifixu" K.J.Erben"Kytice".-"Vybrané báje jihošovanské" Sv.Pech H.Ch.Andersen "Kl. a j. m. 13. M.Majerová K.H.Mácha F.Langer J.Štěl: Bude. a. r. 19 g. a. B. v. v. 1. B. a. m. 1965 J. B. a. m. v. B. a. m. 1965	Ident. číslo Záhlaví Místo narození Místo úmrtí Související země Oblast působení Související org. Profese Jazyk Biogr./Hist. údaje Zdroj Další informace Systém. číslo	Jk01012795 Bouda, Cyril, 1901-1984 Kladno, Česko Praha, Česko Česko výtvarné umění ; školství Univerzita Karlova. Pedagogická fakulta (Praha, Česko) (1946-1972) Univerzita Karlova. Pedagogická fakulta (Praha, Česko). Pracoviště Brandýs nad Labem (1964-1972) výtvarní umělci ; malíři ; grafici ; ilustrátoři ; vysokoškolský učitelé čeština Narozen 14. 11. 1901 v Kladně, zemřel 29. 8. 1984 v Praze. Profesor kresby a grafiky, malíř, ilustrátor. PNP-LA Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950 - 1997 (I. A - Č), 1998 - autoritní forma www(Wikipedie, Otevřená encyklopedie), cit. 15. 11. 2016 - biografická údaje Wikipedie (Cyril Bouda) 000002520
---	---	---

Obr. č. 1: Záznam z bio-bibliografické kartotéky Jaroslava Kunce a databáze Národní jmenné autority (foto oddělení Národních autorit Národní knihovna ČR 2019)

Jiným příkladem může být bibliografický záznam prémie nakladatelství Svoboda z roku 1975, kde vedle jména uvedeného v záhlaví záznamu najdeme dalších 18 původců, u čtrnácti z nich je v autoritativním záznamu značka *jk*.

V obou záznamech národní autority je mezi zdroji na prvním místě uvedeno PNP-LA. Na webu Národní knihovny v úvodu Jmenných autorit je uveden seznam knižních zdrojů (99 záznamů) všeobecných slovníků, slovníků Kdo byl kdo..., slovníků spisovatelů, biografických slovníků a regionálních příruček.

Není tam žádná zmínka o základu celé databáze, totiž kartotékách Jaroslava Kunce, uložených dnes v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze.

Při studiu web stránek Literárního archivu PNP se dopátráme informace o bohatém fondu knihovníka, literárního vědce a především bibliografa Jaroslava Kunce, uloženém dnes v LA PNP. Dočteme se, že obsahuje mj. také několik bibliografických kartoték, mezi nimiž na prvním místě je uvedena bio-bibliografická kartotéka.

Bio-bibliografická kartotéka českých spisovatelů (15 kرتونů). Kartotéka vznikala od roku 1940, kdy sloužila jako základní pramen pro výběr autorů do připravovaného Kuncova slovníku českých spisovatelů. Postupem doby do ní Kunc zahrnul autory všech vědních oborů, beletristy, vědce, překladatele, nakladatele i ilustrátory. Záznamy obsahují základní životní

data autorů, soupis jejich hlavních děl – básně, prózy, divadelní a televizní hry (u nichž je většinou uvedeno i datum a scéna prvního provedení). Je uváděna i činnost překladatelská, ediční a upravovatelská. Dále jsou zaznamenány knihy, statě i články časopisecké, i z denního tisku o autorech a jejich díle. Do současné doby dosáhla kartotéka 45 180 záznamných lístků, z nichž je asi 10 000 se jmény a literaturou bez konkrétních životních dat autorů. K získání dat a dalších údajů excerpoval J. Kunc v průběhu víc jak čtyřiceti let stovky svazků encyklopedií všeobecných i speciálních, tisíce ročníků revuí, časopisů i denních listů, a to i z doby první republiky.

Následuje popis dalších kartoték, na sedmém místě je uvedena kartotéka Kdo je kdo v současné české literatuře (1945–1981), celkem 3 kartony rukopisů a pod číslem 9 je uvedeno pokračování kartotéky po roce 1983: Bio-bibliografická kartotéka českých spisovatelů 1983–1993. Dočteme se i upřesňující informaci, že na původní Kuncovu kartotéku navazovala excerpce navržená a vedená bibliografem Borisem Mědílkem za spolupráce Julie Kuncové. Byla to nově založená a pravidelně doplňovaná kartotéka bio-bibliografických záznamů o českých autorech a jejich tvorbě. Zpětně byly doplněny i údaje za léta 1983 a 1984. V roce 1993 byla excerpce pro tuto kartotéku zastavena.

Závěrem se dozvídáme, že v roce 1995 byla Bio-bibliografická kartotéka českých spisovatelů naskenována a sloužila jako základ pro vytvoření databáze národních autorit v Národní knihovně. V roce 2011 v rámci programu INTERPI byla do Janusu/Archiváře zapsána naskenovaná kartotéka autorů tak, jak byla strukturována na „šuplíky“ pro skenování. Dohodou Památníku národního písemnictví a Národní knihovny byla kartotéka zdigitalizována a je přístupna v oddělení národních autorit Národní knihovny v Praze-Hostivaři. Z ní začaly být vytvářeny v roce 2004 základní údaje pro záznamy národních jmenných autorit, použito bylo více než 42 000 bio-bibliografických Kuncových záznamů.

A jak kartotéka vznikala? Dr. Kunc ji vytvářel od začátku 40. let 20. století do konce svého života, tj. více než čtyřicet let. Denně prohlížel noviny a časopisy a vyhledával biografické informace o osobách publikačně činných. V době působení v Národní (tehdy Státní) knihovně prohlížel svázané ročníky časopisů (především literárních a literárněvědných), v nich vyhledával nekrology a dle nich pořizoval strojopisné záznamy na lístečích. Pokud zjistil dodatečně doplňující informaci, ručně připoisoval doplňky, poznámky nebo opravy.

Po smrti Jaroslava Kunce jeho manželka Julie Kuncová kartotéku nabídla darem, přijal ji s vděkem Památník národního písemnictví v Praze. A kartotéka s téměř padesáti tisíci

záznamy jmen českých osobností jakkoliv publikačně činných (historici, vědci, výtvarníci) se stala základem jmenných národních autorit.

Kdo byl Jaroslav Kunc?

Obr. č. 2: Jaroslav Kunc (foto z článku Ladislava Kurky, *Bulletin SKIP*, 2007, č. 2, s. 21, autor neznámý)

Na webové stránce *Slovníku českých knihovníků* Národní knihovny jsou uvedena základní data: narozen 9. 12. 1912 v Knížkovicích u Berouna, zemřel 5. 5. 1983 v Praze. PhDr., knihovník, literární historik a publicista, bibliografické a knihovnické příručky a studie, tvůrce biografické kartotéky. Najdeme i fotografii a medailonek z pera PhDr. Ladislava Kurky,

jeho spolupracovníka v Městské knihovně.

Jaroslav Kunc pocházel z dělnického prostředí, jeho otec byl horníkem, ale také náruživým čtenářem a hned po vydání knihovnického zákona v roce 1919 se stal dobrovolným knihovníkem v Knížkovicích, k založení knihovny dal sám podnět. Syn Jaroslav absolvoval gymnázium v nedalekém Berouně, po maturitě rozhodnutím rodinné rady začal studovat práva (aby měl zajištěnou slušnou existenci; Kovář, 1982, s. 14) a současně zahájil studia na Státní knihovnické škole, kterou na rozdíl od práv dokončil v roce 1932. Ač byla doba hospodářské krize, začal si hledat místo v knihovně, zprvu však naprosto neúspěšně. To se podařilo až s pomocí absolventů knihovnické školy při Spolku českých knihovníků a nastoupil jako pomocný knihovník v pobočce Městské knihovny v Praze v Malešicích. Tam však nebyl dlouho a v roce 1933 přešel do půjčovny v tehdy nové budově Městské knihovny na Mariánském náměstí. Krátce pracoval i v pobočce knihovny v Dejvicích; do této doby spadají nejen jeho první literární pokusy a spolupráce s literáty (uspořádal např. besedu se spisovatelkou Marií Majerovou o jejím románu *Siréna*), ale především začátky jeho systematické bibliografické činnosti.

Brzy se ale z dejvické pobočky vrátil do ústředí už jako vedoucí ústřední půjčovny: bylo mu 25 let a vedl čtyřicet pracovníků.

Z půjčovny byl přerazen do tzv. literárního oddělení – dnešní terminologií oddělení akvizice a zpracování; oddělení, které zajišťovalo nákup knih, jmenný i věcný popis a revize. Jeho kolegou v oddělení byl básník František Hrubín.

Současně začal studovat na podzim roku 1934 na nedaleké Filozofické fakultě UK slovanskou filologii a srovnávací literatury, studia dokončil v roce 1938, ale doktorát z filozofie vzhledem k uzavření vysokých škol získal až po válce v roce 1946. Také se přihlásil do knihovnických Tobolkových kurzů a nižší státní zkoušku vykonal v roce 1935.

V době studií na Filozofické fakultě přispíval nejen do fakultního studentského časopisu, ale díky básníkovi Františku Halasovi do týdeníku *Rozhledy po literatuře* Svazu knihkupců a nakladatelů, ve kterém zveřejňoval glosy a fejetonistické črty. Současně redigoval v letech 1939–1942 (v roce 1942 byl okupanty zastaven) čtrnáctideník Městské knihovny *Knihy a čtenáři*, do časopisu také přispíval, mj. v něm na pokračování publikoval stati *Rok české krásné prózy*, kterou souhrnně vydala Městská knihovna v Praze v roce 1940. V době války publikoval i další samostatné práce – *Výběr českých knih z let 1936–1939* a *Jak číst jména cizích autorů*.

To byly začátky jeho pozdější systematické a mnohaleté bibliografické činnosti při tvorbě bio-bibliografických kartoték. V té době na své kartotéce už pracoval – excerpoval encyklopedie, sborníky, časopisy, deníky.

Po válce redigoval obnovený časopis *Knihy a čtenáři* a v roce 1948 připravil do tisku dvoudílný anotovaný *Seznam původních i přeložených českých knih Ústřední knihovny hl. m. Prahy*, který měl úctyhodných 1 866 stran.

Hned po válce vydal také dvoudílný *Slovník soudobých českých spisovatelů 1918–1945* s předmluvou A. M. Píši. Slovník obsahuje 780 profilů českých literátů publikujících od 28. 10. 1918 do 9. 5. 1945. V úvodu autor uvádí, že slovník vznikl v nejtěžších dobách let 1941–1945.

Svoji činnost v Městské knihovně končil jako ředitel (od roku 1949) a 1. dubna 1950 přešel do tehdy samostatné Národní knihovny jako hlavní bibliograf. Těsně předtím se oženil, jeho paní Julie Kuncová pracovala v Městské knihovně (později byla vedoucí studovny pragensií). Podle některých pramenů to by důvod, proč nemohl zůstat v Městské knihovně, podle jiných musel odejít z kádrových důvodů.

V Národní (později Státní) knihovně pracoval téměř třicet let na pozici hlavního bibliografa, zástupce ředitele Národní knihovny; v letech 1957–1970 byl ředitelem Národní knihovny a náměstkem ředitele Státní knihovny. Pracovat v knihovně zůstal na částečný úvazek i po odchodu do důchodu v roce 1979.

Byl členem vrcholných odborných institucí – Ústřední knihovnické rady a Bibliografické komise Státní knihovny ČSSR. Byl také členem vědecké rady Národního muzea, Literárního archivu Památníku národního písemnictví, poradního orgánu pro antikvariáty a redakčních rad

časopisů *Knihovna*, *Knihovník* a *Bibliografický časopis*, členem Čs. komise pro spolupráci s UNESCO a z pozice této funkce se účastnil řady zahraničních zasedání. Vyučoval externě na knihovnické větvi Osvětové školy v Praze i na katedře knihovnictví FFUK. Byl nositelem několika domácích i zahraničních vyznamenání a cen. Jako bibliograf se zasloužil o založení prvního oborového teoretického sborníku *Česká bibliografie* a první tři ročníky též redigoval.

Byl v pracovním předsednictvu 1. čl. bibliografické konference v roce 1966 v Olomouci, na které přednesl koreferát k hlavnímu referátu a připravil i hlavní referát v sekci národní a regionální bibliografie.

Pro 2. národní konferenci o bibliografii v roce 1981 v Praze pro sekci regionální bibliografie připravil příspěvek *K problematice regionální bibliografie se vztahem k personálním dotazům. „Mohl bych uvést jako motto známý výrok Jaroslava Haška: ‚Každý jsme odněkud rodák.‘ To však pro regionální bibliografii platilo jako závazné ještě tak před padesáti lety, ale dnes? Napříště je místo narození problematické, protože dnes se rodí děti vesměs ve zdravotnických zařízeních okresu nebo města a je možné, že toto své rodiště ani v budoucnu nikdy neuvidí. Pamětní desky na takovém zařízení by se vyjímaly poněkud kuriózně.“* (Kunc, 1982, s. 132).

Jeho stěžejním dílem – literárními kritiky velmi ceněným – je třídílný soupis článků, statí a kritik z knižních publikací a periodického tisku let 1945–1966 k dílům autorů 19. a první poloviny 20. století *Česká literární bibliografie 1945–1963* a *Dodatků* k 1. dílu. Spoluautorem dílu *Rejstříky* je vedle Hildy Lehovcové a Mare Stöcklové i Julie Kuncová. Všechny díly včetně *Dodatků* vyšly v letech 1963–1968. František Knopp z Ústavu pro českou literaturu toto dílo zhodnotil slovy: „Kuncova *Česká literární bibliografie 1945–1963* je cenná hlavně proto, že pokrývá bibliograficky nezpracovaná léta po roce 1945, nezachycená v *Článcích* v českých časopisech a v ročenkách *Česká literární věda – bohemistika*. Neocenitelné je, že Kunc zaznamenává i referáty o divadelních inscenacích her českých autorů, filmových adaptacích a rozhlasových a televizních inscenacích.“ (Kurka, 2007, s. 21).

Obr. č. 3: Obálka sborníku *Česká bibliografie* (foto Jiřina Kádnerová)

A konečně národní analytická bibliografie?

Jaroslav Kunc je nejen duchovním otcem české článkové bibliografie, tj. dnešního ANL, byl několik let i jejím tvůrcem.

V roce 1953 byl pověřen vypracováním koncepce a organizace nové řady *Bibliografického katalogu – Články v českých časopisech*. Koncepci zpracoval, připravil pravidla popisu, stanovil zásady třídění a výběru materiálu. Byl i redaktorem prvních sešitových ročníků v roce 1953 a 1954, poslední vyšly v roce 1990.

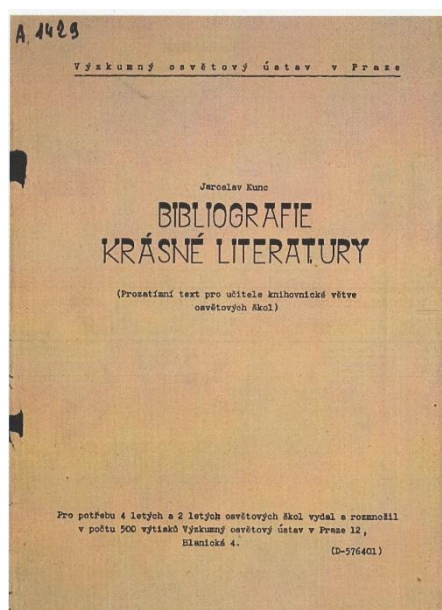

Obr. č. 4: *Bibliografický katalog ČSR – Články v českých časopisech 1990* (foto Jiřina Kádnerová)

Jeho spolupracovnice PhDr. Helena Winklerová v příspěvku k jeho 70. narozeninám píše: „Ti, kteří tehdy s dr. Kuncem v tomto novém oddělení pracovali, si dodnes vzpomínají na příjemné pracovní klima, plné chuti a nadšení.“ (Winklerová, 1982, s. 180). I já vzpomínám, že při svých návštěvách Klementina na rozhraní 70. a 80. let 20. století jsem potkávala šedovlasého vlídně vyhlížejícího usměvavého pána vždy v černém pracovním plášti.

Nezůstalo ale jen u této řady, Kuncovou zásluhou postupně přibývaly bibliografické soupisy dalších druhů tiskovin: *Grafika a mapy* (včetně plakátů), *Gramofonové desky*, *Bibliografie novin a časopisů*, *Dizertační práce*. Dal také podnět ke zpracování a vydávání několika řad *Zvláštních sešitů Bibliografického katalogu ČSR*, např. *Dějiny průmyslových závodů*, nebo *Soupisu regionálních bibliografií*. Je také autorem po mnoho let vydávaných a vyhledávaných soupisů *Kdy zemřeli?*, sám je autorem dílu za léta 1938–1956 (vyšlo jako 1. zvláštní sešit Bibliografického katalogu – České knihy v roce 1957).

Krátce v té době externě učil na knihovnické škole v Praze (tehdy Osvětové) a pro ni byl autorem učebního textu *Bibliografie krásné literatury*, vydaného v roce 1957.

Obr. č. 5: Obálka učebního textu Jaroslava Kunce (foto Jiřina Kádnerová)

Společně s vyučujícími na katedře knihovnictví Univerzity Karlovy Jaroslavem Jedličkou a Josefem Strakou připravil bibliografický soupis *Patnáct let české knihovnické literatury* (vyšlo jako příloha časopisu *Knihovník* v roce 1960); Kunc byl autorem přehledu knižní literatury.

Všechny medailony vydané v odborném tisku při některém z jeho výročí shodně konstatují: byla to jedna z největších osobností našeho oboru ve 20. století, jeho pracovitost byla bezmezná.

„Jaroslav Kunc je vlastně jedním ze šťastných lidí, kteří dosahují souladu mezi svým povoláním a svými osobními zájmy, jak to bývá mezi vyvolenými vědeckými pracovníky. Jelikož je jeho práce současně i jeho zájmem a zálibou, dosahuje v ní úplně nenápadně, skromně a bez jakékoliv reklamy vynikajících výsledků. Proto také mohl nabýt jedinečné kvality jako knihovník a bibliograf... daleko spolehlivěji než jakýkoliv supermoderní počítač, protože jeho osobnost je zároveň maximální zárukou jejich kvality,“ napsal v roce 1982 doc. František Horák (Líčka, 1982, s. 47) a podobně se vyjádřil doc. Blahoslav Kovář: *„Musíme se s úctou a obdivem sklonit před touto šíří a hloubkou záběru.“* (Kovář, 1982, 16). Jaroslavu Kuncovi vděčíme za rozvoj bibliografie literární, literárněvědné a článkové.

Seznam bibliografických odkazů

BARTL, Zdeněk, 1999. Národní autority. *Čtenář*. Roč. 51, č. 4, s. 98–102. ISSN 0011-2321.

BLEHA, Josef, 1983. PhDr. Jaroslav Kunc zemřel. *Zpravodaj Státní knihovny ČSR*. Č. 3, s. 30–31.

BLEHA, Josef, Franc, Zdeněk a Jaroslav Kunc, 1967. Postavení a úkoly Státní knihovny ČSR v soustavě československé bibliografie (koreferát). *1. československá bibliografická konference*. S. 49–87.

JEDLIČKA, Jaromír, 1973. K šedesátinám PhDr. Jaroslava Kunce. *Česká bibliografie*. Rok 10, s. 403–406.

JEDLIČKA, Jaromír, 1977. K 65. narozeninám PhDr. Jaroslava Kunce. *Knihovnictví a bibliografie*. Roč. 6, č. 6, s. 98–99.

KOVÁŘ, Blahoslav, 1982. K sedmdesátinám PhDr. Jaroslava Kunce. *Knihovnictví a bibliografie*. Roč. 11, s. 14–18.

KOVÁŘ, Blahoslav, 1979. 65 let PhDr. Jaroslava Kunce (několik poznámek k metodě a stylu tvořivé bibliografické práce). *Česká bibliografie*. Rok 15, s. 21–203.

KUNC, Jaroslav, [1957]. *Bibliografie krásné literatury: (Prozatímní text pro učitele knihovnické větve osvětových škol)*. Praha: Výzkum. osv. ústav. [1]. 50 s.

KUNC, Jaroslav, 1967. Česká národní bibliografie (koreferát). *1. československá bibliografická konference*. S. 203–227.

KUNC, Jaroslav, 1981. K problematice regionální bibliografie. *2. národní konference o bibliografii. Sborník materiálů*. S. 4.

KUNC, Jaroslav, 1967. Komentář ke koreferátu. *1. československá bibliografická konference*. S. 228–229.

KURKA, Ladislav, 2007. Galerie – Jaroslav Kunc. *Bulletin SKIP*. Č. 2, s. 21–22.

LIFKA, Michal, 1982. PhDr. Jaroslav Kunc – sedmdesáté výročí narození. *Zpravodaj Státní knihovny*. 6, s. 45–47.

WINKLEROVÁ, Helena, 1984. K sedmdesátinám dr. Jaroslava Kunce. *Česká bibliografie*. Rok 20, s. 176–184.

PHDR. STANISLAVA JONÁŠOVÁ-HÁJKOVÁ (22. 9. 1904 – 23. 2. 1985)

Mgr. Věra Hanelová

Historický ústav AV ČR, v. v. i.

Příspěvek je věnován představitelce české bibliografie Stanislavě Jonášové-Hájkové. Tato významná bibliografka, historička a středoškolská učitelka se výrazně podílela na vydávání Bibliografie české historie (později Bibliografie československé historie). Nejdříve na tomto úkolu pracovala v rámci Historického klubu, později v Historickém ústavu ČSAV. Tím, že bibliografii věnovala velkou část svého života, napomohla výrazně k udržení její kontinuity. Byla rovněž vydavatelkou Pamětí lidového písmáka Františka Jana Vaváka (1741–1816). Příspěvek nastiňuje ve světle archivních dokumentů její osobní i profesní život. K vědeckým osobnostem, které ovlivnily práci Stanislavy Jonášové-Hájkové, patřili především Jindřich Skopec (1873–1942) a Josef Pekař (1870–1937).

The article is dedicated to the representative of the Czech bibliography Stanislava Jonášová-Hájková. This prominent bibliographer, historian and high school teacher contributed significantly to the publication of the Bibliography of the Czech History (later the Bibliography of the Czechoslovak History). At first she worked on this task within the Historical Club and later at the Institute of History of the Czechoslovak Academy of Sciences. By devoting a large part of her life to the bibliography, she has helped greatly to maintain its continuity. She was also the publisher of the Memoirs of the folk scribe František Jan Vavák (1741–1816). The article outlines her personal and professional life with the help of archival documents. The scientific figures who influenced the work of Stanislava Jonášová-Hájková were mainly Jindřich Skopec (1873–1942) and Josef Pekař (1870–1937).

Osobní fond Stanislavy Jonášové-Hájkové se nachází v Archivu Národního muzea.¹ Je tvořen 5 kartony, které obsahují materiály k jejímu osobnímu i profesnímu životu. Jedná se například o křestní list, oddací list, školní legitimace, vysokoškolský index, fotografie, pracovní smlouvy, korespondenci s historiky, archivy a muzei, podklady pro články a přednášky o Františku Janu Vavákovi a jiné zajímavé archivní materiály. Své práce podepisovala jako

¹ Archiv Národního muzea, osobní fond Stanislava Jonášová-Hájková, č. 199, kart. 1–5.

Hájková, Jonášová nebo Jonášová-Hájková, ve svém příspěvku proto budu používat poslední variantu jejího příjmení.

Stanislava Jonášová-Hájková se narodila 22. 9. 1904 v Praze Nuslích čp. 358.² Dne 9. 10. 1904 byla pokřtěna jako Stanislava Anna. Její otec se jmenoval Karel Hájek a byl městským lékařem. Narodil se 1. 6. 1866 v Bubenči.³ Její matka Anna, roz. Bitmanová, se narodila 9. 4. 1882 v Činěvsi.⁴ Karel Hájek a Anna, roz. Bitmanová, byli oddáni 23. 11. 1903 v Činěvsi. V matričním záznamu o narození Stanislavy můžeme nalézt, že kmotry dítěte byli Magdalena Hájková (matka otce dítěte) a Václav Bitman (otec matky dítěte).

Stanislava Jonášová-Hájková měla dva mladší bratry. Karel se narodil 17. 6. 1908,⁵ ale zemřel 23. 7. 1915 na tuberkulózu ve věku 7 let. Druhý bratr Václav se narodil 11. 12. 1912. V roce 1937 se oženil u sv. Apolináře v Praze II s Helenou Lorencovou ze Stříbrné Skalice.⁶

Stanislava Jonášová-Hájková byla vynikající žačkou. Na vysvědčení měla samé jedničky, sem tam dvojku a často byla osvobozena z tělesné výchovy. V roce 1910 nastoupila do III. Obecné školy pětileté v Nuslích. Tu navštěvovala od 12. 9. 1910 do 28. 6. 1915. Poté nastoupila na Minervu (Městské reálné gymnasium dívčí v Praze). Zde studovala až do roku 1923. Během jejího studia, v roce 1917, byla Minerva přejmenována na Městské reálné gymnasium dívčí „Krásnohorská“ v Praze. V jejím vysvědčení dospělosti ze dne 13. 6. 1923 je napsáno, že „dospěla s vyznamenáním a je uznaná k návštěvě university“.

Během studia na gymnáziu na ni měl velký vliv Jindřich Skopec (12. 6. 1873 – 3. 5. 1942). Do Minervy nastoupil 8. 2. 1908 jako katecheta (Sekyrková, 2016, s. 123). A právě na hodinách náboženství na Minervě se s ním Stanislava Jonášová-Hájková seznámila a vytvořilo se mezi nimi silné přátelské pouto. Tento středoškolský profesor, kněz, literární historik a archivář ji přivedl k historickému bádání, k zájmu o osobu lidového písmáka Františka Jana Vaváka a k budoucí učitelské profesi.

Po ukončení gymnázia začala studovat na Karlově univerzitě, kde byla dne 5. 12. 1923 zapsána mezi řádné posluchače Filozofické fakulty. Studovala kombinaci dějepis – zeměpis. Navštěvovala předměty, které přednášely významné osobnosti tehdejšího vědeckého života jako Josef Pekař, Jaroslav Bidlo, Václav Novotný, Josef Šusta, Jiří Viktor Daneš, Bedřich Šalomon, Václav Švambera, Otakar Kádner, Gustav Friedrich a další. Docházela do semináře historika Josefa Pekaře a brzy se stala jeho oblíbenou žačkou. Byla aktivní i na půdě

² Archiv hlavního města Prahy; Sbírka matrik; sig. NUS N1; 1903–1905; farnost Nusle; fol. 215.

³ Archiv hlavního města Prahy; Sbírka matrik; sig. BBČ N16; 1850–1869; Bubeneč/Přední Ovenec; fol. 178.

⁴ Státní oblastní archiv v Praze; Sbírka matrik; Činěves 16; 1866–1891; Činěves; fol. 146.

⁵ Archiv hlavního města Prahy; Sbírka matrik; sig. NUS N3; 1907–1909; farnost Nusle; fol. 129.

⁶ Archiv hlavního města Prahy; Sbírka matrik; sig. NUS N5; 1911–1913; farnost Nusle; fol. 250.

Historického klubu, profesního spolku českých historiků, a účastnila se i Pekařových výletů, a dokonce se jí dostalo cti, že mohla Josefa Pekaře fotografovat. Její disertační práce z oboru českých dějin byla zaměřena na téma „Vavákovo pojetí českých dějin“ a vyšla i v *Českém časopise historickém* v roce 1929. Dne 24. 5. 1928 získala potvrzení o způsobilosti k vyučování dějepisu a zeměpisu pro střední školy, které vydalo Ředitelství vědecké zkušební komise pro učitelství na středních školách v Praze; tím se jí splnilo přání stát se učitelkou. Dokončila vysokoškolská studia a byla promována doktorkou filosofie dne 15. 6. 1928.

Během práce v Geografickém ústavu na Albertově, kde pracovala částečně jako volontér, částečně jako demonstrátor, se sblížila s RNDr. Ladislavem Jonášem, za kterého se provdala dne 27. 6. 1931. Oddávajícím knězem byl Jindřich Skopec. Ladislav Jonáš se narodil 22. 6. 1902 v Bystřici u Benešova. V letech 1921–1926 vystudoval na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy kombinaci přírodopis – zeměpis a byl promován na doktora přírodních věd. V letech 1922–1927 byl demonstrátorem a nehonorovaným asistentem u profesora Václava Švambery. Potom 3 roky působil jako středoškolský profesor. V roce 1931 nastoupil jako knihovník do Univerzitní knihovny, kde působil až do své smrti dne 5. 6. 1962 (Martínek, 2008, s. 116–117; Häufler, 1967, s. 394).

Své pedagogické působení zahájila Stanislava Jonášová-Hájková na Městském reálném gymnasiu dívčím „Krásnohorská“ v Praze II, kdy zde byla ustanovena (od 1. 9. 1930 do 31. 8. 1931) zatímní profesorkou a kde se v učitelském sboru opět potkala s Jindřichem Skopcem. Později učila na Řádovém dívčím reálném gymnasiu v Praze II, U Sv. Voršily.

Jindřich Skopec byl editorem *Pamětí Františka Jana Vaváka, souseda a rychtáře Milčického z let 1770–1816*, které vyšly ve vydavatelství Dědictví Svatojanské. Edici první až páté knihy Vavákova rukopisu stihl dovést do roku 1810 (Kučera, 2018, s. 206–207). Závěrečné dvě knihy šest a sedm za období 1810–1816 připravila k edici jeho žačka a přítelkyně Stanislava Jonášová-Hájková. Za protektorátu však vydavatelství Dědictví Svatojanské nevydávalo a po válce zaniklo. Stanislava Jonášová-Hájková se vydání šesté a sedmé knihy Vavákových *Pamětí* za svého života nedočkala. K vydání edice posledních dvou dílů došlo až v roce 2009.

Stanislava Jonášová-Hájková se stala uznávanou sestavovatelkou *Bibliografie české historie* (později *Bibliografie československé historie*). K této práci se dostala tak, že po vydání svazku *Bibliografie české historie za léta 1925–1926*, vydaného v roce 1929, hledal Historický klub nového redaktora *Bibliografie české historie*. Volba padla na žákyni Josefa Pekaře Stanislavu Jonášovou-Hájkovou. Bylo to rozhodnutí šťastné, neboť ta posléze

věnovala bibliografii velký úsek svého života (1931–1964) a napomohla výrazně k udržení kontinuity bibliografie i v poválečném období. Nejdříve na tomto úkolu pracovala v rámci Historického klubu, později od roku 1955 v Historickém ústavu ČSAV. První svazek, na kterém se autorsky podílela, byl svazek za léta 1927–1929 (vydaný v roce 1931). Poté se podílela na dalších bibliografických soupisech, které dovedla až do roku 1936. Bibliografie české historie za tento rok vyšla ještě v roce 1938, poté práci přerušila druhá světová válka, která výrazně poznamenala českou historickou vědu i českou historickou bibliografii. Bylo zastaveno vydávání řady vědeckých a odborných časopisů a stejně tak i ročenek Bibliografie české historie.

Poválečné období s nástupem komunismu po roce 1948 vydávání historické bibliografie příliš nepřálo. V roce 1951 se ještě podařilo Historickému klubu vydat zpětně shrnutí Bibliografie české historie za léta 1937–1941. Bohužel mezery v bibliografii z let 1942–1954 se nepodařilo zaplnit dodnes. Úkolu pokračovat ve vydávání bibliografických soupisů se v polovině padesátých let ujal nově založený Historický ústav Československé akademie věd, při jehož knihovně vzniklo bibliografické pracoviště. Jeho vedoucím byl jmenován historik a bibliograf Lumír Nesvadbík (1919–2007). Při vydávání bibliografických soupisů spolupracoval Historický ústav v Praze s Historickým ústavem Slovenské akademie věd v Bratislavě. Tým bibliografů měl tři členy: Stanislavu Jonášovou-Hájkovou, Lumíra Nesvadbíka (z Historického ústavu ČSAV) a slovenskou bibliografku Annu Škorupovou (z Historického ústavu SAV). Bibliografické ročenky rovněž pozměnily svůj název. V roce 1957 vyšel tiskem první výsledek jejich spolupráce, a to ročenka *Bibliografie československé historie za rok 1955*. Poslední svazek, na kterém se Stanislava Jonášová-Hájková autorsky podílela, byla dvouročenka za léta 1959–1960, vydaná v roce 1964. Na její místo poté nastoupil Věroslav Myška (1927–1982).

Jako bibliografka rovněž působila v Kabinetu pro studium díla Zdeňka Nejedlého ČSAV, kde pracovala na sestavení úplné bibliografie Zdeňka Nejedlého. Bibliografie jeho prací byla vydána v roce 1959.

V závěru svého života se stala vědeckou pracovnící Muzea Aloise Jiráska a Mikoláše Alše v Praze. Spravovala v něm Jiráskovu písemnou pozůstalost. V tomto období rovněž publikovala několik studií věnujících se F. J. Vavákovi, osobnosti, která se stala jejím celoživotním tématem. Život Stanislavy Jonášové-Hájkové se uzavřel dne 23. 2. 1985.

Seznam bibliografických odkazů

HÁJKOVÁ, Stanislava, 1929. Vavák a jeho pojetí českých dějin. [Část] 1., 2., 3. *Český časopis historický*. Roč. 35, č. 2; č. 3–4, s. 325–380; s. 548–602. ISSN 0862-4356.

HÄUFLER, Vlastislav, 1967. *Dějiny geografie na Universitě Karlově 1348–1967*. Praha: Universita Karlova.

JONÁŠOVÁ-HÁJKOVÁ, Stanislava, ed., 1931. *Bibliografie české historie za léta 1927–1929*. Praha: Historický klub.

JONÁŠOVÁ-HÁJKOVÁ, Stanislava, ed., 1951. *Bibliografie české historie za léta 1937–1941*. Praha: Historický klub.

JONÁŠOVÁ, Stanislava, NESVADBÍK, Lumír a Anna ŠKORUPOVÁ, eds., 1957. *Bibliografie československé historie za rok 1955*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.

JONÁŠOVÁ, Stanislava, ed., 1959. *Bibliografie díla Zdeňka Nejedlého*. 1. vyd. Praha: ČSAV.

JONÁŠOVÁ, Stanislava, NESVADBÍK, Lumír a Anna ŠKORUPOVÁ, eds., 1964. *Bibliografie československé historie za léta 1959–1960*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.

KUČERA, Martin, ed., 2018. *Odkaz rychtáře Vaváka: příspěvky k životopisu velkého písmáka*. Vydání první. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-3808-9.

MARTÍNEK, Jiří, 2008. *Geografové v českých zemích 1800–1945: (biografický slovník)*. Praha: Historický ústav. ISBN 978-80-7286-133-0.

SEKYRKOVÁ, Milada, ed., 2016. *Minerva 1890–1936: kronika prvního dívčího gymnázia v habsburské monarchii*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-3437-1.

VAVÁK, František Jan, JONÁŠOVÁ-HÁJKOVÁ, Stanislava a Martin, KUČERA, eds., 2009. *Paměti Františka Jana Vaváka, souseda a rychtáře milčického z let 1770–1816. Kniha VI–VII (1810–1816)*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1482-3.

**CESTY A OZVENY DIELA MIROSLAVA BIELIKA (PRI PRÍLEŽITOSTI
ŽIVOTNÉHO JUBILEA)**

Ing. Ivana Poláková

Matica slovenská

Miroslav Bielik, PaedDr., spisovateľ, básnik, prozaik, bibliograf, editor, sa narodil 15. apríla 1949 v Ostrom Grúni (okres Žarnovica). Žije v Bratislave. Študoval na Strednej knihovníckej škole v Bratislave a na PF v Banskej Bystrici, postgraduálne na VŠE v Bratislave. Po ukončení štúdií sa na dlhé desaťročia upísal národnej bibliografii, výskumu v knižnej kultúre, knihovede a viedol vrcholné národné inštitúcie. Jeho dlhodobým odborným pôsobiskom bola Matica slovenská (MS) v Martine, kde pracoval ako bibliograf, pôsobil ako riaditeľ Slovenskej národnej knižnice MS, vedecký tajomník a správca MS, prvý podpredseda MS, riaditeľ Národného inštitútu slovenského jazyka a literatúry MS a ako riaditeľ Slovenského literárneho ústavu MS. V r. 2013 aj v r. 2017 bol na členskom zhromaždení Spolku slovenských spisovateľov (SSS) zvolený za jeho predsedu. Ako predseda sa zaslúžil o oživenie činnosti SSS ako aj o znásobenie a skvalitnenie vydavateľskej a edičnej činnosti, o zvýšenie jeho prestíže ako najstaršieho stavovského spisovateľského združenia a rozvinutie jeho medzinárodných vzťahov s partnerskými spisovateľskými organizáciami viacerých európskych štátov. Spoluorganizuje tradičné podujatia ako Vydavateľské dni SSS či Tatranská literárna jar. Je autorom početných odborných štúdií a článkov z oblasti knižnej kultúry, knižničnej a informačnej vedy a publicistických textov spojených s MS a jej dejinami. Do pomyselnjej Siene slávy mesta Martin pribudol dňa 10. 11. 2019 aj Miroslav Bielik. Primátor mesta Martin mu odovzdal Cenu mesta Martin pri príležitosti životného jubilea, za oddanosť a mimoriadne celoživotné nasadenie pre Maticu slovenskú v Martine.

Miroslav Bielik, PaedDr., writer, poet, novelist, bibliographer, editor, was born on April 15, 1949 in Ostrý Grun (Žarnovica district) and he is living in Bratislava. He studied at the Secondary Library School in Bratislava and at the Faculty of Education in Banská Bystrica, postgraduate at the University of Economics in Bratislava. After finishing his studies, he dedicated his life to national bibliography, research in book culture, linguistics and was in charge of top national institutions for many decades. His long-term professional place of operation was Matica slovenská (MS) in Martin, where he worked as a bibliographer,

director of the Slovak National Library of MS, academic secretary and administrator of MS, the first vice-chairman of MS, and as a director of the National Institute of Slovak Language and Literature of MS. In 2013 and 2017, he was elected a chairman of the Association of Slovak Writers (SSS) at its member assembly. As chairman, he was instrumental in revitalizing the work of the SSS as well as in multiplying and improving the quality of publishing, in enhancing the prestige of SSS as the oldest professional writers' association and developing its international relations with partner writers' organizations in several European countries. He co-organizes traditional events such as SSS Publishing Days and Tatra Literary Spring. He is the author of numerous specialized studies and articles in the field of book culture, library and information science and journalistic texts connected to MS and its history. On November 10, 2019, Miroslav Bielik joined the imaginary Hall of Fame of Martin. On the occasion of his life anniversary, the mayor of Martin gave him an Award of the City of Martin for his devotion and extraordinary lifelong dedication to Matica slovenská in Martin.

Keď jubiluje spisovateľ, gratulovať mu prichádzajú okrem ľudí aj jeho literárne slová, keď jubiluje predseda Spolku slovenských spisovateľov – najstaršieho spisovateľského spolku na Slovensku – rady gratulantov sa zákonite rozrastajú. Ak jubiluje Matičiar – lebo prakticky celoživotne ním náš jubilant je, pridáva sa v prenesenom význame aj veľká časť národnej histórie.

Miroslav Bielik, PaedDr., spisovateľ, básnik, organizátor spisovateľského života, bibliograf, editor, sa narodil 15. apríla 1949 v Ostrom Grúni (okres Žarnovica). Žije striedavo v Martine a v Bratislave. Základnú školu ukončil v r. 1964 v Župkove (okres Žarnovica), v r. 1964–1968 pokračoval štúdiom na Strednej knižničnej škole v Bratislave. Po maturite študoval v r. 1968–1972 na Pedagogickej fakulte v Banskej Bystrici, kde získal titul Mgr. V r. 1981 po rigoróznjej skúške získal titul PaedDr. Taktiež v r. 1981 pokračoval postgraduálnym štúdiom ekonomiky a riadenia kultúry na Vysokej škole ekonomickej v Bratislave.

Po ukončení štúdií sa na dlhé desaťročia upísal Matici slovenskej (MS).

V r. 1972 nastúpil ako bibliograf do MS na Bibliografické oddelenie (KBO). Od 1. 2. 1975 sa stáva vedúcim úseku retrospektívnej bibliografie, kde pôsobil do 30. 9. 1978. Od 9. 1. 1979 je poverený funkciou redaktora súpisového radu Knihy a ostatné série a rozpisový rad Články. Od 1. 3. 1981 do 1. 1. 1983 je samostatným odborným pracovníkom a vedúcim úseku súbežnej národnej bibliografie na Bibliografickom odd. MS. Od 1. 1. 1983 sa stáva

riaditeľom odboru Slovenskej národnej knižnice (SNK). Od 1. 7. 1993 je vedeckým tajomníkom MS. V tomto období bol autorom početných odborných štúdií a článkov z oblasti bibliografie, knižnej kultúry, knižničnej a informačnej vedy a publicistických textov spojených s MS a jej dejinami. Od 15. 2. 1994 je dočasne poverený funkciou správcu MS, od 19. 4. 1994 je menovaný do funkcie správcu, v ktorej pretrvá až do r. 2007 (Archív, 2014). V rozmedzí rokov 1976–1992 Miroslav Bielik publikoval:

- 28krát v časopise *Čitateľ*
- 13krát v časopise *Knižnice a vedecké informácie* (od r. 1991 *Knižnice a informácie*)
- 2krát vo Zväzovom bulletin
- 3krát v *Informácie a materiály a*
- 14krát v *Matičnom čítaní*

Samozrejme každoročne v *Bibliografickom zborníku* a *Knižničnom zborníku*, ale aj v *Biografických štúdiách*. Nechýbali *Slovenské národné noviny*, časopis *Slovensko*, či *Smer*, *Pravda* a *Národná obroda*.

Ako príklad uvádzame názvy niektorých odborných článkov, či štúdií:

- Kooperácia systému slovenskej národnej bibliografie (SNB) s ostatnými informačnými systémami v Československu, (Bielik, 1979)
- Bibliografia na stránkach *Čitateľa* (Bielik, 1981)
- Súčasný stav a perspektívy ďalšieho rozvoja systému slovenskej retrospektívnej bibliografie (Bielik a Halaša, 1981)
- Teória bibliografie (Bielik, 1981)
- Národná bibliografia ako komplexný systém bibliografického spracovania slovacikálnych dokumentov a nadväzných informačných služieb (Bielik, 1983a)
- Metodologické otázky prognózovania a plánovanie v systéme bibliografie. Miroslav Bielik rozpracoval niektoré osobitosti predmetu prognózy v systéme bibliografie. Uviedol: „*Národná bibliografia (NB) so svojou štatistickou funkciou utvára informačný základ pre skúmanie extenzitných a intenzitných ukazovateľov. Bibliografický systém sám o sebe je príliš veľký agregát ako objekt prognózy sa javí heterogénne. Je tak súčasťou informačného systému, ale i sústavy vedy a výskumu, výchovy a vzdelávania.*“ Bibliografickú metódu chápe aj ako metódu prognostickú. Tvrdí, že bibliografická činnosť je organickou súčasťou vedeckej činnosti. Je presvedčený, že v bibliografickom poznaní sa uplatňujú všeobecné vedecké gnozeologické metódy (metódy modelovania, štatistické metódy, axiomatická metóda), metódy analýzy a syntézy (bibliografická analýza dokumentu, klasifikačná

analýza, vzťahová analýza, kauzálna analýza), metódy generalizácie a špecializácie, ako i indukcia a dedukcia (Bielik, 1983 b. 277–278).

- Bibliografia a spoločnosť (Bielik, 1983c)
- Prognóza rozvoja knižnično-informačného systému v SR do roku 2010 (Bielik, 1990), kde definoval základné ciele, faktory rozvoja knihovníctva, prognózy, pôsobenie knihovníctva na rozvoj osobnosti človeka a predpokladané zmeny.

Miroslav Bielik v r. 1976 vypracoval spolu so Štefanom Hanakovičom a Júliusom Kordom Koncepciu a model retrospektívnej bibliografie – ako súčasť národného bibliografického systému a historického výskumu dejinného vývinu. Autori v nej riešili čiastkové tematické problémy, ktorými boli: predmet retrospektívnej bibliografie (RB) – charakteristika a typológia pramenných dokumentov ako východiskového objektu systému RB, problematika bibliografickej heuristiky, cieľový objekt systému RB, modernizácia systému RB, problematika bibliografického diela, sprístupňovanie bibliografických informácií a nových poznatkov. Ako napísal Miroslav Bielik na s. 17 uvedenej koncepcie: *„Metodologickým východiskom riešenia tejto oblasti by mala byť knihoveda a archivníctvo i niektoré metódy informatiky. Oblasť geneologickej i typologickej problematiky premenných dokumentov predstavuje mimoriadne závažný moment riešenia úlohy.“* Ďalej konštatuje na s. 52: *„Retrospektívna bibliografia oproti súbežnej národnej bibliografii, ako ukázala diagnostika východiskového stavu problematiky, predstavuje diametrálne odlišnú oblasť a automatizácia bude mať v nej odlišné postavenie a funkcie. Definovanie možností použitia netradičných prostriedkov pri tvorbe diel RB stane sa však prvoradou otázkou s mimoriadnym významom.“* (Bielik, Korda a Hanakovič, 1976).

V r. 1984 vypracoval Koncepciu rozvoja Slovenskej národnej knižnice (SNK) do r. 2000 (Bielik, 1984) ako interný materiál pre potreby Vedeckej rady SNK – v spolupráci s Blažejom Belákom, Štefanom Ďurovčíkom, Dušanom Katuščákom, nedávno zosnulým Milošom Kovačkom, Júliusom Kordom, Petrom Maruniakom, Jánom Mišíkom, Tomášom Trancygierom, Júliusom Valachom.

V r. 1990 Miroslav Bielik publikuje svoju štúdiu s názvom – Nová etapa a perspektívy Slovenskej národnej knižnice (Bielik, 1990a), v ktorej na s. 36 uvádza: *„V komplexnej integrácii národného knižnično-informačného systému rozhodujúca úloha pripadá MS – SNK, a to nielen v metodickom riadení sústavy, ale aj pri plnení centrálnych koordinačných funkcií, najmä v bibliografii a v teoreticko-výskumnej činnosti.“* V budúcnosti sa zvýši jej funkcia ako hlavného kľúčového článku a databázového centra, a to vo vzťahu k ústredným

špecializovaným a oblastným regionálnym knižniciam na Slovensku. Miroslav Bielik pokračuje: „V oblastiach dopĺňovania a spracúvania knižničných fondov z hľadiska programového rozvoja SNK sa vynára i celý rad aktuálnych otázok a problémov. Predovšetkým aktuálna otázka upresnenia akvizičného záberu a zásadná optimalizácia akvizično – spracovateľských procesov, počnúc zmenami v systéme povinného výtlaku, pokračujúc opatreniami na komplementarizáciu zahraničných slovacík.“ (Bielik, 1990b, s. 37–38). Zdôrazňuje: „Práve v nových technologických podmienkach, ktoré samy osebe nebudú môcť zastúpiť vlastnú bibliografickú prácu, bude potrebné dbať o analytickú presnosť v tvorbe každej bibliografickej informácie v snahe využiť ju nielen ako informáciu ‚o sebe‘, ale tiež ako súčasť informačného fondu, ktoré sú nezanedbateľnou základňou výskumu dejín knižnej kultúry. Kniha – to je základný prvok našej knižnej práce. A kultúra knihy, či kultúra knižníc, je základným predmetom našej práce výskumnej, bádateľskej. Dejiny knižnej kultúry – poňaté práve z tohto zorného uhla – nemožno skúmať oddelene od knižníc a knihovníctva, ale práve v súvislosti s nimi, v priamych vzťahoch a výskumom ich pôsobnosti a vývoja.“

Venoval sa aj otázkam exilovej literatúry (Bielik, 1991) – aktívne spolupracoval s Jozefom M. Rydlom, neboli mu cudzie zahraničné slovaciká v programe SNK MS, (Bielik a Rydlo, 1992) ani Slováci v zahraničí v r. 1991–1993. Nezabúdala na Živenu – spolok slovenských žien, ktorý v tomto roku oslávil už 150. výročie založenia. V r. 1992 zostavil zborník a uviedol v ňom aj svoju štúdiu (Bielik, 1992). Venoval sa aj citlivým témam, niektoré názvy článkov vravia za všetko... Niektoré z nich uvádzame:

- Strata pamäti? (Bielik, 1990a)
- Vzácné bremeno (Bielik et al., 1990)
- Slovenská národná knižnica a európsky dialóg (Bielik, 1991)
- Unikát už nesmie unikáť! (Bielik, Belák, Babín, 1991)
- Útrapy nielen z rozumu – problémy medzinárodnej informačnej výmeny (Bielik, 1991)
- SNK – Národná knižnica Slovenska a Slovákov – základňa slovenskej bibliografie domácej a zahraničnej (Bielik, 2000)
- Knižnica pre Slovensko a Slovákov (Bielik, 1993a)

V poslednom uvádzanom článku Miroslav Bielik na s. 49 píše: „V Matici slovenskej má sídlo aj Slovenská národná knižnica. Pojem ‚národná knižnica‘ v civilizovanom svete znamená, že ide o visačku najvyššej kvality kultúry národa, označuje jednu z najvýznamnejších inštitúcií každého štátu. Národné knižnice vo vyspelých krajinách garantujú demokratické právo každého občana a inštitúcie na informácie a sú prirodzenými piliermi demokracie. Takto

chápu Američania Kongresovú knižnicu, Nemci Die Deutsche Bibliothek vo Frankfurte nad Mohanom i v Lipsku, ale i naši južní susedia. Tieto skutočnosti pripomíname najmä preto, že napriek pomerne skorým počiatkom národnej knižnice na Slovensku, ktoré sa spájajú so vznikom MS a neskôr so spolkovou podobou tejto ustanovizne (78 rokov – r. 1941), úroveň vedomia i všeobecnej starostlivosti o ňu je stále neprimeraná jej významu. Ved' nejde len o depozit s vyše 3 miliónmi kníh a dokumentov, ale o ústrednú knižnicu SR, bibliografické centrum, databázové centrum MS. Je to aj v súčasnosti tak?“

V r. 1993 vychádza v MS publikácia s názvom *Tlače 16. storočia vo fondoch SNK MS*, I. zväzok. V predslove Miroslav Bielik píše: „...ľudský duch sa postavil na vlastné nohy, i keď, ako to zaznamenali dejiny 16. storočia na Slovensku, človek je sebou samým určený byť slobodným v nepokojnom a búrlivom politickom vývoji, uprostred vojen a hospodárskeho a sociálneho nepokoja. Toto všetko sú siločiary prenikajúce každou knihou 16. storočia, spájajúce ich ako jednotky pamäti ľudstva, ktoré pretrvali a pretrvávajú ako celok a neodmysliteľná súčasť európskeho kultúrneho dedičstva a Slovenska v ňom. Vedecky zhodnotiť a poznať toto vzácne kultúrne dedičstvo nie je možné bez súčinnosti s medzinárodne prijatými programami výskumu dejín knižnej kultúry a projektmi spracúvania konkrétne tlačí 16. storočia. Dôležitý je i domáci kontext tohto výskumu, ktorý je špecificky spätý tak s poznávaním, spracúvaním a celkove záchranou historických knižničných fondov, ako i programom slovenskej národnej retrospektívnej bibliografie a s budovaním jej generálnej bázy údajov.“ (Bielik, 1993b).

V r. 1994 vydáva Miroslav Bielik v spolupráci s Domom Matice slovenskej v L. Mikuláši výberovú personálnu bibliografiu s názvom *Laco Paška*. V úvode Miroslav Bielik konštatuje: „Kto pozná Ladislava Pašku, akoby poznal všetky pramene Liptova, ba Slovenska vôbec. ... L. Paška má neobyčajne rozvetvenú činnosť, jeho košatý strom života s mnohými cennými plodmi ducha. Úspech je vystavený z trpezlivosti, to predovšetkým. Trpezlivosť pomáha uniesť aj zodpovednosť za vlastné činy, názory a postoje, za život ktorý môže byť aj krutý a zbytočne tvrdý... A aby životná múdrosť bola dopovedaná ... životný úspech realizmu človeka sa začína vtedy, keď pochopí, že aj ten druhý môže mať pravdu!“ (Bielik, 1994a). Ladislav Paška pri zostavovaní personálnej bibliografie si týmito slovami zaspomínal na svoju prácu: „Publicistika stojí kdesi uprostred majestátnu kultúry. Ak si to uvedomíme, potom by sa mali pri súčasnej tvorbe vytrácať emócie, predsudky a zelenú by mali dostať kompromisy, uvážlivosť, tolerancia, etika. Personálne bibliografia preukázateľne sama osebe dokladá, že nemožno obísť dielo, čas a invenciu... vloženie do služieb, na ktorých ešte nikto nikdy

nezbohatol, ani nezískal kariéru, do služieb národa, pretože ako hovorí básnik, za službu národu sa neplatí...!“ (Bielik, 1994b).

Miroslav Bielik je k 15. 12. 2007 odvolaný z funkcie správcu MS a je menovaný do funkcie I. podpredsedu MS. Od 1. 1. 2008 je zároveň povereným riaditeľom Národného inštitútu slovenského jazyka a literatúry MS. Miroslav Bielik si na toto obdobie spomína týmito slovami: *„Od Valného zhromaždenia MS z novembra 2007 je formovaný nový program MS a v ňom mi pripadla úloha viesť Národný inštitút slovenského jazyka a literatúry. Je to celý komplex edičnej činnosti, výskumné i prezentačné aktivity ústavov, redakcií a pracovísk MS v oblasti jazyka a literatúry. Chcem zdôrazniť, že nezačínam na zelenej lúke, ale na doterajšom „stavenisku“ s cieľom chrániť, zveľaďovať náš jazyk, literatúru, kultúrne dedičstvo – a to v úzkej súčinnosti s osvedčenými vedeckými ústavmi, akademickými pracoviskami, ústrednými inštitúciami rezortu kultúry i školstva, samozrejme s osvedčeným a spolupracujúcim Literárnym informačným centrom.“* (Bielik, 2014a).

V r. 2010 končí vo funkcii I. podpredsedu MS a od 1. 3. 2011 je poverený riadením Slovenského literárneho ústavu (SLU MS), kde je k 31. 7. 2013 odvolaný z funkcie. Od 1. 8. 2013 je výskumno-vývojovým pracovníkom v SLU MS, odkiaľ je k 30.6. 2014 prepustený. Na margo tohto núteného odchodu povedal: *„S rozumom je to horšie ako s vernosťou. Vernosť programu, zmyslu života, žene... je osvedčená, vernosť inštitúciám je zradná a spravidla s trpkým poznaním (aj v mojom prípade). Vernosť však môže, ba musí existovať aj v neistom svete 21. storočia, ktoré je podľa všetkých znakov doby storočím rozumu. Ved' aj viera sa už vykladá rozumom a korešponduje s filozofiou mysle. Napriek tomu si stále myslím, že staronová dilema skrytá v slove hmota, v hmote slova je neriešiteľná bez nových revolučných vedeckých poznatkov, na ktoré pri všetkej úcte k čiastkovým výsledkom márne čakáme... a to je smutné...“* (Bielik, 2014b).

Počas tohoročných augustových matičných slávností (3. – 4. 8. 2019) na pôde MS bola uvedená do života monografia *Predseda Matice slovenskej 1863–2019* od autorov Pavla Pareničku a Mariána Gešpera (súčasného predsedu MS). Pavol Parenička na s. 99 píše: *„Vladimír Mináč sa zaslúžil o progresívne napredovanie MS ako vrcholnej inštitúcie. V rámci MS najvýraznejšie pokročilo budovanie SNK, kde sa rozvíjali jej fondy, bibliografia, informatizácia a proces automatizácie. Počas jeho predsedovania v období r. 1974–1989 sa počet profesionálnych pracovníkov MS stornásobil a stúpol na asi 500 zamestnancov. Základy súbežnej a retrospektívnej teoretickej i praktickej SNB položili Peter Liba, Michal Fedor a Štefan Ďurovčík, na ktorých úsilia nadviazali nedávno zosnulý doc. Miloš Kovačka, Blažej Belák a Miroslav Bielik. MS vydávala Bibliografický zborník a zborník Kniha. V tejto*

súvislosti rozvoja moderných európskych trendov knihovníctva MS úspešne plnila štátnu výskumnú úlohu – Integrovaný knižnično-informačný systém (IKIS), na čele ktorej stál prof. Dušan Katuščák, neskôr matičný vedecký tajomník. V oblasti metodiky knihovníctva pracovali Peter Maruniak, Cyril Žuffa, Štefan Hanakovič, Tomáš Trancygier a Andrej Riško, šéfredaktor časopisu Knižnice a vedecké informácie, vychádzal aj populárno-náučný časopis Čitateľ.“ (Parenička a Gešper, 2019a). Pripomíname, že o obálku časopisu, ktorá obsahovala umelecký text a ilustrácie sa staral Róbert Brož.¹

Pavol Parenička spoluautor publikácie *Predsedomia Matice slovenskej 1863–2019* píše: „Prvá ponovembrová legislatívna matičná norma z dielne Slovenskej národnej rady zrušila normalizačný Zákon o MS z r. 1973, pričom ju rozdelila na spolkovú a inštitučnú zložku. V tejto situácii sa v nasledujúcom období menili správcovia a vedeckí tajomníci MS – boli nimi – Imrich Sedlák, Tomáš Winkler, Štefan Hanakovič, Štefan Baranovič, Mišo Kováč Adamov. Od 15. 2. 1994 sa stal správcom MS Miroslav Bielik. Zlomovým rokom MS, ktorým vyvrcholili protimatičné opatrenia Mikuláša Dzurindu, bolo v r. 2000 vydanie tzv. knižničného zákona, ktorý významne zasiahol do života MS.“ (Parenička a Gešper, 2019b). Ďalej P. Parenička konštatuje: „Odčlenením sa SNK a Pamätníka národnej kultúry a s nimi súvisiacich fondov MS stratila nielen fondy, ale aj svoj niekdajší vedecký potenciál. V podstate zostali 2 nevelké ústavy – literárny a historický – a dobrovoľná členská základňa, v ktorej sa organizovala aj vedecká činnosť, predovšetkým v Národnopisnom odbore, jazykovom odbore a historickom.“ (Parenička a Gešper, 2019c)-

Miroslav Bielik si zaspomínal na svojich dávnych kolegov z MS aj SNK týmito básňami – Hlava doktora T (Bielik, 2019a) a Marginálie (Bielik, 2019b):

Hlava doktora T

Môj dávny kolega
a znalec starých tlačí,
vzpriamene chodiaca postava
z čias inkunábul a minulých storočí
a jeho šedivejúca hlava
preplnená všetkým možným

¹ Dňa 27.10. 2019 v Turčianskej Galérii v Martine bola realizovaná vernisáž pri príležitosti nedožitých 80 rokov tohoto uznávaného martinského grafika, hoci sa narodil neďaleko od Prahy. Upravil vyše 700 kníh, stovky katalógov, vytvoril množstvo exlibrisov.

svetským poznaním
zjavila sa mi znenazdania
uprostred kúpeľného sna
Čo s ňou, čo s ním?
Hlava mlkva!
Márnosť márnivá, - vravel mi
pri jednej z posledných služobných ciest,
mám toho neúrekom nazbierané v hlave,
čochvíľa sa to stratí, rozplynie...
Čo s tým, čo s ňou,
keď nejestvuje žiadne skenovanie pamäti?
Aj ja si kladiem otázku ako T. či Kant
a mlčky ukladám slovíčka do básne.

Marginálie

Druhý môj kolega, bibliograf, básnik, prozaik,
okrem iného znalec miestopisu, prezradil mi pred rokmi
zámer, že na dôchodku
poputuje z mesta do mesta,
z obce do obce, spozná a popíše každý kút vlasti
ako pútnik, kardinálom nazvaný, človek na cestách zeme.
Stretol som ho už s ôsmimi krížikmi na chrbte.
Neustal, len s vernou paličkou spoznal, kam už nepôjde...

V rokoch 2013 a 2017 bol Miroslav Bielik členskými zhromaždeniami Spolku slovenských spisovateľov (SSS) zvolený za jeho predsedu a je ním dodnes.

Ako predseda SSS sa zaslúžil o oživenie činnosti SSS, (a to aj napriek kríze a zápasu o spolkový majetok a vyčerpávajúcim kauzám vyvolaným predchádzajúcimi záväzkami SSS), ako aj o znásobenie a skvalitnenie vydateľskej a edičnej činnosti, o zvýšenie jeho prestíže ako najstaršieho stavovského spisovateľského združenia a rozvinutie jeho medzinárodných vzťahov s partnerskými spisovateľskými organizáciami viacerých európskych štátov (Česko, Srbsko, Bulharsko, Bielorusko, Rumunsko, Poľsko, Maďarsko, Ukrajina). Okrem iného

inicioval Kongres slovenských spisovateľov s medzinárodnou účasťou v Trenčianskych Tepliciach 2016, ktorého sa zúčastnilo vyše 100 delegátov zo Slovenska a 25 delegátov z viacerých európskych štátov. Spoluorganizuje tradičné podujatia ako Vydavateľské dni SSS, Tatranská literárna jar, ktorá sa koná v meste Vysoké Tatry a okolí. Nemôžeme zabudnúť na Slovesnú jar – najstarší literárny festival na Slovensku, ktorý sa konal v Martine už po 53 krát v dňoch 4. – 6. júna 2019. V prvý deň festivalu sa Miroslav Bielik postaral o scenár a réžiu programu tvorcov zo slovenského zahraničia a časti slovanského sveta s názvom Literárne slovo spoza hraníc. Druhý deň (5. júna) vystúpil s príspevkom na 4. kongrese slovanských Matíc a inštitúcií na pôde Turčianskej galérie v Martine. Následne v Turčianskej knižnici besedoval so spisovateľmi zo slovenského a slovanského sveta na tému Slovo dalo dobré slovo. Besedu moderovali dlhoroční priatelia, Igor Válek a Peter Mišák (plagát – program)². Spolu s básnikom Radomirom Andrićom, bývalým predsedom Združenia spisovateľov Srbska (2010 až 2018) a jeho dnešným čestným predsedom, sa zaslúžil o iniciovanie a realizáciu medzinárodného projektu Veľký pán Dunaj (Bielik, 2019c), v rámci ktorého 9 podunajských štátov vydalo antológiu poézie klasikov o európskej veľrieke Dunaj – v preklade do 8 jazykov.

Dostávame sa k jubilantovej vlastnej tvorbe. Ako 15 ročnému mu v r. 1964 publikovali prvú báseň. Prvú prózu s názvom Štúdia publikoval v Slovenských pohľadoch v r. 1971, v najstaršom časopise pre literatúru, umenie a vedu na Slovensku (Bielik, 1971). Knižne debutoval básnickou zbierkou *Čas je tichý posol mysle* (Bielik, 2003), ktorá získala v r. 2004 Cenu primátora mesta Žiliny. Už 2 roky po nej mu vyšla kniha básní, básnických a filozofických úvah *Nepatrný pohyb po naklonenej rovine* (Bielik, 2005). O ďalšie 4 roky vydal verše v bibliofilskom vydaní *Koncom jedného x-ročia* (Bielik, 2009). Knižne mu vyšiel aj dvojjazyčný výber z poézie v slovenčine a v srbčine *Aj keby som nebol/ikada ne bih bio* (Bielik, 2012). „Hoci času je zúfalo málo...“ – ako si zvykne MB, predseda SSS povzdychnúť, hlavne v súvislosti s vyčerpávajúcim hľadaním riešenia problémov okolo spisovateľského sídla v Bratislave, s ktorým sa borí posledné roky, Bielik má stále čo povedať ako básnik, o čom svedčia básne vychádzajúce pravidelne v Literárnom týždenníku. Tento rok vydal básnickú zbierku s názvom *Čas večne prítomný* (Bielik, 2019d).

Etabloval sa ako prozaik. Dôkazom je románový diptych o základných otázkach ľudského života a jeho akceptovaní skutočností: *www.skutočnosť.com. Benátsky diptych I. Kniha prvá: Neistý čas, isté miesto* (Bielik, 2007), *Neskutočnosti Benátsky diptych II. Kniha druhá: Neisté*

² Slovesná jar [online]. Martin. [cit. 2019-04-10]. Dostupné z: <https://www.barmuseum.eu/events/slovesna-jar-2019/>.

miesto, istý dej (Bielik, 2010) a dilógiu *Kaleidoskopis: Záplava ne/skutočnosti*. Obsahuje 6 románových noviel, ktorými nadväzuje na predchádzajúci *Benátsky diptych*. Je to neľahké čítanie, no inšpiratívne, nútiace človeka dumať a hľadať. V sebe i vôkol seba...

Miroslav Bielik veľmi pozorne zostavil 2 monografie v jeho srdcu blízkej rodnej doline pod Vtáčnikom: *Kľakovská dolina: Od Žarnovice po Vtáčnik* (Bielik, 2005) a *Kľakovská dolina: Od Hrona po Vtáčnik* (Bielik, 2015).

Kto pozná jeho rýdzy vzťah k rodisku, ani sa nečuduje... v jednom rozhovore s Petrom Mišákom, podpredsedom SSS, povedal: „*Keďže pochádzam spod Vtáčnika, teda z Kľakovskej doliny, ktorou preteká kľukatý Kľakovský potok a v Žarnovici sa pripája k Hronu, nuž asi by som sa mal cítiť ako Prihronec... Keď sa zadívam z rodiska do diaľky k velebnému Kmeťovmu Sitnu a zavetrím vlnenie našej rieky, ťahá ma to z kopcov do sveta. Zrazu je z Hrona vábivá Hronka – nemôžem nespomenúť Kuzmányho a Moyzesa a pri pomyslení na Hronského i Švantnera ... cítim sa tu súčasne vo svete i doma. Pritom ma naplňa hrdosťou, že môžem aspoň chvíľu potichu kráčať po stopách uvedených Pohronských bohatierov.*“ (Mišák, 2019).

Dôkazom toho, že Bielik nezanevrel úplne na matičnú činnosť bola jeho prítomnosť na slávnostnom zasadnutí výboru MS dňa 3. 8. 2019 počas augustových matičných slávnostiach. Tu odovzdal predsedovi MS čestnú poctu pri príležitosti oživotvorenia MS od SSS ako ustanovizni. Na výbor MS zavítal aj prvý ponovembrový predseda MS Viliam Gruska³.

Je dôležité a zaujímavé, že v rámci vedeckej konferencii s názvom 100 rokov od oživotvorenia MS – sondy do dejín MS v 20. storočí, ktorá sa konala dňa 1. 10. 2019 v Dome Matice slovenskej na Grösslingovej ulici v Bratislave, vystúpil Miroslav Bielik s príspevkom *Matica slovenská a Slovenská národná knižnica (bibliotéka v rokoch 1919–2000)*.

Čo na záver dodať? V mene všetkých bibliografov Miroslavovi Bielikovi blahoželáme k významnému životnému jubileu a želáme mu veľa zdravia a tvorivých síl! Sme úprimne radi, že do martinskej Siene slávy pribudla dňa 10. 11. 2019 aj ďalšia osobnosť. Primátor mesta Martin Ján Danko mu odovzdal Cenu mesta Martin pri príležitosti životného jubilea, za oddanosť a mimoriadne celoživotné nasadenie pre Maticu slovenskú v Martine (Ďurčová).

³ S touto osobnosťou slovenskej kultúry, scénografom, pedagógom, etnografom, dramaturgom, pútnikom kultúrou a históriou slovenského národa, ktorý určujúco inicioval, inšpiroval a ovplyvnil činnosť a tvorbu folklórnych súborov, festivalov a filmových a televíznych diel sme sa rozlúčili o mesiac neskôr – dňa 23. 9. 2019 v Bratislave.

A ešte malý dodatok Milana Gonda: „...*Rozmýšľal som, koho raz – povedzme o sto rokov – budú naši potomkovia z mojej generácie vyzdvihovať ako pozoruhodné a zaslúžené osobnosti. Determinovala nás doba, ktorú sme žili. No a pravdupovediac, aká bola tá naša...? Pokiaľ ide o Mira Bielika, úprimne by som mu spätne doprial aj žičlivejšie časy na veľké činy, lebo na to mal. Ale už to naozaj nechám tak, lebo možno sa raz nájde nestranný a erudovaný životopisec, ktorý to vyhodnotí a opíše naše osudy. A keby nie, v konečnom dôsledku každý sám si píšeme svoj život(opis).*“ (Gonda, 2019).

Ťažká hlava

Bohvie, z čoho mi oťažela hlava,
ani hrnčiarsky krk ju už neudrží
vo vertikále k letiacej oblohe
Nevedno, prečo sa nakláňa
stále na jednu stranu
Ako strom poznania
po odtrhnutí červivého jablka
zasiahnutý bleskom nevedomia.

Dudince, 12. septembra 2018 (Bielik, 2019e)

Obrazová príloha

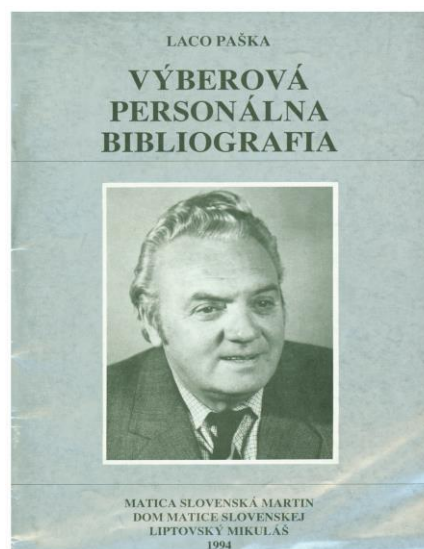
Obr. č. 1: Podobizeň Miroslava Bielika

Obr. č. 2: Róbert Fico, bývalý predseda vlády s Miroslavom Bielikom, správcom MS na návšteve MS počas augustových matičných slávností 8. 8. 2007

Obr. č. 3: Obálka monografie *Predsedovia Matice slovenskej 1863–2019* od autorov Pavla Pareničku a Mariána Gešpera, vyšla tlačou v r. 2019 v MS v Martine.

Obr. č. 4: Obálka výberovej personálnej bibliografie Laco Paška, ktorej zostavovateľom je Miroslav Bielik, vyšla v r. 1994 v DMS v L. Mikuláši

Obr. č. 5: Návšteva prezidenta SR Ivana Gašparoviča dňa 18. 5. 2007 v II. budove MS v Martine: zľava: prezident, Miroslav Bielik, Alexander Lilge

Obr. č. 6: Výbor MS pred výborovňou dňa 17. 12. 2007

Obr. č. 7: Návšteva Matičiarov zo Srbska 27. 5. 2007 pred II. budovou MS v Martine na Mudroňovej ulici

Obr. č. 8: Miroslav Bielik odovzdal Mariánovi Gešperovi, predsedovi MS, na slávnostnom zasadnutí výboru MS dňa 3. 8. 2019 počas augustových matičných slávnostiach čestnú poctu Spolku slovenských spisovateľov ako ustanovizni

Obr. č. 9: Dňa 10. 11. 2019 počas Dni mesta Martin odovzdal primátor mesta Martin Ján Danko Miroslavovi Bielikovi Cenu mesta Martin pri príležitosti životného jubilea, za oddanosť a mimoriadne celoživotné nasadenie pre Maticu slovenskú v Martine.

Obr. č. 10: Tvorba Miroslava Bielika

Obr. č. 11: Tvorba Miroslava Bielika

Obr. č. 12: Brigáda a zároveň pamätihodné matičné literárne sympóziu na Kocel'ovej ulici v Martine u Kovačkov, zľava: Blažej Belák, Miroslav Bielik, Horst Hogh, Augustín Maťovčík, Miloš Kovačka, Dušan Katuščák

UTOROK 4. JÚN

10.00 h
Gymnázium V. P. Tótha
Malá hora 3

PAULINYHO TURIEC
SLÁVNOSTNÉ VYHLÁSENIE VÝSLEDKOV
22. ROČNÍKA LITERÁRNEJ SŤAŽE
Literárne pásmo zostavené z ocenených prác

účinkujú:
Marján Grapoč, Zuzana Bukovenová, Peter Cabradaj,
Milan Gondal, pedagógovia a študenti Gymnázia
V. P. Tótha v Martine
scenár, réžia: Marján Grapoč

15.00 h
Turčianska knižnica
Divadelná 5

POÉZIA ZÁHRADY
VERNISÁŽ VÝSTAVY FOTOGRAFÍ

účinkujú:
Milan Dočekal, Milan Nemček
garant:
Turčianska knižnica

19.00 h
Štúdio Slovenského komorného divadla
Divadelná ulica

LITERÁRNE SLOVO SPOZA HRANÍC
PROGRAM TVORCOV ZO SLOVENSKEHO ZAHRANIČIA
A ČASTI SLOVANSKEHO SVETA

účinkujú:
Ilardi z Bieloruska, Bulharska, Česka, Maďarska,
Poľska, Rumunska, Ruska, Srbska a Ukrajiny
moderátor:
Tibor Kubička
scenár, réžia:
Miroslav Bielik, Peter Miliák, Igor Válek
garant:
Spolok slovenských spisovateľov

STREDA 5. JÚN

10.00 h
Slovenská národná knižnica
Námestie J. C. Hronského 1

4. KONGRES
SLOVANSKÝCH MATÍC A INŠTITÚCIÍ
MEDZINÁRODNÝ ODBORNÝ SEMINÁR

garant:
Krajinská múzeum Matice slovenskej

10.00 h
Turčianska knižnica,
Divadelná 5

MESTSKÝ PUSTOVNÍK MARTIN VLADO
PREZENTÁCIA AUTORSKÝCH BÁSNICKÝCH
A PROZAICKÝCH DIEL

účinkujú:
Martin Vlado
hudobný hosť:
Lubo Jurkovič
scenár, réžia, moderovanie:
Ján Brezina

14.00 h
Turčianska knižnica
Divadelná 5

SLOVO DALO DOBRÉ SLOVO
BESEDA SO SPISOVATEĽMI
ZO SLOVENSKEHO AJ SLOVANSKEHO SVETA

scenár, réžia, moderovanie:
Igor Válek
garant:
Spolok slovenských spisovateľov

17.00 h
Antikvariát Mádokys
Hviezdoslavova 21

STRETNUTIE NA DOBREJ ADRESE
LITERATÚRA ŽIEN – ŽENY LITERATURY
Program venovaný 150. výročiu vzniku Žieny

účinkujú:
Petra Nagyová-Darengová (spisovateľka a vydavateľka),
Marta Skalčová (kritička),
Zuzana Harbrychová (účelka slovenského jazyka a literatúry)

hudobný hosť:
Daniel Jasek & spol.
scenár, réžia, moderovanie:
Jana Ciger z Mádokysy

ŠTVRTOK 6. JÚN

10.00 h
Biblická škola
Memorandová námestie

O ČOM ROZPRÁVAJÚ ZVIERATKÁ?
JARNÁ ŠKOLA FANTÁZIE PRE ŽIAKOV
3. – 5. ROČNÍKA MARTINSKÝCH ŽS

Beseda s hosťami,
súťaž o Majstra spisovateľa a Majstra ilustrátora,
kvízové otázky, možnosť vytvoriť vecné darčeky

účinkujú:
Jaroslav Rezník, Helena Chocholová (spisovateľka),
Miroslav Knap (ilustrátor)

moderátor:
Tibor Kubička
garant:
Vydavateľstvo Matice slovenskej

10.00 h
Bormuseum
Malá hora 2

STRETNUTIE S MLADOU LITERATÚROU
– OKRUH AUTOROV A SPOLUPRACOVNÍKOV
LITERÁRNEJ REVUE OROL TATRANSKÝ

VYHLÁSENIE VÝSLEDKOV LITERÁRNEJ SŤAŽE
O CENU JANA ČERVENA 2018

UVEDENIE NAJNOVŠEJ KNIHY
Z EDÍCIE MODRÁ KATEDRÁLA

účinkujú:
Silvia Budayová, Zuzana Bukovenová,
Peter Cabradaj, Adriána Onušková,
Peter Tollerová, Goran Lenča, Milan Gondal

hudobný hosť:
CABO
moderovanie:
Marján Grapoč
scenár, réžia:
Peter Cabradaj

Hlavní organizatori:
MATICA SLOVENSÁ a PODOBY SLOVA, o. z.,
v spolupráci s Mestom Martin,
Spolkom slovenských spisovateľov,
Turčianskou knižnicou,
Gymnázium V. P. Tótha v Martine
(v zriaďovateľskej pôsobnosti
Žilinského samosprávneho kraja),
Miestnym odborom Žieny Martin
a Antikvariátom Mádokys

Mediálni partneri:
TV Turiec, MY Turčianske noviny,
Mestské noviny, Literárny týždenník,
RTVS, Rádio Itebecca, Orol tatranský

Na všetky programy
Slovesnej jari 2019
je vstup zdarma

Z verejných zdrojov podporil
Fond na podporu umenia

u.
fond
na podporu
umenia

Obr. č. 13: Plagát Slovesnej jari 2019

Zoznam bibliografických odkazov

Archív Matice slovenskej, Martin, 2014. Osobný dotazník Miroslava Bielika.

BIELIK, Miroslav, 1979. *Kooperácia systému slovenskej národnej bibliografie s ostatnými automatizovanými systémami v ČSSR: technický projekt*. 1. vyd. Martin: Matica slovenská. 58 s.

BIELIK, Miroslav, 1981. Bibliografia na stránkach Čitateľa. In: *Čitateľ*. Roč. 30, č. 12, s. 438–442.

BIELIK, Miroslav a Andrej HALAŠA, 1981. Súčasný stav a perspektívy ďalšieho rozvoja systému slovenskej retrospektívnej bibliografie. In: *Čitateľ*. Roč. 30, č. 3, s. 94–95.

BIELIK, Miroslav, 1981. Teória bibliografie. In: *Čitateľ*. Roč. 30, č. 6, s. 220.

BIELIK, Miroslav, 1983a. Národná bibliografia ako komplexný systém bibliografického spracovania slovacikálnych dokumentov a nadväzných informačných, služieb. In: T. Trancygier. *Bibliografický zborník 1982–1873*. Martin, Matica slovenská, s. 69–79.

BIELIK, Miroslav, 1983b. Metodologické problémy prognózovania a perspektívneho plánovania knižníctva. In: *Čitateľ*. Roč. 32, č. 7–8, s. 277–278.

BIELIK, Miroslav, 1983c. Bibliografia a spoločnosť. In: *Čitateľ*. Roč. 32, č. 4, s. 124–126.

BIELIK, Miroslav, 1990. Prognóza rozvoja knižnično-informačného systému v SR do roku 2010. In: *Knižničný zborník 1990*. Martin: Matica slovenská, s. 133–148

BIELIK, Miroslav, KORDA, Július a Štefan HANAKOVIČ, 1976. *Koncepcia a model retrospektívnej bibliografie: (systém retrospektívnej bibliografie na Slovensku ako súčasť národného bibliografického systému a historického výskumu dejinného vývinu socialistického Slovenska): vstupno-obsahový projekt MK 2 - 2/1*. 1. vyd. Martin: Matica slovenská. 73 s.

BIELIK, Miroslav et al., 1984. *Koncepcia a rozvoj Slovenskej národnej knižnice do roku 2000: (návrh)*. Martin: Matica slovenská. 54, 17, [7] s.

BIELIK, Miroslav, 1990. Strata pamäti? In: *Bulletin Spolku slovenských knihovníkov*. Roč. 1, č. 2, s. 15–20.

BIELIK, Miroslav, 1990a. Nová etapa a perspektívy Slovenskej národnej knižnice. In: *Biografické štúdie* 16. Martin: Matica slovenská, s. 35–41. ISSN 1338-0354

BIELIK, Miroslav, 1990b. Nová etapa a perspektívy Slovenskej národnej knižnice. In: *Biografické štúdie* 16. Martin: Matica slovenská, s. 37–38. ISSN 1338-0354.

BIELIK, Miroslav, 1991. Návrat exilovej literatúry: iniciatíva Matice slovenskej. In: *Národná obroda*. Roč. 2, č. 5, s. 8.

BIELIK, Miroslav a Jozef M. RYDLO, 1992. Zahraničné slovaciká v programe Slovenskej národnej knižnice Matice slovenskej (doktrína Národnej knižnice Slovenska a Slovákov v zahraničí). In: *Knižnice a informácie*. Roč. 24, č. 11, s. 465–470.

BIELIK, Miroslav, 1992. Pozdravy Živene. In: *Zborník z osláv 125. výročia Živeny spolku slovenských žien v Martine*. S. 16–18.

BIELIK, Miroslav [et. al], 1990. Vzácné bremeno. In: *Slovenské národné noviny*. Roč. 1, č. 10, s. 8–9. ISSN 0862-8823.

BIELIK, Miroslav, 1991. Slovenská národná knižnica a európsky dialóg. In: *Knižnice a informácie*. Roč. 23, č. 4, s. 161–166.

BIELIK, Miroslav, BELÁK, Blažej a Emil BABÍN, 1991. Unikát už nesmie unikáť! In: *Pravda na nedeľu*. Roč. 72, č. 86, s. [8].

BIELIK, Miroslav, 1991. Útrapy nielen z rozumu: problémy medzinárodnej informačnej výmeny. In: *Národná obroda*. Roč. 2, č. 194, s. 12.

BIELIK, Miroslav, 2000. Slovenská národná knižnica - národná knižnica Slovenska a Slovákov – základňa slovenskej bibliografie domácej a zahraničnej. In: *Bibliografický zborník 1992–93*. Martin: Slovenská národná knižnica, s. 30–33. (Teória a výskum. Vedecké zborníky).

BIELIK, Miroslav, 1993a. Knižnica pre Slovensko a Slovákov. In: *Slovensko*. Roč. 42, č. 4, s. 49–51. ISSN 0231-7303.

BIELIK, Miroslav, 1993b. Predslov. In: *Tlače 16. storočia vo fondoch Slovenskej národnej knižnice Matice slovenskej*. Saktorová, H., Komorová K., Petrenková E., Agnet J. Martin: Matica slovenská, s. 5–6. ISBN 80-7090-237-X.

BIELIK, Miroslav, 1994a. *Laco Paška: výberová personálna bibliografia*. 1. vyd. Martin: Matica slovenská, s. 5. ISBN 80-7090-119-5.

BIELIK, Miroslav, 1994b. *Laco Paška: výberová personálna bibliografia*. 1. vyd. Martin: Matica slovenská, s. 13. ISBN 80-7090-119-5.

BIELIK, Miroslav, 2014a. Východiská z postmoderny (rozhovor s Miroslavom Bielikom) [online]. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2014. [Cit. 2019-04-10]. Dostupné z: <https://www.litcentrum.sk/rozhovor/vychodiska-z-postmoderny-rozhovor-s-miroslavom-bielikom>.

BIELIK, Miroslav, 2014b. Východiská z postmoderny (rozhovor s Miroslavom Bielikom) [online]. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2014. [Cit. 2019-04-10]. Dostupné z: <https://www.litcentrum.sk/rozhovor/vychodiska-z-postmoderny-rozhovor-s-miroslavom-bielikom>.

BIELIK, Miroslav, 2019a. Hlava doktora T. In: *Slovenské pohľady na literatúru, umenie a vedu*. Roč. 4+135, č. 4, s. 59–60. ISSN 1335-7786.

BIELIK, Miroslav, 2019b. Marginálie. In: *Čas večne prítomný: básne: staré i nové dumky*. Bratislava: Vydavateľstvo spolku slovenských spisovateľov, s. 8. ISBN 978-80-8202-087-1.

BIELIK, Miroslav, 2019c. *Veľký pán Dunaj: antológia poézie klasikov národných literatúr podunajských štátov*. Bratislava: Spolok slovenských spisovateľov. 370 s. ISBN 978-80-8194-098-9 (viaz.) Dostupné z: <https://www.spolok-slovenskych-spisovatelov.sk/velky-pan-dunaj/>.

BIELIK, Miroslav, 1971. Štúdia: próza. In: *Slovenské pohľady na literatúru, umenie a vedu*. Roč. 87, č. 5, s. 124–127. ISSN 1335-7786.

BIELIK, Miroslav, 2003. *Čas je tichý posol mysle*. Martin: Miroslav Bielik. 136 s. ISBN 80-968968-2-2.

BIELIK, Miroslav, 2005. *Nepatrný pohyb po naklonenej rovine*. Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej. 133 s. ISBN 80-89208-17-7.

BIELIK, Miroslav, 2009. *Koncom jedného X-ročia*. [Martin]: vlastným nákladom. 6 s. ISBN 978-80-970134-4-8.

BIELIK, Miroslav, 2012. *Aj keby som nebol = I kada ne bihbio*. Báčsky Petrovec: Slovenské vydavateľské centrum. 104 s. (Bratislava; zv. 7). ISBN 9788671033862.

BIELIK, Miroslav, 2019d. *Čas večne prítomný: básne: staré i nové dumky*. Bratislava: Vydavateľstvo spolku slovenských spisovateľov. 238 s. ISBN 978-80-8202-087-1.

BIELIK, Miroslav, 2007. *Benátsky diptych: kniha prvá – neistý čas, isté miesto: I: Skutočnosť*. Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej. 330 s. ISBN 978-80-89208-72-2.

BIELIK, Miroslav, 2010. *Benátsky diptych: kniha druhá – neisté miesto, istý dej: II: Neskutočnosti*. Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej. 380 s. ISBN 978-80-8115-019-7.

BIELIK, Miroslav, 2013. *Kaleidoskopis: Kniha prvá: Záplava ne(skutočností)*. Martin: Matica slovenská. 261 s. ISBN 978-80-8128-094-8.

BIELIK, Miroslav, 2005. *Kľakovská dolina*. Martin: Matica slovenská. 139 s. ISBN 80-7090-774-6.

BIELIK, Miroslav, 2015. *Kľakovská dolina: od Hrona po Vtáčnik*. [Bratislava]: Spolok slovenských spisovateľov. 171 s. ISBN 978-80-89727-41-4.

BIELIK, Miroslav, 2019e. Ťažká hlava. In: *Slovenské pohľady na literatúru, umenie a vedu*. Roč. 4+135, č. 4, s. 59. ISSN 1335-7786.

ĎURČOVÁ, Erika. Do martinskej Siene slávy pribudli ďalšie osobnosti [online]. [Cit. 2019-12-11]. Dostupné z: <https://www.hlavnespravy.sk/do-martinskej-siene-slavy-pribudli-dalsie-osobnosti/1952728>.

GONDA, Milan, 2019. Bielik ako román. In: POLÁKOVÁ, Ivana a Alena SOCHULÁKOVÁ. *Miroslav Bielik: personálna bibliografia: vydané pri príležitosti 70 ročného životného jubilea a udelení Ceny mesta Martin*. Martin: Turčianska knižnica. ISBN 978-80-89911-05-9.

MIŠÁK, Peter, 2019. Rozhovor. In: Od Ostrého Grúňa k Veľkému Dunaju (predseda Spolku slovenských spisovateľov Miroslav Bielik jubiluje – zost. I. Válek). In: *Slovensko*. Roč. 41, č. 2 s. 12–13. ISSN 0231-7303.

PARENIČKA, Pavol a Marián GEŠPER, 2019a. *Predsedomia Matice slovenskej 1963–2019*. Martin: Matica slovenská, s. 99. ISBN 978-80-8128-240-9.

PARENIČKA, Pavol a Marián GEŠPER, 2019b. *Predsedomia Matice slovenskej 1963–2019*. Martin: Matica slovenská, s. 110. ISBN 978-80-8128-240-9.

PARENIČKA, Pavol a Marián GEŠPER, 2019c. *Predsedomia Matice slovenskej 1963–2019*. Martin: Matica slovenská, s. 112–113. ISBN 978-80-8128-240-9.

**VŠEVVLAD JOZEF GAJDOŠ – OBJAVITEĽ A ZNALEC STREDOVEKEJ
LITERATÚRY**

Mária Feldinszká

Knižnica A. Bernoláka v Nových Zámkoch

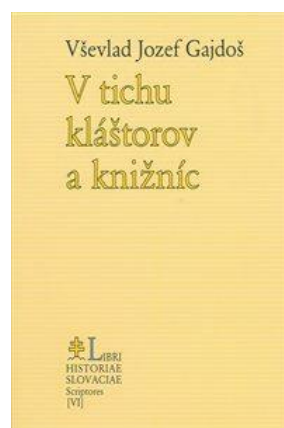
Cieľom príspevku je priblížiť osobnosť, rozsiahle a bohaté dielo Vševlada Jozefa Gajdoša (* 15. 5. 1907 Maňa – † 11. 5. 1978 Bratislava, pochovaný v Mani), františkána, pedagóga, knihovedca a historika. Podkladovým dielom na čerpanie faktov a zostavenie príspevku bola jeho kniha *V tichu kláštorov a knižníc*. Vševlad Jozef Gajdoš preskúmal viacero kláštorných i svetských knižníc, zmapoval dobovú knižnú kultúru, dejiny františkánskej rehole, spolupodieľal sa na spísaní Bernolákovho archívu a knižnice, a na svojom konte zanechal mnoho ďalších významných objavov stredovekých textov, staroslovanských pamiatok, ukážok barokovej tvorivosti. Poznatky z bádania spracoval a publikoval vo vyše 300 štúdiách, článkoch, príspevkoch. Jeho pamiatku natrvalo uchováva Knižnica Vševlada Jozefa Gajdoša, ktorá meno prijala v roku 2007.

The aim of this article is to bring into forefront the personality, and the vast and plentiful work of Vševlad Jozef Gajdoš (* 15 May 1907, Maňa – † 11 May 1978, Bratislava, laid to rest in Maňa), Franciscan, educationalist, librarian and historian. His book *In the Silence of Monasteries and Libraries* served as the basis for drawing out facts and compiling this article. Vševlad Jozef Gajdoš studied several monastic and secular libraries, mapped out the contemporary book culture, history of the Franciscan Order, contributed to the writing of Bernolák's Archive and Library, and left many other important discoveries of medieval texts, old Slavic relics or examples of baroque illustrations behind. He edited and published his research findings in more than 300 studies, articles and inputs. To honour his memory, the Library of Vševlad Jozef Gajdoš in Maňa has received his name in 2007.

V osobe *Vševlada Jozefa Gajdoša* môžeme spoznať veľkého vzdelanca, vedomostne a jazykovo odborne vybaveného človeka pre činnosť prieskumníka, objaviteľa a šíriteľa stredovekého knižného bohatstva. Bol doktorom filozofie, františkánom, pedagógom, knihovedcom, bibliografom, historikom a publicistom. Charakterizovala ho húževnatosť, vytrvalosť a zanietenosť v práci, od ktorej ho neodradilo ani politické prenasledovanie a ani podlomené zdravie.

Obr. č. 1: *Vševlad Jozef Gajdoš*.
(https://malackepohlady.sk/wp-content/uploads/2012/07/f_MP-Gajdos.jpg).

Obr. č. 2: *Gajdoš, Vševlad Jozef, 2004. V tichu kláštorov a knižníc. Obal knihy. Foto: Mária Feldinszká.*

Podkladovým dielom na čerpanie faktov a prezentáciu jeho osobnosti a práce bola kniha *V tichu kláštorov a knižníc*, ktorá obsahuje autorovu autobiografiu a činnosť: pedagogickú, prieskumnú, literárnu, publikačnú, angažovanosť vo vedeckých, kultúrno-spoločenských organizáciách, bibliografiu, popis prác a významných objavov z oblasti knihovedy, jazykovedy, filozofie, histórie Františkánov, literárnej histórie, tematiky o A. Bernolákovi, hudobnej vedy, tematiky o Franzovi Lisztovi a autorovu výberovú bibliografiu. Kniha vyšla v Bratislave vo vydavateľskom družstve LÚČ v spolupráci so Slovenským ústavom v Ríme, Katedrou slovenských dejín Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave v roku 2004 a má 376 s. Knihu zostavil, úvodnú štúdiu a editorskú poznámku napísal Július Pašteka. Je súčasťou edície Libri Historie Slovacie, VI. zväzok série Scriptores.

Autobiografia: *Vševlad Jozef Gajdoš* mal roľnícky pôvod, osem súrodencov, chodil do šesťtriednej ľudovej školy v Mani (1913–1919) a keďže od útleho detstva nesmierne miloval knihy prihlásil sa za knihárskeho učňa do Knihárskej firmy Richter v Trnave s dielňami v budove františkánskeho kláštora, tu pobudol jeden rok. Odtiaľto odišiel za starším bratom Jankom – frátrom Gilbertom do františkánskeho kláštora v Skalici (1921), stal sa gymnazistom, potom sa spolu s bratom presídlili do Trnavy, tu pokračoval v štúdiách

na gymnáziu (1922–1924), bol prijatý do rehole Františkánov (1924), kde prijal rehoľné meno Pankrác, ktoré používal v slovenskom znení Vševlad. Rok strávil ako privatista vo františkánskom kláštore v Malackách (1925–1926), ako klerik navštevoval od 6. triedy Štátne gymnázium v Skalici, kde zmaturoval (1929). Následne absolvoval štúdium teológie na Bohosloveckej fakulte Karlovej univerzity v Prahe (1929–1933), súčasne štúdium knihovedy na FF KU (1929–1931), tiež medzinárodného jazyka esperanto (1933). Za kňaza bol vysvätený v Trnave (1932) a toho roku mal v rodnej obci Maňa i promócie. Na Univerzite Komenského v Bratislave študoval históriu a filozofiu (1933–1938). Počas štúdia v Bratislave v roku 1935 založil časopis františkánskych bohoslovcov *Františkánsky obzor*, ktorý vychádzal do roku 1948. Medzitým svoje výskumy knižnej kultúry a objavy aktuálne publikoval. Absolvoval študijné pobyty v Mníchove (1935), Budapešti (1937), Taliansku (1939) a ďalších zaujímavých miestach.

Obr. č. 3: Pohľad do zborovne františkánskeho gymnázia v Malackách. Vševlad Gajdoš štvrtý zľava (www.frantiskani.sk/nekr/obrazky/07.jpg).

Pôsobiská a činnosť: bol profesorom na Gymnázium v Malackách (1938–1946), v Nových Zámkoch (1946–1947) a zároveň lektoroval knihovedu na FF Slovenskej univerzity v Bratislave (1940–1947) až do zatknutia v 1947 za koláž s fotografiou prezidenta Jozefa Tisa – šírenú na Slovensku po jeho poprave.

Obr. č. 4: Fotokoláž s podobizňou prezidenta Tisu ako slovenského mučenika, 1947 (<http://www.jozeftiso.sk/jt/ludovy-kultus/222-v-j-gajdos-frantiskan-ktory-zaplavil-slovensko-tisickami-pohladnic-s-podobiznou-jozefa-tisu-ako-slovenskeho-mucenika>).

Na základe vykonštruovaných výpovedí bol obvinený zo založenia ilegálnej protištátnej organizácie, v 1949 odsúdený na 9 rokov väzenia a stratu občianskych práv. Po prepustení v roku 1956 sa vrátil do rodnej obce, v rokoch 1956–1958 bol dokumentaristom MS a od 1959 bol na invalidnom dôchodku. Naďalej sa venoval bádaniu a objavovaniu cenností ukrytých vo františkánskych, farských i súkromných knižniciach a archívoch doma i v zahraničí. Vševlad Jozef Gajdoš bol súdne i občiansky rehabilitovaný v roku 1972.

Svoje bádania zasvätil dejinám, pôsobeniu, pamiatkam, autorskej činnosti františkánou hlavne z oblasti literárnej – ozrejmil stredoveké texty zo XIV. storočia, Legendu o sv. Cyrilovi, venoval sa slovenským kázňam a kázaniu, kazateľskej autorskej činnosti (Imrich Terchovič, Dominik Mokoš, Pavlín Bajan), hudobnej – barokovým hudobníkom a ich zborníkom (Edmund Beňovič, Pavlín Bajan, Edmund Pascha, Pantaleón Roškovský), tiež ďalším františkánskym osobnostiam najmä na Slovensku ale i v zahraničí.

Preskúmal františkánske knižnice v Skalici, Malackách, Trnave, Hlohovci, Bratislave, Košiciach, Kremnici, Žiline, Bardejove, v zahraničí v Budapešti a Eisenstadte v Rakúsku.

Napísal a spracoval: *Františkáni v Skalici*, 1937; *Františkáni na Svätej Kataríne*, 1937; *Františkáni na Záhori*, 1938; *Memorandum a Františkáni v Malackách*, 1942; *Z minulosti Františkánskych škôl na Slovensku: výročná správa Františkánskeho gymnázia v Malackách, 1941–1942*; *Život a dielo Jána Abrahamffyho*, 1942; *Svätý Reparát mučeníka. Krátky životopis a dejiny jeho telesných pozostatkov vo františkánskej kostole v Bratislave*, 1943; *Františkánska knižnica v Malackách*, 1943; *Sväté schody pri F. kostole v Malackách*, 1947; *Františkáni na slovensko-moravskom pomedzí*; *Františkáni na Slovensku v stredoveku*; *Staroslovienske pamiatky vo františkánskych knižniciach na Slovensku*, 1944; *Poznámky k dejinám františkánskej knižnice v Košiciach*, 1961; *Z dejín františkánskej knižnice v Skalici*, 1968; *Františkáni v slovenskej literatúre*, posmrtné 1979; napísal základnú štúdiu *Františkánska filozofia na Slovensku*, 1937. V strojopise *Úchytka z františkánskych knižníc – Nitra, Nové Zámky, Kremnica, Šebeš, Žilina*; Zaslúžil sa o skatalogizovanie fondu kláštornej knižnice v Malackách. Významné boli jeho objavy ako *Incunabula bibliothecarum Ordinis fratrum minorum in Slovensko* (Prvotlače františkánskych knižníc na Slovensku), osobitne popísané a uverejnené tri české prvotlače: *Pašionál spred 1487*, *Biblia spred 1488*, *notovaný pergamenový kódex z roku 1594*, bohato zdobený zlatom a farbami (Františkánska knižnica Skalica), *Nový zákon z roku 1479* (Františkánska knižnica Beckov), *Hlohovecké glagolské listy*, *Glagolský dvojlist zo Sv. Antona*, *Novozámocký pašionál asi z roku 1697*. Aj jeho práce *Doklady o knižnej kultúre kartuziánov na Slovensku*, *O slovenských kníhtlačiaroch v Ríme* znamenali veľa pre knižnú kultúru Slovenska.

Obr. č. 5: V. J. Gajdoš pri malackom kaštieli (malackepohlady.sk/wp-content/uploads/2007/05/gajd01.jpg).

Obr. č. 6: Františkánska knižnica v Malackách pred rokom 1942 (malackepohlady.sk/wp-content/uploads/2007/05/kniznica1.jpg).

Obr. č. 7: Podobizeň Franza Liszta (https://psallentes.files.wordpress.com/2011/12/franz_liszt_by_nadar_march_1886.png).

Preskúmal františkánsku knižnicu a archív v Budapešti, Františkánsku knižnicu v Bratislave, v nich objavil knižnú pozostalosť *Franza Liszta* (1811–1886). Napísal diela: *František Liszt a františkáni*, 1936 aj v nemčine 1937, 1971; *František Liszt, jeho otec a františkáni*, 1938; *Františkánska tradícia v rodine Františka Liszta a Malacky*, 1942; *Bol František Liszt františkánom?* Kniha vyšla aj nemecky 1964, 1966 a iné. Stal sa čestným členom Európskeho Lisztovho centra v rakúskom Eisenstadte.

Obr. č. 8: Apponyiovská knižnica, Oponice (www.snk.sk/navstivte-nas/aponyiovska-kniznica).

Ako pracovník MS zdokumentoval – skatalogizoval knižničné fondy historických knižníc – *Apponyiovskej z Oponíc* a *Zayovskej z Uhrovca*, ktoré boli uložené v chodbách bojníckeho zámku – týmto sa stal objaviteľom vzácných a pozoruhodných dokumentov. Matica slovenská vydala jeho štúdie v zborníku pod názvom *Oponická knižnica* (1971), z ktorého môžeme

spoznať históriu knižnice, obsah katalógov, knižničnú zbierku v tom: slovaciká, rusiniká, tému slovanstva, rukopisy, hudobniny a iné pozoruhodnosti. V záznamoch objavil glagolský kódex zo 14. storočia pochádzajúci z chorvátskeho prostredia a práve jeho štúdia *Medicejský glagolský kódex*, vydaná v Prahe, 1966, patrila medzi jeho najhodnotnejšie práce. Zistenia zo Zayovskej knižnice obsahuje jeho štúdia *Zayovská knižnica v Uhrovci (1968)*. Tu objavil „*Uhroveckú zbierku*“ – vzácny rukopisný hudobný zborník slovenských a maďarských tancov a iných zábavných skladieb z roku 1730.

Preskúmal farské knižnice v Komárne, Topolčiankach, Oponiciach, Radošovciach, Tvrdošovciach, Veľkej Mani, Bernolákove, Holíči, Hontianskych Trst'anoch, Jasovej, Michale nad Žitavou, Prenčove, Vieske nad Žitavou. Materiálový obsah z Oponíc, Radošoviec a Tvrdošoviec bol spracovaný a vydaný tlačou, ostatný zostal v poznámkach.

Na podnet šurianskeho dekana a farára Karola Markoviča preskúmali povalu Farského kostola Povýšenia sv. kríža v Nových Zámkoch (1961), kde objavili a skatalogizovali torzo knižnice i archívu A. Bernoláka – bol to významný nález, kde sa nachádzali rukopisy ako *Nova bibliotheca theologica selecta, 1785*, tlačou, 270 strán, Bratislava (*Nová vybraná bohoslovecká knižnica, bibliografia teologickej a inej literatúry, rozsiahla učebná pomôcka pre bohoslovcov*), *De Oeconomia Rurali. Perceptiones de agrorum cultu (Náuka o poľnohospodárstve)* – rukopis prednášok svetského profesora Matúša Pankla), 195 strán, 1787 (tlačou, Bratislava), päťjazyčný *Slowár Slowenský Česko-Latínsko-Ňemecko-Uherský* (5 zväzkov po 800 až 900 s., tlačou 1825–1826, Budín).

Pamiatku Vševlada Jozefa Gajdoša okrem výsledkov jeho dokumentačnej, objavnej a autorskej činnosti uložennej vo fondoch a zbierkach Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice v Martine chráni v rodnej obci Maňa jeho Náhrobník na miestnom cintoríne (obr. č. 9), Pamätná tabuľa Vševlada Jozefa Gajdoša na miestnej fare (obr. č. 10), Obecná knižnica Vševlada Jozefa Gajdoša v Mani (obr. č. 11), Ulica Vševlada Jozefa Gajdoša v Mani, Ulica Vševlada Gajdoša v Malackách, každoročne opakujúce sa uctenie pamiatky jeho osobnosti v rodnej obci Maňa pri osobných jubileách a rozsiahlejšie výročné aktivity pod záštitou rodnej obce.

Július Pašteka, literárny vedec, spisovateľ a zostavovateľ úvodnej štúdie knihy Vševlada Jozefa Gajdoša *V tichu kláštorov a knižníc* jej dal výstižný názov „*Chvála milovníka, objaviteľa a záchrancu kníh!*“ a týmto celé jeho úsilie a knihovednú prácu v prospech zachovania stredovekej knižnej a ostatnej materiálnej kultúry dokonale zhodnotil.

A možno by odkaz Vševlada Jozefa Gajdoša znel: „*Húževnatou, usilovnou, zmysluplnou a poctivou prácou, neoblomnou vierou v dobro a spravodlivosť, cestou poznania sa dá dopracovať k vytýčenému cieľu, k trvalým kultúrnym hodnotám a ich zachovaniu!*“

Obr. č. 9: Hrob V. J. Gajdoša na cintoríne v Mani
(www.novezamkyfotoalbum.sk/vsevlad-jozef-gajdos).

Obr. č. 10: Pamätná tabuľa V. J. Gajdoša na katolíckej fare v obci Maňa
(www.jozeftiso.sk/jt/ludovy-kultus/222-v-j-gajdos-frantiskan-ktory-zaplavil-slovensko-tisickami-pohladnic-s-podobiznou-jozefa-tisu-ako-slovenskeho-mucenika).

Obr. č. 11: Obecná knižnica Vševlada Jozefa Gajdoša v Mani
(www.obecmana.sk/fotogaleria/zo-zivota-obce/2018).

Zoznam bibliografických odkazov

GAJDOŠ, Vševlad Jozef, 2004. *V tichu kláštorov a knižníc*: [výber z diela]. Zostavil, úvodnú štúdiu a editorskú poznámku napísal Július Pašteka; prebal, väzba a grafická úprava Ladislav Vančo. Edícia Libri Historie Slovacie, VI. zväzok série Scriptorum. 1. vydanie. Bratislava: Lúč, vydavateľské družstvo v spolupráci s Rehoľou menších bratov – Františkánov a vydavateľstvom Serafín. 376 strán. ISBN 80-7114-491-6.

KNIHOVNÍK A BIBLIOGRAF JOZEF REPČÁK A JEHO VZŤAH K REGIÓNU

doc. Mgr. Marcela Domenová, PhD. – Mgr. Lucia Němcová, PhD.

Štátna vedecká knižnica v Prešove

Autorky v príspevku približujú časť osobnej pozostalosti i knižnice Dr. Jozefa Repčáka (1911–1982), nestora slovenskej knihovedy, bibliografie a bývalého riaditeľa Štátnej vedeckej knižnice v Prešove (ŠVK), zameranú na oblasť regionálnej literatúry (nielen východného) Slovenska, ale osobitne sumarizujú a analyzujú parciálne výsledky jeho práce v oblasti regionálnej (retrospektívnej) bibliografie. Jozef Repčák figuroval ako autor, zostavovateľ rozsiahleho súboru bibliografií i súpisov literatúry, ktoré vznikli na bibliografickom oddelení v ŠVK v Prešove. Štúdiá vytvára obraz o profesijnej či prakticky orientovanej časti jeho odborného záujmu, ale poukazuje aj na osobný záujem ako bádateľa v oblasti dejín knižnej kultúry a čitateľa (osobná knižnica dnes v majetku ŠVK v Prešove).

In the paper, authors present a piece of the personal inheritance and book collection of the regional literature om (not only Eastern) Slovakia gathered by Dr Jozef Repčák (1911–1982), the nestor of the Slovak book studies, bibliography and former director of the State Scientific Library in Prešov (SSL). They also summarize and analyse partial results of his work in the field of regional (retrospective) bibliography. Jozef Repčák was an author, compiler of an extensive collection of bibliographies and lists of literature which were compiled at the bibliographic department in the SSL in Prešov. The paper not only provides a picture of the vocational or practically oriented part of his professional interest, but also points to his personal interest as a researcher in the field of the history of the book culture and a reader (personal book collection owned by the SSL in Prešov nowadays).

Autorka anglického abstraktu: Mgr. Lucia Marcinková

Osobnosť PhDr. Jozefa Repčáka (1911–1982) je neoddeliteľne spojená nielen s dejinami Štátnej vedeckej knižnice v Prešove (ďalej ako ŠVK v Prešove), ale predovšetkým s bývalým bibliografickým oddelením a regionálnou bibliografiou, ktorú od vzniku bibliografického oddelenia (1955) cieľavedome (spolu)budoval. J. Repčák nie je v knihovedných kruhoch

Slovenska neznámou osobnosťou, napokon predstavoval aj prvého adekvátne vzdelaného knihovníka v Prešove (Domenová, 2017, s. 49–52). S Mestskou, resp. Krajskou knižnicou v Prešove boli profesionálne osudy Dr. J. Repčáka spojené do r. 1955, kedy opustil funkciu riaditeľa Krajskej knižnice v Prešove a stal sa knihovníkom v ŠVK v Prešove. Práve tu sa venoval regiónu, či už z pohľadu histórie, muzeológie alebo knihovedy ešte intenzívnejšie. Okrem spomienkových stretnutí (1997), výstav (2001) či vedeckých konferencií venovaných jeho osobe (2016) sa hodnotením jeho činnosti zaoberalo viacero kolegov i nasledovníkov (Božena Šmelková, 1978; Ľudovít Petraško, 1986; Jozef Rešovský, 1987), a to aj z pohľadu retrospektívnej bibliografie (Mária Dorčáková, 2007; Kamila Fircáková, 2013; Marcela Domenová, 2013, 2017; Lucia Němcová, 2013, 2017).

Hlavným zdrojom informácií, ktoré nám slúžili pri koncipovaní tohto príspevku, sú publikácie *Súpis kníh z pozostalosti PhDr. Jozefa Repčáka* (Petraško, 1986) a *Bibliografia bibliografií ŠVK Prešov* (Dorčáková, 2002), ako aj databázy KIS-Virtua. Na základe uvedených zdrojov možno konštatovať, že podľa stavu výskumu evidujeme v online databáze ŠVK v Prešove 179 záznamov publikácií, ktorých autorom/zostavovateľom je J. Repčák (k októbru 2019). Paradoxným je aj fakt, že nie všetky jeho edičné výstupy sa vo fonde ŠVK zachovali,¹ a preto výskum a štatistiky nemožno považovať za uzavreté. Kvantitatívne a kvalitatívne ukazovatele jeho zostavovateľskej a edičnej činnosti nie je možné obsiahnuť na ploche jedného príspevku pre potreby kolokvia.

Dr. J. Repčák sa ako bibliograf venoval zostavovaniu súpisov literatúry a bibliografií so širokým tematickým rozptylom, ktoré od tematiky mäsiarstva cez (v tom čase aktuálne) dejiny KSČ siahali až k spolkovej činnosti na evanjelickom kolégiu v Prešove, čo odzrkadľuje aj požiadavky a dopyt zo strany používateľov, vedeckých pracovníkov, bádateľov a pedagógov, zamestnancov pamäťových a fondových inštitúcií ako aj kolegov knihovníkov z iných inštitúcií (pre ich potreby). Pre danú sondu sme na začiatku našej heuristiky vylúčili niektoré tematické okruhy, išlo predovšetkým o dejiny (politické, hospodárske, cirkevné, školské...), hoci by boli s prepojením na východné Slovensko, kultúrno-spoločenské otázky a spolkovú činnosť; osobnosti – dejateľov, ktorí sa viazali najmä na mesto Prešov a región; literatúru viažucu sa na knihovníctvo a bibliografiu. V centre našej pozornosti sa tak ocitli tematické okruhy: regionalistika, dejiny miest, dejiny obcí, dejiny osídlenia – historická

¹ Pozitívne hodnotíme obohatenie fondu ŠVK v Prešove o vyše 30 publikácií, ktoré zostavil J. Repčák v septembri 2019, a to vďaka spolupráci s Univerzitnou knižnicou Prešovskej univerzity v Prešove (knižný dar duplikátov).

geografia – toponomastika, etnografia – etnológia – múzejníctvo, ale aj čiastkový pohľad na osobnú knižnicu J. Repčáka.

Regionalistika

K regionalistike vo vnímaní a odbornom záujme J. Repčáka možno zaradiť stolice, resp. župy, okresy i kraje. Hoci od vzniku najmladších prác z tohto tematického okruhu uplynulo už 35 rokov, doteraz ide o priekopnícke práce, ktoré aj dnes predstavujú relevantné informačné zdroje pre bádateľov a odbornú verejnosť. Na základe heuristiky sme tento tematický okruh nateraz rozdelili do skupín: 1.) predbežné súpisy na tému/k dejinám..., 2.) súpisy literatúry, 3.) pramene a literatúra k štúdiu (s dodatkom – bibliografia). V tomto tematickom okruhu nateraz evidujeme 5 kn. j., ktoré vyšli v rozsahu rokov (1959) 1964–1974, v náklade 120–130 kusov.² Všetky nami skúmané publikácie obsahovali registre a okrem jednej aj úvod, resp. predslov. Tematicky sa viazali na Humenné a Humenský okres, Stropkov a Stropkovský okres, regionalistiku Prešovského okresu či obce v Šariši. Systémom pars pro toto si pre tento príspevok vyberáme predbežný súpis literatúry s názvom *Humenné a Humenský okres v minulosti: predbežný súpis literatúry* (1964, počet záznamov: 71 + 5 – bibliografia). Publikácia vznikla na požiadanie OĽK v Humennom. Jej zostavovateľ využil vtedajšie fondy ŠVK v Prešove, v tom čase pre oblasť Zemplína „skromnú“ kartotéku kreujúcej sa regionálnej bibliografie i širšie koncipované vlastivedné bibliografie. Aj vďaka potrebe zostaviť relevantné súpisy literatúry a regionálne bibliografie si uvedomoval dôležitosť retrospektívnej článkovej bibliografie aj v kontexte inojazyčných periodík vychádzajúcich v minulosti na území dnešného východného Slovenska. Práve v úvode tejto publikácie poukázal na potrebu excerpcie napr. periodika *Adalékok Zemplén vármegye Történetéhez* (23 ročníkov). Napriek relatívne nevelkému počtu bibliografických záznamov zostavovateľ svoju publikáciu ďalej tematicky členil na okruhy: noviny a časopisy, pravek, vlastiveda a dejiny Zemplína, poddanské povstania, dejiny Ukrajincov, miestne dejiny (Humenné, humenský kaštieľ, k dejinám obcí – na obálke uvádzané ako z dejín obcí, hrady), záver publikácie tvorí bibliografia a menný register. J. Repčák zároveň poukázal aj na potrebu vrátiť sa v budúcnosti k riešenej problematike, doplniť ju a rozšíriť, čo sa odzrkadlilo aj v jeho neskoršej pracovnej agende.³

² Ak bol uvedený. Nestretávame sa s uvedením nákladu pri všetkých tituloch vydávaných ŠVK v Prešove.

³ Napr. Súpis literatúry k dejinám humenského okresu: pravek – feudalizmus, 1967.

Dejiny miest

V rámci tematického okruhu dejiny miest sme publikácie spojené s menom J. Repčáka rozdelili do štyroch skupín: 1.) predbežné súpisy literatúry na tému/k dejinám (ako napr. k lokalitám Veľký Šariš, Stropkov, Nálepko), 2.) súpisy literatúry, literatúra k dejinám (napr. Gelnica, Levice, Trebišov), 3.) literatúra a pramene k... (napr. Kežmarok, Ľubica, Poprad, Stará Ľubovňa, Podolínec, Chmeľnica), 4.) bibliografie, vlastivedné bibliografie, bibliografický príspevok (napr. Lipany, Vranov, Michalovce, Prešov, Bardejov). Ide o publikácie z rokov 1964–1979, výnimočne realizované v spoluautorstve. Ak bol náklad uvedený, pohyboval sa vo výške 45, 100, resp. 120 kusov. Z hľadiska záujmu zostavovateľa ide o regióny Šariš, Zemplín, Spiš, resp. výnimočne aj o Nitriansku župu. Bežnejšími sa stáva zaradenie predslovu i registra (-ov). Už aj na základe porovnania s predchádzajúcou skupinou možno konštatovať, že J. Repčák postupoval systematicky, excerpovaný materiál a všetky dostupné informačné zdroje členil logicky do skupín a používal jednotnú metodiku práce pri všetkých tituloch.

Ako reprezentantku tejto časti výstupov sme si vybrali publikáciu *Literatúra k dejinám Veľkého Šariša: predbežný súpis* (1969, 376 záznamov). Pred vlastnou bibliografickou časťou obsahuje tento súpis časť s nenápadným názvom „prehľad“, ktorý je od vlastnej bibliografie oddelený aj samostatným číslovaním (rímskym). V tejto časti bádateľ nájde informácie viažuce sa na názov obce, administratívne zadelenie, osady, miestne časti, počet obyvateľov, rozlohu katastra, charakteristiku, nadmorskú výšku, prírodné rezervácie, históriu do r. 1918 (pravek, vznik župy, kláštor, hrad, z dejín obce, SNP a oslobodenie, školstvo, literárny život, historické a umelecké pamiatky: zrúcanina Šarišského hradu, kaplnka bývalého kaštieľa, farský kostol, kostolík na cintoríne), osvetové a kultúrne zariadenia po roku 1945, zdravotníctvo a šport. Bibliografická časť publikácie je ďalej tematicky členená na prírodné pomery, archeológiu, dejiny celkove, obdobie feudalizmu (členené na 19 ďalších podskupín, ako prvá je radená podskupina archívy, diplomatáre, erby – genealógia, ako posledná dejiny cirkví), obdobie uhorského kapitalizmu (5 podskupín), obdobie československého kapitalizmu (7 podskupín) a socializmus (10 podskupín). Publikáciu uzatvára menný register.

Dejiny obcí

Tematický okruh dejiny obcí je v tvorbe J. Repčáka zastúpený dominantne: 1.) súpismi literatúry (napr. k lokalitám Šarišské Michaľany, Červený kláštor a okolie, Kapušany, Vyšné Ružbachy, Kláštorisko, Šarišské Sokolovce, Šarišský Štiavnik); 2.) atypickými kategóriami

sú literatúra a pramene k... (napr. Jarabina); 3.) bibliografie, bibliografické prehľady (napr. Kurima, Frička, Gaboltov, Hertník, Hervartov, Osikov). Ide o publikácie z rokov 1963–1970, výnimočne realizované v spolupráci s ďalšou osobou. V prípade, že bola výška nákladu uvedená, šlo o 100 kusov. Až na malé výnimky obsahujú registre a predslovy/úvody. Zameriavajú sa dominantne na región Šariša a Spiša. Reprezentantom tohto tematického okruhu sa pre nás stal súpis literatúry s názvom *Kapušany vo vlastivednej literatúre: súpis* (1965, 37 záznamov). Ide o rozsahom relatívne malú publikáciu, ktorá neobsahuje ani úvod, ani register, ale obsahuje tematické členenie na podskupiny: prírodné pomery, archeológia, diplomatáre – archívy, k dejinám obce a hradu, miestopis a povesti o hrade. Možno predpokladať, že šlo o výstup na základe objednávky, rešerše.

Dejiny osídlenia, historická geografia, toponomastika...

V tomto tematickom okruhu nachádzame výlučne súpisy literatúry, ktoré predstavujú výstupy z rokov 1963–1974 a celkovo v tejto kategórii nateraz evidujeme 4 tituly. Všetky nami nájdené tituly sa viažu na región Šariš, okrem jedného všetky obsahujú registre, ale iba niektoré obsahujú úvody/predslovy. *Súpis literatúry k toponomastike Šariša* (1964, 62 záznamov), ktorý sme si vybrali ako zástupcu tejto kategórie však predslov obsahuje. J. Repčák v ňom uvádza, že súpis bol zostavený na „vyžiadanie viacerých záujemcov, tak z okruhu jazykovedy, ako aj histórie“ (Repčák, 1964, s. 1). Súpis vznikol na základe využitia kartoték regionálnej bibliografie, excerpce jazykovedných časopisov a bibliografií, ale aj na základe excerpce *Časopisu muzeálnej slovenskej spoločnosti*. V úvode si J. Repčák uvedomuje a podčiarkuje význam toponomastického výskumu nielen pre (diachrónnu) jazykovedu, ale aj pre históriu. Z metodologického hľadiska je súpis delený na časti: novšia literatúra k toponomastike Šariša, staršia literatúra k toponomastike Šariša, literatúra k toponomastike jednotlivých miest. Z hľadiska uvádzaných autorov ide o doteraz významné postavy slovenskej historiografie i jazykovedy. Súčasťou „súpisu“ je menný i miestny register.

Etnografia – etnológia – múzejníctvo

V tematickom okruhu etnografia – etnológia – múzejníctvo evidujeme na základe našej heuristiky 6 knižných jednotiek z rokov 1965–1968 v kategóriách 1.) súpisy literatúry, 2.) bibliografie, ktoré sú spojené s menom J. Repčáka. Vzhľadom na absenciu tiráže sa pri viacerých týchto tituloch nevieme vyjadriť k výške nákladu, okrem dvoch titulov obsahujú všetky ostatné registre i predslovy/úvody. Tematické zameranie publikácií je rôznorodé,

nachádzame tituly viažuce sa k nárečiu, zvykom, ľudovej architektúre, skanzenu i pamäťovým inštitúciám – múzeám. Z hľadiska regionálneho zamerania sa stretávame s historickými územiami Šariša, Zemplína, Abova, Spiša, Gemera. Z nich vyberáme titul *Ochrana ľudovej architektúry a budovanie skanzenu v Ždiari* (1968, 108 záznamov). Bibliografia – ako uvádza autor v predslove – bola zostavená na vyžiadanie Krajského strediska štátnej pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Prešove. Okrem vlastných kartoték a katalógov využil J. Repčák pri jej zostavovaní excerpciu bibliografického katalógu, časopisov a zborníkov venovaných ochrane pamiatok a národopisu za roky 1960–1967. Bibliografia sa vnútorne ďalej člení na celky: ľudová architektúra, ždiarska architektúra, ochrana ľudovej architektúry, budovanie skanzenov (všeobecné), ochrana ľudovej architektúry – skanzen v Ždiari, ostatná literatúra o Ždiari. Súčasťou publikácie je menný register.

Architektúra – hrady, opevnenia, pamiatky a pamiatková starostlivosť...

V tematickom okruhu sa nachádzajú publikácie J. Repčáka, ktoré vyšli medzi rokmi 1964–1978, nateraz evidujeme 12 knižných jednotiek, ktoré spadajú do kategórie 1.) súpisy literatúry, 2.) bibliografie a 3.) neklasifikované. Kvantita nákladu buď uvedená nebola alebo sme sa stretli s počtami 40, 80, 100–120 kusov. Nie je pravidlom, že by sa v jednotlivých publikáciách nachádzali úvody alebo registre. Z tematického hľadiska sa publikácie venujú regiónom Šariš, Zemplín, Spiš i Abov. Ako zástupkyňu tohto tematického okruhu sme si vybrali tlač *Súpis literatúry na tému: Hrady a opevnenia v Šarišskej župe* (1964, 103 záznamov). Publikácia obsahuje krátky úvod, v ktorom jej zostavovateľ poukazuje na krátkosť času, v ktorom súpis vznikol, upozorňuje na zmenu župných hraníc počas ich historického vývinu a informuje, že súpis bol vyhotovený na základe kartotéky k miestopisu Šarišskej župy. Záznamy v rámci súpisu sú delené do nasledujúcich častí: vývoj župného zriadenia, staršie dejiny župy, opevnené mestá (Bardejov, Prešov, Sabinov), hrady, jednotlivé hrady a opevnené kaštiele (Brezovica, Drienov, Fričovce, Hanigovce, Hradisko, Chmeľov, Kamenica, Kapušany, Kecerovský Lipovec, Kysak, Lipovce, Medzianky, Nižný Tvarožec, Obišovce, Plaveč, Ruská Nová Ves, Solivar, Veľký Šariš, Zborov). Tlač je ukončená menným a miestnym registrom.

Osobitnú pozornosť si zasluhujú tituly, na ktorých J. Repčák participoval z pohľadu budovania nadregionálnej, celoslovenskej bibliografie aj v spolupráci s Michalom Fedorom, Michalom Potemrom, Ladislavom Sotákom a i.

Ďalšou z otázok, ktoré sme si položili pri príprave tohto príspevku, bola otázka, ako (a či) sa profesionálny záujem Dr. J. Repčáka – bibliografa odrazil v skladbe jeho osobnej knižnice. Informácie o skladbe jeho knižnice, ktorá je dnes súčasťou fondu ŠVK v Prešove, sme čerpali z tlače *Súpis kníh z pozostalosti PhDr. Jozefa Repčáka* (Petraško, 1986) a parciálnej štúdie (Němcová, 2017). Jej zostavovateľ rozdelil knižnicu J. Repčáka do celkovo 15 oblastí.⁴ Bibliografia obsahuje celkovo 2 708 záznamov.⁵ Téma, ktorej sa venujeme, je zachytiteľná vo viacerých tematických skupinách v jeho knižnici. Upriamili sme preto pozornosť na oblasť I. Knihovníctvo (5. Bibliografie, 6. Knihovnicke súpisy a katalógy), IX. Národopis, XV. Geografia, biografia, dejiny (1. Vlastiveda, 3. Geografia, 5. Archeológia, prehistória, prehistorické formy kultúry, 6. Dejiny, biografie, regionalistika). Na základe heuristiky možno konštatovať, že sme v jeho osobnej knižnici našli relatívne nižší počet publikácií bezprostredne sa spájajúcich s regiónom východného Slovenska.⁶ Na druhej strane však možno konštatovať, že sa v nej nachádza relevantná knihovedná spisba celoslovenského i celočeskoslovenského charakteru, či už všeobecne ladená alebo parciálne zameraná, ktorú potreboval k práci. Skladba jeho knižnice mala potenciál, aby bola využitá pri jeho odbornej bibliografickej činnosti, priamo poukazovala na jeho erudíciu i rozhladenosť, minimálne na jazykové kompetencie, pretože nachádzame tlače okrem slovenčiny a češtiny zastúpené aj v nemčine, maďarčine, ruštine, poľštine či francúzštine (posledné dva jazyky v menšej miere).

Jeho knihovnícka ako aj retrospektívna bibliografická činnosť bola teda charakteristická cieľavedomou, cielenou a systematickou prácou zameranou dominantne na oblasť východného Slovenska. Ako zostavovateľ bol dobre zorientovaný v primárnych i sekundárnych zdrojoch slovenskej i zahraničnej proveniencie. Vhodne zvolenou metodikou práce dosiahol kvalitné a dodnes cenené relevantné výstupy, na ktorých možno stavať. Poznatky zúročil aj pri tvorbe úvodov či historických exkurzov. Variabilita tém odráža jeho rozhladenosť ako aj spoluprácu s inými kultúrnymi, pamäťovými a pedagogickými inštitúciami či jednotlivcami (historici, archivári, pamiatkari, múzejníci), ktorí sa na neho obracali počas celého jeho profesného života a spolupracovali s ním.

⁴ T. j. I. knihovníctvo, II. kultúra, vedecké inštitúcie, múzeá, III. filológia, psychológia, IV. právo, V. ekonomika, národné hospodárstvo, VI. politika, KSČ, VII. výchova, vzdelávanie, vyučovanie, VIII. osвета, IX. národopis, X. prírodné vedy, XI. technika, XII. umenie, architektúra, výtvarné umenie, ex libris, XIII. šport, XIV. jazykoveda, filológia, XV. geografia, biografia, dejiny, ktoré sú podľa potreby členené na ďalšie podskupiny.

⁵ Tie však nie je možné automaticky stotožniť s počtom knižných jednotiek, pretože viacdielne publikácie sú radené pod jedným záznamom.

⁶ Pri práci využíval príručnú pracovnú knižnicu a knižničný fond ŠVK v Prešove.

Zoznam bibliografických odkazov

Bibliografia bibliografií ŠVK Prešov. Zost. Dorčáková, Mária. Prešov: Štátna vedecká knižnica, Prešov. 99, [1] s. ISBN 80-85734-46-X.

DOMENOVÁ, Marcela, 2017. Jozef Repčák a jeho osobná pozostalosť (sonda do problematiky). In: *Osobnosti v knižnej kultúre a historických prameňoch: Ad honorem Jozef Repčák*. Ed. Marcela Domenová. Prešov: ŠVK Prešov, s. 47–70. ISBN 978-80-89614-41-7.

FIRCÁKOVÁ, Kamila, 2013. Aktivity Jozefa Repčáka na poli výskumu dejín knižnej kultúry. In: *Z dejín knižnej kultúry východného Slovenska III*. Ed. Marcela Domenová. Prešov: ŠVK Prešov, s. 13–29. ISBN 978-80-89614-02-8.

Jozef Repčák: život a dielo, 1987. Zost. Jozef Rešovský. Prešov: Štátna vedecká knižnica. 31 s.

NĚMCOVÁ, Lucia, 2017. Čitateľské záujmy Jozefa Repčáka: sonda do osobnej knižnice. In: *Osobnosti v knižnej kultúre a historických prameňoch: Ad honorem Jozef Repčák*. Ed. Marcela Domenová. Prešov: ŠVK Prešov, s. 32–46. ISBN 978-80-89614-41-7.

PhDr. Jozef Repčák: personálna bibliografia, 1978. Zost. Božena Šmelková. Prešov: Štátna vedecká knižnica. XXII, 109 s.

Súpis kníh z pozostalosti PhDr. Jozefa Repčáka, 1986. Zost. Ľudovít Petraško. Prešov: Štátna vedecká knižnica. 254 s.

[Štátna vedecká knižnica v Prešove \[online katalóg\]](#). © 2008–2011 VTLS [cit. 2019-10-01].

Dostupné na: <https://chamo.kis3g.sk/search/query?theme=svkpo>.

DOMENOVÁ, Marcela a Patrik DERFIŇÁK, 2013. Bohemiká vo fonde slovenskej obecnej knižnice mesta Prešov začiatkom 30. rokov 20. storočia. In: *Sdružení knihoven České republiky v roce 2012: ročenka*. Ostrava: Sdružení knihoven ČR, s. 57–69. ISBN 978-80-86249-67. Dostupné na: http://sdruk.mlp.cz/data/xinha/sdruk/2013/Rocenka_2012.pdf.

DORČÁKOVÁ, Mária, 2007. Jozef Repčák – 1911–1982 – knihovník, bibliograf, osvetový pracovník. In: Bibliografický zborník 2006–2007. Martin: Slovenská národná knižnica, s. 14–16. ISBN 978-80-89023-94-3. Dostupné na: <http://www.snk.sk/sk/obchod/edicna-cinnost/publikacie-snk/bibliograficky-zbornik/archiv-bibliograficky-zbornik.html>.

NĚMCOVÁ, Lucia, 2013. Bohemiká v knižnej pozostalosti Jozefa Repčáka (jazykoveda, literatúra a literárna veda). In: *Sdružení knihoven České republiky v roce 2012: ročenka*. Ostrava: Sdružení knihoven ČR, s. 47–56. ISBN 978-80-86249-67. Dostupné na: http://sdruk.mlp.cz/data/xinha/sdruk/2013/Rocenka_2012.pdf.

LUDMILA MAZALOVÁ, RODENÁ HALÍŘOVÁ, RODÁČKA Z HANÉ,

SPOMIENKA

Ing. Ivana Poláková

Matica slovenská

Ludmila Mazalová, rodená Halířová, PhDr. pedagogička, prekladateľka, bibliografka. Narodila sa 30. 10. 1943 v Prostějove (Česká republika). Základnú školu absolvovala v Prostějove, tu študovala na SPŠ odevnej. Vysokoškolské štúdium absolvovala v r. 1962–1967 na Filozofickej fakulte Univerzity Palackého v Olomouci, kde v r. 1975 získala titul PhDr. V r. 1989 prichádza do SNK ako skúsená učiteľka slovanských jazykov. Ukázalo sa, že to bol veľmi dobrý predpoklad na jej vstup do slovenskej, českej i svetovej slavistiky, špeciálne k prácam na personálnej bibliografii P. Jozefa Šafárika. Bola rodáčka z Hanej, milovníčka Moravy i Slovenska. Bolo výborné, že sa mohla ujať prác na českej kapitole vo svetovej bibliografii P. J. Šafárika. S najväčšou starostlivosťou ju zavŕšila. Spolu s autorsko-redakčným tímom finalizovala i redakčné práce na samotnom diele. Bibliografii bola oddaná. Bola vzdelaná v mnohých oblastiach. Ako knihovedkyňa sa zapojila do bádania dejín knižnej kultúry, a to tak na Slovensku, ako aj v Čechách a na Morave. Svedčia o tom ňou pripravené a s rétorickým šarmom elegantne prezentované štúdie, ktoré publikovala hlavne v zborníku *Kniha*, ale aj inde. Do dvojdielnej Personálnej bibliografie P. J. Šafárika, ktorá obsahuje približne 6 000 anotovaných záznamov v rôznych jazykoch, spracovala 2 500 záznamov. Desať rokov bola vedúcou tejto úlohy. Dlhoročné tlmočnicke skúsenosti z a do ruského jazyka. Dlhoročná korektorská prax. Správa o jej odchode na večnosť 24. 6. 2019 vo veku 75 rokov priniesla smútok, ale i uznanie jej celoživotnému dielu.

Ludmila Mazalová, born Halířová, PhDr. teacher, translator, bibliographer. She was born on October 30, 1943, in Prostějov (the Czech Republic). She graduated from the elementary school in Prostějov, where she studied at the clothing high school. Since 1962 till 1967, she had been studying at the Faculty of Arts of Palacký University in Olomouc, where she received her PhDr. title in 1975. In 1989, she comes to Slovak National Library as an experienced teacher of Slavic languages. She was native to Hana, and was fond of Moravia and Slovakia. The great thing was her undertaking the work on the Czech chapter in the World Bibliography of P. J. Šafárik.

She completed it with an utmost care. Together with the author-editorial team, she also finalized the editorial steps on the work itself. She was dedicated to bibliography and educated in many areas. As a librarian, she was involved in the research of the history of book culture, both in Slovakia and in Bohemia and Moravia. That is shown in the studies she prepared and elegantly presented with rhetorical charm, which she published in the collection *Kniha* and in other publications. She processed 2,500 out of approximately 6,000 annotated records in various languages located in the two-part Personal Bibliography of P. J. Šafárik. She was the head of this task for ten years. Many years of experience interpreting from and into the Russian language. Long-term proof-reading practice. The report of her leaving this world on June 24, 2019 at the age of 75 brought sadness, but also recognition of her lifelong work.

Ludmila Mazalová, rodená Halířová, PhDr., pedagogička, prekladateľka, bibliografka, sa narodila 30. 10. 1943¹ v Prostějove v Českej republike.

V rokoch 1950–1958 navštevovala základnú školu v rodnom meste. V r. 1958–1962 pokračovala štúdiom na Strednej priemyselnej škole odevnej. Po maturite študovala v r. 1962–1967 na Filozofickej fakulte Univerzity Palackého v Olomouci, kde obhájila v r. 1975 titul PhDr. Po ukončení štúdií pôsobila v r. 1967–1974 ako stredoškolská učiteľka jazykov na Vyššom delostreleckom učilišti v Martine a Vojenskej strednej odbornej škole. V r. 1974–1976 prednášala ako odborná asistentka na Vysokej vojenskej veliteľsko-technickej škole v Martine. V r. 1976–1988 vyučovala opäť na Vojenskej strednej odbornej škole v Martine ako stredoškolská učiteľka jazykov. Za pedagogickú činnosť na rôznych typoch školách získala v r. 1983 rezortné vyznamenanie Vzorný pracovník Ministerstva národnej obrany. V r. 1988–1989 pôsobila tiež ako stredoškolská učiteľka jazykov a histórie na Gymnáziu J. Wolкера v Prostějove.

Potom ju osud zavial na Hostihoru do Matice slovenskej (MS), kde v r. 1989–1992 zastávala funkciu vedúcej oddelenia medzinárodnej výmeny dokumentov. Po nástupe vstúpila do Spolku slovenských knihovníkov, kde pôsobila až do svojho odchodu. Ďalších 10 rokov (1993–2003) pôsobila ako výskumná pracovníčka oddelenia retrospektívnej bibliografie v MS, neskôr v Slovenskej národnej knižnici (SNK) – Národnom bibliografickom ústave v Martine.

¹ V tento deň sa narodil aj dlhoročný kolega L. Mazalovej – riaditeľ Národného bibliografického ústavu SNK v Martine – docent Miloš Kovačka.

Jej vysokoškolské vzdelanie bolo zamerané na slavistiku a postupne rozšírené o vedomosti zo všeobecnej európskej histórie a kunsthistórie najmä 19. storočia s presahmi do 18. a 20. storočia. V čase pôsobenia v SNK boli znalosti rozšírené o dejiny slovenského a moravského kníhtlačiarstva (zúročené okrem iného v r. 1998 autorskou výstavou v Levoči, zameranou na dejiny levočského kníhtlačiarstva). Početné preklady zo slovanských jazykov – ruština, bieloruština, srbčina, chorvátčina, čeština, slovenčina. Z toho mnoho prekladov nebolo ani publikovaných. Okrem toho mala dlhoročné tlmočnicke skúsenosti z a do ruského jazyka s samozrejme dlhoročnú korektorskú prax. V r. 1991 vydáva *Česko-německý a německo-český praktický kapesní slovník: část česko-německá*, ktorý vychádza v Martine vo vydavateľstve MARTIS (Poláková, 2015, s. 77–79).

Autorské štúdie, publikované v češtine v Čechách, rovnako ako drobnejšie príspevky v rôznych periodikách na Slovensku a inde, mali vždy slovackálny charakter. Uvádzame len niektoré z nich:

Česká produkce Škarniclový tiskárny v Uherské Skalici ve 2. polovině 18. a v 19. stol. a její čtenářská percepcie. In: *K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven: „Čtenář a jeho knihovna“*. Opera romanica č. 4 České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2003. S. 585–596.

Sbírka kramářských písní v Muzeu Prostějovska. In: *Český lid*, roč. 95, 2008, č. 3, s. 293–302. Příloha: Provenienční seznam kramářských tisků ve sbírce Muzea Prostějovska. S. 302–304. V úvode na s. 293 autorka píše: „*Literární vědou kdysi opomíjená kramářska tvorba představuje fenomén, který se předmětem systematického studia stával jen pozvolna. Do centra odborné pozornosti se dostal až v průběhu 20. století a zájem o něj nepominul ani v novém tisíciletí (...)*“ L. Mazalová charakterizuje: „*Pololidovú tvorbu a její vývoj, kramářskou píseň a prostějovské sbírky...*“ V závere sa zamýšľa nad českou aj slovenskou kramárskou piesňou v stredoeurópskom kultúrnom kontexte.

Ženské postavy skalických škarniclovských tisků: (na základě sbírky kramářských písní ve fondech Slovenské národní knihovny v Martině). In: Holubová, Markéta a kol. *Obrazy ženy v kramářské produkci*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd ČR, v. v. i., 2008. S. 37–69.

Amálie Škarniclová – poslední představitelka moravské větve tiskařské rodiny. In: Holubová, Markéta a kol. *Obrazy ženy v kramářské produkci*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd ČR, v. v. i., 2008. S. 71–81. ISBN 978-80-87112-09-0. Příloha: Soupis kramářských tisků ze sbírek Muzea J. A. Komenského v Přerově a Muzea Prostějovska v Prostějově. S. 81–97.

Julie Šafaříková – žena v pozadí. In: *Sborník Národního muzea v Praze. Řada C - Literární historie*, 2013. Sv. 58, č. 1–2, s. 45–53.

Všeslav najhorlivejší: pozabudnuté výročie. In: *Knižnica*. 2003, roč. 4, č. 2, s. 132. ISSN 1335-7026.

Jarmočné a púťové tlačie stále aktuálne. In: *Knižnica*. 2008, roč. 9, č. 9, s. 44–45. ISSN 1335-7026.

Zobrazenie ženy v jarmočných a púťových tlačiach po novom. In: *Knižnica*. 2009, roč. 10, č. 9, s. 45. ISSN 1335-7026.²

Prezentovala svoje poznatky aj na medzinárodných knižničných konferenciách:

Transformation in Ostmittel- und Südosteuropa und ihre Auswirkungen auf das Informations- und Dokumentationswesen: 28. ABDOS-Tagung, Zagreb, 10. bis 13. Mai 1999: Referate und Beiträge. Zusammengestellt von Walter Andreesen. Berlin: Staatsbibliothek zu Berlin – Preussischer Kulturbesitz, 1999. 277 s. Grafy, fotogr. (niektoré fareb.), mp., obr., tab.; 30 cm. ISBN 3-88053-079-3.

Slawistik, Baltistik und Balkanologie in einem neuen Europa: 29. ABDOS-Tagung : Berlin, 29. Mai bis 1. Juni 2000: Referate und Beiträge. Zusammengestellt von Franz Görner. ABDOS. Konferencia. Berlin: Staatsbibliothek zu Berlin – Preussischer Kulturbesitz, 2000. 307 s. 30 cm. ISBN 3-88053-084-X.

² Vo svojom príspevku L. Mazalová predstavuje publikáciu s názvom *Obrazy ženy v kramářské produkci*, ktorá vyšla v Etnografickom ústave Akadémie vied ČR v r. 2008. Publikácia vyšla ako súčasť grantového projektu Společnost a žena v kramářské produkci z pohľadu „gender“ a istým spôsobom nadväzuje na Katalóg kramářských tisků, vydaný pred krátkym časom rovnakou inštitúciou. V úvode vysvetľuje pojem „gender“ (džendr) a zamýšľa sa nad spracovaním ženskej témy z pohľadu všedného, každodenného života. Konštatuje, že päť z dvanástich príspevkov predstavuje vonkajší a vnútorný svet žien, najčastejšie dedinských, vzťahy medzi ženou a mužom, rodinný život...

P. J. Šafarik i pozorište. In: *Pavel Jozef Šafarik: život i delo. Zbornik radova sa skupa u Novom Sadu* 23. – 24. novembra 1995. Novi Sad, 1996. S. 13–24.

Do Personálnej bibliografie Pavla Jozefa Šafárika – diel 1³, diel 2⁴, ktorá obsahuje 6 641 anotovaných bibliografických záznamov v rôznych jazykoch v chronologickom usporiadaní, spracovala L. Mazalová 2 500 záznamov de visu. O zvyšok sa podelil autorský kolektív ďalších piatich spracovateľov. Desať rokov bola vedúcou tejto úlohy. Ako konštatuje Elena Midriaková: „*Personálna bibliografia je rozdelená na diela Pavla Jozefa Šafárika a diela o ňom a osem registrov. Dielo je 8. zväzkom Spisov Pavla Jozefa Šafárika. Je súčasťou generálnej bázy slovacikálnych bibliografických údajov, ktorá je budovaná podľa medzinárodných štandardov ako elektronická databáza.*“ (Midriaková, 2004a, s. 287). Ďalej uvádza, že: „*Prieskum prameňov pri príprave PB P. J. Šafárika bol mimoriadne náročný, a to predovšetkým pokiaľ išlo o diela iných autorov týkajúce sa svojim obsahom P. J. Šafárika a jeho diela. Prieskum prebiehal v rámci krajín, v ktorých sa Šafarik pohyboval, alebo v ktorých bol najväčší ohlas na jeho dielo.*“ (Midriaková, 2004b, s. 181). Spomedzi všetkých krajín, spomína univerzálnu knižnicu v Jene.

O uvádzaní do života tejto publikácie Miroslava Domová píše: „*Týždeň slovenských knižníc v SNK v Martine vyvrcholil 26. 3. 2004 prezentáciou prvého dielu Personálnej bibliografie Pavla Jozefa Šafárika. Slávnostnú prezentáciu moderoval riaditeľ Národného bibliografického ústavu SNK v Martine – PaedDr. Miloš Kovačka, CSc., ktorý zároveň predstavil autorov aj prezentovanú publikáciu. Prezentácie sa zúčastnili a prítomným sa prihovorili aj významní hostia – prof. Imrich Vaško z Katolíckej univerzity v Ružomberku, autor myšlienky vydania Spisov P. J. Šafárika – prof. MUDr. L. Frankovičová, PhD., prorektorka Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. V rámci programu odzneli verše*

³ Personálna bibliografia Pavla Jozefa Šafárika [1.] / [autorský kolektív: Miloš Kovačka [et al.]; Diel 1.; [redigovali: Miroslava Domová, Elena Midriaková, Anna Földváriová; úvodná štúdia: Miloš Kovačka; biografické kalendárium: Augustín Maťovčík; počítačové spracovanie: Katarína Farbakyová; technický redaktor, autor obálky a väzby: Milan Novák; lektoroval: Jan Novotný]. Martin: Slovenská národná knižnica, 2004. 642 s. 24 x 16 cm. ISBN 80-89023-35-5.

⁴ Personálna bibliografia Pavla Jozefa Šafárika [2.] / [autorský kolektív: Miloš Kovačka [et al.]; Diel 2.; [redigovali: Miroslava Domová, Elena Midriaková, Anna Földváriová; úvodná štúdia: Miloš Kovačka; biografické kalendárium: Augustín Maťovčík; počítačové spracovanie: Katarína Farbakyová; technický redaktor, autor obálky a väzby: Milan Novák; lektoroval: Jan Novotný]. Martin: Slovenská národná knižnica, 2004. s 651–1359; 24 x 16 cm. ISBN 80-89023-35-5.

P. J. Šafárika básnická dedikácia V. Turčányho v prednese Gabriely Hamranovej⁵ a vystúpil súbor z Kobeliarova.“ (Domová, 2004, s. 202).

Ludmila Mazalová prekladala ľudové rozprávky, ľubostné romány, príručky, kuchárske knihy, bulletin, ale aj propagačné materiály. Uvádzame ich súpis:

Kouzelný svět pohádek: Kouzelné fazolky. Jeníček a Mařenka. Tajemství Smutných hor; Viera Dullová, Ludmila Mazalová. Bratislava: MARTIS, vydavateľstvo a.s. Inproservis, 1991. 90 s. 29 cm. ISBN 80-85286-05-X.

Slavné světové pohádky: Krysař z města Hameln. Kráska a Zvíře. Ali Baba a čtyřicet loupežníků; Alexandra Maruniaková, Ludmila Mazalová. Martin: MARTIS, vydavateľstvo a.s. Inproservis, 1991. 1. vyd. 90 s. 29 cm. ISBN 80-85286-04-1.

Růže / Helmut Steinhauer ; [přeložila Ludmila Mazalová]. Martin: Neografia, 1996. 144 s. 30 cm. ISBN 80-85186-88-8.

Čas adventu, čas Vánoc: výzdoba, pozdravy, dárky, pečení, vaření = Advent und Weihnachten / Annette Kolb; [překlad: Ludmila Mazalová]. Martin: Neografia, 1998. 163 s. fareb. fotogr. 27 cm. ISBN 80-88892-02-3 .

*Sladká Jenny =*Darling Jenny / Janet Dailey ; [preklad E. Pravnianska, L. Mazalová]. Martin: Wist , 2001. 150 s. 20 cm. ISBN 80-8049-269-7.

Teatro – loutkové divadlo: vystřihovánka / Janka a Ján Vrabcovi; [ilustrace a grafická úprava Ján Vrabec]; [překlad Ludmila Mazalová]. Vrútky: Filip Lašut , 2001 [1. vyd.] [16] s. 21 cm. ISBN 80-968007-6-0-

Křižovatky života = Valley of the vapours / Janet Dailey; [překlad: Mazalová L.]. Martin: Wist , 2002 [1. vyd.] 149 s. 19 cm. ISBN 80-8049-300-6.

⁵ Gabriela Hamranová – dlhoročná spolupracovníčka a priateľka L. Mazalovej, ktorá ju deň pred smrťou navštívila v nemocnici v Martine.

Návrat z temnot = *You only love twice* / Elizabeth Thornton; [z anglického originálu přeložili D. Gondová, L. Mazalová]. Thornton, Elizabeth. Martin: Wist, 2002. 292 s. 19 cm. ISBN 80-8049-301-4.

Amandin princ = *Night of the cotillion* / Janet Dailey; [přeložili Trancygier T., Mazalová L.]. Martin: Wist, 2002.[1. vyd.] 150 s. 19 cm. ISBN 80-8049-310-3.

Neboj se být ženou = *Lord of the high lonesome* / Janet Dailey; [překlad: Mertusová I., Mazalová L.]. Martin: Wist, 2003[1. vyd.] 147 s. ; 19 cm. ISBN 80-8049-355-3.

Lištička = *Vixen* / Jane Feather; [preklad: Mertusová I., Mazalová L.]. Martin: Wist, 2004. [1. vyd.] 300 s. 20 cm. ISBN 80-8049-401-0.

Sama ve světě mužů = *One of the boys* / Janet Dailey; [překlad: Majerová J., Mazalová L.]. Martin: Wist, 2003[1. vyd.] 151 s. 19 cm. ISBN 80-8049-353-7.

Žena dvou tváří = *Dangerous to hold* / Elizabeth Thornton; [preklad: Trancygier T., Mazalová, L.]. Martin: Wist, 2004 [1. vyd.] 161 s. 19 cm. ISBN 80-8049-383-9.

Mávnutím kouzelného proutku = *Dakota dreamin* / Janet Dailey; [preklad: Ruman J., Mazalová L.]. Martin: Wist 2004. 145 s. 19 cm. ISBN 80-8049-375-8 .

Objektívom Milana Rastislava Štefánika [grafika] / výber fotografií z fondu Slovenského národného múzea v Martine M. Pauer; text: E. Králiková; čeština L. Mazalová, angličtina J. Káčerová, francúzština S. Glencross. FOMI s.r.o., 2013. 10 pohľadníc: čiernobiele. 15 x 11 cm.

Po odchode na dôchodok žila v Martine. Navštevovala Prahu i Viedeň, svoju dcéru Marušku s rodinou. Svoju životnú púť uzavrela náhle v martinskej Univerzitetnej nemocnici 24. 6. 2019 vo veku 75 rokov⁶.

Miloš Kovačka po tejto smutnej správe zverejnil na svojom facebookovom účte Posledné zbohom Líde Mazalovej: „*Bolo to dávno. V 50. rokoch 20. storočia sa na jednej*

⁶ Na smútočné oznámenie si vybrala L. Mazalová citát od Karla Čapka: „*To nejkrásnejší na svete nejsou věci, nýbrž chvíle, okamžiky, nezachytitelné vteřiny.*“

zo slovenských bibliografických konferencií rokovalo – okrem iného – aj o spoločnom česko-slovenskom programe, ktorý jeho tvorcovia nazvali *Personálna bibliografia Pavla Jozefa Šafárika*. Mala vytvoriť obraz o jeho prelomovom kultúrnom diele, významnom pre slovenský i český národ, presnejšie pre všetky slovanské národy i svetovú slavistiku. Pretože sa predpokladal vznik rozsiahleho a na výskum náročného diela, sformoval sa autorský bibliografický tím. Vytvoriť ho mali bibliografi vedeckých knižníc vo vtedajšom Československu.

Projekt predpokladaného diela zakladal a rozvíjal najmä vtedajší šéf slovenskej bibliografie, Ján Štefánik, vedúci Bibliografického oddelenia v Matici slovenskej. Uskutočnili sa porady tvorcov bibliografie a zrodili sa jej prvé záznamy, začala sa budovať základná kartotéka.

Po roku 1961, v ktorom sa v Československu i v slovanskom svete pripomínala storočnica úmrtia Pavla Jozefa Šafárika, tok času upriamil pozornosť na iné bibliografické úlohy a oslabil vôľu k šafárikovskej bibliografii. V priebehu 60. rokov 20. storočia sa o nej prestalo hovoriť. V dôsledku rozličných okolností práce na jej diele boli prerušené.

Záujem o bibliografiu oživil prichádzajúci rok 1995, v ktorom sa uskutočnili slávnosti 200. výročia narodenia Pavla Jozefa Šafárika v Prešove. Organizačný štáb prizval do zápasu o dôstojnú spomienku aj počas prehliadaní myšlienku *Personálnej bibliografie (PB) Pavla Jozefa Šafárika*. Podarilo sa obnoviť starý zámer, rozhorieť empatiu voči osobnosti veľkého bibliografa, jazykovedca, folkloristu, básnika a historika, autora *Dejín slovanskej literatúry všetkých nárečí, Slovanských starožitností i Slovanského národopisu*.

Na uskutočnení myšlienky sa začalo pracovať z celej sily. Bol vytvorený nový autorský tím, a to z pracovníkov SNK, ktorý pracoval na kooperačnej báze. Mal som česť koordinovať prácu autorského tímu domácich i zahraničných bibliografov, v ktorom spolu so mnou pracovali ako autori a redaktori diela Lída (Ludmila) Mazalová, Miroslava Domová, Anna Földváriová, Elena Midriaková, Blažej Belák, Eva Augustínová, Agáta Klimeková a Augustín Maťovčík. Dielo, ktoré bolo spracované na elektronickej báze, sa podarilo dokončiť a ako dvojzväzkové (I. 642 s. II. 658 s.) vydať v roku 2004. Významnú rolu pri budovaní elektronickej databázy PB P. Jozefa Šafárika zohrala Lída (Ludmila) Mazalová, ktorá prišla do SNK ako skúsená učiteľka slovanských jazykov. Ukázalo sa, že to bol veľmi dobrý predpoklad na jej vstup do slovenskej, českej i svetovej slavistiky, špeciálne k prácam na PB P. Jozefa Šafárika.

Bola rodáčka z Hanej, milovníčka Moravy i Slovenska.

Bolo výborné, že osud ju zavial do SNK, pretože sa mohla ujať prác na českej kapitole vo svetovej bibliografii P. J. Šafárika. S najväčšou starostlivosťou ju završila. Spolu s autorsko-redakčným tímom – finalizovala i redakčné práce na samotnom diele.

Bibliografii bola oddaná. České šafárikovské pramene excerpovala v pražskej Slovanskej knižnici a v ďalších knižniciach Českej republiky. Neraz cestovala do Nového Sadu, do srbských knižníc v Belehrade, v ktorých Šafárik zanechal množstvo stôp i významných dokumentov. Cestovala i do Ruska, Poľska a ďalších slovanských krajín. Na Slovensko priniesla a do fondov SNK uložila množstvo kópií šafárikovských dokumentov z celého sveta. Bola vzdelaná v mnohých oblastiach. Nečudo, že sa ako knihovedkyňa zapojila do bádania dejín knižnej kultúry, a to tak na Slovensku, ako aj v Čechách a na Morave. Svedčia o tom ňou pripravené a s rétorickým šarmom elegantne prezentované štúdie, ktoré publikovala v zborníku Kniha i v iných publikáciách.

V ostatných rokoch – po odchode na dôchodok – žila v Martine. Navštevovala Viedeň i Prahu. Zaujímala sa o kultúrne dianie. Videli sme ju na konferenciách, vernisážach, v priateľských diskusných kruhoch, ktoré udivovala svojimi znalosťami a pozoruhodnými myšlienkami.

Vždy prichádzala s milým úsmevom a jemným svitom v očiach. Bolo tak donedávna, do polovice jari. Nečakane sa jej zmocnila náhla, bezohľadná a neodbytná nemoc, ktorej po pár týždňoch podľahla v martinskej Univerzitnej nemocnici.

Správa o jej odchode na večnosť priniesla smútok, ale i uznanie jej celoživotnému dielu. Smúti za ňou slovenská i česká, špeciálne moravská bibliografia, jej rodný prostějovský kraj. Slovensko jej ďakuje za vklad do slovenskej i svetovej kultúry, obzvlášť je vďačné za jej nadšenú prácu na mohutnej bibliografii Pavla Jozefa Šafárika.

Ďakujeme za všetko, vážená pani Ludmila.

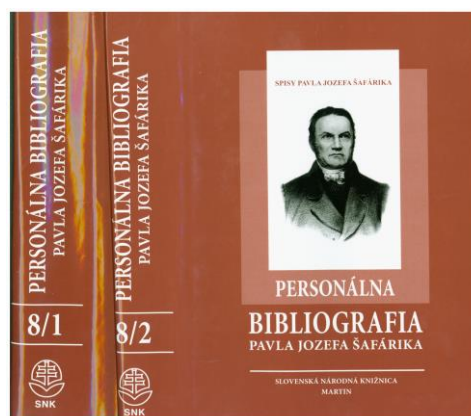
Učiteľka slovanských jazykov. Výborná slavistka. Zanietená bibliografka. Bádateľka dejín knižnej kultúry. Rodáčka z Hanej. Milovníčka Moravy i Slovenska. Autorka českej kapitoly vo svetovej bibliografii Pavla Jozefa Šafárika.

Odpocívajte v pokoji, vážená kolegyňa!“

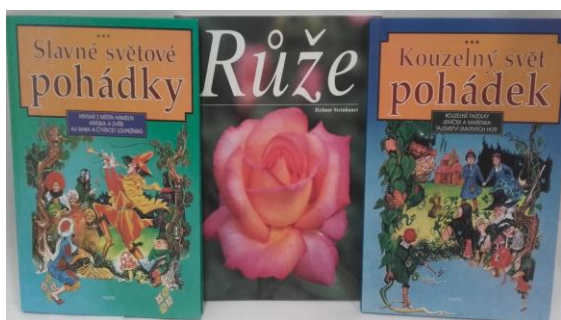
Obrazová príloha:

Obr. č. 1: Ludmila Mazalová vo svojej pracovni, r. 1993

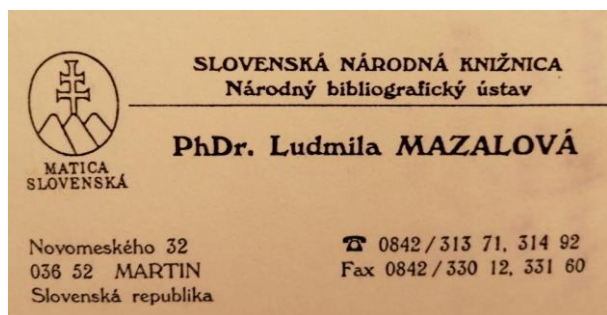
Obr. č. 2: Publikačná činnosť LM

Obr. č. 3: Publikačná činnosť LM

Obr. č. 4: Obálky PB – P. J. Šafárik

Obr. č. 5: Vizitka LM

Obr. č. 6: Seminár knižná kultúra v Levoči (radnica) – 17. 11. 1998 (zľava: Miloš Kovačka, Ľubomír Jankovič, Ludmila Mazalová...)

Obr. č. 7: Gratulácia Miša Kováča Adamova pri príležitosti päťdesiatin (zľava: Anna Földváriová, Ludmila Mazalová, Dagmar Sabová, Miroslav Bielik – vtedajší správca MS)

Obr. č. 8: Kolektív retrospektívnej bibliografie (zľava horný rad: Eva Sumková, Elena Midriaková, Janka Ondroušková, Eva Augustínova – dolný rad zľava: Agáta Klimeková, Oľga Tökölyová, Ludmila Mazalová)

Obr. č. 9: Delegácia zo Srbska (sprava: Stanislav Bajanič)

Obr. č. 10: Delegácia ukrajinského veľvyslanca (zľava: Jarmila Gráfová, Ludmila Mazalová a veľvyslanec)

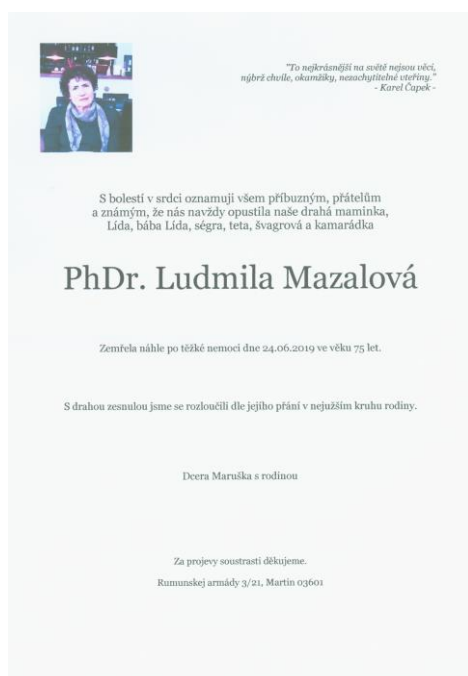
Obr. č. 11: Šesťdesiate narodeniny (2000) doc. Miloša Kovačku

Obr. č. 12: Päťdesiate narodeniny Magdalény Pekelskej (1990) (L. Mazalová prvá sprava v hornom rade)

Obr. č. 13: Posledné foto na kultúrnom podujatí – Pavel Cicka z Kovačice – Turčianska knižnica – 5. 12. 2018 s Gabrielou Hamranovou

Obr. č. 14: Smútočné oznámenie

Zoznam bibliografických odkazov

DOMOVÁ, Miroslava, 2004. Prezentácia personálnej bibliografie Pavla Jozefa Šafárika. In: *Knižnica*. Roč. 5, č. 4, s. 202. ISSN 1335-7026.

MIDRIAKOVÁ, Elena, 2004a. História, súčasnosť a perspektívy výskumnej úlohy dejiny knižnej kultúry na Slovensku. In: *Knižnica*. Roč. 5, č. 6, s. 286. ISSN 1335-7026.

Ludimla Mazalová, rodená Halířová, rodáčka z Hané, spomienka

MIDRIAKOVÁ, Elena, 2004b. Kontakty so zahraničím pri spracovaní personálnej bibliografie P. J. Šafárika. In: *Knižnica*. Roč. 5, č. 4, s. 181. ISSN 1335-7026.

POLÁKOVÁ, Ivana, 2015. *Malý slovník bibliografů Slovenska – 2. část*. Martin. ISBN 9788097205768.

PAVEL PETER ROY (1. 6. 1839 – 5. 12. 1909)

PhDr. Anna Kucianová, PhD.

Martin

V príspevku sú uvedené informácie o živote, pôsobení a diele významného slovenského národovca, evanjelického farára a priekopníka slovenskej bibliografie Pavla Petra Roya (1. 6. 1839 – 5. 12. 1909).

The article presents the information about life and work of an important Slovak nationalist, evangelic parson and pioneer of the Slovak bibliography, Pavel Peter Roy (1. 6. 1839 – 5. 12. 1909).

Pavel Peter Roy sa narodil 1. 6. 1839 v Novom Meste nad Váhom, okres Trenčín v rodine evanjelického farára Jána Roya (1792–1849), nitrianskeho seniora a matky Karolíny rod. Vodičkovej (1795–1863), v ktorých rodine bol dva roky vychovávaný aj Viliam Paulíny-Tóth, keďže bol sirota. Pavel Roy pochádzal z rodiny, patriacej k zemianskemu stavu, ktorej predkovia, francúzski hugenoti, prívrženci Kalvínovho učenia, ušli na Slovensko pred náboženským prenasledovaním z Francúzska. Bol jedným z piatich súrodencov a ako 10-ročný osirel. Traja zo súrodencov, August Július, Jozef a Karol, boli hospodárskymi úradníkmi. Sestra Františka bola manželkou Daniela Minicha, evanjelického farára v Modre, pod dozorom a za pomoci ktorého študoval Pavel Roy v Modre. Sestra Karolína bola manželkou Juraja Moštenana.

Základnú školu navštevoval v Novom Meste nad Váhom a v Starej Turej. V rokoch 1851–1856 študoval na Gymnáziu v Modre. V rokoch 1856–1862 študoval teológiu na evanjelickom lýceu v Bratislave. Ďalej študoval v roku 1862 na univerzite v Lipsku, v rokoch 1863–1864 pokračoval na univerzite v Erlangene, v roku 1865 vo Viedni. V roku 1864 bol vysvätený za kňaza. V rokoch 1864–1870 pôsobil ako kaplán u svojho brata Augusta Júliusa v Starej Turej. Ako 31-ročného ho pozval zbor v Púchove za svojho kazateľa, od 26. októbra 1870 do polovice decembra 1874 bol evanjelickým farárom v Púchove, kde sa 28. novembra 1871 oženil s Boženou Hurbanovou. Bola vysoko vzdelaná, vyštudovala vo Viedni a v Nemecku, ale bola aj starostlivá a pracovitá manželka, uľahčovala svojmu

manželovi prácu a opatrovala ho v nemoci, ktorá začala už v prvých rokoch manželstva a so striedavou intenzitou ho sprevádzala až do konca života, trpel ťažkým záduchom. Jeho práca v Púchove bola veľmi ťažká. Zbor sa zmietať v neutešených pomeroch, keďže v roku 1864 začali stavať murovaný chrám miesto dovtedajšieho dreveného. Členovia zboru boli veľmi zadlžení a neboli schopní si plniť ani základné povinnosti voči svojmu kňazovi. V roku 1874 zomrel v Kochanovciach tamojší farár J. L. Bachár a zbor pozval na jeho miesto Pavla Roya, kde pôsobil v rokoch 1874-1904. Ale aj v Kochanovciach narážal na ťažkosti. Kostol a škola boli veľmi zanedbané. Pavel Roy sa však pustil do práce s veľkou energiou. Zaviedol tzv. fundacionálne zbierky, čím povzbudil ľudí k dobročinnosti a zozbierané peniaze požičiaval a postupne získaval kapitál. Po niekoľkých rokoch bolo možné otvoriť aj druhú učiteľskú stanicu a keď bol zabezpečený aj plat učiteľa, tak sa zbor pustil do stavby školy. Od roku 1884 bol konseniorom, zástupcom predstaveného, Trenčianskeho seniorátu, bol aj predsedom seniorálneho účtovného výboru. Pri jeho šesťdesiatke v roku 1899 bol zvolený aj za seniora, ale vzhľadom na svoj zdravotný stav tento úrad neprijal. Pracoval však aj ďalej, kým mu to jeho zdravotný stav dovoľoval. 24. apríla 1904 odišiel na odpočinok, ktorý trávil v susedných Melčiciach, kde aj dokonal 5. decembra 1909.

Na Pavla Roya v mladosti výrazne vplýval jeho starší brat August Július Roy, kňaz, spoluzakladateľ a člen spolku Tatrín. Jeho manželkou sa stala Františka rodená Holubyová. Jej otec bol osobným priateľom Jozefa Miloslava Hurbana a jej brata Karola Holubyho popravili za účasť v revolučnom povstaní v roku 1848. Jej druhý brat Jozef Ľudovít Holuby bol svetoznámy botanikom a historikom. Manželka Pavla Petra Roya, Božena, patrila tiež do významnej slovenskej rodiny, bola dcérou Jozefa Miloslava Hurbana a patrila k zakladajúcim členkám spolku Živena. Jozef Miloslav Hurban sa veľmi tešil, keď sa jeho najstaršia dcéra vydávala v roku 1871 za púchovského farára Pavla Petra Roya, že sa spoja dve významné rodiny, v ktorých boli zapálení národovci, ale na druhej strane mal obavy, aby príliš pedantné a prísne spôsoby v správaní jeho zaťa Pavla neboli prekážkou pri výchove ich detí. Jediný syn Pavla Petra Roya, Vladimír Roy (1885–1936) sa im narodil, keď mal Pavel Roy už 46 rokov a bol na svojho syna Vladimíra ozaj veľmi prísny. Pavlov syn Vladimír Roy pokračoval v rodinnej tradícii, stal sa kňazom a bol vedúcim básnikom druhej vlny slovenskej literárnej moderny, nadviazal na diela Ivana Krasku a Janka Jesenského a prekladal diela z anglickej, francúzskej a nemeckej literatúry. Syn Vladimíra Roya, Ivan Vladimír Roy (1922–1987) bol diplomatom, vysokoškolským pedagógom a prekladateľom.

Pavel Roy žil prísne, mravne a bezúhonne, temer puritánsky a riadil sa príslovím „*abych jiným káže, sám nebyl nešlechtný*“. Okrem jeho kňazských povinností bol činný aj v iných

oblastiach. Pôsobil ako slovenský evanjelický farár, bibliograf, historik, múzejník, vydavateľ a národný buditeľ. Mal veľký záujem aj o literárny život Slovákov, odobral takmer všetky slovenské časopisy. Bol obľúbeným ľudovým rečníkom, radcom a vodcom. Už v Starej Turej konal záslužnú činnosť medzi ľudom, rozširoval slovenskú literatúru, požičiaval knihy, distribuoval kalendáre a povzbudzoval ľud, aby čítal. Udržoval styky s významnými dejateľmi, s hurbanovsko-slobodovsko-jurkovičovskou rodinou, hlavne so svokrom Jozefom Miloslavom Hurbanom a manželkiným dedkom Samuelom Jurkovičom. V nich mal vynikajúce vzory vo svojej práci vo vzdelanosti, národe a cirkvi. Literatúrou sa Pavel Roy zaoberal už počas štúdií na bratislavskom lýceu, kde pracoval v lyceálnej knižnici. Pavel Roy bol činný aj ako publicista, pôsobil aj pod pseudonymom P. Považský, prekladal z poľštiny a nemčiny. Svojimi článkami prispieval do mnohých novín a časopisov: Cirkevné listy, Národné noviny, Sokol, Stráž na Sionu, Korouhev na Sionu, Pešťbudínske vedomosti. Pavel Roy bol členom Matice slovenskej, Muzeálnej slovenskej spoločnosti a účastníkom Kníhtlačiarskeho spolku v Martine.

Inšpiračným zdrojom pre bibliografickú činnosť bolo pre Pavla Roya pôsobenie Matice slovenskej a z toho vyplývajúce snahy roduvernej slovenskej inteligencie. V matičnom období sa činne zúčastňoval na tvorbe bibliografie v Letopise Matice slovenskej, kde sa po prvý raz začali pravidelne publikovať záznamy o súbežnej tlačovej produkcii Slovákov. Na tento účel slúžila osobitná rubrika Slovenský knihopis, ktorý zaznamenával súčasnú slovenskú produkciu. S touto bibliografickou činnosťou začal Michal Chrástek, ktorý zverejnil v prvom ročníku Letopisu Matice slovenskej Slovenský knihopis za roky 1860–1864. V ďalších ročníkoch pokračoval až do roku 1868. V popise bol dosť presný a podrobný. Uvádzal titul, podtitul, spisovateľa alebo vydavateľa, miesto vydania, kníhtlačiara, formát, strany a cenu. Rok vydania vynechával, až od roku 1866 uvádza aj vročenie. Zaujímavé bolo usporiadanie záznamov, radil ich abecedne podľa prvého slova v názve. Bibliografia podľa počtu záznamov bola veľmi skromná, napr. za rok 1860 uvádza 35 jednotiek i s časopismi. Chrástekovým pokračovateľom pri zostavovaní Slovenského knihopisu bol Pavel Roy. Oproti Chrástekovmu usporiadaniu badať v usporiadaní istý pokrok. Pavel Roy sa pridržiaval všeobecne platných pravidiel opisných a súpisných. Opisoval presne a podrobne. Škoda, že neuvádzal meno kníhtlačiara, švabach neprepisoval latinkou, ale nechával ho v origináli, súpisným znakom bolo meno spisovateľa, pri dielach anonymných prvé podstatné meno v 1. páde. Zaznamenávali sa v ňom všetky samostatne vychádzajúce publikácie, bez ohľadu na ich rozsah. Periodiká a zborníky boli zaznamenávané ako samostatné jednotky. Jednotlivé články a štúdie sa v knihopise osobitne nepopisovali.

V tomto období pomerne veľa titulov tvorili slovenské učebnice pre školy. Ako osobitnú kapitolu v knihopise uvádzal české knihy. Boli to knihy slovenských autorov, ktorí ešte aj v matičnom období písali po česky, používalo sa označenie česko-slovenčina. *Letopis Matice slovenskej* vychádzal v rokoch 1864–1875. Prinášal vedecké pojednania z dejín Slovenska a Slovákov, prírodovedné pojednania, filozofické a umelecké štúdie, ďalej správy o činnosti spolku a na záver bibliografickú rubriku Slovenský knihopis. Funkciu bibliografa zastával najprv Michal Chrástek, prvý tajomník Matice slovenskej a redaktor *Letopisu Matice slovenskej*. V jeho práci pokračoval Pavel Roy a spracoval tlačovú produkciu za roky 1869–1873.

Pavel Roy však pracoval aj na ďalšej bibliografickej činnosti a to na tvorbe registrov k *Cirkevným listom*. S touto prácou začal ešte v čase, keď pracoval ako kaplán u svojho brata v Starej Turej a pokračoval s ňou aj v Púchove. Prvý ročník *Cirkevných listov* v roku 1863 ešte nemá register, ale v roku 1864 sa v *Cirkevných listoch* už register vyskytuje. Je síce stavaný odlišne od tých, ktoré boli zverejnené v ďalších ročníkoch, takže existuje domnienka, že autorom prvého registra bol Jozef Miloslav Hurban, ale registre ďalších ročníkov už pravdepodobne zostavil a ich autorom je Pavel Roy. Jeho registre možno sledovať až do roku 1870. Registre boli v rámci ročníka delené na diely a v rámci dielov na zväzky, pojem dielov sa kryje s dnešným chápaním ročníkov a zväzky s dnešným chápaním čísel. Jednotlivé záznamy obsahujú názov príspevku, v prípade, že je príspevok autorizovaný a stránkovanie s označením str. pred číslom strany. Charakteristika Royových registrov je vo všetkých ročníkoch temer zhodná, malé rozdiely sa vyskytujú v číslovaní záznamov, niekedy sa nevyskytuje číslovanie. Tieto rozdiely sa vyskytujú v súvislosti s názvami rubriík, ktoré sa v danom ročníku *Cirkevných listov* vyskytujú. Register je totiž spracovaný do systému podľa názvov rubriík, ktorými najčastejšie boli: I. Předmluvy, II. Cirkevní listárna, III. Cirkevní život, IV. Literatura a umění, V. Duchovní písně, VI. Dopisovatel, VII. Drobné správy a úvahy, VIII. Dopisovatel a listárna red., IX. Sběratel, X. Menoslov odběratelů CL. Táto orientácia v Registroch podľa rubriík a stránkovania bola jednoduchá a plnila svoju úlohu, pretože dobre informovala o danom ročníku, o autoroch, o príspevkoch a ich rozsahu. Bola to však práca náročná hlavne na čas a na získavanie jednotlivých čísel. Táto práca však pomáhala Pavlovi Royovi pri jeho ďalšej práci na zostavovaní Slovenského knihopisu. Prvá sústavná slovenská bibliografia zostavená Ľudovítom Vladimírom Riznerom, ktorá oboznamovala so slovenskou duchovnou tvorbou, mala teda svojich predchodcov v osobe Michala Chrásteka a potom Pavla Roya. Sú to všetko vzácne diela, bez ktorých by sme sa ťažko obišli pri hodnotení nášho kultúrneho života (Jurkovič).

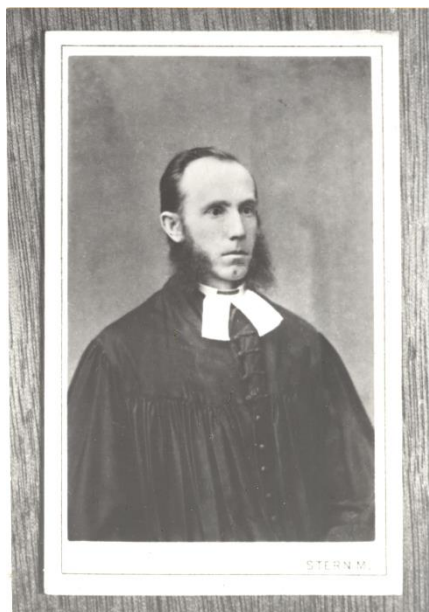
Obrazová príloha

Obr. č. 1: Podobizeň Pavla Roya s manželkou Boženou a synom Vladimírom. Fotograf: Stern M.és Fia, Trenčianske Teplice

Obr. č. 2: Vladimír Roy s manželkou a deťmi v Luhačoviciach, r. 1933

Obr. č. 3: Podobizeň Pavla Roya, z obdobia okolo r. 1900

Obr. č. 4: Podobizeň Pavla Roya v mladom veku.

Obr. č. 5: Podobizeň Pavla Roya. Fotograf: Viliam Wietz, Trnava

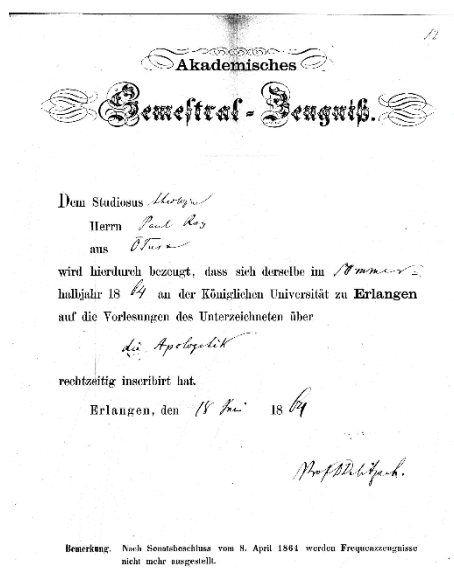

Obr. č. 6: Skupinová fotografia: Jozef Roy, Pavel Roy, Jaroslav Roy, Wilhelmina a Františka Royová

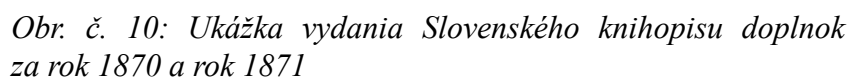
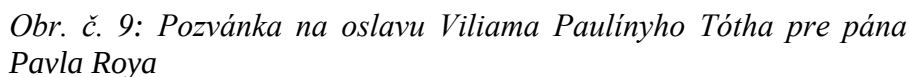

Obr. č. 7: Náhrobný pomník a hrob Pavla Petra Roya na cintoríne v Adamovských Kochanovciach.

Prieskum v r. 1973. Fotograf: Filip Lašut, Matica slovenská Martin

Obr. č. 8: Potvrdenie o štúdiu na Univerzite v Erlangene

(Fotografie sú z fondu Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice)

Zoznam bibliografických odkazov

JURKOVIČ, M., 1979. Pavel Roy (1839–1909). In: *Cirkevné listy*. Roč. 92, č. 6, s. 16–18.

KUZMÍK, Jozef, 1951–52. Prehľad bibliografie slovenskej a bibliografie inorečovej. In: *Knižnica: časopis pre knižnú kultúru*. Roč. 3–4, s. 42–47.

KÜHN, L., 1928. *Buditelia v župe bratislavskej*. Bratislava, s. 223–224.

Pavel Peter Roy, 2014 [online]. [Cit. 2019-08-20]. Dostupné z:
https://www.turieonline.sk/spravy/clanok/1387_zanieteny_narodovec.

Pavel Peter Roy (pseud. P. Považský), 2009 [online]. [Cit. 2019-08-20]. Dostupné z:
<http://www.staratura.sk/item/pavel-peter-roy-pseud-ppovazsky>.

Pavel Roy, 1909. In: *Národné noviny*. Roč. 40, č. 144, s. 2.

PETROVSKÝ, Karol, 1999. Výročia osobností udalostí. In: *Národná osveta*. Roč. 9, č. 20, s. 6.

REPČÁK, Jozef, 1946. Slovenská bibliografia ped Riznerom. In: *Slovenská národná knižnica: členovský časopis*. Roč. 1, č. 1–2, s. 51–56.

RIZNER, Ľudovít Vladimír, 1932. *Bibliografia písomníctva slovenského na spôsob slovníka od najstarších čias do konca roka 1900*. 4. Diel, P–R. Turčiansky sv. Martin: matica slovenská, s. 278–279.

SLÁVIK, Michal, 1940. *Slovenskí národovci do 30. októbra 1918*. Opr. a dopl. 2. vyd. Trenčín.

Slovenský biografický slovník. V. zv. R–Š, 1992. Martin: Matica slovenská, s. 128.

VALOVÁ, Mária, 2007. Royovci v zbierkach Archívu literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice. In: *Knižnica*. Roč. 8, č. 6, s. 28–33.

CESTA RETROSPEKTÍVNEJ BIBLIOGRAFIE V ŠTÁTNEJ VEDECKEJ KNIŽNICI V KOŠICIACH

Eleonóra Blašková, PhDr.

Štátna vedecká knižnica v Košiciach

Retrospektívna bibliografia na pôde Štátnej vedeckej knižnice v Košiciach, ktorej špecifikom je spracovanie článkov z inorečových novín a časopisov vychádzajúcich na Slovensku do roku 1918 buduje na základoch, ktoré položili svojou odbornosťou, spracovaním dlhodobej koncepcie odboru, obdivuhodnou zanietenosťou a pracovitosťou predchádzajúce generácie bibliografov. Príspevok mapuje počiatky jej formovania v 50-tych rokoch 20. storočia, zdôrazní niektoré dôležité momenty, ktoré formovali jej konečné zameranie, predstaví výsledky spolupráce s Historickým ústavom SAV v Bratislave v 70-tych rokoch 20. storočia a Národným bibliografickým ústavom Slovenskej národnej knižnice Matice slovenskej v Martine v podobe spracovaných rozsiahlych tematických bibliografií. Priblíži život a dielo dvoch významných slovenských bibliografov JUDr. Michala Potemru, CSc. (1922–2002) a PhDr. Márie Mihókovej (1926–2016), ktoré sa stalo zdrojom nenahraditeľných informácií k dejinám mesta Košice, predovšetkým v období rokov 1848–1918.

Retrospective bibliography of the State Scientific Library in Košice, specializing in processing articles from foreign language journals and magazines that have been published in Slovakia till 1918, is building its foundations on the expertise, processing of a long-term ideas in the field, and enthusiasm and diligence set previous generations of bibliographers. The paper maps the beginnings of formation of bibliography in the 50's of the 20th century, emphasizes some of the important moments that formed its final aspects, presents the results of co-operation with Historical Institute of the Slovak Academy of Sciences in Bratislava in the 70's of the 20th century and with National Bibliographical Institute of the Slovak National Library of Matica slovenská in Martin. This is done in a form of processing extensive thematic bibliographies. The paper also depicts the life and work of both significant Slovak bibliographers, JUDr. Michal Potemra, CSc. (1922–2002) and PhDr. Mária Mihóková (1926–2016) who became the sources of valuable information in the history of Košice mainly during the years of 1848–1918.

Keď sa hovorí o retrospektívnej bibliografii na Slovensku, nemožno nespomenúť meno bibliografa a historika JUDr. Michala Potemru, CSc. (1922–2002)¹, človeka, ktorý stál koncom 50-tych rokov 20. storočia pri tvorbe koncepcie Plánu slovenskej národnej retrospektívnej bibliografie, vypracoval pracovné postupy na pôde Štátnej vedeckej knižnice v Košiciach (ďalej ŠVKK) a zároveň bol koordinátorom a zostavovateľom jednotlivých plánovaných edičných výstupov. Takmer 50 rokov pracovala po jeho boku bibliografka PhDr. Mária Mihóková (1926–2016)². Na podklade kartotéky vytvorenej záznamami z excerpovaných článkov zo slovenských a inorečových novín a časopisov vychádzajúcich na Slovensku do roku 1918 a 1938–1945, spoločne zdokumentovali v desiatkach tematických bibliografií vývoj východného Slovenska a mesta Košice predovšetkým do roku 1918 a sčasti za obdobie rokov 1938–1945. Pre nasledujúce generácie zanechali bohatú pramennú základňu k spísaniu dejín mesta.

*Obr. č. 1:
Bibliograf
a historik Michal
Potemra (Foto:
Eleonóra
Blašková)*

*Obr. č. 2:
Bibliografka
PhDr. Mária
Mihóková
(Foto:
Eleonóra
Blašková)*

¹ **Michal Potemra** sa narodil 22. 4. 1922 v Barci (dnes je súčasťou Košíc). Po maturite na slovenskom gymnáziu v Košiciach študoval na Právnickej fakulte Univerzity P. Pázmánya v Budapešti a v r. 1944 ju ukončil obhájením dizertačnej práce „Slobodná vôľa voliča a jej právna ochrana“. Súbežne navštevoval kurz novinárstva pri Maďarskej krajinskej tlačovej komore a tu získané zručnosti uplatnil v redakcii novín Slovenskej jednoty, kde pracoval od r. 1943 a privyrábal si takto na štúdium. Aktívny bol v Katolíckom robotníckom kruhu, od r. 1941 bol plateným tajomníkom Spolku sv. Vojtecha v Uhorsku. V r. 1940 vstúpil do Spolku slovenských vysokoškolákov v Maďarsku. Po príchode do Košíc pracoval v r. 1945 vo vedení mesta, ako tajomník Správnej komisie mesta, kratšiu dobu bol redaktorom Zpravodajskej agentúry Slovenska. Od decembra 1945 do decembra 1948 bol zamestnancom Obchodnej a priemyselnej komory, popri tom pracoval vo vydavateľstve časopisu Verbum, v spolku Svojina, ktorý podporoval systematický výskum východného Slovenska. Po februári 1948 sa zamestnal ako hospodársky redaktor Zpravodajskej agentúry Slovenska v Košiciach, neskôr bol úradníkom podniku Chemodroga. 20. februára 1947, kedy započala svoju činnosť Knižnica Vysokej školy poľnohospodárskeho a lesníckeho inžinierstva v Košiciach – predchodkyňa dnešnej Štátnej vedeckej knižnice v Košiciach – začal postupne spoznávať základy dokumentačnej a bibliografickej práce (Eliáš, 2005, s. 3-11; Mihóková, 1998, s. 6).

² **Mária Mihóková**, rod. Gabríniiová sa narodila 24. 6. 1926 v Ruskove (okres Košice-okolie). Študovala na dievčenskom gymnáziu a Obchodnej akadémii v Košiciach. Na bibliografické oddelenie v Štátnej vedeckej knižnici nastúpila 15. 10. 1955, v r. 1960–1965 študovala na Katedre knihovníctva Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. V r. 1970 získala doktorát filozofie. Do dôchodku odišla v r. 1986, ale rozpracované bibliografie dokončila.

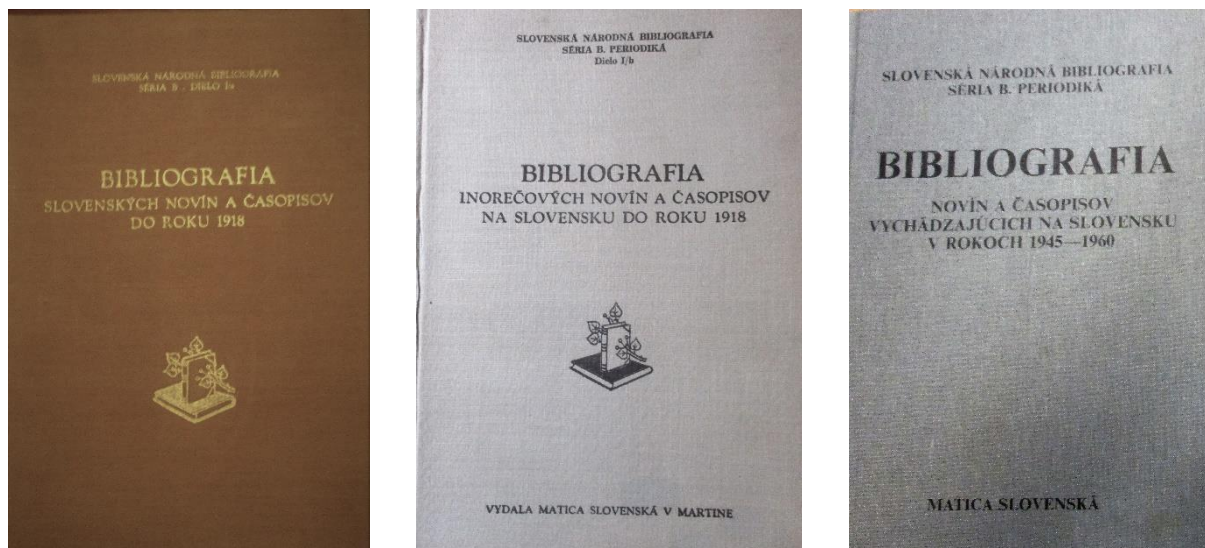
Skupina nadšených bibliografov, resp. dokumentaristov vo vtedajšej Knižnici Vysokej školy poľnohospodárskeho a lesníckeho inžinierstva v Košiciach už v období rokov 1949–1955, keď sa formovalo jej Dokumentačné stredisko, základ budúceho bibliografického pracoviska, bola odbornou verejnosťou považovaná za jednu z najaktívnejších v rámci celého štátu. Tu vydávané bibliografické prehľady poľnohospodárskej, lesníckej a drevárskej literatúry položili základy bibliografie v týchto odboroch. To všetko sa podarilo napriek tomu, že novovznikajúca knižnica aj bibliografia sa nemohla opierať o žiadny vzor fungujúcich pracovísk. Len si hľadala svoje miesto v nových politických a hospodárskych podmienkach, vo vedeckom a kultúrnom živote (Mihóková, 1998, s. 17). Veľké uznanie patrí preto vtedajším zamestnancom knižnice – dokumentaristom, bibliografom, ktorí sa vypracovali na takú úroveň, že okrem zostavenia a vydávania celoštátnych referátových časopisov nielen že rozvíjali bibliograficko-spravodajskú službu, začali sa intenzívnejšie venovať teórii bibliografie, ale v dňoch 19. a 20. januára 1956 zorganizovali 1. slovenskú bibliografickú konferenciu. Jedným z dôležitých faktorov, ktoré iniciovali tento proces, bola postupná premena knižnice z vysokoškolskej na všeobecnú vedeckú. Bibliografia sa postupne začala zaoberať popri technických vedných odboroch aj spoločenskými vedami. Koncepcia ďalšieho smerovania košickej bibliografie vypracovaná Dr. M. Potemrom vychádzala z myšlienky zapojiť východné Slovensko do celoslovenského, resp. celoštátneho diania (Mihóková, 1998, s. 21). V spolupráci s Československo-sovietskym inštitútom v Bratislave, s pražskou Slovanskou knihovnou a Státní knihovnou společenských věd, ako aj s ďalšími spolupracujúcimi inštitúciami vznikali kvalitné odporúčajúce bibliografie a periodické súpisy článkov s tematikou divadla, filmu, hudby, literatúry s podrobným systematickým triedením anotovaných záznamov, doplnené autorskými a predmetovými registrami. V 50-tych rokoch 20. storočia sa uvažovalo o užšej spolupráci košických kultúrnych inštitúcií pri tvorbe regionálnej bibliografie na úrovni súbežnej i retrospektívnej, pre potreby slovenskej národnej bibliografie. Plánovalo sa excerptovať staršie domáce i zahraničné bibliografie, spracovať evidenciu novín a časopisov s presnou lokáciou, postupne sa mal doplniť fond chýbajúcich čísel, prípadne ročníkov časopisov a novín aspoň formou mikrofilmu. V r. 1955 vyšiel *Vlastivedný sborník I.*, ktorý obsahoval článok Michala Potemru „Úlohy vlastivednej bibliografie na východnom Slovensku“, v ktorom zhrnul o. i. aj tieto body základného smerovania retrospektívnej bibliografie. Uverejnené boli zároveň tri príspevky – regionálne bibliografie, ktoré boli výsledkom týchto zámerov: *Príspevok k bibliografii Košíc* (M. Potemra) – výberová bibliografia základných diel z dejín Košíc doplnená súpisom periodík vychádzajúcich v Košiciach v rokoch 1705–1918, *Bibliografia prác Ľudovíta*

Kemény (E. Saból), *Národné divadlo v Košiciach 1945–1955* (L. Soták) – bibliografia publikácií a článkov o činnosti košického divadla. Zborník vznikol spoluprácou pracovníkov Archívu mesta Košíc, Východoslovenského múzea v Košiciach a ŠVKK. V spolupráci s Archívom mesta Košíc bol tiež spracovaný album výstrižkov z novín, ktoré vychádzali v rokoch 1938–1945 na území Maďarska, do ktorého Košice v tom čase patrili. Excerpované záznamy z týchto titulov, ktoré pripravila M. Mihóková, boli publikované neskôr, až po roku 1980, pri spracovaní bibliografií článkov z novín a časopisov z južného Slovenska. (*Kultúrny život v Košiciach v rokoch 1938–1945*. 1.–3. diel. Zost. M. Potemra. Košice: ŠVKK, 1985; *Politický a hospodársky život v Košiciach v rokoch 1938–1945*. 1.–2. diel. Košice: ŠVKK, 1986; *Kultúrny život Slovákov na južnom Slovensku v rokoch 1938–1945*. Zost. M. Potemra. Košice: ŠVKK, 1993).

Na základe zákona Slovenskej národnej rady č. 4 zo dňa 24. 4. 1954 o Matici slovenskej táto ustanovizeň, dovtedy spolkového charakteru, mala plniť funkcie vedeckého ústavu a slovenskej národnej knižnice. Jednou z jej úloh v oblasti bibliografie bolo spracúvať slovenskú národnú bibliografiu, súbežnú i retrospektívnu, a koordinovať bibliografické práce na Slovensku. Keďže išlo o mimoriadne rozsiahly záber bibliografické pracovisko Štátnej vedeckej knižnice v Košiciach spoločne s pracoviskom Univerzitnej knižnice v Bratislave začali spolupracovať s Bibliografickým odborom Matice slovenskej – Národnej knižnice, vedením ktorého bol poverený Ján Štefánik. Vedúcim oddelenia retrospektívnej bibliografie sa stal Jozef Kuzmík. Títo dvaja bibliografi spracovali v r. 1955 Generálny plán slovenskej národnej retrospektívnej bibliografie, ktorý bol schválený na 1. slovenskej bibliografickej konferencii v Košiciach v januári 1956 a ďalšie otvorené otázky sa postupne doladzovali na zasadaniach Bibliografickej sekcie Slovenskej knižničnej rady. Schválené boli základné bibliografické úlohy so zameraním na súpisy kníh, súpisy periodík, súpisy článkov z periodík na Slovensku a súpis výročných správ a ročeniek. Roky 1918 a 1945 boli stanovené hlavnými periodizačnými medzníkmi. Konferencia v Košiciach mala aj svoju odvrátenú tvár. Lietadlo, ktorým do Košíc cestovali odborní pracovníci Univerzitnej knižnice v Bratislave, bibliografi prof. Štefan Kantor, Dr. Jozef Bánsky, Dr. Bohumil Nociar, Anna Kaloudová, Dr. Vladimír Jelínek, havarovalo v nepriaznivom počasí pri meste Levoča 18. januára 1956. Táto tragédia oslabil jeden z troch pilierov slovenskej bibliografie. Univerzitnej knižnici v Bratislave trvalo niekoľko rokov (ak nie celé desaťročie), kým sa personálne obnovilo jej Bibliografické oddelenie, ale už v inej koncepcii ako predstavovali Štefan Kantor a Dr. Jozef Bánsky. Svoje postavenie v slovenskej bibliografii si tým upevnila matičná bibliografia (Potemra, 1997, s. 26–27). Očakávalo sa, že úlohy z roku 1956 sa splnia do roku 1960, s predĺžením do roku

1965, resp. 1970. Ako sa však ukázalo v praxi bolo to nereálne predsavzatie, plán sa nepodarilo v celej šírke zrealizovať. V zjednodušenom zhodnotení obdobia do r. 1956 v ŠVKK je možné konštatovať viditeľnú snahu o vybudovanie bibliografického pracoviska, hľadanie jeho náplne práce, nových foriem a metód v bibliografickej činnosti. Tieto snahy boli zjednotené v osobe Dr. M. Potemru, podobne ako aj množstvo koncepcnej a organizačnej práce, ktorú vykonal. Pre toto obdobie je charakteristický prechod od dokumentácie k bibliografii a na základe realizácie veľkého množstva bibliografických prác – pokus o jej zovšeobecnenie na teoretickej úrovni.

Aj keď v druhej polovici 50-tych rokov, po 1. slovenskej bibliografickej konferencii bibliografické pracovisko ŠVKK prevzalo na seba množstvo úloh na viacerých úsekoch bibliografickej práce, postupne sa ukázalo, že nie je možné pre nedostatočné personálne obsadenie i organizačné zásahy, ich splnenie. Napriek tomu v roku 1958 vyšla tlačou *Bibliografia slovenských novín a časopisov na Slovensku do roku 1918* (Martin: Matica slovenská, 1958. Do tlače bola pripravená 30. 6. 1956). Publikácia bola jednou z úloh košickej knižnice v Generálnom pláne slovenskej národnej retrospektívnej bibliografie. Druhou bol súpis *Bibliografia novín a časopisov na Slovensku v rokoch 1945–1955*, ktorá bola evidovaná ako úloha Matice slovenskej a jej externých spolupracovníkov, ktorých mal usmerňovať Dr. R. Lukáč. Po dlhých peripetiách táto publikácia spracovaná Dr. M. Balúnovou za metodického usmerňovania Dr. M. Mihókovej, vyšla až v roku 1995 s tým, že bola časovo rozšírená na obdobie rokov 1945–1960. Potemrova *Bibliografia slovenských novín a časopisov do roku 1918* sa stala podnetom pre celoslovenskú diskusiu o hlavných otázkach slovenskej národnej retrospektívnej bibliografie, o pravidlách bibliografického popisu periodík, základnom usporiadaní záznamov, diskutovalo sa o sústave a spracovaní registrov a tiež o hodnotiacom obsahu bibliografického prehľadu. Nasledujúce dve desaťročia v práci košických bibliografov (v r. 1960–1967 pracovali spoločne s prešovskými, keď ŠVK v Prešove bola detašovaným pracovisko ŠVKK) možno nazvať obdobím zavŕšenia veľkých retrospektívnych súpisov.

Obr. č. 3–5: Ukážky bibliografií novín a časopisov vychádzajúcich na Slovensku, diela zostavené v Štátnej vedeckej knižnici v Košiciach v rokoch 1958–1995 (Foto: Eleonóra Blašková)

V roku 1964 vyšla pripravovaná *Bibliografia inorečových novín a časopisov do roku 1918* s bibliografickým prehľadom a bibliograficko-popisnou časťou M. Potemru a sústavou prepracovaných registrov M. Mihókovej. Dielo opäť vyvolalo rozsiahlu diskusiu odborníkov. Jeho kvality však potvrdil fakt, že bolo navrhnuté na dizertačnú prácu pre získanie titulu kandidáta historických vied pre jej autora. Na pracovisku sa ukončili excerpčné práce pre pripravované tematické bibliografie, ktoré mali byť čiastkovými výstupmi rozpisového radu Bibliografia článkov zo slovenských novín a časopisov 1901–1918³. Z plánovaných 10 zväzkov tlačou napokon vyšli: *Robotnícke hnutie na Slovensku v rokoch 1901–1918*. 3. zv. Zost. M. Potemra. Martin: Matica slovenská, 1969; *Krásna literatúra a jazykoveda*. 8. zv. Zost. M. Potemra. Martin: Matica slovenská, 1971; *Školstvo na Slovensku v rokoch 1901–1918*. 4. zv. Martin: Matica slovenská, 1993. Bibliografický prehľad k tejto práci vyšiel samostatne v r. 1990 v ŠVKK. Plánovaný 1. zväzok *Hospodársky život na Slovensku v rokoch 1901–1918* a 2. zväzok *Politický život na Slovensku v rokoch 1901–1918* zostavený M. Potemrom tlačou nevyšli. Jeden výtlačok (ako rukopis) sa nachádza v archíve súčasného Oddelenia historických fondov v ŠVKK. K jeho vydaniu autor ani po dlhých rokoch s vedením Matice slovenskej nedal súhlas. Druhá polovica 70-tych rokov 20. storočia je obdobie spolupráce s historickým ústavom SAV v Bratislave, výsledkom ktorého je vydanie tematických bibliografií *Slovenská historiografia v rokoch 1901–1918* a *Maďarská*

³ Pôvodne sa predpokladalo, že pôjde o približne 30 000 záznamov, ktoré bude potrebné redakčne upraviť. V r. 1956 sa vyhotovilo 21 830 záznamov, r. 1957 – 50 087, r. 1958 – 16 904 záznamov, r. 1959 – 17 880, spolu 126 601 záznamov. Prvý zväzok tejto série vyšiel tlačou až v r. 1969.

historiografia na východnom Slovensku v rokoch 1901–1918. Pod vedením M. Mihókovej vznikla v 80-tych rokoch 20. storočia v rámci výskumnej úlohy Bibliografia článkov z inorečových novín a časopisov (1848) – 1901–1918 celý rad tematických bibliografií k histórii Košíc.

Obr. č. 6–8: Ukážky tematických bibliografií zostavených a vydaných v Štátnej vedeckej knižnici v Košiciach v rokoch 1981–1991 (Foto: Eleonóra Blašková)

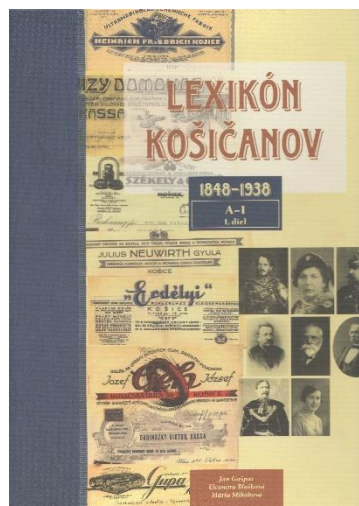
Výberovo: *Politický život v Košiciach v rokoch 1901–1918.* 3 zv. Košice: ŠVKK, 1979; *Stredné školstvo v Košiciach v rokoch 1848–1918.* 2 zv. Košice: ŠVKK, 1981; *Hospodársky život v Košiciach v rokoch 1848–1918.* 2 zv. Košice: ŠVKK, 1983–1984; *Robotnícke odborové a sociálne hnutie v Košiciach v rokoch 1901–1918.* 2 zv. Košice: ŠVKK, 1985; *Výtvarný život a výstavba Košíc v rokoch 1848–1918.* Košice: ŠVKK, 1986; *Vedecká, kultúrna a osvetová práca v Košiciach v rokoch 1848–1918.* 2 zv. Košice: ŠVKK, 1991. Posledným výstupom tejto série bol *Slovník košických osobností 1848–1918.* Košice: ŠVKK, 1995. Dr. Potemra pripravil tri tematické bibliografie, ktoré boli súčasťou výskumu v spolupráci s Ústavom historických vied SAV v Bratislave: *Politický a hospodársky život v Košiciach v rokoch 1938–1945.* 2 zv. Košice: ŠVKK, 1986; *Kultúrny život v Košiciach v rokoch 1938–1945.* 3 zv. Košice, ŠVK: 1985 a *Kultúrny život Slovákov na južnom Slovensku v rokoch 1938–1945.* Košice: ŠVKK, 1993.

Predkladaný stručný pohľad na košickú retrospektívnu bibliografiu uzatvárame slovami Dr. Miloša Kovačku (2016, s. 151), ktorými sa prihovril M. Mihókovej pri príležitosti jej životného jubilea: „...s hlbokou úctou stojím pred Vašou vedecko-bibliografickou knižnicou,

pred Vašimi retrospektívnymi národnými i regionálnymi bibliografiami, Vaším monumentálnym lexikografickým dielom, pozdravujem Váš vek nadbiblický, Hospodinom požehnaný. Vyjadrujem presvedčenie, že Vaše dielo neodvane čas. A časy, ktoré všetko menia, sa Vašej bibliografickej pravdy vo Vašom diele bibliografickom i kultúrno-historickom nedotknú. Lebo pravda je nehynúca, pravda je večná. ...“

Obr. č. 9: Obálka biobibliografie *Obyvatelia Zemplína v dobovej tlači*. Publikácia vyšla tlačou v r. 2013 (Foto: Eleonóra Blašková)

Obr. č. 10: Obálka 1. dielu *Lexikón Košičanov 1848–1938 A–I*. Publikácia vyšla tlačou v r. 2014. (Foto: Eleonóra Blašková)

Po generačnej výmene na košickom bibliografickom pracovisku v r. 1995 bolo plánované excerpciu článkov z novín a časopisov do roku 1918 rozšíriť na územie bývalých historických žúp východného Slovenska (Zemplín, Spiš, Gemer). Záznamy evidované v elektronickej databáze Bibliografía – BIB sa nachádzajú v dvoch podskupinách RETRO a CIRK. Tlačou vyšla biobibliografia *Obyvatelia Zemplína a okolia v dobovej tlači*. Zost. K. Barriová. Košice: ŠVK, 2013 a *Lexikón Košičanov 1848–1938. 1. diel. A–I*. Zost. J. Gašpar, E. Blašková, M. Mihóková. Košice: Equilibria, 2014. V súčasnosti sa pracuje na ukončení jeho 2. a 3. dielu, dopĺňa sa databáza článkov z novín Spiša z obdobia do r. 1918.

Zoznam bibliografických odkazov

BLAŠKOVÁ, Eleonóra, 2018. V premenách doby: viac ako polstoročie košickej retrospektívnej bibliografie. In: DOMENOVÁ, M. ed. *Knižnice, knihovníctvo a knižná kultúra v minulosti, súčasnosti a budúcnosti*. Prešov: Štátna vedecká knižnica v Prešove, s.43–60. ISBN 978-80-89614-58-5.

ELIÁŠ, Štefan, 2005. Dr. Michal Potemra – fenomén historika. In: *Košické historické zošity 15/2005*. Košice: [Štefan Eliáš], s. 3–11. ISBN 80-969261-2-8.

KOVAČKA, Miloš. 2016. Kytica blahoželaní k 90-tym narodeninám významnej slovenskej bibliografky PhDr. Márie Mihókovej: pozdrav váženej Dr. Márii Mihókovej, význačnej slovenskej bibliografke pri výnimočnom životnom jubileu. In: *Historica Carpatica 47/2016*. Košice: Východoslovenské múzeum v Košiciach, s. 151.

MIHÓKOVÁ, Mária, 1998. *Michal Potemra ako bibliograf: bibliografický prehľad*. Košice: Ako rukopis, s. 6, 17, 21.

POTEMRA, Michal, 1997. *K dejinám slovenskej bibliografie*. Košice: Samizdat, s. 26–27.

**IMRICH KOTVAN - ŽIVOT A DIELO VÝZNAMNÉHO BIBLIOGRAFA
A INKUNÁBULISTU**

Mgr. Mária Lörinc

Univerzitná knižnica v Bratislave

Život a dielo Imricha Kotvana je v celku kvalitne zdokumentovaným obdobím slovenskej knihovníckej histórie. V našom príspevku preto neprinášame priekopnícke objavy z jeho života, ale naším cieľom je usporiadať a roztriediť Kotvanove bibliografické práce. Výskumný záber Imricha Kotvana bol veľmi široký, pracoval nielen s fondami Univerzitetnej knižnice v Bratislave, ale bibliograficky spracoval fondy rôznych knižníc na území Slovenska so zvláštnym dôrazom na inkunábuly. Chceme tiež poukázať na to, že jeho práca nezomrela s ním, ale najmä vďaka jeho dcére Eve Frimmovej, ktorá zdedila jeho pozostalosť, žije a rastie ďalej. V tomto prípade si vypožičiame Shakespearov sonet: *„Tak v tvárích svých děti popluješ dál, S časem, co vytvořil krásu Tvoji, A jednou řekneš: „Čas dal i vzal, Podobu mou i verš, co tu stojí“, Tak zvěčníš se tím, když sebe se vzdáš, Tvá dcerka či syn dál nesou Tvou tvář.“* (Shakespeare, Mladá Fronta, 1970).

The life and work of Imrich Kotvan is a relatively well documented period of Slovak bibliographic history. In our paper, therefore, we do not bring any ground-breaking discoveries about his life, but rather we aim to sort through and organise Kotvan's bibliographic work. The area of the scientific studies of Kotvan was quite vast. He not only worked with the fonds of the University Library in Bratislava, but he bibliographically processed fonds of various libraries in Slovakia with incunabulum getting most of his attention. We also want to point out that his work did not die with him, mainly thanks to the work of his daughter, Eva Frimm. She inherited his work, which lives on and expands with her help. We would like to borrow a few words from Shakespeare's sonnet for this occasion: *„So should the lines of life that life repair, Which this, Time's pencil, or my pupil pen, Neither in inward worth nor outward fair, Can make you live your self in eyes of men. To give away yourself, keeps yourself still, And you must live, drawn by your own sweet skill.“* (Shakespeare, CRW, 2005).

Kotvanova Bibliografia

Život aj dielo Imricha Kotvana boli na Slovensku detailne spracované. Prečo som si potom vybrala túto tému? Dôvodov prečo sa našlo hneď niekoľko, v širšom spektre musíme práci Imricha Kotvana priznať nielen vedecký, ale aj pedagogický charakter. V dejinách slovenskej inkunábulistiky zastáva prosto jeho práca prvé miesto a každý, kto chce pracovať s prvotlačami v našich zemepisných podmienkach, potrebuje k tomu práve Kotvanove bibliografie. Môj osobný dôvod bol teda motivovaný najmä pedagogickou stránkou jeho odkazu a ďalej tým, že ako zamestnankyňa Kabinetu starých a vzácných tlačí v Univerzitetnej knižnici sa cítim byť jeho dedičkou a nasledovníčkou na poli knihovedy. Na tomto mieste chcem poukázať na zbierku Kotvanových katalógov z Knižného fondu Kabinetu rukopisov, starých a vzácných tlačí v Univerzitetnej knižnici v Bratislave, ktorú som pri svojej práci využila a myslím si, že takto zachovaná sa dnes už bežne nenachádza v slovenských knižniciach. Moja pozícia voči doktorovi Kotvanovi je pozíciou juniora voči seniorovi, a práve preto by som chcela z čisto sebecko-profesionálnych dôvodov opätovne pripomenúť jeho dielo a prácu a pokračovať aj prácou jeho dcéry Evy Frimmovej, ktorá hoci aj čerpá z otcovej pozostalosti, na poli knihovedy tiež odpracovala svoje.

Imrich Kotvan a jeho nasledovníci

Životopis Imricha Kotvana je široko-d'aleko známy, preto iba v krátkosti prebehne jeho kariérny postup až po príchod do Univerzitetnej knižnice v päťdesiatych rokoch 20. storočia. V rokoch 1921–1929 študoval na gymnáziu v Skalici, potom nastúpil na FIF UK v Bratislave, kde študoval slovenský a francúzsky jazyk a literatúru (1929–1934), v rokoch 1931–1932 absolvoval študijný pobyt na univerzite v Štrasburgu. V roku 1934 sa stal profesorom na gymnáziu v Trnave. Toto miesto vymenil za pozíciu pracovníka Ministerstva školstva a národnej osvety v roku 1938 a v rokoch 1945–1950 pôsobil na Povereníctve SNR pre školstvo a osvetu. Konečne v roku 1950 vstúpil na pôdu Univerzitetnej knižnice v Bratislave, kde viedol oddelenie Rukopisov a starých tlačí. V začiatkoch svojej vedeckej činnosti (ešte počas univerzitných štúdií) sa venoval kultúrnej a literárnej histórii najmä z biografického aspektu až neskôr prešiel k bibliografiám a inkunábulistike. Zo slovenských kultúrnych a literárnych dejín ho zaujala epocha národného obrodovania, osobitne bernolákovské hnutie, ktorého protagonistov priblížil v niekoľkých monografiách a v bibliografických a edičných prácach. Po nástupe do Kabinetu rukopisov a starých a vzácných tlačí sa jeho ďalším okruhom záujmu stali inkunábuly a rukopisy. Kotvanove práce o inkunábulách v slovenských knižniciach odborné publikum právom považuje

za kolísku slovenskej vedy o prvotlačiach. V jeho práci ďalej pokračovali vedci z rôznych inštitúcií, medzi inými aj jeho dcéra Eva Frimmová. Momentálne pracuje ako samostatná vedecká pracovníčka v Historickom ústave SAV a venuje sa knižnej kultúre 15. a 16. storočia na Slovensku, kultúrnym dejinám obdobia renesancie a humanizmu a humanistom vo vzťahu k Slovensku – ich činnosti, dielu, historiografii v novoveku. Spolu s otcom pracovala na publikáciách *Inkunábuly Slovenskej národnej knižnice Matice slovenskej v Martine* a *Inkunábuly zo slovenských knižníc v zahraničných inštitúciách*. Samostatne vydala *Slaviká v historických fondoch Univerzitetnej knižnice* a podieľala sa na tvorbe viacerých Kotvanových bibliografií, napríklad na *Bibliografii Imricha Kotvana: pri príležitosti nedožitých 80. narodenín* a na diele *Prínos Imricha Kotvana do oblasti kultúrnej histórie*.

Práce na poli literárnej histórie zostavené chronologicky:

KOTVAN, Imrich. *Slovenské národné povedomie u Fándlyho*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1938. 13 s.

KOTVAN, Imrich. Juraj Fándly a slovenský jazyk. In: *Linguistica Slovaca*, 1–2, 1939–1940. Bratislava: Slovenská Učená Spoločnosť, 1940, s. 286–291.

KOTVAN, Imrich. *Juraj Fándly (1750–1811)*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1946. 155 s.

KOTVAN, Imrich. *Bernolákovci*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1948. 107 s.

KOTVAN, Imrich. *Ján Holly (1785–1849)*. Bratislava: Štátne nakladateľstvo v Bratislave, 1949. 46 s.

KOTVAN, Imrich. Anti-Fándly. In: *Slovanská Bratislava*, 2–3, 1949–1950. Bratislava, ÚNV, 1950, s. 123–146.

KOTVAN, Imrich. *Bibliografia Bernolákovcov*. Martin: Matica slovenská v Martine, 1957. 408 s.

KOTVAN, Imrich. *Bernolákovské polemiky*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1966. 391 s.

KOTVAN, Imrich. Epigramy Jozefa Ignáca Bajzu. In: *Zborník Záhorského múzea*, 4. Skalica: Záhorské múzeum, 1973, s. 79–116.

KOTVAN, Imrich. *Literárne dielo Jozefa Ignáca Bajzu*. Bratislava: Slovenské Pedagogické nakladateľstvo, 1975. 198 s.

KOTVAN, Imrich. Michal Klimko a jeho preklad Uhlichovej drámy Krizant a Daria. In: *Literárny archív*, 13/76. Martin: Matica slovenská, 1978, s. 127–184.

Práce na poli inkunábulistiky zoradené chronologicky:

KOTVAN, Imrich. *Katalóg prvotlačí Univerzitetnej knižnice v Bratislave, I. časť. Catalogus Incunabulorum Bibliothecae universitatis Bratislavenensis, Pars I.* Bratislava: Univerzitná knižnica, 1955. 38 s.

KOTVAN, Imrich. *Katalóg prvotlačí Univerzitetnej knižnice v Bratislave, II. časť. Catalogus Incunabulorum Bibliothecae universitatis Bratislavenensis, Pars II.* Bratislava: Univerzitná knižnica, 1955. 42 s.

KOTVAN, Imrich. *Katalóg prvotlačí Vedeckej knižnice mesta Bratislavy. Catalogus Incunabulorum Bibliothecae scientificae civitatis Bratislavenensis.* Bratislava: Univerzitná knižnica, 1956. 55 s.

KOTVAN, Imrich. *Prvotlače Lyceálnej knižnice v Bratislave. Incunabula Bibliothecae lycaeí Bratislavenensis.* Bratislava: Univerzitná knižnica, 1957. 31 s.

KOTVAN, Imrich. *Štúrovské tlače Univerzitetnej knižnice v Bratislave.* Bratislava: Univerzitná knižnica, 1956. 97 s.

KOTVAN, Imrich. *Bernolákovské tlače Univerzitetnej knižnice v Bratislave.* Bratislava: Univerzitná knižnica, 1957. 60 s.

KOTVAN, Imrich. *Výskum inkunábulí na Slovensku.* Martin: Matica slovenská v Martine, 1958. 22 s.

KOTVAN, Imrich. *Inkunábuly knižníc mesta Kremnice. Incunabula Bibliothecarum civitatis Cremniciensis.* Martin: Matica slovenská v Martine, 1959. 52 s.

KOTVAN, Imrich. *Inkunábuly knižnice miestneho pracoviska Matice slovenskej v Bratislave. Incunabula Bibliothecae filialis Matica Slovenská Bratislavae.* Martin: Matica Slovenská v Martine, 1959. 106 s.

KOTVAN, Imrich. *Inkunábuly Kapitulnej knižnice v Bratislave. Incunabula Bibliothecae capituli Bratislavenensis.* Martin: Matica slovenská, 1959. 72 s.

KOTVAN, Imrich. *Inkunábuly Čaplovičovej knižnice v Dolnom Kubíne. Incunabula Bibliothecae Čaplovičanae in Dolný Kubín.* Bratislava: Univerzitná knižnica, 1960. 41 s.

KOTVAN, Imrich. *Inkunábuly Univerzitetnej knižnice v Bratislave*. Bratislava: Univerzitná knižnica, 1960. 328 s.

KOTVAN, Imrich. *Inkunábuly Knižnice Matice slovenskej v Martine. Incunabula Bibliothecae institutionis Matica Slovenská in Martin*. Martin: Matica slovenská, 1962. 61 s.

KOTVAN, Imrich. *Inkunábuly v Nitre. Incunabula civitatis Nitrensis*. Nitra: Okresné múzeum v Nitre, 1963. 83 s.

KOTVAN, Imrich. *Inkunábuly archívov, múzeí a niektorých historických knižníc na Slovensku. Incunabula archivorum, museorum, nonnullarumque bibliothecarum historicarum Slovaciae*. Martin: Matica slov, 1964. 192 s.

KOTVAN, Imrich. *Inkunábuly v Košiciach, v Jasove a v Spišskej Kapitule. Incunabula quae Cassoviae, Jasoviae et in Capitulo Scepusiensi asservantur*. Košice: Štátna vedecká knižnica v Košiciach, 1967. 233 s.

KOTVAN, Imrich. *Inkunábuly so Slovenskými vzťahmi*. Bratislava: Univerzitná knižnica, 1974. 96 s.

KOTVAN, Imrich. *Rukopisy Univerzitetnej Knižnice v Bratislave. Codices manuscripti Bibliothecae universitatis Bratislavenensis*. Bratislava: Univerzitná knižnica, 1974. 544 s.

KOTVAN, Imrich. *Inkunábuly na Slovensku. Incunabula quae in bibliothecis Slovaciae asservantur*. Martin: Matica slovenská, 1979. 556 s.

KOTVAN, Imrich. *Slaviká XVI. Storočia Univerzitetnej knižnice v Bratislave. Slavica saeculi XVI Bibliothecae universitatis Bratislavenensis*. Bratislava: Univerzitná knižnica, 1981. 194 s.

KOTVAN, Imrich. *Inkunábuly Slovenskej národnej knižnice Matice slovenskej v Martine*. Martin: Matica slovenská, 1988. 262 s.

KOTVAN, Imrich – FRIMMOVÁ, Eva. *Inkunábuly zo slovenských knižníc v zahraničných inštitúciách. Incunabula de bibliothecis Slovaciae quae in institutionibus regionum externarum asservantur*. Martin: Matica slovenská, 1996. 224 s. ISBN 80-7090-387-2.

Iné práce zoradené chronologicky

KOTVAN, Imrich. *Eiffelova veža. Tour Eiffel*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1939. 12 s.

KOTVAN, Imrich. *Prsteň*. Bratislava: Fond Hospodárskej samostatnosti pri Slovenskej národnej banke v Bratislave, 1940. 14 s.

KOTVAN, Imrich. Humanista Sambucus a historik Bonfini. In: *Sborník Spolku záhorských akademikov so sídlom v Malackách*, 2, 1932–1942. Bratislava, 1942. 16 s.

KOTVAN, Imrich. *Jozef Bránecký (1882–1942)*. Trenčín: mestská rada v Trenčíne, 1942. 53 s.

Ako literárny historik sa Imrich Kotvan venoval z vedecko-výskumného hľadiska bernolákovskému obdobiu. Poznatky zachytil v monografiách (Fándly, Bernolákovci, Hollý). Ťažisko jeho výskumu bernolákovského obdobia je v kritickej revízii a dopĺňaní údajov o autoroch a ich prostredí z obdobia osvietenstva. Bibliografia bernolákovcov predstavuje 105 portrétov z konca 18. a začiatku 19. storočia. Obsahuje personálie, súpis tlačou vydaných diel, ďalej rukopisných diel s uvedením signatúry a miesta jeho uloženia; na konci je uvedená literatúra o každej skúmanej osobnosti. Jeho práce sú významným prínosom nielen pre štúdium činnosti Slovenského učeného tovaríšstva, ale aj poznania začiatkov literárneho klasicizmu.

V slovenskom knihovníctve významnou mierou prispel k formovaniu modernej vedy v intenciách medzinárodných požiadaviek. Najvyššie uznanie dosiahol v inkunábulistike, vede zaoberajúcej sa výskumom tlačí 15. storočia. V priebehu 30 rokov heuristicky preskúmal a spracoval inkunábuly vo väčších verejných a historických knižniciach, archívoch a múzeách na Slovensku. Vydal 14 parciálnych katalógov, ktoré v roku 1979 zlúčil do súborného katalógu Inkunábuly na Slovensku. Obsahuje 1236 bibliografických jednotiek, pričom jednotlivé tituly sú vo viacerých exemplároch. Vytvoril si vlastný systém popisovania v súlade s pravidlami Gesamtkatalog der Wiegendrucke, ktorý zaznamenáva všetky potrebné údaje o tlačiach. Rozšíril ho o možnosť komplexne sledovať problematiku inkunábul na Slovensku vo všetkých kultúrnych a historických súvislostiach.

Imrich Kotvan stál aj pri zrode myšlienky a projektov pre výskum knižnej kultúry na Slovensku, ktorej gestorom bola Matica slovenská v Martine. Aby sa získali komplexné poznatky o období humanizmu, renesancie a protestantizmu u nás, pristúpilo sa k spracovaniu tlačí 16. storočia na celom našom území. Vo fonde Univerzitnej knižnice v Bratislave sa nachádza asi 2500 týchto tlačí. Z nich I. Kotvan prioritne vytriedil a identifikoval slovanské tlače z hľadiska autorského, teritoriálneho, jazykového alebo obsahového vo vzťahu k niektorému slovanskému národu. V jeho práci pokračujú súčasné pracovníčky Kabinetu rukopisov starých a vzácnych tlačí Univerzitnej knižnice v Bratislave – Michaela Sibyllová, Vlasta Okoličányová a Zita Perleczká pod vedením Kláry Mészárosovej. Tohto

roku Univerzitná knižnica vydala ich katalóg *Tlače 16. storočia v Univerzitnej Knižnici v Bratislave, zväzok VI.*, ktorý patrí pod projekt Generálneho katalógu tlačí 16. storočia zachovaných na území Slovenska pod gesciou Matice slovenskej v Martine. Okrem toho sa vo výskume inkunábul, knižnej kultúry a dejín renesancie a humanizmu preslávila aj dcéra Imricha Kotvana, Eva Frimmová. Za svoju prácu práve tohto roku získala cenu Daniela Rapanta za zásluhy o poznanie slovenských dejín a života Slovákov doma i v zahraničí.

Zoznam bibliografických odazov

KOTVAN, Imrich, 1979. *Inkunábuly na Slovensku*. Martin.

DOKOUPIL, Vladislav, 1960. Práce dr. I. Kotvana na poli slovenské inkunabulistiky. In: *Bibliografický zborník*. S. 264–270.

FRIMMOVA, Eva a kol., 2010. *Prínos Imricha Kotvana do oblasti kultúrnej histórie*. Bratislava.

Bibliografický zborník 1991, 1993. Martin, Matica slovenská.

SHAKESPEARE, William, 2005. *Shakespeare the Complete Works*. Hampshire.

SHAKESPEARE, William, 1970. *Sonety*. Praha.

V. TEMATICKÝ BLOK

REGION A „VELKÝ SVĚT“ – CESTOVÁNÍ, CESTOPISY, ČEŠTÍ A SLOVENŠTÍ CESTOVATELÉ

CESTY ZA POZNANÍM

Mgr. Martina Feniková Čarnogurská

Štátna vedecká knižnica v Košiciach

Historický knižničný fond Štátnej vedeckej knižnice v Košiciach obsahuje publikácie z rôznych oblastí. Reprezentatívny výber a analýza štyroch slovenských cestopisov z 19. storočia poukazujú na to, ako kvalitne spracované bibliografické záznamy v on-line katalógu knižnice prispievajú k tomu, aby sa informácie dali jednoducho na základe zadaných kritérií vyhľadať.

The Historical Collection of the State Research Library in Košice contains publications from various areas. A representative selection and analysis of four 19th-century Slovak travelogues show how well-processed bibliographic records in the library's online catalogue lead to making information easily retrievable based on specified criteria.

Začiatkom roka 2019 Oddelenie historických fondov¹ Štátnej vedeckej knižnice v Košiciach (ďalej len ŠVKK) pripravilo v spolupráci s Mgr. Danielou Slezákovou, zodpovednou za výstavy a propagáciu, expozíciu, ktorej názov *Cesty za poznaním* som si prepožičala ako názov svojho príspevku. Jej podtitul je výber memoárovej a cestopisnej literatúry z fondu ŠVKK od 16. storočia po súčasnosť, čo je aj jedným z tematických okruhov tohto kolokvia.

Cestopisy je možné vnímať z dvoch aspektov, ako súčasť dokumentárnej literatúry alebo ako literárno-umelecký prejav. Cestopisná literatúra dokumentuje súdobé pomery, obraz spoločnosti, krajiny a kultúry. Jej autori sú väčšinou rozprávačmi aj protagonistami príbehov. Môže ísť o autentické alebo fiktívne zápisky. Cestovateľ odкрýva ako vonkajšie podnety cesty ovplyvnili jeho vnútorný svet. Dejová línia medzi jednotlivými príbehmi je na rozdiel

¹ Historický fond v ŠVKK pozostáva z približne 90 000 zväzkov a tvorí ho uzavretý celok historickej knižnice Právnickej akadémie v Košiciach a fond starých tlačí, ktoré boli získané darom, kúpou, prípadne presunom z fondov iných knižníc. Časový rozsah je od prvotlačí po rok 1918. Bibliografi Oddelenia historických fondov ŠVKK fond systematicky spracovávajú. Doposiaľ je vytvorených 14 000 bibliografických záznamov. Komplexne sú spracované inkunábuly a neslovacikálne tlače 16. a 17. storočia. Z chronologického hľadiska pokračujeme tlačami 18. storočia. Akcent kladieme na sprístupnenie teritoriálnych, jazykových a autorských slovackálnych tlačí, ktoré sú spracované do roku 1900 a pokračujeme v ich spracovaní do roku 1918.

od románu spojená len osobou cestovateľa, pretože každé nové miesto na ceste prináša nových ľudí a nové podnety.

Z množstva cestopisnej literatúry zachovanej v historickom fonde našej knižnice som sa zamerala na slovaciká, ktoré sú spracované najkomplexnejšie a vybrala som štyri tlače – cestopisy do zahraničia známych i menej známych Slovákov. Ich texty vyšli v slovenčine v 2. polovici 19. a začiatkom 20. storočia. Všetky štyri boli napísané na základe autopsie, prvé dve majú spoločné črty, autormi sú jednoduchí manuálne pracujúci ľudia, ktorí sa ako mnohí iní vybrali do sveta za chlebom a ďalšie dve sú pútnickými cestami kňazov do Svätej zeme a do Ríma. V nasledujúcich riadkoch ponúkam stručnú analýzu vybraných diel a ich autorov.

Ľudovít Rizner, zakladateľ slovenskej bibliografie, v edícii Knižnica slovenského ľudu vydával rozmanité texty, ktoré mali zaujať čitateľa. Jedným z nich je pútavý opis „... smelého, pilného a statočného **Daniela Šusteka**,² stolára, žijúceho teraz v Amerike...“ (Šustek, 1885, s. 61), ktorý sa na svojej remeselnej ceste po Ázii v roku 1872 istý čas zdržiaval v Bejrúte i Svätej zemi. Pôvodný text bol uverejnený v periodiku *Obzor* a Rizner ho opätovne vydal po trinástich rokoch v roku 1885. Šustek v úvode podrobne popisuje zvyklosti arabskej svadby a pohrebu, ktoré videl v Bejrúte. Z Libanonu sa presunul loďou do Svätej zeme, zaznamenal a komentoval čo videl cestou do Nazaretu a na vrch Tábor. Nechýbajú ani úsmevné príhody. Jedna z nich sa udiala po príchode do Nazareta: „*Nasledujúc príklad všetkých pocestných europejských, poberali sme sa rovno do kláštora, kde sme laskavo prijatí boli. Po krátkom vypočutí zbadal som, že mi z čižiem takmer holé prsty vyzeraly. Mal som totiž pri mojej, výše 5 ½ šúchovej³ postave prinízkeho somára, tak že moje, dolu vysiace nohy o každý kameň zavadily a často priťahovať som jich musel hore, abych ja nezostal na kameňoch stáť a somár aby neušiel z popod mňa. Týmto trením tedy o tvrdé rozpálené skaly, zodraly sa mi konce čižiem, čo pravda, v nedostatku príslušných remeselníkov, nebolo veľmi príjemné.*“ (Šustek, 1885, s. 79).

² Daniel Šustek (1846–1927), autor cestopisných črt, krajanský činiteľ v USA; elementárna škola v Slovenskej Ľupči, nedokončil nižšie evanjelické gymnázium v Banskej Bystrici, stolár vyučený v dielni J. Sýkora v Slov. Ľupči, 1863–1864 stolár v Banskej Bystrici, 1864–1866 na tovarišskej vandrovke po Uhorsku a Rakúsku, 1866–1868 v Merane, 1868–1869 v Paríži, 1869–180 v Merane, 1870–1871 v Istanbule, 1871–1872 v Bejrúte, 1872–1877 umelecký stolár a návrhár rôznych firiem v Chicagu, po 1877 farmár v Lowe, neskôr opäť v Chicagu. Z krajín, ktoré od roku 1864 navštívil, písal cestopisné reportáže a uverejňoval ich na pokračovanie v *Obzore*, *Orle*, *Národných novinách*, v českej a slovenskej krajanskej tlači v USA, knižne vydal cestopis z krajín Blízkeho Východu. Jeho tvorbu ovplyvňovalo profesijné zameranie. Aj keď mu chýbalo vyššie vzdelanie, jeho práce boli umelecky a faktograficky hodnotné, založené na autentickej výpovedi s podrobnou analýzou a deskripciou zobrazovaného. Postupne v jeho reportážach začali dominovať príspevky o hospodársko-politických reláciách USA, v ktorých postrehol ich negatívne a pozitívne javy, veľkú pozornosť venoval i osudom slovenských vysťahovalcov a krajanskému hnutiu. Bol mecénom krajanských hospodárskych a politických akcií, do krajanskej národno-kultúrnej práce sa zapojil sprvu v českej kolónii, neskôr medzi Slovákami.

³ šúch – merná jednotka, stopa, asi tridsaťpäť centimetrov

Šustek bol manuálne pracujúci. Vďaka tomu jeho texty prinášajú taký pohľad na zážitky a fakty, ktoré možno objaviť len spod zorného uhla fyzickej práce. Na cestách sa musel užiť, zároveň mu dlhší pobyt na jednom mieste umožňoval popísať dostatok informácií a obohatiť ich o epickú zložku. Je dobrý rozprávač, jeho opisy sú vecné, konkrétne a rozprávanie rozvíjal množstvom rozličných príhod. Jeho ďalším motívom cestovania bolo „vidieť svety a nových ľudí“. Záujem o cestovanie v ňom vzbudili v detstve jeho bratia Samuel a Andrej, ktorí sa mu po návratoch z ciest venovali a pútavo opisovali cestovateľské zážitky, pretože ako 9-ročný stratil otca. Po vyučení sa ňo túžba poznať vždy nové krajiny prevládala a tak sa dlho nikde neohrial. Prešiel štyri kontinenty – z miest Merano v južnom Tirolsku, Innsbruck, Mníchov, Štrasburg, Paríž, Benátky, Terst, Carihrad, Alexandria v Afrike, Tel Aviv, Jeruzalem, Betlehem, Bejrút, New York, natrvalo sa usadil nakoniec v Chicagu. Na miestach, kde sa zdržal dlhšie, sa zapájal do verejného života – stal sa členom rôznych spolkov. Napriek odlúčenosti od vlasti sa zaujímal o hospodárske a politické pomery doma. Texty majú národný podtext, je to však predstava romantického národovectva, ktoré tomuto obdobiu bolo príznačné (Klátik, 1968, s. 220–223; Veselý, 1957, s. 5–24; Veselý, 1985).

Cestovateľské a životné zážitky publikoval v slovenských časopisoch. Za jeho života v roku 1874 vyšiel knižne cestopis s názvom *Cesta ces Turecko a Egypt do Svatej Zeme*. Podstatná časť jeho tvorby bola vydaná aj knižne v roku 1957 v knihe s názvom *Potulky svetom*. Jeho životné osudy vychádzajúc zo Šustekových cestopisov vydal v roku 1985 Štefan Veselý v knihe *Po tom šírom sveta poli*.

Ďalším autorom je **Matúš Filo**.⁴ Bol obchodníkom a popri tejto činnosti prispieval v rokoch 1885–1904 do *Národných novín* a *Slovenských pohľadov* zápiskami z ciest do Ruska a Strednej Ázie, hoci nebol literárne vzdelaný. Rovnako ako Daniel Šustek, aj Filo bol fyzicky pracujúci podomový obchodník z Turca.⁵ Patril medzi autorov, pre ktorých literatúra a umelecké vyjadrenie bolo iba vedľajšou, náhodnou a obyčajne jednorazovou príležitosťou (Klátik, 1968, s. 427). Nebol to cestovateľ v pravom zmysle slova, ale človek, ktorý sa popri svojej ťažkej práci obchodníka v cudzom svete stihol so svojimi postrehmi podeliť aj s čitateľmi. Jeho cestopisy vyšli aj knižne. V roku 1888 to bola kniha *Slovenský obchodník v ruskom kraji* a v roku 1971 vydala Matica slovenská v súhrnnej podobe zápisky z ciest

⁴ Matúš Filo (1852–1913), publicista a obchodník. V roku 1869 prvá obchodná cesta v Kyjeve, 1878–1879 druhá obchodná cesta v Kyjeve, 1882 obchodník v Piatigorsku a na Kubáni, od 1884 v Ašchabade, 1886–1889 hospodár vo Vojtove pri Kyjeve, 1889–1894 nájomca pivovaru v Žuravke na Ukrajine, od 1893 zamestnanec veľkoobchodnej firmy Bratia Országhovci vo Varšave, od 1895 správca priemyselného naftárskeho podniku bratov Dočárovcov v Baku, od 1906 v Pittsburgu. Prispieval do *Národných novín* a do *Slovenských pohľadov*, v článkoch, reportážach a cestopisných črtách z Ruska opisoval krajinu, ľud, vojnové udalosti, hospodárske pomery, priemyselný rozvoj a pod.

⁵ šafranník – predávajúci drobný galantérny a textilný tovar

na Kaukaz a do Strednej Ázie⁶ pôvodne jednotlivo vydávané vo vyššie spomenutých periodikách s názvom *Nepokojná krv* s úvodom Štefana Veselého podrobne analyzujúcim Filove životné osudy a cestopisnú tvorbu (Veselý, 1971, s. 5–49).

V historickom fonde Štátnej vedeckej knižnice v Košiciach máme z roku 1888 zachovanú knihu *Slovenský obchodník v ruskom kraji: obraz zo života*. Je zvláštnym sumarizujúcim odtlačkom zo *Slovenských pohľadov*, v ktorých vo viacerých číslach postupne vychádzali zápisky z ciest. Je písaná beletrizujúcim štýlom s využívaním dialógových prvkov a vykreslením ľudských osudov. Pri cestopisoch sú vždy zaujímavé úvodné slová, v ktorých autori objasňujú pohnútky, ktoré ich viedli k napísaniu knihy. Filo v úvode datovanom v roku 1886 v Ašchabade píše: „*Aby však ctený čitateľ dodal väčšiu hodnotu mojej chatrnej práci, vyznávam, že obsažený dej v obraze je všetok tak, ako je napísaný, z väčšej čiastky mnou samým prežitý.*“ (Filo, 1888, s. 3). Ďalej dodáva, že ľud má potrebu na poučno-zábavné spisy, to ho primälo napísať svoje cestovateľské zážitky a obohatiť ich o humorné situácie: „*...som sa v tomto obraze dopustil aj niektorého žartu alebo aj slabosti našej: veď žiaden, ani ten najskvelejší život ľudský nebýva bez chýb.*“ (Filo, 1888, s. 3). V závere úvodu nechýbajú národnobuditeľské slová: „*Príjmite tedy ... a zachovajte knižočku aj svojim drahým potomkom na rozpomienku. Nech aj oni spomínajú si svojim časom, – keď snád tento náš ťažký, nespokojný a krvopotný chlieb lepším domácim, spokojným životom zamenený bude, – aký horký a boľastný život kedysi viedli jích predkovia. Aby tak potom aj na to rozpamätali sa, že jích predkovia nielen pre náživu a mamonu svetskú na svete žili, ale aj čo verní synovia svojho opusteného národa ducha a život slovenský podporovali a tak, čo iste sami pochopia, nielen sebe, ale aj jim slávnú budúcnosť pripravovali.*“ (Filo, 1888, s. 3–4).

Filo mal neľahký životný osud. Na svet prišiel po smrti svojho otca. On sám ako 45-ročný ovdovel s tromi deťmi, ďalšie manželstvo s takmer o polovicu mladšiu manželkou nebolo vydarené a umrel nešťastne utopením. Obchodnícke remeslo zdedil po otcovi, svojom otčimovi, ktorý bol bratom jeho otca i po svojom starom otcovi. Dielo má silný citový náboj (odchod z Turca vykresľuje pochmúrnym počasím, ťažko opustiť rodnú hrudu, účasť celej dediny na rozlúčke, smrť pohoniča chlapca Janka počas cesty a pod.). Filo sám seba v knihe stvárnil v postave Jožka Dolinského. So svojimi spoločníkmi prešiel v priebehu takmer dvoch rokov z Turca, cez Krakov, Varšavu, Žytomyr, Kyjev, Orlov, Voronež a Smolensk. V cestopise podáva obraz ťažko skúšanej chudobnej vrstvy obyvateľstva na cestách, snívajúcej o lepších časoch. Týmto sociálnym, ale aj národným aspektom sú ovplyvnené a doplnené jeho inak

⁶ Prešiel cez Kyjev, Piatigorsk, Kubáň, Ašchabad, Puľ Ichatum, Merw, Dušak, Baku, Odesu a ďalšie mestá.

faktografické a dokumentárne cestopisy. Škoda, že po presťahovaní sa do Ameriky v roku 1906 v písaní nepokračoval a z tohto obdobia života sú o ňom len strohé zmienky (Veselý, 1971, s. 5–49).

Nasledujúce dve tlače majú úplne iný charakter, patria do oblasti pútnických cestopisov. Na rozdiel od dvoch predchádzajúcich, obaja autori boli vzdelaní a okrem nižšie spomenutých cestopisov boli literárne činní ako autori básní, kázni, historických, nábožensko-didaktických a národnobuditeľských diel.

Jozef Kompánek,⁷ farár z Ostratic v nitrianskom biskupstve, je autorom *Pútnickej cesty do Ríma z príležitosti 50-ročného kňazského Jubileuma Jeho Svätosti Pápeža Leva XIII. roku 1887 konaná a opis pamätností Ríma, Florencie a Benátok...* Tento cestopis je najväčším slovenským cestopisom 19. storočia.⁸ Vidieť na ňom, ako biografické okolnosti a cieľ cesty predurčujú typologickú štruktúru cestopisu (Klátik, 1968, s. 247–248). Ako rímskokatolícky kňaz rázne obhajuje vieru a propápežský postoj. Sám v úvode hovorí: „... vydávam ho [dielo] *Vel'act. Obecenstvu s tou snažnou prosbou, aby ho ráčilo prijať srdečne a vďačne, tak jako písané a rozposlané bolo. Kto rozumie sa vydavateľstvu a účtom jeho, ten nech si dá prácu, len zväčša spočítať výlohy – a uvidí, že mňa k vydaniu cesto- a miestopisu tohoto viedla len tá čistá snaha: poslúžiť ct. Obecenstvu k obveseleniu, zábave a poučeniu... Prajem si veľmi tížobne, aby dielo toto prospelo k rozmnoženiu viery a túhy po cnosti, k dosiahnutiu svätej horlivosti a oduševneniu za Cirkev a jej posvätnú Hlavu! Bud'me svorní, – svoj k svojmu!*“ (Kompánek, 1889, s. 13–14). Kompánek má dobrý pozorovací talent a svoje postrehy a zážitky podáva čitateľovi kultivovane, podrobne a zároveň pútavo. Zaoberá sa tým, prečo je dobré putovať, osobou pápeža, jeho pôsobením v Cirkvi, podrobne opisuje cestu vlakom z Budapešti do Ríma,⁹ výlety počas cesty, navštívené pamätihodnosti v Ríme i dejinné exkurzy. Kompánek sa snaží, aby bol text prístupný aj bežnému ľudu, píše i humorne ako napr. pri spiatočnej ceste zastaviac sa v Benátkach radí odhadnúť, či obsah peňaženky je dostatočný na obed: „*Výjdúc cez portál z hotelu pustil som sa vľavo cez môstok nad kanálom*

⁷ Jozef Kompánek (1836–1917). spisovateľ, historik, katolícky kňaz. Ľudovú školu navštevoval v Hradišti, 1845–1851 štúdium na gymnáziu v Nitre, 1851–1854 klerik na gymnáziu v Trnave, 1854–1858 chovanec Pázmány na univerzite vo Viedni, 1858 vysvätený za rímskokatolíckeho kňaza. R. 1858 aktuár na biskupskom úrade v Nitre, 1859 kaplán v Skačanoch, 1859–1862 kaplán a vychovávateľ v Pruskom, 1863 kaplán v Bolešove a v Žiline, 1864–1871 farár v Pruskom, 1872–1917 v Ostraticiach. Od 1857 publikoval verše v časopisoch *Cyrill a Method* a *Priateľ školy a literatúry*, z ktorých výber vyšiel knižne pod názvom *Pokusy básnické od Radmíra*. Autor početných básní, cestopisu z pútnickej cesty do Ríma, spracoval dejiny Nitry. Články publikoval v časopisoch *Priateľ školy a literatúry*, *Katolícke noviny*, *Orol. Sion*, *Národné noviny*, *Obzor*, *Kazateľ*, *Kazateľňa* a *Literárne listy*, životopisy niektorých bernolákovských spisovateľov v *Tovaryšstve*.

⁸ Má 680 strán.

⁹ Cesta vlakom trvala 50 hodín, celá púť 22 dní.

uličným, – za mostom hneď vľavo je vchod a nad ním nápis: »L'ingresso e proibito ai girovagi,« čili: »Pobehlikom (vagabundom) je vchod zakázaný,« alebo tak po našsky by preklad znel takto: »Braček, chceš-li sem dnu, tam si sadnúť a prijať hlbokú poklonu vylešteného sklepníka, tedy si najprv polož ruku na vrecko, zdaliž cítiš v ňom peňažnú tobolku, a ani s tým nebud' spokojný, ale vytiahni, otvor ju a pozri a kombinuj, zdaliž tvoj v úmyslu už zrodený obed stojí v rovnom súmère s obsahom tobolky.«“ (Kompánek, 1889, s. 589). Cestopis je obohatený ilustráciami. V jeho závere je na viac než 20-tich stranách menoslov pútnikov z Uhorska,¹⁰ niekedy aj s uvedením povolenia, miestom bydliska a poznámkou, že zoznam nie je úplný. Cestopis uzatvára miestny a vecný register.

Posledným z vybraných autorov je rímskokatolícky kňaz **Štefan Kmeť** (pseudonym Dr. Špaňodolinec).¹¹ Rovnako ako Kompánek, aj on sa venoval národnobuditeľskej a ľudovýchovnej práci – v tomto duchu publikoval články a kázne v rôznych periodikách. Napísal tiež cestopis *Na východe* vydaný Spolkom sv. Vojtecha v Trnave ako podielová kniha, v ktorom priblížil cestu, históriu a hospodárske pomery krajín a miest, cez ktoré prechádzal do Svätej zeme (z Budapešti do Belehradu, Sofie, Konštantinopolu, Atén, Smyrny, Bejrútu, Nazareta, Tábor, Genezaretské jazero, Kány, Jeruzalema, cesta späť cez Egypt, Terst, Budapešť do Zvolena). Dôvodom na napísanie cestopisu, podľa slov v úvode, bolo: „Čo ti v cestopise tu podávam, to má základ v osobnej skúsenosti. Združoval som sa všetkého preháňania, zbytočného maľovania udalostí a okolností, pretože som chcel cestopis srozumiteľným urobiť aj tomu, kto ešte nikde ani nebol na cestách, ani cestopisy nečítal... Želal by som si, keby tento cestopis rozmnožil v tebe lásku ku sv. náboženstvu a horlivosť za česť Božiu! Prijmi slová moje nadchnutý duchom Kristovým a buď, prosím, v modlitbách pamätlivý pôvodcu.“ (Kmeť, 1905, s. 3). Štefan Kmeť putoval so spolubratmi kňazmi, opisy sú plné praktických skúseností, postrehov i kresťanských povzbudení. Na rozdiel od Daniela Šusteka, ktorý tiež píše o Svätej zemi, Kmeť hľadá hlbší zmysel púte, ktorý duchovne obohatil jeho a prostredníctvom písaného slova i čitateľov. Vzhľadom na kňazský stav, jeho štýl je seriózny a vecný. V porovnaní s Kompánkom, jemu na zachytenie takmer dvojmesačnej púte stačilo 132 strán. Text je popretkávaný kresťanskými napomenutiami a obrazmi, veď napokon cesta bola púťou do Svätej zeme, kolísky kresťanstva.

¹⁰ V tomto zozname je 477 mien.

¹¹ Štefan Kmeť (1868–1955), spisovateľ, katolícky kňaz, štúdium v Banskej Bystrici, teológia v Pázmáneu vo Viedni, kaplán v Banskej Bystrici, Krupine, Selciach a vo Zvolene, administrátor v Hronci, farár v Lopeji, v Medzibrodě, naposledy žil v Sliači. Venoval sa národnobuditeľskej a ľudovo výchovnej práci, v tomto duchu písal aj články do *Katolíckych novín*, *Kazateľne* a *Posla božského Srdca Ježišovho*. Okrem cestopisu publikoval aj prózy pre ľud a mládež s výrazne osvetovou, nábožensko-didaktickou a národnobuditeľskou tendenciou.

Začítať sa do storočných cestopisov prináša mnohokrát úsmev na tvár vďaka archaickému jazyku, či vtipným opisom príhod, ale popritom i zamyslenie sa nad neľahkou dobou a odvahou ľudí pustiť sa do neznámych krajín s prázdnyimi vreckami. Reprezentatívnym výberom štyroch cestopisov som chcela poukázať na to, ako kvalitne spracované bibliografické záznamy v on-line katalógu knižnice prispeli k tomu, aby sa jednoducho dali na základe zadaných kritérií nájsť. Dnešná doba ponúka množstvo povrchných informácií, ktoré je ťažké selektovať. Ak chceme nájsť relevantné údaje, je nevyhnutné siahnuť do databáz. A to je úloha aj nás bibliografov, aby sme okrem kvalitných popisov tlačí naučili širokú verejnosť, kde môže hľadať zdroje hodnoverných informácií.

Zoznam bibliografických odkazov

FILO, Matúš, 2004. In: *Biografický lexikón Slovenska, II, C – F*. Martin: Slovenská národná knižnica, s. 578–579. ISBN 80-89023-44-4.

FILO, Matúš, 1971. *Nepokojná krv*. Martin: Matica slovenská.

FILO, Matúš, 1888. *Slovenský obchodník v ruskom kraji: obraz zo života*. Turč. Sv. Martin: Tlačou a nákladom kníhtlačiarskeho účastinárskeho spolku.

KLÁTIK, Zlatko, 1968. *Vývin slovenského cestopisu*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.

KMEŤ, Štefan, 1989. In: *Slovenský biografický slovník, III. zväzok K–L*. Martin: Matica slovenská, s. 116. ISBN 80-7090-019-9.

KMEŤ, Štefan, 1905. *Na východe: cestopis*. V Trnave: Spolok sv. Adalberta (Vojtecha).

KOMPÁNEK, Jozef, 2013. In: *Biografický lexikón Slovenska, V, Km–L*. Martin: Slovenská národná knižnica, s. 120. ISBN 978-80-8149-011-8.

KOMPÁNEK, Jozef, 1889. *Pútnická cesta do Ríma z príležitosti 50-ročného kňazského Jubileuma Jeho Svätosti Pápeža Leva XIII. roku 1887 konaná a opis pamätností Ríma*,

Florencie a Benátok. Turč. Sv. Martin: Tlačou kníhtlačiarsko-účastníarskeho spolku.

ŠUSTEK, Daniel, 1992. In: *Slovenský biografický slovník*, V. zväzok R–Š. Martin: Matica slovenská, s. 547–548. ISBN 80-7090-216-7.

ŠUSTEK, Daniel, 1885. Zo Šustekových cestopisných obrázkov. In: RIZNER, Ľudovít (ed.). *Zábavné večery*. Uh. Skalica: Jozef Škarnicl, s. 61–93.

VESELÝ, Štefan, 1985. *Po tom šírom sveta poli*. Bratislava: Tatran.

VESELÝ, Štefan, 1971. Úvod. In: FILO, Daniel. *Nepokojná krv*. Martin: Matica slovenská, s. 5–49.

VESELÝ, Štefan, 1957. Úvod. In: ŠUSTEK, Daniel. *Potulky svetom*. Martin: Osveta, s. 5–24.

**CESTOVATEĽSKÉ AKTIVITY MILANA RASTISLAVA ŠTEFÁNIKA A ICH
REFLEXIA V PERIODICKEJ I NEPERIODICKEJ TLAČI**

Mgr. Veronika Ťažká

Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici

V roku 2019 si pripomíname 100. výročie smrti Milana Rastislava Štefánika. Pri tejto príležitosti pripravuje Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici 2. doplnené vydanie jeho personálnej bibliografie, ktorá prináša súhrn jeho vlastnej publikačnej činnosti i prehľad publikačnej činnosti viazanej na Štefánika ako na jednu z najvýznamnejších osobností československého národného života. Jeho diplomatickej misii a činnosti však predchádzal záujem o astronómiu. Práve tá predstavovala základnú motiváciu a pohnútku jeho prvých zahraničných ciest. Štefánik navštívil všetky svetadiely, s výnimkou Antarktídy, o čom svedčí aj množstvo informácií publikovaných v periodickej a neperiodickej tlači. Príspevok sa zameriava primárne na literatúru mapujúcu túto oblasť Štefánikovho života a zároveň reflektuje postupy uplatňované pri zostavovaní nového vydania bibliografie.

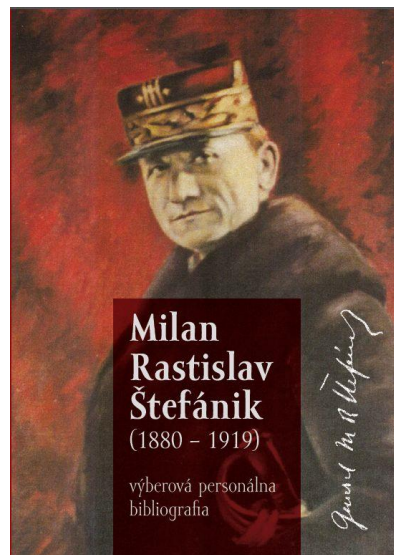
Year 2019 marks the 100th anniversary of Milan Rastislav Štefaník's death. For this occasion, the State Scientific Library in Banská Bystrica decided to publish the 2nd issue of his personal bibliography, which brings an overview of his own publishing work together with an overview of literature that follows Štefaník as one of the most significant figures of Czechoslovak national identity. Štefaník's diplomatic mission was although preceded by his interest in astronomy in early years. Astronomy was the sole reason and motivation for Štefaník's first travels overseas. He visited all the continents, except for Antarctica, which is also documented by several information published in periodical and aperiodical printings. This paper is focused primarily on literature that documents this area of Štefaník's life and brings an insight into the methods used during the preparation of this new issue of personal bibliography.

Cestovateľské aktivity Milana Rastislava Štefánika a ich reflexia v periodickej i neperiodickej tlači

Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici vydáva personálnu bibliografiu Milana Rastislava Štefánika pri príležitosti 100. výročia jeho úmrtia. Pôvodným zámerom tohto vydania bolo doplniť záznamy z prvého vydania bibliografie z roku 2000 o záznamy z rokov 2001–2019. Základom sa stala rešerš z online katalógu Slovenskej národnej knižnice, pričom sme sa okrem osoby M. R. Štefánika zameriavali na prvú svetovú vojnu, vznik Československej republiky, československé légie, slovenské dejiny, vojenské dejiny, astronómiu, Tahiti a Mohylu na Bradle. Následne sme rešeršovali materiály týkajúce sa osôb spojených so Štefánikom, predovšetkým E. Beneša, T. G. Masaryka, Dušana Jurkoviča a tiež Paula Gaugina. Okrem portálu kis3g sme prehľadávali článkovú a knižnú bibliografiu Historického ústavu Slovenskej akadémie vied

a databázu Bibliografie dějin Českých zemí Historického ústavu Akademie věd České republiky. Priame excerpovanie sme zvolili pri periodikách *Historický časopis* (2000–2018), *Legionársky směr* (2012–2018) a občasník *Bradlo* (2001–2018). Časové možnosti nám nedovoľovali prístup k excerpovaniu viacerých periodík, preto sme zvolili možnosť prebratia záznamov z online katalógov knižníc, ktoré spracúvajú súbežnú článkovú bibliografiu, išlo o katalóg Verejnej knižnice Michala Rešetku v Trenčíne, Krajskú knižnicu v Leviciach, Krajskú knižnicu vo Zvolene, Krajskú knižnicu v Žiline. Taktiež sme doplnili záznamy sprostredkované vo výberovej bibliografii Malokarpatskej knižnice v Pezinku, prinášajúcej prehľad kníh a článkov venovaných osobe Štefánika vo svojom fonde. Našou snahou bolo fyzicky overiť čo najväčší počet prebraných záznamov, to sme uskutočnili v prípade, že bol prameň dostupný v našom knižničnom fonde.

Samotné radenie záznamov v bibliografii sme prvotne realizovali podľa vzoru prvého vydania z roku 2000 v dvoch kapitolách. Prvá prinášala súpis vlastnej Štefánikovej publikačnej činnosti v troch častiach: knihy a ich recenzie, štúdie a články, korešpondencia a iné. Druhá kapitola s názvom Život a činnosť Milana Rastislava Štefánika bola takisto rozdelená na tri časti: knihy a ich recenzie, články a state, zmienky o ňom. Záznamy, v celkovom počte 2 268, boli v oboch kapitolách radené abecedne, podľa priezviska autora, resp. prvého slova názvu prameňa. Postupným vkladáním záznamov sa však toto radenie

Milan Rastislav Štefánik (1880–1919): výberová personálna bibliografia (obálka)

Foto: Veronika Ťažká

Cestovateľské aktivity Milana Rastislava Štefánika a ich reflexia v periodickej i neperiodickej tlači

ukázalo ako nedostačujúce, dôvodom bol rýchlo zvyšujúci sa počet záznamov i tematické zameranie konkrétnych prameňov.

Aktualizácia nášho zámeru sa uskutočnila v radení záznamov, ktorých konečný počet je 5 615. Oproti pôvodnému abecednému radeniu sme zvolili tematické radenie s chronologickým usporiadaním záznamov, čomu bola prispôsobená aj vnútorná štruktúra kapitol:

1. Publikačná činnosť Milana Rastislava Štefánika

1.1 Korešpondencia

1.2 Denníky a cestopisy

1.3 Básne

1.4 Odborné práce

1.5 Politické články a prejavy

(záznamy radené v kategóriách: monografie, štúdie a články)

2. Život, činnosť a smrť Milana Rastislava Štefánika

2.1 Život

2.2 Vedecká kariéra

2.3 Vojenská a politická kariéra

2.4 Smrť, pohreb a pozostalosť

2.5 Iné

(záznamy radené v kategóriách: monografie, štúdie a články, zmienky)

3. Milan Rastislav Štefánik v pamäti

3.1 Štefánik v literatúre, hudbe, umení a filme

3.2 Mohyla na Bradle

3.3 Spomienkové podujatia a pamätné miesta

3.4 Inštitúcie, podujatia a predmety pomenované po Štefánikovi

3.5 Legenda a symbol

3.6 Iné

(záznamy radené v kategóriách: monografie a zborníky, štúdie a články, zmienky)

Našou snahou bolo vytvoriť čo najprehľadnejšie usporiadanie záznamov, umožňujúce príjemcovi rýchlu orientáciu, ktorú by zotrvaním pri pôvodnom radení záznamov nebolo možné doceliť.

Pri postupnom zaraďovaní záznamov do jednotlivých kategórií môžeme selektovať pramene reflektujúce Štefánikove cesty, ide o 21 záznamov z neperiodických publikácií a 126 záznamov z periodických publikácií, okrem toho sa čiastkové zmienky o Štefánikových cestách nachádzajú aj v textoch, ktorých nadpis nemusí nutne avizovať späť s cestovaním. Štefánik je predovšetkým vnímaný v kontexte národného, politického a vojenského života Čechov a Slovákov a tiež astronómie. Ide však o aktivity nevyhnutne prepojené s cestovaním. Ako napovedá uvedený počet záznamov, existuje viacero prameňov, ktoré sa sústreďia aj na tento aspekt jeho života. Žiaden zo zaznamenaných zdrojov však nepochádza z doby, keď boli dané cesty realizované. Texty boli publikované s minimálne desaťročným odstupom od Štefánikovho úmrtia a hoci sa venujú miestam, ktoré Štefánik navštívil, resp. nimi prechádzal, cestovateľskému aspektu je venovaná len minimálna pozornosť.

Štefánik cestovateľ sa objavuje až koncom 20. storočia a v tejto pozícii ho prezentoval práve slovenský cestovateľ František Kele, ktorý okrem bohatej publikačnej činnosti viazanej na Štefánikov cestovateľský odkaz sám realizoval početné cesty po Štefánikových stopách. Vo svojich textoch spravidla prelína cesty Štefánika so svojimi vlastnými. Komplexným dielom o cestách M. R. Štefánika je práve jeho publikácia *Milan Rastislav Štefánik významný cestovateľ a jeho nasledovníci* (Banská Bystrica, 2010), rozdelená do dvoch častí: 1. Najväčší slovenský cestovateľ prvej polovice 20. storočia, 2. V duchu Štefánikovho cestovateľského odkazu.

Z historických prameňov nemožno definovať dielo, ktoré by v dostatočnej miere reflektovalo Štefánikove cesty. Informácie a správy o jeho cestách tvoria súčasť publikácií: *Štefánik kniha prvá: spomienky a postrehy*, redigovaná Štefanom Osuským a Bohdanom Pavlů; a *Štefánik kniha druhá: vzpomínky, dokumenty a jiné příspěvky* redigovaná Jozefom Bartůškem (obe z roku 1938). Poznatky o Štefánikových cestách sú obsiahnuté v publikácii Štefánikův memoriál, redakčne pripravenou Arnoštom Barešom, vydanou v roku 1929. Je to práve Bareš, od koho pochádza niekoľko článkov publikovaných v československých periodikách, orientovaných na Štefánikove zahraničné aktivity. Z jeho pera pochádza tiež prehľadný článok z časopisu *Venkov*, s názvom Štefánikove cesty. Bareš publikoval i články o Štefánikovom pôsobení na ostrovoch Tahiti a Vavau a ceste do Ekvádoru. Štefánikovým cestám sa venoval tiež Rostislav Rajchl, ktorý sa zameral predovšetkým na Štefánikove pôsobenie v medounskom observatóriu, v observatóriu na vrchole Mont Blancu a tiež na jeho pobyt v Oceánii.

Cestovateľské aktivity Milana Rastislava Štefánika a ich reflexia v periodickej i neperiodickej tlači

Štefánik precestoval takmer celý svet, navštívil všetky kontinenty, s výnimkou Antarktídy, hoci plánoval navštíviť aj Južný pól. Z dôvodu neskorého doručenia povolenia zo strany francúzskej Akadémie vied, sa zúčastniť expedície bádateľa Jeana B. Charchota napokon nestihol. Okrem toho existujú tiež dohady o tom, že sám Štefánik pochyboval o vedeckých ambíciách výpravy (Kele, 2009, s. 80).

Štefánikov život môžeme vo všeobecnosti rozdeliť na dve etapy, prvá je spätá s astronomickým výskumom Slnka, druhá je podmienená vypuknutím prvej svetovej vojny. Práve astronómia bola motívom jeho prvých ciest, po ukončení vysokoškolského štúdia na Karlovej univerzite v Prahe sa presťahoval do Francúzska, kde sa 4. apríla 1905 stal neplateným stážistom v Janssenovom observatóriu v Medoune (Ferenčuhová, 2005, s. 19). Už o pár mesiacov, v júni, podstúpil výstup na najvyšší vrch Európy, Mont Blanc (4 808 m. m.), pozorovať Slnko a Mars. Štefánik sa tak 20. júna 1905 stal prvým Slovákom na tomto vrchole. Ako konštatuje Svetozár Krno: „*Táto úspešná túra na vrchol Mont Blancu znamenala najvyšší zdolaný štít vo vtedajšej histórii česko-slovenskej turistiky a horolezectva*“. Štefánik vystúpil na vrchol šesťkrát (plánoval aj siedmy výstup) a dokopy na ňom strávil 50 dní, čím sa stal držiteľom rekordu (Krno, 1990, s. 8).

Štefánik-astronóm navštívil Španielsko, Alžírsko, Tahiti, Vavau, Brazíliu, Ekvádor a Maroko. Účel týchto ciest a tiež podmienky ich absolvovania sú meradlom jeho úspechu i neúspechu a tiež cenným prameňom poznatkov o jeho vlastnej osobnosti. (Bareš, 1931, s. [6]).

Ako hovorí F. Kele, Štefánik nebol pasívnym cestujúcim (2009, s. 81), cesty nepodnikal za účelom cesty samotnej, cesta bola iba prostriedkom, nie cieľom. Jeho prvou samostatnou vedeckou úlohou bolo pozorovanie zatmenia Slnka v Turkménsku, ktoré malo nastať 14. 1. 1917. Pozorovanie, rovnako ako mnohé ďalšie, bolo vplyvom nepriaznivého počasia neúspešné, a hoci stanovený cieľ Štefánik nedosiahol môžeme sledovať jeho cestovateľský itinerár. Z Paríža odišiel 26. novembra, no jeho cesta nebola priama. S krátkou zastávkou v Prahe cestoval cez Bratislavu a Trnavu na rodné Košariská, vyzdvihnúť si pas. Návštevu domoviny využil 30. novembra na cestu na Myjavu a 1. decembra cestoval do Srbska navštíviť brata v Palanke. O tri dni neskôr odišiel cez Budapešť a Viedeň do Prahy a Berlína. 11. decembra prišiel do Petrohradu (Kele, 2010, str. 35). Vidíme, že aj keď zatmenie pozorovať nemohol, nevracia sa späť do Paríža, ale rozhodne sa poznávať okolitú krajinu a kultúru. Navštívil pamiatky Samarkandu, Bucharu a Taškentu a cestou z Petrohradu navštívil L. N. Tolstého v Jasnej Poľane. Cestu zavŕšil účasťou na III. zjazde Medzinárodnej únie pre spoluprácu na výskume Slnka v Medoune (Ferenčuhová, 2005, s. 19).

Cestovateľské aktivity Milana Rastislava Štefánika a ich reflexia v periodickej i neperiodickej tlači

Cestovateľský aspekt Štefánikovho života môžeme sledovať tiež pri dvoch cestách okolo sveta, ktoré absolvoval. Prvá z nich bola spojená s preletom Halleyovej kométy popred Slnko 18. 5. 1910, ktorý mal byť pozorovateľný iba z južnej pologule, Štefánik si ako základňu pozorovania zvolil Tahiti (Jáchim, 2012, s. 31). Vycestoval 12. 3. 1910 loďou z francúzskeho Cherbourgu do Spojených štátov. Navštívil New York, Washington, Chicago, Yerkesovu hviezdáreň a napokon San Francisco, cesta cez tento kontinent mu trvala 16 dní. Do San Francisca pricestoval 13. apríla a po dvoch dňoch opäť nasadol na palubu lode Mariposa, ktorá 27. apríla zakotvila v Papeete na Tahiti (Kele, 2010, s. 62). Pobyt na Tahiti trval 10 mesiacov, dôvodom Štefánikovho zotrvania bolo čakanie na ďalšie zatmenie Slnka, opäť pozorovateľné iba z južnej strany pologule. Ako miesto pozorovania si vybral ostrov Vavau, ležiaci v blízkosti hlavnej čiary pozorovania, nachádzajúci sa medzi Samojskými ostrovmi a Novým Zélandom, z ktorého sa cez austrálske Sydney vrátil 20. 7. 1911 do Paríža (Bareš, 1930, s. 3).

Posledné zatmenie (neúspešne) pozoroval z Passa Quatro v Brazílii v októbri 1912, následne podnikol misiu diplomatického charakteru, keď bol v roku 1913 poverený budovaním siete bezdrôtovej telegrafie. Vplyvom politických zmien však misia nemohla byť naplnená. Štefánik sa opätovne začal zaoberať myšlienkou vlastného observatória, 25. 6. 1914 cestoval do Maroka hľadať vhodné miesto. Vrátil sa 10. 8. a čoskoro ho zastihli správy o vypuknutí prvej svetovej vojny, čím začala ďalšia etapa jeho života, opäť vyžadujúca množstvo ciest. Štefánik pri plnení úloh spojených s činnosťou vojnového letca navštívil Grécko, Srbsko, Bulharsko, Rusko, Rumunsko, USA, Taliansko, Sibír a podnikol svoju poslednú, neukončenú cestu do domoviny v máji 1919.

Mapovanie Štefánikových ciest si vyžaduje oveľa väčší priestor a podnecuje ďalší výskum. Z poznatkov obsiahnutých v citovaných a študovaných materiáloch môžeme vyvodiť niekoľko skutočností. V prvom rade ide o fakt, že cestovateľský aspekt Štefánikovho života sa stáva uznávaným až niekoľko desaťročí po jeho smrti, čo súvisí najmä so skutočnosťou, že v čase, keď Štefánik svoje cesty absolvoval, podliehali vtedajšiemu štandardu v spôsobe prepravy. Prínos jeho ciest je viditeľný do dnes a práve súčasní autori ho nanovo otvárajú. Ide predovšetkým o jeho aktivity spojené s astronómickou a meteorologickou činnosťou, ktorá Štefánika viedla do exotických destinácií oproti lokalitám vojenských frontov. Aktivity a cesty spojené s vojensko-diplomatickou činnosťou sú však nemenej dôležité. Najmä pri ruskej anabáze sa prejavuje jeho všestrannosť a organizačný talent, keď zabezpečil – napriek vlastným fyzickým ťažkostiam – presun česko-slovenských vojakov naspäť do vlasti.

Štefánikove cesty môžeme označiť ako pracovné, jeho prvotným zámerom nikdy nebolo poznávanie novej krajiny, jej kultúry a obyvateľstva – hoci v konkrétnych destináciách samozrejme došlo aj k tomuto aspektu. Štefánika hnala túžba po poznaní, po zdokonaľovaní sa a posúvaní hraníc, či už svojich alebo tých vonkajších.

Z hľadiska zachytenia prameňov k jeho životu a činnosti vo všeobecnosti ide o naozaj namáhavú prácu, ktorá si vyžaduje predovšetkým dostatok času a prístup k informáciám a aj následnému umožneniu prístupu pre ich koncových príjemcov.

Na konkrétnom príklade personálnej bibliografie Milana Rastislava Štefánika sme sa presvedčili, že pri takom obširnom množstve prameňov reflektujúcich osobnosť akou je M. R. Štefánik je nutné od začiatku myslieť na príjemcu diela a výstup bibliografickej práce prispôbiť jeho potrebám. To môžeme dosiahnuť užšie stanoveným zostavovateľským zámerom. Hoci sme sa snažili o predloženie prehľadného usporiadania bibliografických záznamov, pri takomto kvante záznamov je na mieste uvažovať o vytvorení vlastnej bibliografickej databázy, kumulujúcej súhrn prameňov viazaných na Štefánikovu osobnosť, ktorú môže príjemca prispôbiť vlastným potrebám a rýchlo vyhľadávať potrebné zdroje na základe vyhľadávacích nástrojov, ktoré táto konkrétna tradičná bibliografia ponúknuť nemôže.

Zoznam bibliografických odkazov

BAREŠ, Arnošt, 1930. Štefánik na tichomořském ostrově Vavau. In: *Venkov*. Roč. 25, č. 105, s. 3–4. ISSN 1805-0905.

BAREŠ, Arnošt, 1931. Štefánikovy cesty. In: *Venkov*. Roč. 26, č. 104, s. [6]–[7]. ISSN 1805-0905.

FERENČUHOVÁ, Bohumila, 2005. Vedec, politik a diplomat. In: *História: revue*. Roč. 5, č. 2, s. 19–22. ISSN 1335-8316.

JÁCHIM, František, 2012. Po stopách Milana Rastislava Štefánika – práce pro cestovatele. In: *Rozhledy matematicko-fyzikální*. Roč. 87, č. 1, s. 27–35. ISSN 0035-9343.

Cestovateľské aktivity Milana Rastislava Štefánika a ich reflexia v periodickej i neperiodickej
tlači

KELE, František, 2009. Najväčší slovenský cestovateľ prvej polovice 20. storočia Milan Rastislav Štefánik. In: *Geografia: časopis pre základné, stredné a vysoké školy*. Roč. 17, č. 2, s. 79–82. ISSN 1335-9258.

KELE, František, 2010. *Milan Rastislav Štefánik: významný cestovateľ a jeho nasledovníci*. Banská Bystrica: R.G.T. Press ; Dali-BB. 192 s. ISBN 978-80-89127-18-4.

KRNO, Svetozár, 1990. Prvý Slovak na Mont Blancu: Pred 85 rokmi vystúpil M. R. Štefánik na najvyšší štít Európy. In: *Národná obroda*. Roč. 1, č. 47, s. 8. ISSN 1335-4671.

**ZAPOMENUTÝ A ZNOVU OBJEVENÝ KAREL HANSA – CESTOVATEL,
SPISOVATEL, FOTOGRAF, FILANTROP, HUMANISTA A GENTLEMAN**

Mgr. Tamara Pršínová

Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích

Karel Hansa (1890–1967) dětství a mládí prožil v jižních Čechách, především v Českých Budějovicích. V roce 1922 podnikl cestu na Blízký východ, kde se seznámil s problematikou arménské genocidy, která se pak stala námětem jeho nejznámější knihy *Hrůzy východu*. V dalších letech pak uskutečnil cesty do Francie, Jugoslávie a na Podkarpatskou Rus. Ve fondu Jihočeské vědecké knihovny je uložen jeho strojopis vzpomínek na cestu po Francii, který je doplněn řadou unikátních fotografií přístavního bretaňského města Lorient z období před druhou světovou válkou. Nyní se tento rukopis připravuje k vydání.

Karel Hansa (1890–1967) lived in south Bohemia during his childhood and youth, mainly in České Budějovice. He travelled to the Middle East in 1922, where he learned about the phenomena of Armenian genocide, which became the basis of his most well-known book *Horros of the East* later on. In the following years, he travelled to France, Yugoslavia and Ruthenia. The typescript of memoirs from his journey to France is a part of the collection of the South Bohemian Scientific Library. This typescript includes photographs of the port city of Lorient in Bretagne from the pre-World War II period. This script is now awaiting its officially released.

Karel Hansa nebyl sice jihočeským rodákem, narodil se v roce 1890 ve Vídni, ale měl k jižním Čechám celoživotní rodinné vazby. Dětství v letech 1892–1902 prožil v Českých Budějovicích, v letech 1905–1906 navštěvoval školu v Lišově, následovala roční praxe ve schwarzenberském revíru Libníč a dvouleté studium na České škole revírnické v Písku. Před první světovou válkou působil u lesní správy v bosenském městě Han Pijesak. Za války byl na východní frontě těžce raněn. Od roku 1918 žil opět s rodinou v Českých Budějovicích, ale v roce 1921 se přestěhoval do Prahy, kde se jeho novým domovem stal Smíchov. Do Českých Budějovic často zajížděl za matkou a sestrou Josefínou. V letech 1920–1922 publikoval v časopisech s lesnickou tematikou, zde mohl uplatnit svoje zkušenosti z lesnické

Zapomenutý a znovu objevený Karel Hansa – cestovatel, spisovatel, fotograf, filantrop,
humanista a gentleman

praxe, v té době též působil jako tajemník Ústředního svazu lesních a hospodářských zřízenců
v Republice československé.

Karel Hansa a Orient

Zlomovým bodem v jeho životě se stal rok 1922, kdy se rozhodl odjet z Československa na Blízký východ. Dle vlastních vzpomínek ho k tomuto rozhodnutí vedl nenaplněný vztah. Z Bratislavy se plavil po Dunaji do Bělehradu, odtud pak vlakem do Konstantinopole (čes. Cařihradu – až v roce 1930 oficiálně přejmenovaného na Istanbul). Z hlavního města stále ještě Osmanské říše (Atatürk založil Tureckou republiku o rok později, v roce 1923) se přeplavil do Bejrútu a odtud pak po železnici dorazil až do Aleppa v dnešní Sýrii. Po skončení první světové války připadlo území dnešního Libanonu i dnešní Sýrie pod správu Francie jako závislé mandátní území. V Aleppu Hansa spolupracoval s Červeným křížem a s jednou americkou dobročinnou organizací, jež se starala o Armény, kteří byli Turky v letech 1915–1918 pronásledováni, zabíjeni a vyháněni ze svých domovů. Jedinou záchranou pro tyto nešťastníky byla možnost přestoupit na islám. Podle některých názorů jde o první jednoznačnou historicky zaznamenanou genocidu v dějinách. Muži byli většinou vražděni, ženy znásilňovány, děti odvlékány na převýchovu. Sám Hansa se vyjádřil k vykonaným hrůzám, že „*mohamedánští řezníci*“ (Hansa, 1923, s. 55) se dopouštěli takových zvěrstev, „*o kterých psáti zpěčuje se pero*“ (Hansa, 1923, s. 52). O tom všem píše ve své nejznámější knize, vydané v roce 1923, *Hrůzy východu*. Vinu ovšem nedával jen Turkům a Kurdům, ale také evropské diplomacii. Hansa prožil na Blízkém východě půl roku, po návratu do Československa chtěl následně osvětovou činností podpořit humanitární akce ve prospěch Arménů. V roce 1925 vydal ještě jednu knihu s tematikou Blízkého východu *Z potulek Orientem a harémy ve světle pravdy*.

Karel Hansa z Orientu do L'Orientu – projekt bilingvního vydání knihy

Ve fondu regionálního oddělení Jihočeské vědecké knihovny v Českých Budějovicích je uložen Hansův strojopis vzpomínek na cestu po Francii, jenž nikdy tiskem nevyšel a který je doplněn řadou unikátních fotografií přístavního bretaňského města Lorient z období před druhou světovou válkou.

Lorient je od roku 1997 partnerským městem Českých Budějovic a nyní se naskytá možnost vydat tento rukopis tiskem. Je to příležitost jednak připomenout tohoto zapomenutého cestovatele a humanistu, jednak prostřednictvím projektu dvoujazyčného

Zapomenutý a znovu objevený Karel Hansa – cestovatel, spisovatel, fotograf, filantrop,
humanista a gentleman

česko-francouzského vydání jeho knihy podpořit dlouholeté partnerství dvou evropských měst, (jihočeských) Českých Budějovic a francouzského (bretaňského) Lorientu.

Jméno Lorient pochází z francouzského L'Orient (Orient), protože zdejší přístav byl domovem flotily francouzské Východoindické společnosti. Za druhé světové války se v tomto městě také nacházela německá ponorková základna Keroman a město a přístav byly pak během spojeneckých náletů v roce 1943 téměř vymazány z mapy Francie. Jedinečnost Hansova cestopisu spočívá mimo jiné právě v tom, že zachytil svým fotoaparátem Lorient v jeho předválečné podobě.

Poznatky a zážitky z Francie: s mnoha obrázky vlastních a původních fotografií (s několika doložkami z tisku) psal Hansa v letech 1949–1950, používal k tomu miniaturní cestovní psací stroj s anglickou klávesnicí, takže musel s tužkou v ruce doplňovat háčky, čárky a kroužky nad „u“. Ručně na titulní list strojopisu vepsal věnování: „*Kéž byste v této knížce našel, co do ní vložil autor*“ (Hansa, 1950, titul. list), dále pak pod svůj fotografický portrét u psacího stolu napsal věnování „*VLÍDNĚMU ČTENÁŘI autor*“ (Hansa, 1950, s. 7).

Jak se zmiňuje v úvodu, knížku psal postupně na základě svých vzpomínek a deníkových záznamů. Strojopis je rozdělen do dvou částí. V první se podrobně rozepisuje o své cestě do Bretaně a na pobřeží Atlantského oceánu, mezi první a druhou část je vložena kratší pasáž věnovaná jeho pobytu ve francouzských Alpách, ve druhé vzpomíná na krásy Burgundska. Hansa cestu do Bretaně uskutečnil v roce 1927, cestu do Burgundska pak v roce 1928.

V dalších letech uskutečnil ještě cesty do Jugoslávie a na Podkarpatskou Rus. Každé cestě věnoval knihu (*Pod jihoslovanským nebem*, 1930; *Stero črt a obrázků z Podkarpatské Rusi*, 1935 a *Podkarpatská vánoční idyla*, 1937).

Sociální citění, solidarita, dobročinnost, humanita, to jsou poselství tohoto zapomenutého gentlemana, který jako by se nehodil do žádné doby. Jeho volání o pomoc nebohým Arménům nebo vyslyšeno. Evropa měla svých starostí po skončení první světové války dost. Pak přišla třicátá léta 20. století, druhá světová válka a po jejím skončení opět nenastala doba příhodná k tomu, aby se Karel Hansa, prvorepublikový cestovatel s kosmopolitním citěním, mohl plně realizovat. Nikdy se již neoženil a stáhl se do ústraní, kde doslova v bídných podmínkách přežíval. Zemřel v Praze v roce 1967 ve věku 76 let.

Jeho mottem bylo „*Krásné je žítí ve prospěch jiných ... služba pro jiné pravidlem svého života, má být úkolem každého člověka*“ (Hansa, 1923, frontispis).

Karel Hansa, foto: archiv JVK

Seznam bibliografických odkazů

BARTÁKOVÁ, Daniela, 2011. „Ubohá Arménie“: arménská otázka a radikální nacionalismus. *Dějiny a současnost*. Roč. 33, č. 4, s. 14–17. ISSN 0418-5129.

CUKR, Jiří, 2016. K dobrodružnému životu Karla Hansy (1890–1967). In: *Výběr*. Roč. 53, č. 1, s. 55–63. ISSN 1212-0596.

HANSA, Karel, 1923. *Hrůzy východu: (se 60 původními fotografiemi)*. V Berouně: Josef Šefl. 154 s., [46] s. obr příl.

HANSA, Karel. 1930. *Léto pod jihoslovanským nebem*. Praha: Nákladem vlastním. 323 s.

HANSA, Karel, 1935. *Stero črt a obrázků z Podkarpatské Rusi: s jednototřiceti obrázky vlastních a původních fotografií*. 1. vyd. Praha: Nákladem vlastním. 528 s.

HANSA, Karel, 1937. *Podkarpatoruská vánoční idyla: se sedmnácti obrázky vlastních a původních fotografií, s mapkou a třemi pérovkami*. 1. vyd. Praha: Karel Hansa. 119 s.

Zapomenutý a znovu objevený Karel Hansa – cestovatel, spisovatel, fotograf, filantrop,
humanista a gentleman

HANSA, Karel, 1950. *Poznatky a zážitky z Francie, s mnoha obrázky vlastních a původních fotografií, (s několika doložkami z tisku)* [rukopis]. Praha. ca 400 s.

JANDÁK, Marek, 2018. Karel Hansa v Sýrii a Československu. In: *Arménská genocida*. Praha: Epoque, s. 483–511. ISBN 978-80-7557-103-8.

OTTA, Edwin, 2019. V Budějovicích našli unikátní snímky Francie. In: *Českobudějovický deník*. Č.148, s. 3. ISSN 1802-0798.

Z ÚSTÍ AŽ NA KONEC SVĚTA – MARTHA SCHICHTOVÁ

Ing. Aleš Brožek – Jitka Haincová

Severočeská vědecká knihovna Ústí nad Labem

Martha Schichtová patří spolu s Barborou Markétou Eliášovou ke dvojici žen cestovatelek, kterým se před druhou světovou válkou podařilo něco nevídaného – uskutečnit cestu kolem celé zeměkoule. Příslušnice bohatého průmyslnického rodu Schichtů, Martha Schichtová, podnikla svou pouť na přelomu let 1931–1932. Jméno Schicht tehdy patřilo ke zvučným jménům stejně jako Baťa nebo Škoda a Schichtovy závody byly ve své době největším podnikem svého druhu v Evropě. Manželka Heinricha Schichta Martha si tak mohla ve svých 47 letech splnit svůj celoživotní sen. Díky dostatku financí cestovala se vším myslitelným komfortem, doprovázená komornou. Plavila se na luxusním parníku, ubytovávala se v komfortních hotelích, jedla ve vybraných restauracích a do dnešních představ o cestovatelích tak úplně nezapadá. Pojmenování cestovatelka si však plně zaslouží. Prostřednictvím svého deníku zaznamenala cenné zážitky, které v roce 1933 vydala pod názvem *Eine Weltreise in Dur und Moll*, a jako vůbec první z českých cestovatelů zachytila své putování filmovou kamerou. Film se bohužel ztratil, a tak unikátní záběry nikdy nebyly zveřejněny.

Martha Schicht, along with Barbora Markéta Eliášová, is one of the women who, before World War II, achieved something untinable – a journey around the world. Martha Schicht, a daughter to a wealthy industrial family of Shichts, made her journey during the years 1931–1932. The name Schicht was one of the most influential names, on par with Baťa or Škoda, and the Schicht industrial plants were the largest company of its kind in Europe at the time. Martha, the wife of Heinrich Schicht, could therefore, at the age of 47, fulfil her lifelong dream. Thanks to her finances, she travelled with all the comfort and luxury, and was accompanied by a maid. She travelled with a luxury steamboat, stayed at luxury hotels, ate at only the selected restaurants, and didn't really fit the image of travellers we have today. However, she deserves to be labelled traveler. She recorded valuable findings into her diary, which she published in 1933 under the title *Eine Weltreise in Dur und Moll*, and was among the first Czech travellers to capture her travels with a film camera. Unfortunately, the film was lost, and this unique footage was therefore never published.

Jméno Schicht bývalo ve své době pojmem stejně jako Baťa nebo Škoda. Asi více než jméno Schicht jsou známé výrobky Schichtových závodů – Mýdlo s jelenem, tuk Ceres nebo olej Vegetol, značky, které se vyrábějí dodnes.

Zakladatelem úspěšné firmy byl sedlák, řezník a uzenář Georg Schicht. Narodil se v roce 1820 v Rynolticích u Liberce. 6. července 1848 získal živnostenské oprávnění na výrobu mýdla a svíček a položil tak základ jednoho z nejvýznamnějších podniků tukového průmyslu v Evropě. V začátcích vyráběla mýdlo celá rodina ve skromných poměrech ve sklepě rodinného domu. Georg Schicht se řídil heslem: „*Nakupuj levně suroviny, prodávej levně dobré zboží*“. Strategie se vyplácela, odbyt stále rostl a s ním i finanční zisk. V roce 1878 předal prosperující podnik svým synům.

Nejchopnější z nich, Johann Schicht, zakladatel Schichtových závodů v Ústí nad Labem, se narodil 8. března 1855 jako čtvrtý v pořadí. Nejprve se vyučil u obchodníka v Liberci, později sbíral zkušenosti ve Vídni. Po návratu „ze zkušené“ vedl ve firmě účetnictví a korespondenci. Navrhl rodině, aby podnik přesunula do Ústí nad Labem, do oblasti rozvíjejícího se průmyslu, blízko splavné řeky a železnice. Již v prosinci 1882 tak byla zahájena výroba mýdla a svíček v nově postavené továrně v dnešní ústecké čtvrti Střekov. Podnik se rychle rozvíjel a během krátké doby se Schichtovy závody staly největším hráčem na poli tukového průmyslu v Evropě. Věhlas si získaly nejen jejich výrobky, ale i příkladná péče o zaměstnance. Rozrůstající se firma byla v roce 1906 převedena na akciovou společnost GEORG SCHICHT, A. G., a Johann Schicht se stal jejím prezidentem. Firmě se dařilo, jejímu prezidentovi však již méně. Johann Schicht onemocněl rakovinou střev, jeho zdravotní stav se rychle zhoršoval, a i když si díky finančnímu zajištění mohl dopřát kvalitní lékařskou péči, 3. června 1907 zemřel.

Po smrti Johanna Schichta se prezidentem firmy GEORG SCHICHT, A. G., stal nejstarší syn Heinrich. Heinrich Schicht se narodil 1. února 1880 v Rynolticích. Již od dětství byl připravován na to, že jednou převezme vedení firmy. Po studiu na státní reálné škole v Litoměřicích a roční vojenské službě u c. k. pluku divizního dělostřelectva v Terezíně pokračoval ve vzdělávání na Technické univerzitě ve Vídni, poté přestoupil na Technische Hochschule v Berlíně. Každé prázdniny pracoval v rodinné firmě, v níž prošel řadou pracovních pozic. V roce 1903 na přání nemocného otce přerušil studia a jako 23letý nastoupil do firmy. V roce 1905 se oženil s Marthou Schichtovou, dcerou otcova bratra, strýce Franze. Narodily se jim dvě děti Erika a Johann Heinrich. Když v roce 1907 otec zemřel,

začal Heinrich se zaváděním nejnovějších technologií do výroby a rozšiřováním obchodních styků s podniky příbuzných oborů. V roce 1929 se zásluhou jeho schopností a diplomatického talentu sloučily Schichtovy závody s anglicko-holandskou společností v koncern UNILEVER a vznikl tak největší podnik svého druhu v Evropě. Heinrich Schicht přešel do jeho vedení.

Druhá světová válka a následné poválečné události velmi těžce zasáhly do života Schichtů. Během války několik členů rodiny zemřelo, ostatní byli po jejím skončení kvůli německé národnosti odsunuti z Československa a jejich rozsáhlý majetek zkonfiskován. V létě 1945 byli deportováni i Heinrich Schicht s manželkou Marthou, ovdovělou snachou a třemi vnoučaty. V lágru v Pirně strádali téměř rok, než se jim podařilo uprchnout do Švýcarska, kde si ve městě Chur zařídili nový domov. Heinrich Schicht se již nikdy z těchto ztrát nevzpamatoval, zemřel 16. června 1959, jeho žena Martha 5. července 1963. Poválečné období znamenalo v historii jedné z nejvýznamnějších evropských rodin zásadní zlom. Schichtové tehdy utrpěli zničující ránu, většina z nich byla označena za „nepřátelské“ Němce, odvolána ze všech pozic koncernu UNILEVER a jejich majetek byl vyvlastněn. Časem se sice dočkali rehabilitace a po vleklých jednáních jim byla vrácena i část majetku, ale Schichtovo impérium se již obnovit nepodařilo.

Schichtovy závody byly začátkem třicátých let 20. století největším podnikem svého druhu v Evropě. Ani během celosvětové hospodářské krize však rodina nestrádala, a tak si mohla manželka Heinricha Schichta Martha ve svých 47 letech splnit celoživotní sen – podniknout cestu kolem světa. Díky dostatku financí cestovala pohodlně, přesto neutrácela tolik jako jiní spolucestující milionáři. Cestu zahájila 19. listopadu 1931. Jela vlakem z Prahy do Paříže a 21. listopadu 1931 pak pokračovala speciálním vlakem z pařížského nádraží St. Lazare do Cherbourgu, kde se nalodila na luxusní zaoceánský parník Empress of Britain kanadské společnosti Canadian Pacific Steamship. Lod' byla postavena v letech 1928 až 1931 ve skotských loděnicích a jednalo se o její první dlouhou plavbu. Svou tonáží (42,3 tisíce BRT) byla jen o trochu menší než světoznámý Titanic.

Na lodi bydlela Martha sama v malé kajutě vybavené koupelnou, doprovázela ji komorná, které říkala Annl. Podle seznamu obyvatel ve vile Schichtů vytvořeného při sčítání obyvatel v roce 1931 usuzujeme, že se jednalo o třiatřicetiletou Annu Hlawovou. Parník během plavby navštívil 81 přístavů a měst ve 23 zemích. Ze Southamptonu plul do New Yorku, na Madeiru, do Gibraltaru, Alžíru, Monaka, Neapole, Athén, Jeruzaléma, Káhiry, Bombaje, Kolomba, Padangu, Jakarty, Singapur, Bangkoku, Manily, Hongkongu, Šanghaje, Peking, Beppu, Kóbe, Jokohamy, Honolulu, Hila, San Francisca, Los Angeles, Panamy, Havany, znovu do New Yorku, Southamptonu a Cherbourgu, kam dospěl 15. dubna 1932. Parník tak urazil

na mořích téměř 30 000 mil. Nebyla to ale jen návštěva přístavů, cestující měli možnost podívat se i na zajímavá místa ve vnitrozemí. Díky deníku, do něhož si Martha zaznamenávala zážitky, se dozvídáme, že strávila několik dní v New Yorku, cestovala vlakem po Indii, letadlem přeletěla nad Čínskou zdí, vyzkoušela rychlovlaky v Japonsku. Na pevnině se ubytovávala v dražších hotelích, v New Yorku např. v hotelu Waldorf Astoria, jenž byl dostavěn krátce před jejím příjezdem. Spolucestující milionáři však bydleli v ještě luxusnějších hotelích, což lze vytušit z poznámky v deníku, že v Káhiře obývala stejný hotel jako ti, co měli na lodi nejdražší kajuty. O nich se z deníku Marthy příliš nedozvíme. Zmínila pouze spisovatele Edgara Wallace, který však použil parník jen na cestu ze Southamptonu do New Yorku, a maharádzu z Bhópálu s dcerou. Kupodivu nezaznamenala přítomnost Barbary Huttonové, nejbohatší dívky na světě. Důvodem byla možná averze Marthy vůči Američanům. V deníku jim vyčítala, že mají ostré lokty, jsou nezdvořilí, nevzdělání a nevychovaní.

Více informací najdeme v deníku o významných osobnostech, se kterými se Martha setkala na pevnině. Byl to např. thajský princ s manželkou, které navštívila v královském paláci v Bangkoku díky doporučujícímu dopisu od generálního konzula v Berlíně. Princ a jeho manželka mluvili plynule německy, protože princ studoval v Heidelbergu a manželka byla Němka. V Číně se Martha Schichtová potkala s princem z mandžuské dynastie. Ten jí ukázal sbírku starého porcelánu, kterou prodával, aby měl prostředky na živobytí. Pozoruhodná byla rovněž návštěva prodejny světově proslulého „krále perel“ Kokichi Mikimota. Tento bohatý podnikatel, vlastníci farmu na chov perlotvorek, pozval Marthu a několik dalších spolucestujících na oběd do tokijské restaurace, kde si vyzkoušeli jíst pomocí tyček.

V deníku Martha několikrát zmiňovala Rakušany (v egyptských hotelech slouží téměř samí Vídeňáci) a Němce (v Jeruzalémě jsou Němci oblíbeni, němčina je ve škole nepovinná, ale všichni se jí učí, na Sumatře vlastní Němci mnoho plantáží, takže se s Malajci domluvila svou mateřtinou). O Čechách se nezmiňovala, a to ani ve spojení s hudbou, když obdivovala ruskou kapelu v hotelu na Jávě. Na zadní stranu jídelníčku jim napsala melodie, které chtěla, aby zahráli, což se jí i splnilo.

Vzpomínky na vlast naproti tomu najdeme v deníku na několika místech. O Suezském kanálu poznamenala, že je užší než Labe u Ústí nad Labem. Bydliště se jí připomnělo v San Francisku, a proto napsala, že v něm, podobně jako v Ústí n. L., vedou ulice rovně a strmě do kopce. Na své rodiště zavzpomínala v Kjótu, protože jí svým umístěním připomnělo Liberec.

Deník vyšel v roce 1933 pod názvem *Eine Weltreise in Dur und Moll*. Ilustroval ho Alfred Kunft podle filmu, který Martha Schichtová během cesty natočila a který se bohužel ztratil. Na konci deníku autorka poznamenala, že necestovala kvůli zábavě, ale kvůli poznání. Je šťastna, že mohla jet, protože nepříjemnosti z cesty postupně ustupují do pozadí a převažují vzpomínky na krásy naší Země...

Seznam bibliografických odkazů

KAISER, Vladimír, ed. a KAISEROVÁ, Kristina, ed., 1995. *Dějiny města Ústí nad Labem*. Ústí nad Labem: Město Ústí nad Labem. 369 s. ISBN 80-239-3245-4.

KRSEK, Martin. Nejslavnější mýdlo ...v bývalém Československu, 2017. In: KRSEK, Martin. *Šedesát ústeckých NEJ*. Ústí nad Labem: Muzeum města Ústí nad Labem, s. 52–53. ISBN 978-80-86475-15-8.

KRSEK, Martin, 2017. Největší potravinářsko-drogistický podnik ...v Evropě na začátku 20. století. In: KRSEK, Martin. *Šedesát ústeckých NEJ*. Ústí nad Labem: Muzeum města Ústí nad Labem, s. 58–59. ISBN 978-80-86475-15-8.

Moravský ilustrovaný zpravodaj z 18. prosince 1931, s. 5.

PEČISOVÁ, Hana, 2015. *Historie Schichtovy vily v Roztokách*. Ústí nad Labem. Diplomová práce U3V. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně.

PEČISOVÁ, Hana, 2015. *Rodiny Schichtů ve vilách na Střekově*. Ústí nad Labem. Diplomová práce U3V. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně.

SCHICHT, Martha, 1933. *Eine Weltreise in Dur und Moll*. Prag: K. André. 261, [I] s.

ALOIS MUSIL – MORAVSKÝ LAWRENCE Z ARÁBIE

Mgr. Anna Vitásková

Vědecká knihovna v Olomouci

Prof. ThDr. Alois Musil, dr. h. c., byl významný orientalista, kartograf, biblista a spisovatel. Žil životem kočovných beduínů, poznal jejich mentalitu a získal jejich důvěru. Patřil k nejlepším odborníkům v oblasti světové kartografie a jeho práce byla oceněna významnými anglickými a americkými vědeckými společnostmi.

Prof. ThDr. Alois Musil, dr. h. c. was an eminent orientalist, cartographer, Biblicist and writer. He was living his life a way of nomadic Bedouins, where he got to know their way of thinking and gained their trust. He stood among the greatest minds of the field of worldwide cartography and his work was recognized by prestigious English and American scientist society.

Prof. ThDr. Alois Musil, dr. h. c., český orientalista, kněz, biblista, cestovatel, kartograf, spisovatel, papežský prelát, císařský dvorní rada, vojenský polní podmaršálek i vyzvědač se speciálním posláním. Sahrál významnou roli v odborné i politické historii Rakouska-Uherska a Československa. Byl důvěrníkem habsburského trůnu a chráněncem Tomáše Garrigua Masaryka.

Životní pouť Aloise Musila započala 30. června 1868 v Rychtářově. Narodil se jako nejstarší z pěti dětí v rolnické rodině, která se velice těžce potýkala s nedostatkem peněz a nepřízní osudu. Po maturitě se rozhodl pro studium bohosloví, aby mohl rodinu finančně podporovat. Vysvěcen na kněze byl 6. 7. 1891. Alois chtěl ve studiu pokračovat a s obrovským nasazením a navzdory předpokladům jeho nadřízených obdržel v roce 1895 doktorát z teologie (Jordán, 2018, s. 100). Završením „studijního“ období byl pobyt a studium na biblistické škole v Jeruzalémě. Zdejší studijní náplň ovšem nesplnila Musilovo očekávání, a tak se začal sám učit arabštinu, hebrejštinu, seznamovat se s domorodci a s nimi podnikat cesty. Po celou dobu svého pobytu se potýkal s nedostatkem financí, a to i přesto, že mu bylo vypláceno stipendium. Cestování a fotografické dokumentování nálezů bylo finančně náročné. V této době oslovil Františka Ladislava Riegra a nabídl mu posílání článků

o Orientu, ten jeho nabídku přijal a Musil tak získal další finanční prostředky, které mu umožnily podnikat jeho výzkumné cesty (Žďárský, 2014, s. 6). V roce 1897 přešel na Univerzitu St. Joseph v Bejrútu. Odchod z Jeruzaléma znamenal další šrám na jeho již napjatých vztazích s olomouckým arcibiskupem Khonem. Pro Musila to znamenalo opětovné hledání finančních prostředků. Tentokrát byli jeho sponzory prof. Rudolf Dvořák z České akademie věd a umění v Praze a orientalista prof. David Heinrich Müller z Vídeňské univerzity (Slach, 2000, s. 15–16).

Při svých výzkumných výpravách záhy zjistil, že neexistují mapy, které by mu cestování usnadnily. Jednalo se o oblasti, které oplývaly mnoha památkami, a Musil pochopil, že jde o velkou výzvu. Neměl ovšem kartografické a geografické znalosti ani vybavení, přesto se pustil do cest a hledání v místech, která mimo beduíny nikdo nenavštívil. Byl oslněn jejich způsobem života a věděl, že pokud chce vidět pouštní zámky a památky, o kterých vědí jen oni, musí mít mezi nimi přátele a být jedním z nich. Spolu s kmenem Banú Sachr navštívil počátkem roku 1898 umajjovské pouštní zámky at-Túba, al-Mušatta, al-Muwaqqar a al-Charána. Se stejným kmenem se 8. června 1898 dostal k neprobádanému zámku Kusejr Amra. Musil byl ohromen krásou stavby, unikátní malířskou figurální výzdobou, loveckými scénami, mužskými i ženskými postavami. Svůj objev však nestihl zdokumentovat, protože jeho malá skupinka byla přepadena bojovníky kmene Ruwala a museli uprchnout (Slach, 2000, s. 16–18).

O svém objevu referoval v roce 1898 ve Vídni, ale byl osočen a prohlášen za lháře, šarlatána a podvodníka. Islám totiž zakazoval figurální zobrazování a o výzdobě podobného druhu nebyly doposud žádné zmínky. Po vídeňském fiasku se vrátil na reálné gymnázium v Olomouci jako provizorní katecheta. Ale už na školní rok 1899/1900 obdržel studijní dovolenou a mohl studovat v Britském muzeu, londýnských knihovnách a v knihovně Univerzity v Cambridgi. Dalo by se říci, že byl studiem a sbíráním informací a podkladů pro svůj výzkum přímo posedlý. Studiu věnoval v podstatě celý svůj život. Nikdy nebyl dost spokojený s tím, co znal. Studoval historické prameny ze všech dob a neustále se snažil o vypilování svých vědomostí. Ve vídeňském vojensko-geografickém ústavu se mu podařilo zdokonalit se v kartografii, kterou považoval za nesmírně důležitou. Bylo mu jasné, že pokud má mít jeho práce a výzkum smysl, nestačí mu jen obyčejná buzola a malý tlakoměr (Rypka, 1968, s. 11–13).

Vybaven znalostmi se na jaře roku 1900 vydal přes Řecko, Istanbul, Bejrút a Damašek znovu do Amry, aby pořídil fotografické důkazy svého objevu. V červenci dorazil ke svému cíli a tentokrát se mu podařilo pořídít sto deset snímků. Vídeňská akademie byla oslněna jeho

objevem a z podvodníka a lháře se stal uznávaným vědcem a odborníkem na Orient. Univerzita ve Vídni pak podpořila jeho další cestu k Amře na jaře roku 1901, na které ho doprovázel akademický malíř Alfons Leopold Mielich, který kopíroval výmalbu, a zdokumentování Musilova objevu nabylo další rozměr (Jordán, 2018, s. 104–105). Musil byl uznáván jako kartograf, takže se na něj obracely různé instituce s prosbami o kontrolu a upřesnění map. Jeho znalostí využívaly německé i rakouské úřady a akademie. Mapy pak vydával Vojenský zeměpisný ústav ve Vídni a Musil na vydávání dohlížel. Jako renomovaný odborník na kartografii pracoval v roce 1906 pro britskou vládu, která ho požádala o pomoc při upřesňování hranic mezi Egyptem a Osmanskou říší (Jordán, 2018, s. 105–106).

Jeho mapy vyšly ve Vídni: nejprve mapa oblasti Arabia Petraea, pak následovala mapa Wádí Músá, která zahrnovala skalní město Petra. V letech 1907–1908 Musil vydal podrobný popis této oblasti, památek a života beduínů pod názvem *Arabia Petraea* a svůj největší objev popsal v dvoudílné publikaci *Kusejr Amra* (Žďárský, 2014, s. 18). Následovaly další cesty do Orientu v letech 1908–1909. I tyto cesty byly spojeny s topografickým výzkumem, tentokrát v severní Arábii mezi Palestinou a Mezopotámií. V této době žil s beduínskými kmene Ruwala, vedeného náčelníkem Núrím. Ten Musila již dříve přijal za svého bratra a ustanovil ho jedním z šejchů kmene. Po návratu z cest pracoval ve Vídni na katedře pomocných věd biblických a arabštiny. Vídeňská univerzita mu nabízela lepší podmínky než univerzita v Praze. V témže roce se mu podařilo v Rychtářově dokončit stavbu svého rodinného domu, který pojmenoval vila Músá. Název byl přejat od jména, pod kterým byl Musil znám mezi beduíny, Músá ar-Ruwají (Jordán, 2018, s. 17).

Musila jako uznávaného odborníka a cestovatele oslovil v roce 1912 Sixtus z Burbonu a Parmy, bratr císařovny Zity, a požádal ho, aby ho doprovázel na jeho cestě do severovýchodní Sýrie a západní Mezopotámie. Původně lovecká výprava se změnila ve vědeckou. Závěr cesty si nezadal s akčními scénami, které jsou běžné ve filmových scénářích. Jejich výprava byla několikrát přepadena, cestu si museli doslova prostřílet a nakonec byli obráni úplně o vše a jen Musilova výřečnost, obratnost a znalost místních poměrů jim umožnila, byť jen ve spodním prádle, návrat do Aleppa. Sixtus z Bourbonu a Parmy o své zkušenosti z pouště řekl: „*Odešel jsem do pouště jako královská Výsost, přáteli, a vy jste přivedl zpátky do civilizace – člověka!*“ (Slach, 2000, s. 10). Dobrodružná cesta sblížila Musila s vídeňským dvorem a sprátelila ho s pozdějším císařem Karlem a jeho ženou Zitou. Toto přátelství pro něj mělo i politickou rovinu. Byl císařem požádán, aby se jako císařský dvorní rada pokusil sjednotit arabské kmeny a přimět je ke spolupráci s vládou v Istanbulu. Měli tak bojovat proti Dohodě po boku Německa a Rakouska-Uherska. Tato mise

proběhla na přelomu roku 1914 a 1915 a Musil od začátku poukazoval na pravděpodobný neúspěch, jelikož beduíni osmanskou vládu nenáviděli. V této době na opačné straně, tj. straně Dohody, operoval Thomas Edward Lawrence, který měl opačný úkol, přesvědčit beduíny k boji proti Turkům, Německu a Rakousku-Uhersku; celá jeho mise byla bohatě podpořena britským zlatem, takže jeho iniciativa byla úspěšná. Musil se navzdory svému vyjednávacímu neúspěchu do Orientu vrací v roce 1917. Cílem bylo podpořit vliv Rakouska-Uherska a Německa v Osmanské říši; byla to osmá a poslední cesta Aloise Musila na Blízký východ (Jordán, 2018, s. 107–109).

Vznik Československa v roce 1918 měl pro Musila hořkou příchuť. Vídeňská univerzita propustila všechny zaměstnance, kteří nebyli rakouskými Němci, takže i Aloise Musila. Po svém návratu na českou půdu se stal terčem ostrých útoků ze strany českých nacionalistů, kteří mu vyčítali jeho rakouské působení. V této době ho podržel T. G. Masaryk, a tak se na počátku roku 1920 Musil stal profesorem pomocných věd orientálních a moderní arabštiny na filozofické fakultě pražské univerzity. Musil začal uskutečňovat svůj program, který zahrnoval také založení Orientálního ústavu. Hojně publikoval články s orientální, politickou, ale také zemědělskou tematikou, nejvíce v *Národních listech*, *Venkovu* a *Prager Presse* (Žďárský, 2014, s. 17). Musilovy znalosti Orientu a jeho styky měly být základem pro navázání vztahů na východě. Československá orientalistika měla přesahovat z filozofické fakulty na technickou nebo i na obchodní školy. Musil vytyčil kroky, které měly vést ke zřízení školy, která by vzdělávala nejen lékaře, průmyslníky a inženýry, ale také živnostníky a řemeslníky. Chápal Orient jako příležitost pro Československo, které mělo kvalifikovanou pracovní sílu a vyspělý průmysl. Orient byl obrovským zdrojem nerostného bohatství, odbytištěm a zdrojem pracovních příležitostí. Pro tehdejšího ministra zahraničních věcí Edvarda Beneše zpracovával Musil zprávy o situaci na Blízkém východě (Jordán, 2018, s. 121–123).

Musil plánoval vydání svých poznatků z cest 1908–1917, dílo mělo původně vyjít v němčině. Po svém příchodu do Prahy předpokládal, že je vydá v češtině v rámci České akademie věd a umění. Chápal ovšem, že pokud má mít úspěch na mezinárodním poli, je třeba dílo vydat v angličtině. I tentokrát jej podpořil T. G. Masaryk, který ho v roce 1922 seznámil s mecenášem Charlesem Richardem Cranem; ten finančně podpořil vydání Musilova šestisvazkového díla pod názvem *Oriental Explorations and Studies*. V říjnu roku 1923 v Londýně byl zvolen za člena Royal Geographical Society. Největšího uznání Musil dosáhl v roce 1928, kdy mu American Geographical Society (New York) věnovala zlatou medaili

Charlese Patricka Dalyho za rok 1927 a jeho jméno bylo zapsáno na desku cti v její slavnostní síni. Musil je jediným Čechem, který takové ocenění obdržel (Žďárský, 2014, s. 19–20).

Po svém návratu do Československa v roce 1928 se věnoval hlavně publikační a přednáškové činnosti a práci v Orientálním ústavu. Zatímco jeho dílo *Oriental Explorations and Studies* vyšlo anglicky v New Yorku v letech 1926–1928, svá dobrodružství popsal českému publiku v osmi cestopisech, které vycházely v nakladatelství Novina v letech 1929–1932. Velkou oporou a pomocnicí mu byla v publikační práci jeho sekretářka Anna Blechová. Musil chtěl svá dobrodružství přiblížit i dospívající mládeži. V letech 1932–1944 napsal pro mládež celkem třicet tři dobrodružných knih, ale publikováno bylo jen devatenáct. Po celou dobu psal stovky článků věnovaných Orientu, ale i dalším tématům, především politice, hospodářství a zemědělství. Uspořádal je tematicky do sedmnácti souborů se souhrnným názvem *Výhledy do světa* (knižně nevyšly). Mimo svou publikační činnost pořádal přednášky pro širokou veřejnost a vystupoval v rozhlase. Nejdůležitějším publikačním počinem tohoto období byla hospodářsko-politická řada *Dnešní Orient. Národní probuzení a politický vývoj jednotlivých států*. Tato řada měla obsahovat 12 svazků a vydávalo ji nakladatelství Melantrich od roku 1934; vydávání bylo přerušeno válkou. Svou přednáškovou činnost ukončil Musil v roce 1937 a pak se věnoval publikování vědeckých a populárních článků (Blechová, 1968, s. 35–50). Profesor Alois Musil zemřel v Otrybech 12. dubna 1944 a spočinul na hřbitově v Českém Šternberku. V roce 1968 byly jeho ostatky v rámci oslav 100. výročí narození převezeny do rodinné hrobky v Rychtářově (Žďárský, 2014, s. 21).

Své poznatky a životní zkušenosti se vždy snažil zprostředkovat ostatním, a hlavně mladým lidem. „*Je to bída, hochu, že tě nikdo neučí mysliti. Žijeme příliš rychle. Domníváme se, že za nás myslí vláda, poslanci, novináři a radio. Nespoléhej na jiné, uč se mysliti sám! Jen kdo myslí, užívá svého rozumu, žije jako člověk.*“ (Suchánek, 1936, s. 13).

Jeho cestovatelská životní etapa byla fyzicky i psychicky velmi náročná. Musil několikrát přežil svou smrt, utřil těžká zranění, trpěl žízní, hladem a nejednou byl rád, že zachránil jen holý život. Velkou oporou mu byla jeho víra „...*kde umdlévala síla fyzická, nastoupila síla duchovní.*“ (Musil, Štelclová, 2004, s. 8).

Musilova pozůstalost je dnes v řadě archivů, její jádro je uloženo v Muzeu Vyškovska ve Vyškově. Část vyškovské pozůstalosti byla digitalizována, a tak jsou jeho nevydané spisy přístupné i online. Knihovna Karla Dvořáčka ve Vyškově pak na svých stránkách zpřístupnila bibliografii Aloise Musila (Raška, 2018, s. 51–78). Podrobný soupis děl, statí a článků

sestavila jeho sekretářka Anna Blechová, která s Musilem pracovala od roku 1919 (Blechová, 1968, s. 57–117).

Kdyby bylo možné jednoduše charakterizovat tuto všestrannou osobnost, pak by se nabízela slova jako nevšední píle, houževnatost, nezměrná touha po poznání, odhodlání překonat všechny překážky i sebe sama a pevná víra. Právě jeho kněžství bylo v poválečném období důvodem, že byly jeho zásluhy přehlíženy. Ke změně došlo až po roce 1989, kdy postupně získává na proslulosti a významu, který mu jistě náleží.

Alois Musil (Jordán, 2018, s. 29)

Seznam bibliografických odkazů

BLECHOVÁ, Anna, 1968. Alois Musil: seznam děl, statí a článků vlastních i životopisných. In: *Alois Musil: 1868–1968: Katalog výstavy ke 100. výročí narození: Vyškov na Moravě, 9. června – 28. července 1968*. Brno: Čs. společ. zeměpisná při ČSAV, s. 57–117.

BLECHOVÁ, Anna, 1968. Vzpomínky na prof. Aloise Musila. In: *Alois Musil: 1868–1968: Katalog výstavy ke 100. výročí narození: Vyškov na Moravě, 9. června – 28. července 1968*. Brno: Čs. společ. zeměpisná při ČSAV, s. 35–56.

JORDÁN, Karel, 2018. *Dobrodružství jménem Orient: Karel May, Alois Musil, T. E. Lawrence – snílci, vědci, bojovníci*. 1. vydání. V Brně: CPress. ISBN 978-80-264-1946-4.

MUSIL, Jiří V. a Jana Zita ŠTELCLOVÁ, 2004. *Prof. ThDr. Alois Musil, Dr. h. c.: 30. 6. 1868 – 12. 4. 1944: vzpomínka k šedesátému výročí úmrtí orientalisty a arabisty*. 1. vyd. Olomouc: Společnost J. L. Fischera. ISBN 80-239-2519-9.

MUSIL, Alois a Pavel ŽDÁRSKÝ, ed., 2014. *Ze světa islámu*. Vyd. 1. Praha: Akropolis. ISBN 978-80-7470-062-0.

RAŠKA, Vladislav, 2018. Dobrodružné cesty Aloise Musila. In: *Alois Musil a jeho odkaz: sborník z konference k 150. výročí narození Aloise Musila konané v Muzeu Vyškovska dne 17. října 2018*. Vyškov: Muzeum Vyškovska, příspěvková organizace, s. 51–78. ISBN 978-80-905888-6-8.

RYPKA, Jan, 1968. Alois Musil 30. červen 1868 – 30. červen 1938. In: *Alois Musil: 1868–1968: Katalog výstavy ke 100. výročí narození: Vyškov na Moravě, 9. června – 28. července 1968*. Brno: Čs. společ. zeměpisná při ČSAV, s. 7–33.

SLACH, Miroslav, 2000. *Kavaliři pouště aneb Alois Musil, šejch Músa ar-Rwejli, beduin z Rychtářova, kontra agent britské Intelligence Service Thomas Edward Lawrence of Arabia: dobrodružný příběh: (biografický román s převahou literatury faktu)*. Vyd. 1. Třebíč: Akcent. Fakta. ISBN 80-7268-079-X.

SUCHÁNEK, Josef, 1936. *Z dětství do života: sborníček pro dospívající mládež*. Praha: Společnost československého červeného kříže.

ŠRÁMKOVÁ, Ivana, 2015. *Prof. ThDr. Alois Musil, dr.h.c.: katolický kněz, arabista a cestovatel po Blízkém východě*. Vyškov: Město Vyškov. ISBN 978-80-260-9568-2.

ŽDÁRSKÝ, Pavel, 2014. *Alois Musil*. Vyd. 1. Praha: Orientální ústav AV ČR v nakl. Academia. Věda kolem nás; 4. Osobnosti. ISBN 978-80-85425-99-4.

NOVINÁŘ A CESTOVATEL VLADISLAV FOREJT-ALTAN

Mgr. Pavlína Doležalová

Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje, p.o.

Rokycanský rodák Vladislav Forejt (1897 Rokycany – 1974 Praha) pobýval po 1. světové válce několik let v Jižní, Střední a Severní Americe, kde vystřídal různá povolání. Po návratu do Prahy se stal redaktorem *Národních listů*, ve kterých působil až do jejich zániku. Jižní Ameriku navštívil ještě v letech 1928 a 1930, New York roku 1932. Jako milovník automobilového sportu podnikl se spolujezdcem výpravu do Arábie a také se účastnil mezinárodních automobilových soutěží. Poslední americkou cestu absolvoval roku 1947. Ze svých cest publikoval novinové a časopisecké články a ve své době oblíbené cestopisy. Po roce 1948 již nebyl vydáván.

Vladislav Forejt (1897 Rokycany – 1974 Prague) native to Rokycany, lived in South, Central and North America for several years after the World War I, where he worked in various professions. After returning to Prague, he became an editor of *Národní listy* where he worked until its closure. He also visited South America again in 1928 and 1930, and was in New York in 1932. As a motor rally enthusiast, he travelled to Arabia with his co-driver, and also took part in several international automobile competitions. He made his last trip to American in 1947. He published newspaper and magazine articles of his journeys together with travelogues, which were popular in that time. These articles and travelogues stopped its publication after 1948.

Vladislav Forejt se narodil 8. května 1897 v Rokycanech (Státní oblastní archiv v Plzni, 1894–1903b) obchodníkovi Janu Forejtovi,¹ žijícímu v Rokycanech od října 1889 (Národní archiv, 1850–1914) a Marii, rozené Liškové.² Záhy se rodina přestěhovala do Prahy; jedním z míst jejich pobytu byla od ledna 1900 smíchovská usedlost Nikolajka (Národní archiv, 1850–1914), dnes U Nikolajky č. p. 174, na které hospodařil Jan Forejt jako nájemce.

¹ Narozený 13. července 1850 v Oseku, okr. Rokycany (Státní oblastní archiv v Plzni, 1842–1857).

² Narozená 20. srpna 1858 ve Vranovicích, dnes část obce Břasy, okr. Rokycany (Státní oblastní archiv v Plzni, 1856–1867).

Vladislav byl druhým nejmladším z devíti dětí, z nichž dvě zemřely v raném věku.³ Po absolvování obchodní akademie v Praze-Karlíně (Martínek, 2015; Riedl, 1992; Vlašínová, 1985) byl odveden roku 1915 do armády (Národní archiv, 1922–1950) a zúčastnil se bojů 1. světové války v Maďarsku a na italské frontě (Riedl, 1994), ve kterých byl podle Tůmy (1941) raněn a vyřazen z armády. Po smrti otce pracoval v obchodě (Tůma, 1941) a ještě v listopadu 1918 odešel jako dobrovolník do války o Slovensko,⁴ kde byl raněn (Národní archiv, 1922–1950; Národní archiv, 1941–1950a, s. 4b, 13, 17).

Poprvé se pokusil vycestovat do Ameriky podle vlastních slov až po smrti rodičů (Forejt-Alan, 1940, s. 6). Vzhledem k tomu, že vdova Marie Forejtová zemřela dne 24. března 1920 (Archiv hlavního města Prahy, 1917–1920), odhaduji, že se tak mohlo stát nejdříve v průběhu roku 1920. Doprovázela ho přítel (Alan, 1930a; Forejt-Alan, 1940, s. 6), se kterým dojel do Terstu, kde se neúspěšně snažili nalodit jako plavčíci. Zkusili tedy přístavy v Janově, Marseille a Barceloně se stejným výsledkem. Do Čech se vrátili v zimě pěšky a vlakem. V Praze se dali do práce a po mnoha měsících si našetřili na lístky na loď do Argentiny (Forejt-Alan, 1940, s. 6–9).

Několikaleté cestování po Americe zahájil Forejt podle svých knih s přítelem z Nuslí (Forejt-Alan, 1940, s. 21) již roku 1921 (Forejt-Alan, 1930, s. 14–28). Podle Brantlové (2008, s. 9, 14, 17), čerpající z deníku Vladislava Forejta-Alana, odcestoval se dvěma přáteli Láďou a Vaškem až v listopadu 1922 do Hamburku. Z francouzského Cherbourgu následně odpluli v podpalubí lodi Almanzora dne 1. prosince 1922 a do Buenos Aires dopluli 24. prosince 1922 (Brantlová, 2008, s. 15, 19). Během pobytu v Buenos Aires, trvajícího dle Brantlové (2008, s. 21, 22) do 19. ledna 1923, se k nim připojil Rus Alexander von der Waingart. Přes Uruguay, Argentinu, Chile, Bolívii, Peru, Panamu, Kubu a Mexiko doputoval Forejt do Chicaga na plánovanou návštěvu ke strýci Josefu Liškovi již sám (Forejt-Alan, 1940, s. 105; 1941a, s. 185). Podle Brantlové (2008, s. 14, 43, 44) dorazil do Chicaga s Láďou a Vaškem koncem léta 1923. Zde se Forejt zdržel buď rok (Forejt-Alan, 1930, s. 5) nebo dva (Forejt-Alan, 1940, s. 116; též Brantlová, 2008, s. 9, 43, 46). Během této doby

³ Anna Forejtová narozená 21. června 1881 v Oseku, okr. Rokycany, zemřela 11. března 1951 v Kraselově u Strakonice (Státní oblastní archiv v Plzni, 1874–1888a). Marie Forejtová narozená 3. dubna 1884 v Oseku, okr. Rokycany (Státní oblastní archiv v Plzni, 1874–1888b). Božena Forejtová narozená 25. prosince 1886 v Oseku, okr. Rokycany (Státní oblastní archiv v Plzni, 1874–1888c). Anežka Forejtová narozená 28. srpna 1889 v Oseku, okr. Rokycany, zemřela 17. září 1889 (Státní oblastní archiv v Plzni, 1888–1899). Jaroslav Forejt narozený 20. ledna 1891 v Rokycanech, zemřel 16. června 1891 (Státní oblastní archiv v Plzni, 1878–1894a). Aloisie Forejtová narozená 19. června 1892 v Rokycanech (Státní oblastní archiv v Plzni, 1878–1894b). Jaroslav Forejt narozený 2. prosince 1894 v Rokycanech, zemřel 1950 v Plzni (Státní oblastní archiv v Plzni, 1894–1903a). Sestra Jarmila Josefa Forejtová narozená 10. ledna 1903 na Smíchově č. 174 (Archiv hlavního města Prahy, 1901–1903).

⁴ Maďarsko-československá válka proběhla v letech 1918 až 1919.

pracoval jako dělník v továrně společnosti Western Electric Company. Z výdělků financoval studia při večerní univerzitě (Forejt-Alan, 1930, s. 5), jak také uvádí Brantlová (2008, s. 9 a 44), Fait (1961), Riedl (1994) a další. Krátce vyrazil na Západ a pak do Kanady, kde mezi dřevorubci získal jméno Alan (Forejt-Alan, 1940, s. 117). S novinářskou kariérou započal již na této cestě (Forejt-Alan, 1930, s. 5; 1940, s. 72, 103; 1941a, s. 182; Tůma, 1941). Podle Tůmy (1941) již v Buenos Aires pracoval v redakci listu *La Razon* a sám Forejt se zmiňuje o španělské povídce o jezeru Titicaca do velkého argentinského listu a dalších poslaných do Spojených států (Forejt-Alan, 1940, s. 101).

V případě první americké cesty srovnává Brantlová (2008) ve své diplomové práci autorovy deníkové záznamy z let 1922 až 1923⁵ s později publikovanými knihami a vybranými novinovými články zveřejněnými po návratu do Československa. Dochází k závěru, že Forejt v knihách a člancích značně fabuluje. Charakter cesty vyličený v autorově deníku byl odlišný, skupina cestovatelů měla dveře otevřené nejen u krajanů z měst a venkova, na cestách většinou materiálně nestrádali a nemuseli se tak nutně živit námezdnou prací. Po Americe cestovali často vlakem, občas lodí, málokdy pěšky či koňmo. Pravděpodobně kvůli povinnosti se hlásit ve větších městech na policejních stanicích byla jejich cesta dostatečně zpropagována. Dokonce o nich vycházely články s fotografiemi v místním tisku (Brantlová, 2008, s. 26, 28). Jako poměrně známí cestovatelé byli na mnoha místech očekáváni a v některých přijímáni i významnými představiteli – prezidenty (Lima, Panama) (Brantlová, 2008, s. 36, 37), což uvádí i sám Forejt v publikacích (Alan, 1930b; Forejt-Alan, 1930, s. 50; 1940, s. 70–74). Některé příběhy z knih *Od Kordiller k Mississippi*, *Amerikou s prázdnou kapsou* a z novinových článků označuje Brantlová (2008) jako smyšlené.

Konec této první cesty nastal pravděpodobně dne 15. července 1925, kdy Forejt s krajany odcestoval na dvouměsíční návštěvu Prahy (Alan, 1940b; Tůma, 1941), jiné zdroje uvádějí rok 1926 (Martínek, 2015; Riedl, 1994; Vlašínová, 1985). Během tohoto pobytu v Praze přijal buď na podzim 1925 (jat, 1928), nebo až v dubnu 1926 (Zevloun, 1941, s. 109; též Riedl, 1992) pracovní nabídku *Národních listů* (Forejt-Alan, 1930, s. 5; Tůma, 1941).

Další cestu do Jižní Ameriky vykonal s přítelem a redakčním kolegou malířem Janem Kreutzem⁶ roku 1928. V režii *Národních listů* odcestovali do Hamburku 17. února, kde

⁵ Deník se nalézá podle Brantlové (2008, s. 5) v majetku Martiny Kinské, dcery V. Forejta-Alana.

⁶ Narozený 18. srpna 1897 ve Vídni, zemřel v Praze 30. prosince 1979. Po studiích pobýval v Itálii, pořádal souborné výstavy. Každoročně vystavoval v Sušici, pro místní muzeum, spořitelnu a školy vytvořil loga. V jeho tvorbě převládala figurální malba inspirovaná všedním životem českých, moravských a slovenských venkovanů (Anon, 2001).

se nalodili na palubu lodi Generál Belgrano směřující do Buenos Aires, vrátili se 7. srpna 1928 (Anon, 1928; jat, 1928). Při této plavbě zřejmě poprvé na rovníku Forejt společně s Kreutzem absolvoval křest jménem pána Neptuna, při kterém dostal nové jméno Sumec (Alan, 1928; Forejt-Alan, 1930, s. 115–118). Pobývali u krajanů kolonistů v jihoamerických pampách v argentinském Gran Chacu v oblasti kolem Presidencia Roque Sáenz Peña a Pampa Grande. Vypravili se také do pralesa severně k řece Bermejo, kde neúspěšně pátrali po tajemném jezeru. O této cestě referovali na stránkách *Národních listů* a *Národa* přibližně od 29. února do 12. září 1928 a v časopise *Pestrý týden*.

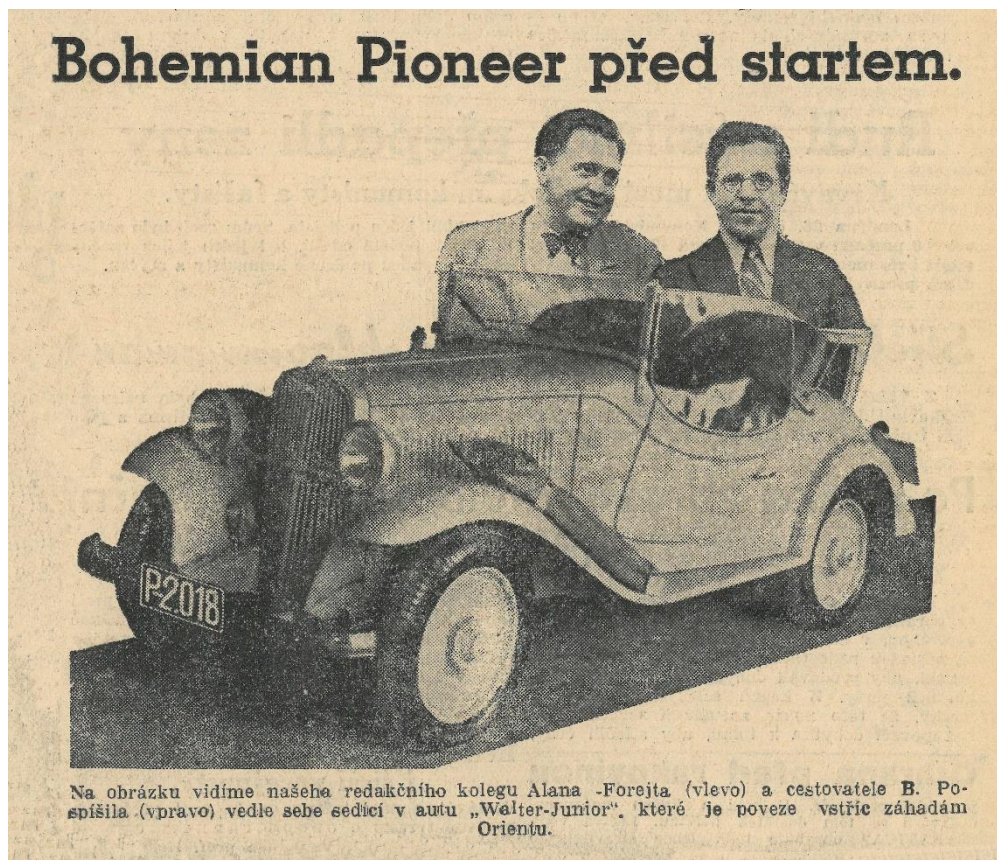
Jako vystěhovalecký komisař Ministerstva sociální péče odcestoval Forejt do Jižní Ameriky 13. srpna 1930 (Anon, 1930a; 1930b). Doprovázel 36 osob, většinou dívek, ve věku 16 až 50 let, které projevíly zájem o přesídlení do Ameriky (Forejt-Alan, 1940, s. 143–149). Dalším Forejtovým úkolem bylo od Ria de Janeira směrem do vnitrozemí prozkoumat podmínky pro naše vystěhovalce a navštívit krajanské brazilské kolonie (Anon, 1930b). Po splnění úkolu – odbavení vystěhovalců v Riu de Janeiru, odcestoval v září 1930 přes Buenos Aires do Paraguaye, kde mimo jiné vykonal návštěvu u slovanských kolonistů v osadě Fram (Forejt-Alan, 1940, s. 143–159). Do vlasti se zřejmě vrátil již koncem listopadu téhož roku, v *Národních listech* referoval o této cestě přibližně od 29. srpna 1930.

Čtvrtá cesta do New Yorku, zahájená 30. listopadu 1932 z janovského přístavu, proběhla za dramatických událostí. Nový italský turbínový parník *Conte di Savoia*, vezoucí na své propagační plavbě do New Yorku významné osobnosti a novináře, si 800 mil před cílem v bouři prorazil bok pod čarou ponoru. Díky riskantní opravě nakonec dojel šťastně do cíle (Alan, 1932; 1933; Forejt-Alan, 1940, s. 162–171; Wikipedie, 2019a). Forejt pobyl pouze v New Yorku, již v květnu 1933 byl prokazatelně zpět ve vlasti. Ve městě navštívil burzu na Wall Streetu, městskou policii nebo muzeum. V *Národních listech* zveřejňoval reportáže a fejetony zřejmě od 11. prosince 1932.

Jako zapálený motorista se účastnil ještě před 2. světovou válkou několika automobilových výprav, nebo je sám inicioval. Expedici s názvem Bohemian Pioneer uspořádal Forejt společně s cestovatelem a spisovatelem Bohumilem Pospíšilem⁷ roku 1934. Ve voze Walter Junior projeli od 23. června do 16. srpna 1934 Balkán, Turecko, Sýrii, Irák a 3 500 kilometrů pouštěmi při hledání města královny ze Sáby. Z Bagdádu se pustili na jih přes Babylon do království arabského krále Ibn Sauda. (Anon, 1934c). Během cesty navštívili bez povolení

⁷ Narozený 25. září 1902 v Přerově, zemřel 28. srpna 1974 v Aucklandu na Novém Zélandu. Cestoval po celém světě již od roku 1920. V letech 1931–1934 žil v Praze, roku 1935 se odstěhoval na Nový Zéland. Od roku 1941 byl předsedou Československé asociace na Novém Zélandu (Wikipedie, 2018).

Nadžaf, kde se setkali s karavanou mrtvých. Při pokusu dojet do Hidžázu pouští Nafúd zabloudili do Džebel Drúz (Forejt-Alan, 1941b). Pravidelné reportáže v *Národních listech* se objevily od 2. července 1934 a podrobné vzpomínky v knize *Za karavanou mrtvých*.

Obr. č. 1. Anon, 1934a

Od května do června 1936 putoval Forejt pět týdnů po Evropě se třemi spolucestujícími ve dvoutaktním voze Jawa. Navštívil Francii, Španělsko, Portugalsko, Jugoslávii, Albánii a Maďarsko (Alan, 1936; 1941). Reportáže a praktické rady pro turisty byly zveřejňovány v *Národních listech* od 31. května 1936. Další cesty, tentokrát do severní Afriky, trvající od ledna do 9. února 1939, se účastnily dva vozy Jawa Minor. V jednom cestoval Forejt s Mílou Polákem, druhý řídil továrník Václav Jelínek s manželkou Zorou. Cestu z Prahy v délce 7 530 kilometrů vedoucí přes Monte Carlo do Alžírsko, Tunisu Libye a zpět stihli projet za 22 dní. Z Monte Carla Forejt referoval o průběhu a výsledku rallye (Alan, 1939a; 1939c; Anon, 1939b; Forejt-Alan, 1944, s. 174–180). Reportáže z cesty i rallye Monte Carlo se v *Národních listech* objevily od 24. ledna 1939, povídka Afrika vábí je součástí knihy *Žlutí křižáci*.

V letech 1931, 1934 a 1939 se Forejt účastnil několika mezinárodních automobilových soutěží, v dalších letech byl na místě dění jako reportér *Národních listů*. Závod 10 000 kilometrů kolem Evropy startoval i končil v Berlíně od 21. a 24. května do 6. června 1931. Mezi stovkou vozů s dvanácti týmy byly i tři Waltři „Rudí ďáblové“,⁸ kteří ve své kategorii přes 2 000 cm³ na trase dlouhé 10 256 kilometrů zvítězili. V posádce 10 osob byl i Forejt.⁹ Trasa továrního týmu Walter vedla od 24. května z Berlína přes Ženevu, Madrid, Lisabon, Barcelonu, Řím, Mnichov, Katschberg, Terst, Záhřeb, Budapešť a Vídeň. Z českých vozů se účastnily ještě vozy Aero, Praga, Zetka a Tatra (Alan, 1931a; 1931b; 1940a; Forejt-Altan, 1944, s. 162–173). Reportáže z průběhu závodu se objevily v *Národních listech* zhruba od 20. května 1931, shrnutí závodu a dojmy sepsal do povídky Kouzelná jízda v knize *Žlutí křižáci*.

XIII. Rallye Monte Carlo tradičně zahajovala hvězdicovou jízdou sériových vozů do Monte Carla, odstartovanou 20. ledna 1934 v 18 různých městech Evropy. Účastníci museli dorazit 24. ledna k cíli. Mezi 161 účastníky bylo 5 z ČSR: Praga, dvakrát Aero, Zetka a na voze Walter Junior s číslem 100 Jindřich Knapp s Forejtem, startující z portugalské Valencie. Kvůli zvolené kratší trase s méně body obsadili 39. místo ve třídě do 1 500 cm³ a v absolutním pořadí 85. místo (Anon, 1934b; 1934d; Forejt-Altan, 1944, s. 181–195). Reportáže z jízdy zveřejňoval Forejt v *Národních listech* od 17. ledna a závodu věnoval zmínku v kapitole Poslední kolo ve *Žlutých křižácích*.

Mezinárodní rallye k Velké ceně Tripolisu 7. května 1939 se Čechoslováci účastnili poprvé. Jedna ze dvou československých posádek vyrazila s ojetým vozem Aero 30 ze Štětína 1. května přes Berlín, Brenner, Řím, Mesinu, Sicílii a lodí do Tripolisu a získala 3. cenu. Automobil dodal ředitel továrny Aero Ing. Miloš Veverka. Posádka byla ve složení továrník Václav Jelínek, Forejt a jejich manželky Zora Jelínková a Vlastimila Forejtová, vlastníci vůdčí list od roku 1934 (Národní archiv, 1941–1950b, s. 3). Druhý československý automobil do cíle nedorazil (Alan, 1939b; Anon, 1939a; J. F. M., 1939). Zprávy o této rallye a závodu bylo možné číst v *Národních listech* přibližně od 30. dubna 1939. K tématu se vrátil později v knize *Bagdád volá Chicago* (Forejt-Altan, 1941a, s. 54–58) a povídkách Tripolis na obzoru a O velkou cenu ve *Žlutých křižácích*.

⁸ Sériový Walter Super 6 s obsahem 3 litry, natřený rudě s velkým W na zádi, s max. rychlostí až 115 km/h (Alan, 1931a).

⁹ Celá posádka týmu: generální ředitel továrny Walter Ing. Antonín Kumpera s Jaroslavem Mandou, ve druhém voze jeli JUDr. Vítězslav Kumpera ml., Josef Traube a Forejt, třetí vůz obsadili Jindřich Knapp a Fr. Němota. Dále se účastnil manažer Bedřich Hart a dva montéři Jonák a Bouška (Alan, 1931a).

Národní listy.

Foto: Alan.

Návrat vozu „Aero 30“ z mezinárodní Rallye Tripolis do Prahy. Posádka od leva: autor, paní Zora Jelínková, Míla Forejtová a Václ. Jelínek. Vedle něho tov. Vl. Kabeš junior, vedle paní Jelínkové šéfkonstruktér Ing. Michl, šéfred. Maršák a řed. Ing. M. Veverka.

Obr. č. 2. Anon, 1939a

V letech 1936 až 1939 zajišťoval Forejt zpravodajství z XV., XVI., XVII. a XVIII. Rallye Monte Carlo.¹⁰ V XVI. ročníku doprovázel české závodníky ve voze Škoda Popular se spolujezdcem Mílou Polákem (Anon, 1937a). Na XVII. ročník odcestoval 22. ledna 1938 v automobilu Škoda Rapid s redaktorem Ing. Schedivým z *Prager Tagblattu* (z, 1938) a XVIII. ročník spojil s cestou do severní Afriky (Alan, 1939a). Forejt jako novinář také doprovázel soutěžící závodu Malou dohodou v září 1937¹¹ (Anon, 1937b).

Zážitky z cest zveřejňoval nejen psanou formou, ale byl častým hostem komponovaných večerů v Praze i na venkově a rozhlasových pořadů. Za 2. světové války se Forejt aktivně zapojil do podzemního hnutí (Národní archiv, 1941–1950a, s. 17) a v bojích v Praze roku 1945 byl 7. května těžce raněn při bombardování Václavského náměstí, za což obdržel Československý válečný kříž 1939 (Národní archiv, 1941–1950a, s. 4b, 13, 17; Riedl, 1992; 1994). Forejt naposledy vycestoval do Ameriky roku 1947 pravděpodobně pod patronací

¹⁰ XV. Rallye Monte Carlo 25. ledna – 2. února 1936. XVI. Rallye Monte Carlo 26. ledna – 30. ledna 1937. XVII. Rallye Monte Carlo 25. ledna – 30. ledna 1938. XVIII. Rallye Monte Carlo 17. ledna – 25. ledna 1939 (Anon, b. r.; Wanka, 2006–2019).

¹¹ Soutěž Malou dohodou 12. září – 19. září 1937 pro soutěžící tří malodohodových států (Československo 105 účastníků, Jugoslávie 11 a Rumunsko 15) na motocyklech a automobilech (Alan, 1937; Anon, 1937b).

Repatriačního odboru Ministerstva ochrany práce a sociální péče za účelem provedení předběžných prací spojených s reemigrací krajanů z Jižní Ameriky (Národní archiv, 1941–1950a, s. 8, 10a) a definitivně se vrátil 25. února 1948 (Riedl, 1992; 1994). Nový režim mu nabídl členství ve straně a místo vyslance v Paraguayi a Uruguayi, obě odmítl (Riedl, 1992; 1994) a vysloužil si zákaz publikační činnosti až do konce života. Publikace Alanova nakladatelství avizované v 1. polovině roku 1948 *Mys dobré naděje, V zajetí diktátora, Hitler v Argentině a Vracím se z Jižní Ameriky* již nebyly vydány (Anon, 1948a; 1948b).¹² Od roku 1947 bydlel v Praze-Liboci (Národní archiv, 1922–1950), do Dobřichovic u Prahy se stěhoval roku 1955 (Brantlová, 2008, s. 12; Riedl, 1992). V poslední části života se věnoval jako invalidní důchodce bylinkářství na chalupě v Krkonoších v osadě Volský Důl (Přední Labská, Špindlerův Mlýn) (Fait, 1961; Riedl, 1992; 1994). Roku 1964 stihl natočit společně s Janem Kreutzem televizní film *Pampa Florida* a v letech 1970 a 1971 byl hostem magazínu Československé televize *Vlaštovka* (Brantlová, 2008, s. 12, 88). První manželkou byla v letech 1930–1943 Vlastimila Zdeňka, rozená Ctiborová.¹³ Druhý sňatek Forejt uzavřel podle Brantlové roku 1946 (2008, s. 11). Zápis v matrice narozených pro Rokycany uvádí církevní sňatek dne 28. května 1947 v děkanském kostele v Praze-Liboci s Valerií, rozenou Šedivou (Státní oblastní archiv v Plzni, 1894–1903b), učitelkou z Liboce.¹⁴ Dcery Martina¹⁵ a Pavla se narodily v druhém manželství (Národní archiv, 1947–1950). Zemřel v Praze na srdeční infarkt (Riedl, 1992; 1994) dne 10. října 1974, pohřben je v Praze na Malvazinkách (Martínek, 2015).

Obr. č. 3. Tůma, 1941

¹² Brantlová (2008, s. 11, 86) zmiňuje jen rukopis *Mys dobré naděje*.

¹³ Narozená 3. července 1905 v Táboře (Státní oblastní archiv v Třeboni, 1904–1907). V matrice oddaných Církve československé signatury ČSMIK O5 je uvedeno datum sňatku 20. prosince 1930 a datum rozvodu 14. července 1943 (Archiv hlavního města Prahy, 1926–1931).

¹⁴ Narozená 19. prosince 1913 v Praze-Liboci (Národní archiv, 1947–1950).

¹⁵ Narozená 30. července 1947 v Táboře. Je provdána od roku 1974 za Františka Kinského (Wikipedie, 2019b).

Dílo Vladislava Forejta-Alana je rozsáhlé, pokud do něj počítáme i jeho angažmá v redakci *Národních listů*, do které nastoupil po návratu ze své první americké cesty a působil zde až do ukončení jejich vydávání 14. května 1941.¹⁶ Pracovní nabídku přijal dle Tůmy (1941) od tehdejšího šéfredaktora Františka Síse. Od 18. května 1927 do 24. června 1927 je uváděn v tiráži titulů *Národ: Národní listy – večerník* a *Národní listy: večerník – Národ* jako odpovědný redaktor. Od roku 1938 byl pověřen vedením motoristické přílohy *Národních listů* (Jk, 1937–1938). Jeho texty a fotografie byly zveřejňovány v *Národních listech*, *Národních listech: večerním vydání*, *Národu: večerníku Národních listů* a *Ránu: pondělníku Národních listů*. Bořek (1939), Vopravil (1973) a další autoři shodně uvádějí, že novinové články podepisoval šifrou Alan. Na základě analýzy *Národních listů* a jejich mutací z let 1925 až 1941 dodávám, že užíval i další šifry: Al, Al., Al–, A nebo články neoznačoval. Z tohoto důvodu nelze přesně určit, kolik příspěvků v *Národních listech* publikoval. Těch podepsaných šifrou Alan, výběrově i ostatními variantami včetně anonymních, u kterých lze podle námětu usuzovat, že je jejich autorem, je více než 1 200. Rozsah tohoto sborníku bohužel neumožňuje vydat jejich soupis. Obsahově a žánrově měl Forejt novinář široký záběr. Publikoval reportáže, zprávy, fejetony, komentáře a glosy z cest, politických, komunálních a sportovních událostí, rozhovory s významnými osobnostmi, jeho příspěvky měly často sociální přesah.

VL. FOREJT (ALAN)

Obr. č. 4. Kotrba, 1941

¹⁶ První podepsaný článek: ALAN. V království boha Puno: od Tichého moře do města Míru. *Národ: Národní listy – večerník*. 1926, roč. 66, č. 203 (27.07.1926), s. 3. ISSN 1214-1240. Poslední podepsaný článek: ALAN. Jde o naftu. *Národní listy*. III. vydání. 1941, roč. 81, č. 130 (11.05.1941), s. 2. ISSN 1214-1240.

V mezidobí mezi cestami Forejt sestavoval novinové reportáže do větších celků a po zrušení *Národních listů* se stal spisovatelem z povolání. Články v *Národních listech* nejsou totožné s texty v monografiích, použité motivy rozpracovával, nebo naopak zkracoval podle potřeby. Podle Brantlové (2008) nelze na základě knih a článků vyvozovat skutečné události první a nejdelší americké cesty. Zažité posloužilo autorovi jako výchozí materiál, který byl přetvořen v procesu psaní tak, aby byl v souladu s celkovou koncepcí a vyzněním pozdějších děl.

Kniha *Od Kordiller k Mississippi* vychází z motivů první a druhé americké cesty. Většina příběhů psaných do samostatných kapitol řazených chronologicky je datována v záhlaví mezi lety 1921–1924 a 1928. *Za karavanou mrtvých* popisuje cestu expedice *Bohemian Pioneer* v létě roku 1934 s cestovatelem Bohumilem Pospíšilem. *Zakázaná země* z roku 1940 je první autorův pokus o beletristické vyprávění, ve kterém se mísí fiktivní a skutečné postavy kolonistů, zasazené do argentinských a brazilských reálií. Titul *Amerikou s prázdnou kapsou* obsahuje rozpracované motivy ze všech amerických cest uskutečněných před 2. světovou válkou a sesazené do chronologicky řazených kapitol bez datace. *Bagdád volá Chicago* je kaleidoskop příběhů, vzpomínek, komentářů a faktografických informací ze všech zahraničních cest podniknutých do vydání knihy. Závěr obsahuje praktické rady pro zájemce o vystěhování do Argentiny, Brazílie, Paraguaye, Bolívie, Kuby a Mexika. Soubor samostatných povídek s motoristickou tematikou *Žlutí křižáci* byl vydán dvakrát. Druhé vydání je rozšířeno povídkou *O velké ceně*. *Pampa Florida* je autorovým druhým pokusem pojmout své zážitky románovou formou. Stejně jako v *Zakázané zemi*, tak i v tomto díle vystupují fiktivní i reálné postavy českých krajanů a domorodců z jihoamerických měst i venkova.

Osobnost Vladislava Forejta-Alana není příliš známá mezi širokou veřejností, jeho dílo je v současnosti předmětem zájmu zejména mezi automobilovými fanoušky a badateli zabývajícími se dějinami československé kolonizace Jižní Ameriky v 1. polovině 20. století. Dostupné publikované informace o něm jsou kusé a roztržité. Proto děkuji Mgr. Patriku Virknerovi za zprostředkování fondů Národního archivu v Praze a za poskytnutí textu diplomové práce Michaely Brantlové *Dílo Alana Forejta*, která je cenná zejména tím, že autorka pracovala s deníkem V. Forejta-Alana z let 1922–1923.

Monografie Vladislava Forejta-Alana

řazeno chronologicky

Od Kordiller k Mississippi: potulky českých novinářů-skautů po Americe. Ilustroval Jan A. Kreutz. Praha: Šolc a Šimáček, 1930. 270 s.

Za karavanou mrtvých: [zápisky z automobilové pouti za mrtvým městem královny ze Sáby]. Foto Vl. Forejt-Alan. Praha: Československý čtenář, 1938. 145 s., [17] s. obr.

Za karavanou mrtvých: [zápisky z automobilové pouti za mrtvým městem královny ze Sáby]. II. vydání. Foto Vl. Forejt-Alan. Praha: Pražská akciová tiskárna, 1941. 167 s., [17] s. obr.

Zakázaná země. Kreslil Jiří Horník. *Romány do kapsy: týdeník: rodokaps.* 1939-1940, roč. 5, č. 257 (10. 5. 1940), s. 7–24, 29–44.

Amerikou s prázdnou kapsou. Obálku a obrázky kreslil Rudolf Komínek. Praha: Vladimír Orel, [1940]. 192 s., [2] s. obr.

Amerikou s prázdnou kapsou. Vydání druhé. Obálku a obrázky kreslil Rudolf Komínek. Praha: Vladimír Orel, 1946. 188 s.

Bagdád volá Chicago. Obálka a kresby Jan Podhajský. Praha: Pražská akciová tiskárna, 1941. 229 s.

Bagdád volá Chicago. II. vydání. S obálkou dle návrhu Antonína Eise. Praha: Alanovo nakladatelství, 1947. 213 s.

Žlutí křižáci. Obálka podle návrhu Jaroslava Švába. Praha: Český čtenář, 1942. 208 s., [16] s. obr.

Žlutí křižáci. II. vydání. Obálka Jaroslav Šváb. Brno: Moravské nakladatelství B. Pištělák (Tiskové podniky Globus), 1944. 219 s., [16] s. obr.

Pampa Florida. Všechny fotografie pořídil autor. Praha: Pražská akciová tiskárna, 1943. 233 s.

Pampa Florida. II. vydání. S kresbami Karla Ležatky, s obálkou dle návrhu Václava Vícha. Praha: Alanovo nakladatelství, 1947. 277 s.

Příspěvky Vladislava Forejta-Alana mimo Lidové listy

řazeno chronologicky

FOREJT-ALAN, Vladislav. U indiánů: ve vesnici kmene Mataco, v dubnu 1928. Fotografie Jan Kreutz. *Pestrý týden*. 1928, roč. 3, č. 33 (18. 8. 1928), s. 18. ISSN 1801-4429.

FOREJT-ALAN, Vladislav. Na Ultimě: ze života našich krajanů v Jižní Americe: v Argentině, v létě 1928. Fotografie Jan Kreutz. *Pestrý týden*. 1929, roč. 4, č. 19 (11. 5. 1929), s. 18. ISSN 1801-4429.

FOREJT-ALAN, Vladislav. Mrtvá řeka: na Rio Muerte, v létě 1928. Fotografie Jan Kreutz. *Pestrý týden*. 1929, roč. 4, č. 23 (8. 6. 1929), s. 16. ISSN 1801-4429.

FOREJT-ALAN, Vladislav. Prales: Jižní Amerika, Chaco, v létě 1928. Fotografie Jan Kreutz. *Pestrý týden*. 1929, roč. 4, č. 23 (8. 6. 1929), s. 16. ISSN 1801-4429.

ALAN [=FOREJT-ALAN, Vladislav]. Jak se pan dr. Kramář nepoznal. In: *Sborník Dra Karla Kramáře: k jeho 70. narozeninám*. Upořádali Bohumil Němec, Antonín Pimper a Vojtěch Holeček. Praha: Pražská akciová tiskárna, 1930, s. 287–290.

ALAN FOREJT. Čeští školáci v Argentině. *Úsvit: obrázkový časopis pro mládež*. 1930–1931, roč. 12, č. září (I.), s. 7–8, č. září (II.), s. 24–26

Seznam bibliografických odkazů

ALAN, 1928. Na rovníku: rovníkový křest. Obrázky Jan Kreutz. *Národní listy: večerník – Národ*. Roč. 68, č. 108 (18. 4. 1928), s. 3. ISSN 1214-1240. 2 fotografie.

ALAN, 1930a. Na zádech po Španělsku. *Národní listy: večerní vydání*. Roč. 1930, č. 107 (18. 4. 1930), s. 1. ISSN 1214-1240.

ALAN, 1930b. Revoluce. *Národní listy: večerní vydání*. Roč. 1930, č. 269 (30. 9. 1930), s. 1. ISSN 1214-1240.

ALAN, 1931a. S třemi „Rudými ďábly“ na největší závod světa. *Národní listy: večerní vydání*. Roč. 1931, č. 139 (20. 5. 1931), s. 2. ISSN 1214-1240.

ALAN, 1931b. U cíle 10.000 km soutěže. *Národní listy: večerní vydání*. Roč. 1931, č. 157 (08. 6. 1931), s. 1. ISSN 1214-1240.

ALAN, 1932. Cestou do nového světa. *Národní listy*. III. vydání. Roč. 72, č. 342 (11. 12. 1932), s. 1. ISSN 1214-1240.

ALAN, 1933. Noční dobrodružství 800 mil od břehu Nového světa. *Národní listy: večerník*. Č. 10 (10. 1. 1933), s. 3. ISSN 1214-1240.

ALAN, 1936. Kolem Evropy. *Národní listy*. III. vydání. Roč. 76, č. 196 (19. 7. 1936), příloha s. 12. ISSN 1214-1240.

ALAN, 1937. Jedeme Malou dohodou. *Národní listy*. III. vydání. Roč. 77, č. 259 (21. 9. 1937), s. 6. ISSN 1214-1240.

ALAN, 1939a. Bída na čáře. *Národní listy*. III. vydání. Roč. 79, č. 27 (27. 1. 1939), s. 3. ISSN 1214-1240.

ALAN, 1939b. Jak jsme jeli mezinárodní Rallye do Tripolisu. *Národní listy*. III. vydání. Roč. 79, č. 132 (14. 5. 1939), s. 13. ISSN 1214-1240.

ALAN, 1939c. Jak se jezdí po Africe: s nejmenším čs. vozem tisíc kilometrů denně. *Národní listy*. III. vydání. Roč. 79, č. 43 (12. 2. 1939), s. 14. ISSN 1214-1240.

ALAN, 1940a. Jak jsme jeli největší závod světa. Foto Alan. *Národní listy*. II. vydání. 1940, roč. 80, č. 12 (14. 1. 1940), s. 12. ISSN 1214-1240.

ALAN, 1940b. Návrat. *Národní listy*. II. vydání. Roč. 80, č. 51 (22. 2. 1940), s. 2. ISSN 1214-1240.

ALAN, 1941. Pět týdnů. *Národní listy*. III. vydání. Roč. 81, č. 54 (23. 2. 1941), s. 7. ISSN 1214-1240.

ANON, 1928. Naši redakční kolegové Vl. Alan-Forejt a Jan Kreutz [...] vracejí se nyní z této cesty domů [...]. *Národní listy: večerník – Národ*. Roč. 68, č. 220 (10. 8. 1928), s. 2. ISSN 1214-1240.

ANON, 1930a. Kolega redaktor Alan – Forejt (Národní listy) odejel 13. srpna t. r. [...]. *Věstník československých novinářů*. Roč. 4, č. 7 (10. 9. 1930), s. 134.

ANON, 1930b. Redaktor Alan-Forejt odjíždí na nové cesty do Brazílie. *Národní listy: večerní vydání*. Roč. 1930, č. 221 (13. 8. 1930), s. 1. ISSN 1214-1240.

ANON, 1932. Forejt-Alan Vlad. In: *Ottův slovník naučný nové doby: dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému*. Dílu druhého svazek první. Praha: J. Otto, s. 615.

ANON, 1934a. Bohemian Pioneer před startem [fotografie]. *Národní listy: večerník*. Č. 171 (23. 6. 1934), s. 1. ISSN 1214-1240.

ANON, 1934b. Češi v rallye do Monte Carla. *Národní listy*. III. vydání. Roč. 74, č. 9 (10. 1. 1934), s. 6. ISSN 1214-1240.

ANON, 1934c. Návrat z cesty po Malé Asii a Arabii. *Národní listy*. III. vydání. Roč. 74, č. 224 (16. 8. 1934), s. 3. ISSN 1214-1240.

ANON, 1934d. Turek v kategorii malých vozů třetí. *Národní listy: večerník*. Č. 24 (25. 1. 1934), s. 1. ISSN 1214-1240.

ANON, 1937a. Rallye Monte Carlo. *Národní listy*. III. vydání. Roč. 77, č. 30 (30. 1. 1937), s. 4. ISSN 1214-1240.

ANON, 1937b. Soutěž Malou dohodou se začala. *Pondělí Národních listů a Národa*. Roč. 1937, č. 37 (13. 9. 1937), s. 1. ISSN 1214-1240.

ANON, 1939a. Hledáte klid a trochu radosti. Fotografie Alan. *Národní listy*. III. vydání. Roč. 79, č. 146 (28. 5. 1939), příloha s. 18. ISSN 1214-1240.

ANON, 1939b. Návrat afrických jezdců do Prahy. *Národní listy: večerník*. I. vydání. Roč. 79, č. 41 (10. 2. 1939), s. 4. ISSN 1214-1240.

ANON, 1948a. Alanovo nakladatelství cestopisů. *Knihovna*. Roč. 3, č. 1, obálka s. [3]. ISSN 1211-6513.

ANON, 1948b. Alanovo nakladatelství cestopisů. *Knihovna*. Roč. 3, č. 2, obálka s. [3]. ISSN 1211-6513.

ANON, 2001. Kreutz, Jan. In: *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950–2001*. VI kon – ky. Editor Alena Malá. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, s. 278. ISBN 80-86171-06-X.

ANON, b. r. *Classic Car Catalogue* [online]. [Vid. 30-09-2019]. Dostupné z: <https://www.classiccarscatalogue.com>.

ARCHIV HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY, 1901–1903, Sbírka matrik. [SM N31: matrika narozených XXIV: 21. 1. 1901 – 15. 8. 1903: Řím. kat. Smíchov. Praha: Římskokatolická církev](#), kostel sv. Filipa a Jakuba, od 1891 sv. Václava, s. 396. Dostupné také z: <https://bit.ly/34AM6Ky>.

ARCHIV HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY, 1917–1920, Sbíрка matrik. [SM Z21: matrika zemřelých XV: 9. 8. 1917 – 4. 4. 1920: Řím. kat. Smíchov](#). Praha: Římskokatolická církev, kostel sv. Filipa a Jakuba, od 1891 sv. Václava, s. 248. Dostupné také z: <https://bit.ly/2mn1x8o>.

ARCHIV HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY, 1926–1931, Sbíрка matrik. ČSMIK O5: *kniha oddaných V*. Praha: Církev československá, kostel sv. Mikuláše na Starém Městě, s. 723. Dostupné také z: <https://bit.ly/2rPilmF>.

BOŘEK, K., 1939. Odpovědnost novinářů: slovem k srdci a k rozumu. *Národní listy*. III. vydání. Roč. 79, č. 89 (30. 3. 1939), s. 3. ISSN 1214-1240.

BRANTLOVÁ, Michaela, 2008. *Dílo Alana Forejta*. Praha. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Středisko ibero-amerických studií. Diplomová práce není dostupná prostřednictvím Knihovny FF UK.

FAIT, Jan, 1961. Zázraky pana „profesora“. *Rudé právo*. Roč. 41, č. 117 (28. 4. 1961), s. 2. ISSN 0032-6569

FOREJT-ALAN, Vladislav, 1930. *Od Kordiller k Mississippi: potulky českých novinářů-skautů po Americe*. Ilustroval Jan A. Kreutz. Praha: Šolc a Šimáček.

FOREJT-ALAN, Vladislav, 1939–1940. Zakázaná země. Kreslil Jiří Horník. *Romány do kapsy: týdeník: rodokaps*. Roč. 5, č. 257 (10. 5. 1940), s. 7–24, 29–44.

FOREJT-ALAN, Vladislav, 1940. *Amerikou s prázdnou kapsou*. Obálku a obrázky kreslil Rudolf Komínek. Praha: Vladimír Orel.

FOREJT-ALAN, Vladislav, 1941a. *Bagdád volá Chicago*. Obálka a kresby Jan Podhajský. Praha: Pražská akciová tiskárna.

FOREJT-ALAN, Vladislav, 1941b. *Za karavanou mrtvých: [zápisky z automobilové pouti za mrtvým městem královny ze Sáby]*. II. vydání. Foto Vl. Forejt-Alan. Praha: Pražská akciová tiskárna.

FOREJT-ALAN, Vladislav, 1943. *Pampa Florida*. Všechny fotografie pořídil autor. Praha: Pražská akciová tiskárna, 1943.

FOREJT-ALAN, Vladislav, 1944. *Žlutí křižáci*. II. vydání. Obálka Jaroslav Šváb. Brno: Moravské nakladatelství B. Pištělák.

J. F. M., 1939. Mezinárodní rallye k Velké ceně Tripolisu. *Národní listy*. III. vydání. Roč. 79, č. 119 (30. 4. 1939), s. 4. ISSN 1214-1240.

JAT, 1928. K odjezdu našich redakčních kolegů do Jižní Ameriky. *Národ: Národní listy – večerník*. Roč. 68, č. 40 (17. 2. 1928), s. 2. ISSN 1214-1240.

JK, 1937–1938. Alan Forejt, *Národní listy*, byl pověřen vedením motoristické části *Národních listů* [...]. *Tisk a novináři*. Roč. 12, č. 6 (22. 2. 1938), s. 192.

KOTRBA, J., 1941. VI. Forejt (Alan) [ilustrace]. In: Maru [=RUSSOVÁ, Marta]. Redakční přírodopis. Karikatury nakreslil J. Kotrba. *Národní listy: jubilejní sborník 1861–1941*. Praha: *Národní listy*, s. 166–174. Cit. s. 169.

Kramérius 3: Národní knihovna ČR [online]. Praha: Národní knihovna České republiky [vid. 30-09-2019]. Dostupné z: <http://kramerus.nkp.cz/>.

Kramérius: Moravská zemská knihovna [online]. Brno: Moravská zemská knihovna [vid. 30-09-2019]. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk>.

Kramérius: NDK: Národní digitální knihovna [online]. Praha: Národní knihovna České republiky [vid. 30-09-2019]. Dostupné z: <http://kramerus4.nkp.cz>.

MARTÍNEK, Jiří, 2015. Forejt-Alan, Vladislav. In: *Biografický slovník českých zemí*. 18. sešit: Fo–Fr. Praha: Historický ústav AV ČR, Academia, s. 303–304. ISBN 978-80-200-2517-3 (Academia). ISBN 978-80-7286-257-3 (Historický ústav AV ČR).

NÁRODNÍ ARCHIV, 1850–1914, Policejní ředitelství I. *Konskripce*. Karton 125, obraz 795.
Dostupné také z: <https://bit.ly/2lfKnZS>.

NÁRODNÍ ARCHIV, 1922–1950, Policejní ředitelství Praha II. *Evidence obyvatelstva*.
Signatura Forejt Alan Vlad, značka PŘ II–EO.

NÁRODNÍ ARCHIV, 1941–1950a, Policejní ředitelství Praha II. *Všeobecná spisovna 1941–1950*. Karton 2246, signatura F 1210/12 Forejt, značka PŘ 1941–1951.

NÁRODNÍ ARCHIV, 1941–1950b, Policejní ředitelství Praha II. *Všeobecná spisovna 1941–1950*. Karton 2274, signatura F 1213/14, značka PŘ 1941–1951.

NÁRODNÍ ARCHIV, 1947–1950, Policejní ředitelství Praha II. *Evidence obyvatelstva*.
Signatura Forejt Valerie, značka PŘ II–EO.

OPATRŇÝ, Josef., 2006. Emigración checa a Argentina en los textos de viajeros y novelas en las primeras cuatro décadas del siglo XX: el caso de Vladislav Forejt Alan. In: *Emigración centroeuropea a América Latina*. IV Emigración en testimonios y novelas. Editor Josef Opatrný. Praga: Karolinum, s. 33–53. Ibero-Americana Pragensia. Supplementum, 17/2006 ISBN 80-246-1269-0. ISSN 1210-6690.

RIEDL, Jaroslav, 1992. Divoch z Pampy. *Svobodné slovo*. Roč. 48, č. 161 (11. 7. 1992), příloha Slovo na sobotu, s. 3. ISSN 0231-732X.

RIEDL, Jaroslav, 1994. Čakrář z Pampy Floridy. *Plzeňský deník*. Roč. 3, č. 265 (11. 11. 1994), s. 15. ISSN 1210-5139.

STÁTNÍ OBLASTNÍ ARCHIV V PLZNI, 1842–1857, Sbírka matrik západních Čech, číslo fondu 1014. *Osek 13: ONV: Rokycany, Fara: Osek*. Osek: Římskokatolická církev, s. 150–151. Dostupné také z: <https://bit.ly/34vbIZ6>.

STÁTNÍ OBLASTNÍ ARCHIV V PLZNI, 1856–1867, Sbírka matrik západních Čech, číslo fondu 1014. *Stupno 06*. Stupno: Římskokatolická církev, s. 116. Dostupné také z: <https://bit.ly/34ysOFC>.

STÁTNÍ OBLASTNÍ ARCHIV V PLZNI, 1874–1888a, Sbírka matrik západních Čech, číslo fondu 1014. *Osek 21: rodná matrika římsko-katolický farní úřad Osek: sv. XXI B roč. 1874–1888*. Osek: Římskokatolická církev, s. 157. Dostupné také z: <https://bit.ly/36Dg4zq>.

STÁTNÍ OBLASTNÍ ARCHIV V PLZNI, 1874–1888b, Sbírka matrik západních Čech, číslo fondu 1014. *Osek 21: rodná matrika římsko-katolický farní úřad Osek: sv. XXI B roč. 1874–1888*. Osek: Římskokatolická církev, s. 215. Dostupné také z: <https://bit.ly/2PTFPp4>.

STÁTNÍ OBLASTNÍ ARCHIV V PLZNI, 1874–1888c, Sbírka matrik západních Čech, číslo fondu 1014. *Osek 21: rodná matrika římsko-katolický farní úřad Osek: sv. XXI B roč. 1874–1888*. Osek: Římskokatolická církev, s. 273. Dostupné také z: <https://bit.ly/36FzT8W>.

STÁTNÍ OBLASTNÍ ARCHIV V PLZNI, 1878–1894a, Sbírka matrik západních Čech, číslo fondu 1014. *Rokycany 35: rodná 1878–1894: Řím. kat. Rokycany*. Rokycany: Římskokatolická církev, s. 311. Dostupné také z: <https://bit.ly/2pBJcXb>.

STÁTNÍ OBLASTNÍ ARCHIV V PLZNI, 1878–1894b, Sbírka matrik západních Čech, číslo fondu 1014. *Rokycany 35: rodná 1878–1894: Řím. kat. Rokycany*. Rokycany: Římskokatolická církev, s. 350. Dostupné také z: <https://bit.ly/32gYjCl>.

STÁTNÍ OBLASTNÍ ARCHIV V PLZNI, 1888–1899, Sbírka matrik západních Čech, číslo fondu 1014. *Osek 22: sv. XXII B – rodná matrika 1888–1899, farní úřad Osek*. Osek: Římskokatolická církev, s. 61. Dostupné také z: <https://bit.ly/32r6Q64>.

STÁTNÍ OBLASTNÍ ARCHIV V PLZNI, 1894–1903a, Sbírka matrik západních Čech, číslo fondu 1014. *Rokycany 41: matrika narozených pro Rokycany 1894 Ř: matr. bapt 1894–1903: Dekanalamt Rokitzan: Děkanský úřad Rokycany*. Rokycany: Římskokatolická církev, s. 7. Dostupné také z: <https://bit.ly/32ockOK>.

STÁTNÍ OBLASTNÍ ARCHIV V PLZNI, 1894–1903b, Sbírka matrik západních Čech, číslo fondu 1014. *Rokycany 41: matrika narozených pro Rokycany 1894 Ř: matr. bapt 1894–1903*. Rokycany: Římskokatolická církev, s. 71. Dostupné také z: <https://bit.ly/2mne77g>.

STÁTNÍ OBLASTNÍ ARCHIV V TŘEBONĚ, 1904–1907, Sbírka matrik Jihočeského kraje 1587–1930 (1952). 25A: *Tábor: N 1904–1907*: přír. č. 8/2001: B 26 30. 3. 1904 – 16. 1. 1907. Tábor: Římskokatolická církev, s. 155. Dostupné také z: <https://digi.ceskearchivy.cz/11988/171>.

TŮMA, Adolf, 1941. Vladislav Alan. In: TŮMA, Adolf. *Postavy našeho motorismu*. Praha: nákladem vlastním, s. 114.

USTOHAL, Vladimír, 2005. Krajánek z pamp. Fotografie L. Forejt-Alan. *Cestopisy*. Roč. 2, č. 5, s. 44. 1 fotografie. ISSN 1801-0180.

VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra, 1985, dv. Vladislav Forejt-Alan. In: *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. 1 A–G. Zpracoval autorský a redakční kolektiv, vedoucí redaktor Vladimír Forst. Praha: Academia, s. 727–728. ISBN 80-200-0797-0 (dotisk).

VOPRAVIL, Jaroslav Stanislav, 1973. *Slovník pseudonymů v české a slovenské literatuře: (anagramů, kryptonymů, značek, jmen původních, přijatých, dvojíých, polatinštělých atd.)*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. S. 549.

WANKA, Tomáš a kol., 2006–2019. *ewrc-results.com* [online]. [Vid. 30-09-2019]. Dostupné z: <https://www.ewrc-results.com>.

WIKIPEDIE, 2018. Bohumil Pospíšil. In: *Wikipedie: otevřená encyklopedie* [online]. Stránka byla naposledy editována 23. 9. 2018, 10:14 SEČ [vid. 30-09-2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Bohumil_Pospíšil.

WIKIPEDIE, 2019a. Conte di Savoia (transatlantico). In: *Da Wikipedia: l' enciclopedia libera* [online]. Questa pagina è stata modificata per l'ultima volta il 23 giu 2019 alle 21:27 SEČ. [vid. 30-09-2019]. Dostupné z: [https://it.wikipedia.org/wiki/Conte_di_Savoia_\(transatlantico\)](https://it.wikipedia.org/wiki/Conte_di_Savoia_(transatlantico)).

WIKIPEDIE, 2019b. František Kinský. In: *Wikipedie: otevřená encyklopedie* [online]. Stránka byla naposledy editována 30. 8. 2019 v 16:48. SEČ [vid. 30-09-2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/František_Kinský.

Z, 1938. Redaktor Alan-Forejt odjíždí dnes ráno jako náš zpravodaj na automobilový závod Rallye Monte Carlo. *Národní listy*. III. vydání. Roč. 78, č. 21 (22. 1. 1938), s. 3. ISSN 1214-1240.

ZEVLOUN [=TŮMA, Ladislav], 1941. Rodinná kronika Národních listů III. *Národní listy: jubilejní sborník 1861–1941*. Praha: Národní listy, s. 105–109. Cit. s. 109.

FENOMÉN H + Z

Mgr. Eva Filípková

Krajská knihovna Františka Bartoše ve Zlíně

Rodáka z Plzně a rodáka ze Štramberka spojila láska k cestování. Ta je pak společně přivedla do Zlína. Jejich odkaz je ve Zlíně dodnes. Vily, které si zde nechali postavit, dosud stojí a od 90. let funguje i Klub H + Z.

A native of Pilsen and a native of Štramberk were connected by their love for travel that brought them to Zlín together. Their legacy is still alive in Zlín. The villas that they built here are still standing to this day. H + Z Club has been in Zlín since the 1990s.

Když se řekne Hanzelka, okamžitě si každý vybaví Zikmund. Funguje to i obráceně. Dva cestovatelé, kteří se stali pojmem. Projeli téměř celý svět a jejich putování znalo celé Československo díky jejich reportážím a knihám. Miroslav Zikmund a Jiří Hanzelka. První letos oslavil stovku, druhý by ji oslavil příští rok. Před více než sedmdesáti lety, v úterý 22. dubna 1947, vyrazili na svou první cestu.

Jiří Hanzelka se narodil ve Štramberku a po maturitě na obchodní akademii zamířil na Vysokou školu obchodní v Praze. V Plzni narozený Miroslav Zikmund nastoupil po maturitě na gymnázium rovněž na pražskou Vysokou školu obchodní. A právě tady se oba seznámili. Už na škole začali plánovat cesty, které by chtěli podniknout. A to se jim nakonec podařilo, ačkoliv na svou první cestu nevyjeli jako novináři nebo spisovatelé, ale jako obchodní zástupci československých automobilek, zejména pak Tatry. Však také Tatrou cestovali. Sice se jim cestou podařilo sjednat několik smluv, ale ty komunistický režim zrušil. Na druhou cestu už vyrazili jako známé osobnosti a cestovatelé.

Jejich první cesta směřovala přes Evropu do Afriky a Jižní Ameriky. Projeli při ní čtyřicet dva zemí, najeli přes sto tisíc kilometrů a vrátili se za více než čtyři roky. Po dvanácti letech vyrazili na druhou výpravu, která je zavedla do Asie. Projeli na tři desítky zemí a cesta trvala pět let. Při této cestě H + Z doplnili ještě dva lékaři a dva mechanici, kteří se v průběhu cesty vystřídalí a cestovali druhým vozem. Vyměnili i automobil – místo osobního vozu vyrazili v nákladním, značka Tatra však zůstali věrni.

Z druhé cesty zpracovali čtyři zvláštní zprávy – o Nové Guineji, Indonésii, Japonsku a o Sovětském svazu. A právě Zvláštní zpráva č. 4 jim přinesla problémy a skončila v trezoru. Přinesla totiž obraz života a stavu sovětské společnosti, který nebyl tak lichotivý, jak se funkcionáři snažili vykreslit.

Zvláštní zpráva č. 4 byla první kaňkou na jejich profilu, na černou listinu se dostali během pražského jara. Cestovatelé přirovnali situaci v srpnu 1968 ne k bratrské pomoci, ale k okupaci země, kterou již jednou zažila v době nacismu. Po okupaci Československa byla zlínská redakce rozhlasu jednou z těch, které vydržely vysílat nejdéle a informovat pravdivě o situaci v zemi. Jedním z vystupujících ve vysílání byl i Miroslav Zikmund. Jiří Hanzelka později podepsal Chartu 77. Jejich knihy byly zakázány, cestovatelé nesměli opustit zemi a byli nuceni vykonávat práce, které neodpovídaly jejich kvalifikaci.

V roce 1958 se Jiří Hanzelka odstěhoval ze Zlína do Prahy. Miroslav Zikmund ve Zlíně zůstal a po sametové revoluci se stal jednou z vůdčích osobností zlínského Občanského fóra. Plánovanou cestu do Austrálie již společně neuskutečnili. Vydal se na ni jen Miroslav Zikmund sám až v devadesátých letech, protože Jiřího Hanzelku v té době už trápily zdravotní problémy. Jiří Hanzelka zemřel 15. února 2003.

Známými se stali díky reportážím, které z cesty zasílali a ty pak byly vysílány v rozhlasu a vytištěny v časopisech. V čísle 22 zlínského *Tepu svobodné práce* vyšla v pátek 17. března 1950 první část reportáže Na gottwaldovských pneumatikách kolem světa, kterou cestovatelé napsali přímo pro *Tep*. V reportáži mapující cestu se zaměřili na pneumatiky vyrobené ve Zlíně a na to, jak dlouhou pouť zvládly. Na cestu s sebou měli i pojízdnou vulkanizační dílnu a pražský výrobek thermovulk, který umožňoval zapojení do pojistkové skříně a opravy pomocí elektřiny vyprodukované autobaterií, aby byli schopni si pomocí záplat pneumatiky případně opravit. Poslední část reportáže vyšla v čísle 28 v pátek 7. dubna 1950.

V první části cesty – té africké – od odjezdu z Prahy až do Kapského Města v Jihoafrické republice, tedy asi za třicet osm a půl tisíce kilometrů, potkalo H + Z dvacet dva defektů, z toho jen dva na předních pneumatikách a dvacet pak na jednom nebo druhém zadním kole. První defekt je potkal až na hranicích Tuniska a Libye, druhý v Egyptě po odjezdu z Káhiry a třetí až po více než měsíci v Eritreji.

Bez defektu i potřeby dohustit pneumatiky projeli celých osm zemí a propíchnutá pneumatika je zastavila poprvé až před hranicemi mezi devátou a desátou zemí u tunisko-libyjských hranic. Stalo se to poblíž Marethské linie, takže okolo viděli spousty prázdných nábojnic, ostnatý drát, převrácené tanky, či dokonce kostru ohořelého letadla. V blízkosti

vojenských hrobů vyměnili levou zadní pneumatiku za jednu z náhradních, které měli ukryty pod přední kapotou. Jak posléze zjistili, pneumatiku neprobodl hřebík, ale střepina z granátu.

Poté, co dostali v Egyptě povolení, mohli se vydat na cestu pouští do súdánského Wadi Halfa. Tady už museli požádat o povolení súdánské úřady, aby mohli pokračovat do dalšího pouštního úseku z Wadi Halfa do Chartúmu. Měkký písek řešili několika způsoby. Buď z pneumatik částečně vypustili vzduch, aby k písku přilnuly větším povrchem, což snižovalo nebezpečí zapadnutí. Jakmile se však dostali na povrch, na němž písek doplňovaly ostré kameny, ze strachu z jejich proříznutí byli nuceni pneumatiky opět dohustit. Pokud pak zapadli, čekala je těžká práce. Pod pneumatiky podkládali plátěné pásy s bambusovými tyčemi, které vezli s sebou, a vytvářeli tak provizorní přenosnou silnici, která jim pomohla vyjet. Cestou se odchýlili od plánované trasy a zabloudili, o to delší a náročnější trasu musely pneumatiky zvládnout. Protože teploty byly vysoké, ulevili pneumatikám alespoň odebráním ochranných krytů u zadních kol, aby mohl lépe proudit vzduch a ochlazovat je. Při kontrole po dojetí do Chartúmu pak objevili několik proříznutí jako od nožů, která ve skutečnosti způsobily ostré břídlíkové kameny.

Průběžně se k nim dostávaly různé zprávy, které je moc neuklidňovaly. Jedna z nich je zastihla právě před vjezdem do pouště. Líčila pouť jiných českých cestovatelů ve voze Škoda, kterým poušť se svými teplotami a pískem zničila zcela pneumatiky, a vůz tak do cíle přijel jen na ráfcích kol.

Cesta H + Z, při níž udělali hned několik rekordů, samozřejmě přitahovala i místní novináře. A tak už v průběhu cesty v zemích, kterými projížděli, o nich vycházely články v domácím tisku. Tak se o nich dozvídali různí lidé. V hlavním městě Etiopie Addis Abebě se s nimi díky tomu spojil muž, který o jejich pneumatiky projevoval mimořádný zájem. Jak se ukázalo, šlo o zástupce firmy Dunlop, který jim nabídl pneumatiky zdarma v průběhu celé cesty a na oplátku chtěl po nich „jen“ reklamu firmy. Odmítli. Reklamu pneumatikám přece jen v tisku udělali, ale těm zlínským, které je doprovázely po celou cestu. Zástupce baťovské exportní firmy Exico pro Britskou východní Afriku, firma Donald Vincent & Co., zadala inzerát v nejrozšířenějším východoafrickém deníku East African Standard, kde zlínské pneumatiky propagovala fotkami auta H + Z a také nápisem „When you are on a good things – stick to it!“

V Keni je zastihly deště, které cestu zkomplikovaly zejména tím, že cesty se proměnily v rozbahněné pastě, nesjízdné pro auta. V jedné takové bažině uvízli i H + Z a s nimi i britské vojenské nákladní auto. Blízkost vojáků se ukázala jako štěstí. Vyprostit auto bylo nad síly českých cestovatelů, protože Jiří Hanzelka po záchvatu malárie hned dvakrát upadl

do bezvědomí. Naštěstí jim pomohli vojáci, i když sami byli na pokraji sil, protože nejprve museli vyprostit své auto. Tatra nejen osvobodili ze zajetí bahna, ale navíc odmontovali kryty předních i zadních kol a nánosy bláta z pneumatik a jejich bezprostředního okolí očistili.

Kuriózní defekt je potkal v Somálsku jen sedm dní před Vánoci v roce 1947. Po prohlídce propíchnuté pneumatiky neobjevili hřeb ani jiný podobný kus kovu, jak předpokládali, ale dřevěnou třísku. Cesta před nimi jimi byla pokryta. Mohli jen doufat, že se do pneumatik nezabodne další. Naděje pohasla, když další pneumatiku probodla další tříska. Když pneumatiku v jednom dni poškodili už potřetí, ukázal se tento den jako jeden ze dvou nejsmolnějších za celou cestu. Další smolný den je potkal o necelé dva měsíce později, 4. února, kdy pneumatiky píchli znovu třikrát v jednom dni cestou z Kilimandžára.

I když se třísku snažili z pneumatiky vytáhnout, aby si ji mohli nechat na památku, nepodařilo se jim to. Třísku vyprostil až mechanik v Mogadišu, kam všechny tři probodnuté pneumatiky odvezli. I jemu to však dalo velkou práci. Ve vulkanizační dílně cestovatele varovali, že hrozí prasknutí pláště. Nestalo se tak sice hned a plášť vydržel ještě asi tisíc kilometrů, ale pak se na něm objevila prasklina, která cestovatelům zkomplikovala další cestu. I když to H + Z nepotěšilo, situace je donutila v Bulawayu v Zimbabwe řešit nastalou situaci výměnou pneumatiky za jinou značku. Firma Exico zde sice měla svou pobočku, ale zástupce jim oznámil, že nové pneumatiky na místě dosud nemá. Byly již na cestě, ale to nestačilo, neboť je zdrželo celní odbavení. Cesta z Mosambiku, kde tou dobou pneumatiky byly, do vnitrozemí trvala déle, než mohli H + Z čekat. Protože byli závislí na odjezdu lodi z Kapského Města do Jižní Ameriky, museli dodržet itinerář. A zdolat zbývajících pět tisíc kilometrů jen s jednou rezervou si netroufli. Proto poprvé za celou cestu byli nuceni použít pneumatiku jiné značky, než byla ta zlínská.

Úplně nové zlínské pneumatiky je pak čekaly v Argentině, kde H + Z sice čekalo dvanáctidenní putování po úřadech, aby jim byly pneumatiky z celního skladu vydány, ale které nakonec dopadlo úspěšně, a oni se tak na novém obutí mohli vydat vstříc dalšímu kontinentu.

Seznam bibliografických odkazů

Fenomén H + Z, 2017. Před 70 lety vyrazila na cestu slavná dvojice Hanzelka a Zikmund. ČT24 [online]. Praha: Česká televize [cit. 2020-01-21]. Dostupné z:

<https://ct24.ceskatelivize.cz/veda/2095322-fenomen-hz-pred-70-lety-vyrazila-na-cestu-slavna-dvojice-hanzelka-a-zikmund>

GEBERT, Jan a Kateřina KADLECOVÁ, 2019. Miroslav Zikmund: Brežněv nás zval na daču, po naší zprávě o SSSR přišel pád. Proč jsme vstoupili do KSČ? *Reflex* [online]. Praha: CZECH NEWS CENTER, 2019 [cit. 2019-10-21]. Dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/rozhovory/93018/miroslav-zikmund-breznev-nas-zval-na-dacu-po-nasi-zprave-o-sssr-prisel-pad-proc-jsme-vstoupili-do-ksc.html>.

HANZELKA, Jiří a Miroslav ZIKMUND, 1950. Na gottwaldovských pneumatikách kolem světa: Ing. Hanzelka a ing. Zikmund. *Tep svobodné práce*. Zlín: Podniková rada zaměstnanců n. p. Baťa, č. 22, s. 8.

HANZELKA, Jiří a Miroslav ZIKMUND, 1950. Na gottwaldovských pneumatikách kolem světa: výhradní reportáž pro Tep napsali ing. Hanzelka a ing. Zikmund. *Tep svobodné práce*. Zlín: Podniková rada zaměstnanců n. p. Baťa, č. 23, s. 7.

HANZELKA, Jiří a Miroslav ZIKMUND, 1950. Na gottwaldovských pneumatikách kolem světa: výhradní reportáž pro Tep napsali ing. Hanzelka a ing. Zikmund. *Tep svobodné práce*. Zlín: Podniková rada zaměstnanců n. p. Baťa, č. 24, s. 7.

HANZELKA, Jiří a Miroslav ZIKMUND, 1950. Na gottwaldovských pneumatikách kolem světa: Ing. Hanzelka a ing. Zikmund. *Tep svobodné práce*. Zlín: Podniková rada zaměstnanců n. p. Baťa, č. 25, s. 7.

HANZELKA, Jiří a Miroslav ZIKMUND, 1950. Na gottwaldovských pneumatikách kolem světa: výhradní reportáž pro Tep napsali ing. Hanzelka a ing. Zikmund. *Tep svobodné práce*. Zlín: Podniková rada zaměstnanců n. p. Baťa, č. 26, s. 8.

HANZELKA, Jiří a Miroslav ZIKMUND, 1950. Na gottwaldovských pneumatikách kolem světa: výhradní reportáž pro Tep napsali ing. Hanzelka a ing. Zikmund. *Tep svobodné práce*. Zlín: Podniková rada zaměstnanců n. p. Baťa, č. 28, s. 8.

HLAVATÝ, Pavel, 2019. Hanzelka a Zikmund – zvláštní osud autorů Zvláštní zprávy. *Český rozhlas plus* [online]. Praha: Český rozhlas [cit. 2019-10-21]. Dostupné z:

<https://plus.rozhlas.cz/hanzelka-a-zikmund-zvlastni-osud-autoru-zvlastni-zpravy-6541890>.

Na první cestu jsme vyrazili jako byznysmeni, vyprávěl Miroslav Zikmund v Hyde Parku Civilizace, 2017. *ČT24* [online]. Praha: Česká televize [cit. 2019-10-21]. Dostupné z:

<https://ct24.ceskatelevize.cz/veda/2330188-na-prvni-cestu-jsme-vyrazeli-jako-byznysmeni-vypravel-miroslav-zikmund-v-hyde-parku>.

SKALICKÝ, Jaroslav, 2017. Hanzelka se Zikmundem přesně před 70 lety vyrazili na první cestu. Projeli Afriku a Jižní Ameriku. *iRozhlas* [online]. Praha: Český rozhlas [cit. 2019-10-21]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zivotni-styl/cestovani/hanzelka-se-zikmundem-presne-pred-70-lety-vyrazili-na-prvni-cestu-projeli-afriku_1704220630_ima

PROTESTANTSKE CESTOPISY V OBDOBÍ REKATOLIZÁCIE

A PROTIHABSBURSKÝCH POVSTANÍ

Alexandra Ballová, MPhil.

Univerzitná knižnica v Bratislave

Nasledujúca štúdia sa zaoberá koncepciou cestopisného žánru ako špecifického prostriedku vyjadrovania, využívaného protestantmi v období protireformácie. Hoci cestopisy sa u nás vyskytovali už skôr a mali rôzne podoby (od spisov vo forme dokumentov z pútí do Svätej zeme až po informácie o cestách na zahraničné jarmoky), v období 17. a 18. storočia sa začali objavovať cestopisné denníky, ktoré dali základ danému žánru v podobe, v akej ho poznáme dnes. V druhej polovici 17. storočia sa uskutočnili tzv. prešporské sudy, po ktorých bolo veľa protestantov nútených opustiť krajinu alebo boli násilne odvlečení do väzenia či na galeje. Z ich denníkov sa dozvedáme cenné informácie o udalostiach, ktoré predchádzali ich odchodu, ako aj o tom, čo zažili na cestách. Tieto denníky sú dodnes považované za jedny z najdôležitejších foriem cestopisnej literatúry aj vďaka svojej objektivite a položili základy cestopisného žánru v podobe, aká je nám dnes známa. Práve z tejto myšlienky bude vychádzať nasledujúca štúdia.

The following study deals with the concept of travelogues as a specific style of speech used by Protestants during the Counter-Reformation period. Although the travelogue genre appeared in different forms since the earlier times (from documental writings brought from pilgrimages to the Holy Land to economic journals depicting travels to foreign markets), the 17th and 18th century gave rise to travelogues in the form that is known today. In this period, a series of so called Prešpor trials was held against Protestants in Upper Hungary and many of them had to flee the country or face imprisonment and galleys. Valuable information about the events and further about the journeys can be acquired from the diaries of those Protestants. These diaries are still considered to be one of the most crucial forms of travelogue literature, partly thanks to its own objectivity. It also created the basis of the travelogue genre in its today's form. It is this idea that the following study will be based on.

Čo predchádzalo odchodu za hranice

Začiatok 17. storočia bol na území Uhorska poznačený viacerými spoločenskými zmenami. Krajina bola oslabená pravidelnými stretmi s Turkami, čo sa okrem iného odrazilo aj na stagnácii hospodárstva a vnútorných nepokojoch – boje, plienenie vidieckych oblastí vojskom, migrácia obyvateľstva. Nespokojná bola aj šľachta – zvyknutá na privilégiá a politický vplyv, ktoré jej zaistovala bula Ondreja II. z roku 1222, sa cítila oklieštená absolutizmom a centralizáciou moci, ktorými sa vyznačovala vláda Habsburgovcov. Nesúhlas šľachty sa postupom času pretavil do série otvorených konfliktov, ktoré sa jednotne označujú ako protihabsburské stavovské povstania.¹ Po bitke na Bielej hore v roku 1620 sa v krajine zaviedla prísna rekatolizácia, ktorá sa stretla s odporom v evanjelických oblastiach dnešného stredného a východného Slovenska.² Koncom 17. storočia sa náboženská situácia v Uhorsku mierne upokojila³, avšak evanjelici neboli v katolíckej monarchii nikdy úplne tolerovaní. V 18. storočí boje medzi katolíckymi Habsburgovcami a evanjelickou šľachtou aj naďalej prebiehali. Cieľom tejto štúdie je ukázať, ako intenzívna rekatolizácia a protihabsburské povstania ovplyvnili vývoj cestopisov na území Horného Uhorska. Je známe, že informácie o cestách našich rodákov do zahraničia máme už zo skoršieho obdobia, avšak často išlo o študentov či kupcov, záznamy sú preto väčšinou sprostredkované alebo majú informačný či ekonomický charakter, nie primárne cestopisný. Zameriame sa na niekoľko diel, ktoré vznikli v druhej polovici 17. storočia a prvej polovici 18. storočia a opisujú udalosti od začiatku tzv. prešporských súdov až po obdobie príprav posledného povstania. Všetky uvedené diela boli napísané evanjelikmi, ktorí boli mocensko-náboženskými udalosťami zasiahnutí a všetky sú vedené ako cestovné denníky.

¹ Prívlastok stavovské získali povstania na základe toho, že ich iniciovali a poväčšine aj realizovali predstavitelia šľachtického stavu. Avšak František II. Rákóczi, ktorý viedol posledné z povstaní, zapojil za prísľub pozemkov a slobôd do svojej armády aj sedliakov zo svojho panstva. Hoci sa teda aj jeho povstanie radí medzi stavovské, väčšina účastníkov nebola príslušníkmi šľachtického stavu.

² Do okolia banských miest ako bol Prešov, Košice či Banská Bystrica prichádzali obchodníci a kazatelia z nemeckých krajín. Do zahraničia, najmä na univerzity v Jene či Wittenbergu zasa odchádzali hornouhorskí študenti. Fluktuácia obyvateľstva zaistila rýchle šírenie reformačných myšlienok, ktoré bolo ešte efektívnejšie vďaka kníhtlači a relatívne jednoduchému prístupu k tlačeným knihám.

³ Pod vplyvom silnejúcej tureckej hrozby zvolal cisár Leopold I. v roku 1681 do Šoprone snem. Účelom snemu bolo získať podporu evanjelikov v bojoch proti Turkom, výmenou za menšie náboženské slobody.

Čo sa dialo po prešporských súdoch

Prešporské súdy, ktoré sa konali dňa 5. marca 1674, nasledovali po Vešeléniovej vzburе. Hoci táto vzburа bola neúspešná a viacerí jej hlavní aktéri skončili na popravisku,⁴ mala ďalekosiahle následky pre evanjelické obyvateľstvo. Na jej základe boli totiž pred súd povolani a z vykonštruovaných zločinov obvinení⁵ mnohí evanjelickí činitelia.

Medzi predvolanými boli aj Ján Simonides a Tobiáš Masník. Obaja pochádzali z rodín evanjelických farárov, študovali na univerzitách doma i v zahraničí. Hoci ich priame napojenie na Vešeléniovu vzburu nebolo nikdy riadne dokázané, boli paušálne obvinení zo sprisahania a poslaní do väzenia v Leopoldove, kde sa malo rozhodnúť o ich ďalšom osude, ktorým, ako sa čoskoro ukázalo, boli neapolské galeje. Simonides aj Masník utiekli a prežili, avšak do Uhorska sa mohli obaja vrátiť až po roku 1681, teda po Šopronskom sneme. Do tej doby precestovali viacero krajín a svoje zážitky detailne zapisovali. Simonidesovo dielo *Väznenie, vyslobodenie a putovanie Jána Simonidesa a jeho druhu Tobiáša Masníka* sa začína opisom toho, ako rozliční členovia evanjelickej cirkvi dostali predvolanie na súd: „Dňa 8. februára a v nasledujúcich dňoch roku 1674 predvolal kráľovský fiškus Mikuláš Majláth duchovných cirkví augsburského a helvétskeho vyznania, ba aj rektorov škôl, študentov, kantorov, zvonárov a niekoľkých organistov z rozličných končín Uhorska, ktoré boli podrobené Turkovi, ale aj dosiaľ slobodné od jeho ukrutností, aby sa 5. marca osobne dostavili do Prešporka a vydali počet zo spoluviny na vzburе.“ (Simonides, 1981, s. 31).

Pokračuje obvineniami a presunom väzňov do Leopoldova, dlhým čakaním a následným odvečením väzňov na galeje. Z opisov miest a miestnej kultúry, obyvateľov, ale aj fauny a flóry jednotlivých regiónov sa dozvedáme aj sekundárne informácie, ako napríklad stav poľnohospodárstva či postavenie hraníc.⁶ Mierne emocionálne zafarbenie dodáva textu už samotná okolnosť jeho vzniku. Simonides sa sám vníma ako krivo odsúdený, rovnako sa vnímajú aj jeho spoluväzni, z ktorých mnohí trpia zdravotnými problémami spojenými s vysokým vekom a nejdenným počas cesty zomrel.

⁴ Na vzburе, ktorá mala vyjadriť nespokojnosť s podmienkami vašvárskeho mieru sa podieľalo množstvo významných osobností, napriek tomu bola v podstate už predurčená na neúspech. Zlá organizácia, nedostatočná komunikácia a rozdrobenosť zúčastnených strán, ako aj nepredvídateľné faktory – smrť Vešeléniovej ešte pred vypuknutím vzbury – viedli k tomu, že o jej príprave sa dozvedel cisár a vedel tak včas zareagovať. O jej neúspechu a osudoch hlavných aktérov sa na začiatku svojho cestopisu *Väznenie a vyslobodenie knaza Tobiáša Masníka, kaplána ilavskej cirkvi v Uhrách* zmieňuje aj Masník (Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1961, s. 49).

⁵ Simonides vo svojej knihe kritizuje nespravodlivosť a zjavnú zaujatosť súdov, ktoré paušálne obvinili predvolaných evanjelikov zo vzbury proti cisárskemu Veličenstvu a hanobenia svätých.

Inak je však dielo napísané s pozoruhodnou objektivnosťou a je v ňom vidno snahu pisateľa čo najvernejšie zaznamenať udalosti a zážitky.

Simonides opisuje, ako prešli z Leopoldova k Dunaju a do Rakúska, cez Slovinsko a Adriatické more až do Talianska. Tam sa jemu a Masníkovi nakrátko podarilo utiecť, boli však zasa zajatí v meste Capracotta. Simonides sa aj tu podrobne venuje histórii, obyvateľstvu aj kulinárstvu mesta a zmieni sa dokonca aj o povesti týkajúcej sa jeho mena.⁷

Z Capracotty s nimi vojaci zamierili do Teana, kde ich odkúpil Ján Filip Weltz so spoločníkom.⁸ S pomocou Weltza precestovali Simonides a Masník ešte veľký kus Talianska, kým zamierili cez Alpy do Švajčiarska a následne do Nemecka. V Nemecku zotrvali niekoľko mesiacov na univerzite vo Wittenbergu. Neskôr pokračovali cez Poľsko a po uvoľnení náboženskej situácie sa vrátili do Uhorska.

Tobiáš Masník mal vlastný cestovný denník, do ktorého si zapisoval dianie v približne rovnakom časovom období ako Simonides. Poskytuje nám tak druhý pohľad na sled udalostí po prešporských súdoch a počas pobytu v zahraničí. Dielo nazvané *Z vlasti na galeje* sa začína podobne ako Simonidesov spis, udalosti nadväzujú a chronologicky zodpovedajú Simonidesovmu denníku. Masník sa však drží hlavných línií príbehu, nezachádza toľko do detailov a v jeho rozprávaní je badať výraznejší náboženský aj trpiteľský podtón.⁹ Masník vo svojom diele nespomína mená viacerých dôležitých aktérov, vrátane ich vysloboditeľov – kupcov J. F. Weltza a J. B. Schanternella. V oboch dielach sa však jasne uvádza, že títo kupci boli luteráni, ktorí pomáhali tým, čo sa dostali do väzenia z náboženských dôvodov.¹⁰ Na konci svojho spisu uvádza Masník súhrn prejdených miest, čo súhlasí s obsiahnejším Simonidesovým opisom. Do súhrnu uviedol aj počet prejdených míľ.

⁶ V Taliansku, v provincii Abruzzo, ktoré podliehalo v tej dobe Španielsku, Simonides spomenul, že prirodzenú hranicu tohto regiónu od „pápežskej ríše“ tvorí Apeninské pohorie a od ostatných častí Adriatické more. Priamo však hraničí s Apúliou a Neapolským kráľovstvom. Podobné poznámky, ktoré nám pomáhali mapovať jednak cestu väzňov cez Európu a jednak súdobé postavenie hraníc, sa nachádzajú vo väčšine kapitol. Ohľadom poľnohospodárstva sa Simonides najviac zmieňuje o víne, ktoré pestujú aj na slnečných stráňach inak skalných oblastí (s. 59) v Rakúsku, alebo v blízkosti zasnežených vrcholov hôr v talianskej Chiavenne (str. 164).

⁷ Povest' hovorí o tom, že po jednom zo svojich nájazdov nechali banditi, ktorí boli v danom regióne rozšírení, v jednom z vyplienených domov pečenú kozu – capra (koza) cotta (pečená). Je to však iba jedna z mnohých verzií.

⁸ Weltz aj jeho spoločník, Ján Baptista Schanternell boli luteráni, ktorí pomáhali zajatým evanjelikom.

O Krmanovej ceste za švédskym kráľom

Evanjelický kňaz Daniel Krman bol rodinou Tobiáša Masníka. Rovnako ako jeho príbuzný, aj on študoval doma a na zahraničných univerzitách v Lipsku a Wittenbergu. Krman zohral dôležitú úlohu v období povstania Františka II. Rákócziho. Napriek počiatkovej skepse nakoniec súhlasil, že sa ako superintendent zúčastní výpravy za švédskym kráľom s prosbou o pomoc pre uhorských evanjelikov. Krman sa na cesty vydal 14. mája 1708 z Prešova v sprievode Kornela Hermnsohna a Samuela Pohorského. Ich cesty viedli do Poľska, ktoré precestovali najmä splavovaním na pltiach. Prešli viacero dedín a miest, obširnejšie sa venuje iba Varšave a opisu poľských vojvodstiev. V Prusku navštívili Kráľovec (dnešný Kaliningrad). Jeho cestopis je zaujímavý tým, že kombinuje geografický, náboženský aj svetský, respektíve sociálny aspekt v opise miest, cez ktoré prechádzal.¹¹ Z Pruska pokračovali do litovského Vilna (Vilnius) a Smorgone v dnešnom Bielorusku. Na cestu používali vozy alebo bárky, v ktorých miestami aj prespávali, najmä ak bola v blízkom meste morová epidémia. Podľa zápiskov v denníku dorazili cestovatelia 16. augusta 1708 do Mogyľova (Mahil'ov v dnešnom Bielorusku), kde v tej dobe sídlilo vojsko Karola XII. Krman sa so švédskym kráľom stretol a jeho misia by snáď aj bola úspešná, nebyť bitky pri Poltave, v ktorej ruský cár Švédov porazil a donútil ustúpiť, čím zabránil uskutočneniu dohody medzi švédskym kráľom a uhorskými protestantmi. Krmanov cestopis sa končí náhle, jeho posledná veta sa týka chystanej cesty do Mukačeva, už po prehranej bitke.

Denník je svojou štylistikou podobný Simonidesovmu dielu – venuje sa detailom, opisuje výzor miestnych ľudí, zloženie obyvateľstva, architektúru, kultúru aj okolitú prírodu či geografiu. Na rozdiel od Simonidesa a Masníka je možné v Krmanovom diele badať aj humor a mierny sarkazmus, najmä v opisoch ľudí a ich nerestí.¹² Krmanov osud bol však tiež poznačený nepriateľským postojom voči evanjelikom. Niekoľko rokov po svojom návrate bol obvinený z urážky katolíckej cirkvi a uväznený na Bratislavskom hrade, kde aj zomrel.

⁹ „Tak nás viedli sužovaných hladom, smädom a mnohými ťažkosťami...do mesta Terstu...Barbieri na kapitánov rozkaz hneď potupne, na posmech a bez ľútosťi oholili strápených väzňov...“(s. 57) V tejto časti cesty sa Simonides venuje opisu prechodu cez Dunaj, polohe vinogradov a príchodu do Talianska. Vidíme, že Masníkov text je viac emocionálne zafarbený a poskytuje nám skôr interný obraz ukričdeného nevinného človeka.

¹⁰ Masník na s. 98 a Simonides na s. 98 daného vydania obaja spomínajú knihu Himmlisches Lust-Garten, ktorou sa im Weltz snažil dokázať svoju náboženskú príslušnosť.

¹¹ Napríklad v Kráľovci sa zaujímal o chrámovú architektúru a spolužitie katolíkov a evanjelikov, zavítal však aj na mestský jarmok, kde opísal kobyľu, ktorá predvádzala rôzne triky.

Od povstaní k cestopisom

Uvedené cestopisy tvoria iba zlomok z tvorby evanjelických predstaviteľov, ktorí museli po prešporských súdoch odísť za hranice domoviny. Odišli z rozličných dôvodov – niektorí, ako Ján Simonides, Tobiáš Masník či Juraj Láni boli odvlčení. Iní, ako napríklad Daniel Sinapius-Horčíčka či Štefan Pilárik odišli do exilu skôr, než ich stihli odvliecť a vyhli sa tak väzeniu alebo galejám.¹³ Ďalší zasa, podobne ako Krman, hľadali v zahraničí pomoc a podporu pre utláčaných uhorských evanjelikov. Vo všetkých prípadoch však odchod do zahraničia úzko súvisel s evanjelickou vierou pisateľov a bol podnietený nepriateľským postojom katolíkov voči protestantom. Napojenie uvedených evanjelických predstaviteľov na prebiehajúce stavovské povstania sa nikdy nepodarilo priamo dokázať¹⁴, slúžili však ako zámienka na diskreditáciu osôb, ktoré nevyhovovali dobovému politickému a náboženskému režimu. Možno silný pocit krivdy, možno prirodzený smäd po vedomostiach či túžba odpútať sa od utrpenia každodennej reality podnietila pisateľov týchto cestopisov k tomu, aby zaznamenali postrehy a poznatky z okolitého sveta a zanechali tak cenné informácie pre bádateľov neskorších generácií a zároveň vyznačili počiatok moderného cestopisectva.

Zoznam bibliografických odkazov

BRTÁŇOVÁ E. a T. VRÁBLOVÁ, 2010. *Cestopisná a memoárová literatúra 16. – 18. storočia*. Bratislava: Kalligram. 650 s. ISBN 978-80-8101-394-2.

DVOŘÁK P., 2018. *Stopy dávnej minulosti: Posledný Turek: Stavovské povstania a koniec osmanských vojen*. RAK Budmerice. 263 s. ISBN 978-80-85501-70-4.

¹² Napríklad panovačná manželka ich furmana: „*Náš furman Sobiecki by nám bol povoz ochotne riadil až do Kráľovca, ale zdržalo ho čiastočne láskanie, čiastočne nadávky jeho panovačnej manželky*.“ (Tatran, 1975, s. 31) či opitá kuchárka, ktorá varila jedlo ničnerobením (s. 31).

¹³ Juraj Láni vo svojom diele *Krátke a pravdivé historické vyrozprávanie ukrutného a takmer neslýchaného pápeženeckého väznenia, ako aj podivuhodného vyslobodenia z neho* naozaj podrobne – začínajúc už vo svojom detstve – opisuje životné zážitky a najmä cestu na galeje, počas ktorej sa mu podarilo utiecť. Štefan Pilárik bol zasa obvinený z organizovania vzbury evanjelikov proti katolíkom a preto odišiel do exilu.

¹⁴ Najbližšie k nim mal snáď iba Daniel Krman, avšak aj on sa hneď na začiatku svojho spisu stavia voči vzbure značne skepticky. Navyše, jeho následné obvinenie a väznenie nesúviselo priamo s touto cestou ale s jeho ďalšími aktivitami, ktorými údajne urazil panovníka aj katolícku cirkev. Na Krmanovom príklade vidíme, že evanjelici to nemali v Uhorsku jednoduché ani po Šopronskom sneme.

FRIMMOVÁ E. a E. KLECKER E., 2005. *Itineraria Posoniensia*. Bratislava: Historický ústav SAV. 408 s. ISBN 80-88880-62-9.

KANN R. A., 1980. *A History of the Habsburg Empire 1526–1919*. London: University of California Press. 646 s. ISBN 0-520-04206-9.

KÓNYA P., 2015. *Pod zástavou Kurucov: Protihabsburské povstania v Uhorsku v r. 1670–1711*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej Univerzity. ISBN 978-80-55516-65-3.

KRMAN D., 1969. *Itinerarium: Cestovný denník z rokov 1708–1709*. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1969.

KRMAN D., 1975. *Cestovný denník*. Bratislava: Tatran.

KRMAN D., 1984. *Itinerarium: Cestovný denník*. Bratislava: Tatran.

LOUTHAN H., 2011. *Obracení Čech na víru aneb rekatolizace po dobrém a po zlém*. Praha: Rybka Publishers. ISBN 978-80-87067-07-9.

MASNÍK T., SIMONIDES J., aj. LÁNI, 1961. *Z vlasti na galeje: Z cestopisných spomienok 17. stor.* Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry.

MASNÍK T., 1981. *Väznenie, vyslobodenie a putovanie Jána Simonidesa a jeho druha Tobiáša Masníka*. Bratislava: Tatran.

XXII. kolokvium českých, moravských a slovenských bibliografů

Sestavila: Mgr. Zdeňka Mikulecká

Jazyková korektura českých textů: PhDr. Božena Klabalová, Mgr. Zdeňka Mikulecká

Jazyková korektura slovenských textů: Bc. Natália Rakovská

Jazyková korektura anglických abstraktů: Marek Špáta

Edice: E-knihy SVK HK

Vydala Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové, Hradecká 1250,

50003 Hradec Králové

V SVK HK 1. vydání

Verze 1. z 2020-12-10

ISBN 978-80-7052-153-3 (pdf)